

ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

АБЫЛҒАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

ХАБАРШЫСЫ

“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” СЕРИЯСЫ

ИЗВЕСТИЯ

КАЗАХСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛҒАЙ ХАНА

СЕРИЯ “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN

OF KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF
INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

SERIES “PEDAGOGICAL SCIENCES”

ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

I (64) 2022

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА

KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

1 (64) 2022

ISSN 2412-2149 (Print)

ISSN 2710-3269 (Online)

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

ХАБАРШЫСЫ

“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ”

сериясы

ИЗВЕСТИЯ

КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN

of Ablai Khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

Алматы
«Полилингва» баспасы
2022

© “Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті” Акционерлік қоғамының “Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия” ғылыми журналының “Педагогика ғылымдары” таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген. Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі № 674, 18.05.1999 ж. Тіркелу куәлігі 10.04.2015 жылғы № 15195-Ж

Бас редактор
Құнанбаева С.С.,

филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА-ның академигі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Ұзақбаева С.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Редакция алқасы мүшелері

Мехмет Ташипинар, доктор PhD, Гази университеті, Анкара, Түркия

Пильтен Пусат, доктор PhD, Сельчук университеті, Конья, Түркия

Тряпицина А.П., п.ғ.д., профессор, А.И.Герцен атындағы Ресей
Мемлекеттік Педагогикалық Университеті, Санкт-Петербург, Ресей

Гриншкун В.В., п.ғ.д., профессор, Мәскеу қалалық педагогикалық
университеті, Мәскеу, Ресей

Чекалева Н.В., п.ғ.д., профессор, Омск Мемлекеттік педагогикалық
университетінің проректоры, Омск, Ресей

Тажиев М.Т., п.ғ.д., профессор, Өзбекстан Республикасы ЖОАКБМ
жанындағы жоғары және арнайы орта кәсіби білім беруді дамыту
орталығының бөлім басшысы, Ташкент, Өзбекстан

Калдыбаева А.Т., п.ғ.д., профессор, И.Арабаев атындағы Қырғыз
мемлекеттік университеті, Бішкек, Қырғызстан

Нұрғалиева Г.К., п.ғ.д., профессор, “Ұлттық ақпараттандыру
орталығы” АҚ директорлар Кеңесінің төрайымы, Алматы, Қазақстан

Күльгильдинова Т.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы
ҚазХҚжӘнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

Жолдасбекова С.А., п.ғ.д., профессор, М.Әуезов атындағы университетінің
кәсіптік оқыту кафедрасының меңгерушісі, Шымкент, Қазақстан

Беркімбаев К.М., п.ғ.д., профессор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық Қазақ-Түрік университетінің ғылыми-зерттеу істер жөніндегі
Вице президенті, Түркістан, Қазақстан

Шығарушы редактор

Сарқанбаева Г.К., аға оқытушы, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

© Научный журнал “Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана”, серия “Педагогические науки” Акционерного общества “КазУМОиМЯ имени Абылай хана” зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Номер и дата первичной постановки на учет № 674, 18.05.1999 г. Регистрационное свидетельство № 15195-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С.

доктор филологических наук, профессор,
академик НАН РК, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Узакбаева С.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Мехмет Таипинар, доктор PhD., университет Гази, Анкара, Турция

Пильтен Пусат, доктор PhD, университет Сельчук, Конья, Турция

Тряпицина А.П., д.п.н., профессор, Российский Государственный Педагогический Университет им. А.И. Герцена, Санкт-Петербург, Россия

Гриншкун В.В., д.п.н., профессор Московский городской педагогический университет, Москва, Россия

Чекалева Н.В., д.п.н., профессор, проректор Омского Государственного педагогического университета, Омск, Россия

Тажиев М.Т., д.п.н., профессор, начальник отдела Центра развития высшего и среднего специального, профессионального образования при МВССО Республики Узбекистан, Ташкент

Калдыбаева А.Т., д.п.н., профессор, Кыргызский государственный университет им. И.Арабаева, Бишкек, Кыргызстан

Нургалиева Г.К., д.п.н., профессор, Председатель Совета директоров АО “Национальный центр информатизации», Алматы, Казахстан

Кульгильдинова Т.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Жолдасбекова С.А., д.п.н., профессор, заведующий кафедрой профессионального обучения Южно-Казахстанского университета М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан

Беркимбаев К.М., д.п.н., профессор, Вице-президент по научно-исследовательской работе Международного Казахско-турецкого университета им. Ходжи Ахмета Ясави, Туркестан, Казахстан

Выпускающий редактор

Сарканбаева Г.К., старший преподаватель КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

© Bulletin “Ablai khan University of International Relations and World Languages”. Series “Pedagogical sciences” of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of Ministry for Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Number and date of first registration №674, from 18.05.1999. Certificate N 15195 – G, 10.04.2015.

Chief Editor

Kunanbayeva S.S.,

*Doctor of Philology, Professor,
Academician of NAS of the RK, Almaty, Kazakhstan*

Executive Editor

Uzakhbayeva S.A., *d.p.s., professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

Editorial team members

Mekhmet Taspinar, *Doctor of PhD., Gazi University, Ankara, Turkey*

Pilten Pusat, *Doctor of PhD., Selçuk Üniversitesi, Konya, Turkey*

Tryapitsina A.P., *d.p.s., professor of Herzen State Pedagogical University of Russia, St.Petersburg, Russia*

Grinshkun V.V., *d.p.s., professor, Moscow City Pedagogical University, Moscow, Russia*

Chekaleva N.V., *d.p.s., professor, Prorector of Omsk State Pedagogical University, Omsk, Russia*

Tazhiyev M.T., *D.of Ped. Sc., Professor, Head of the Center for the Development of Higher and Secondary Specialized, Professional Education at MHSSE, Republic of Uzbekistan, Tashkent*

Kaldybayeva A.T., *d.p.s., professor, I. Arabayev Kyrgyz State University, Bishkek, Kyrgyzstan*

Nurgaliyeva G.K., *d.p.s., professor, Chairman of the Board of Directors in National Informatization Center, JSC*

Kulgildinova T.A. *d.p.s., professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

Zholdasbekova S.A., *d.p.s., professor, Head of the Department of Vocational Training of the South Kazakhstan University of M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan*

Berkimbayev K.M., *d.p.s., professor, Vice President of Research Work in the International Kazakh-Turkish Khoja Ahmet Yasavi University, Turkestan, Kazakhstan*

Commissioning Editor

Sarkanbayeva G.K., *senior lecturer, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

1 Бөлім

ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Раздел 1

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Part 1

A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION OF
SPECIALISTS IS AT HIGHER SCHOOL

Жолдасбекова С.А., Мадиева Д.П., Каратаев Г.С. Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі	10-30
Жолдасбекова С.А., Мадиева Д.П., Каратаев Г.С. Структурно-содержательная модель формирования арт-технологической деятельности будущих педагогов	10-30
Zholdasbekova S.A., Madieva D.P., Karatayev G.S. Structural and conceptual model of the formation of art-technological activities of future teachers	10-30
Беркимбаев К.М., Ниязова Г.Ж. Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру	30-43
Беркимбаев К.М., Ниязова Г.Ж. Формирование цифровой компетентности учителей	30-43
Berkimbayev K.M., Niyazova G.Zh. Formation of digital competence of teachers	30-43
Aubakirova B. The role of faculty leaders in supporting academic staff in multilingual education program	43-55
Әубәкірова Б. Үштілді білім беру бағдарламасы аясында оқытушыларды қолдаудағы факультет басшыларының рөлі	43-55
Аубакирова Б. Роль руководителей факультетов в поддержке преподавателей в рамках программы полиязычного образования.....	43-55
Султанова М.С. Эмоциональная речь – важнейшее качество в профессиональной подготовке будущего специалиста	55-70
Султанова М.С. Эмоционалды сөйлеу – болашақ маманды кәсіби даярлаудағы маңызды сапа	55-70
Sultanova M.S. Emotional speech is the most important quality in the professional training of a future specialist	55-70
Сейтенова С.С. Развитие профессиональной компетентности преподавателя вуза	71-85
Сейтенова С.С. Университет оқытушының кәсіби құзыреттілігін дамыту	71-85
Seitenova S.S. Development of professional competence of the teacher of the university	71-85

Садвакасова А.К., Рахметов М.Е. Білім беруде қолдануға арналған онлайн платформалар	86-100
Садвакасова А.К., Рахметов М.Е. Онлайн-платформы для использования в образовании	86-100
Sadvakassova A.K., Rakhmetov M.E. Online platforms for use in education	86-100
Kolumbayeva Sh.Zh., Aitpaeva A.K. The role of the emotional factor in the educational process	100-111
Колумбаева Ш.Ж., Айтпаева А.К. Оқу үдерісіндегі эмоционалдық фактордың рөлі	100-111
Колумбаева Ш.Ж., Айтпаева А.К. Роль эмоционального фактора в учебном процессе	100-111
Danabekova A.B., Kunakova K.U. The essence of academic communicative competence	111-124
Данабекова А.Б., Кунакова К.У. Академиялық коммуникативтік құзыреттіліктің мәні	111-124
Данабекова А.Б., Кунакова К.У. Сущность академической коммуникативной компетенций	111-124
Қалиева К.М., Утебаева Б.Т. Оқу-тәрбие үдерісін жобалау мұғалім іс-әрекетінің құрамдас бөлігі ретінде	125-138
Калиева К.М., Утебаева Б.Т. Проектирование учебно-воспитательного процесса как составная часть педагогической деятельности учителя	125-138
Kaliev K.M., Utebayeva B.T. Design of the educational process as a component part of the teacher's pedagogical activity	125-138
Идиятова Ю.М., Садвакасова А.К. Теоретические и практические аспекты информационно-контролирующей системы оценки учебных достижений в вузе	139-156
Идиятова Ю.М., Садвакасова А.К. Жоғары оқу орындағы оқу жетістіктерін бағалаудың ақпараттық-бақылау жүйесінің теориялық және практикалық аспектілері	139-156
Idiyatova Yu.M., Sadvakassova A.K. Theoretical and practical aspects of the information and control system for assessing educational achievements in higher educational institutions	139-156
Бактыбаев Ж.Ш., Ханьсюе Ма. Формирование готовности студентов к психолого-педагогической работе с семьёй в условиях вуза	157-168
Бақтыбаев Ж.Ш., Ханьсюе Ма. ЖОО жағдайында студенттердің отбасымен психологиялық-педагогикалық жұмыс жасауға дайындығын қалыптастыру	157-168
Baktybayev Zh.Sh., Hanxue Ma. Formation of readiness of students for psychological and pedagogical work with the family in the conditions of the university	157-168

Жайдакбаева Л.К., Рахымбек Н., Менлибай Ж.Г. Ақпараттық коммуникациялар технологиялары (АКТ) курсының ұғымдар жүйесінің қалыптасуы мен қазіргі жағдайы	168-181
Жайдакбаева Л.К., Рахымбек Н., Менлибай Ж.Г. Современное состояние и формирование системы понятий курса технологии информационных коммуникаций (ИКТ)	168-181
Zhaidakbayeva L.K., Rakhymbek N., Menlibay Zh.G. Formation and current state of the system of concepts of the course information and communication technologies (ICT)	168-181
Сарқанбаева Г. Жанартылған білім беру жағдайында болашақ мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығы	182-192
Сарқанбаева Г. Этнопедагогическая подготовка будущего учителя в условиях обновленного содержания образования	182-192
Sarkanbayeva G. Ethno-pedagogical training of the future teacher in the conditions of the updated content of education	182-192
Бисенгалиева А.М., Дюсегалиева К.О., Қыдырбек Р.Ы. Қашықтықтан білім беру технологияларының ерекшеліктері	193-204
Бисенгалиева А.М., Дюсегалиева К.О., Қыдырбек Р.Ы. Особенности технологий дистанционного образования	193-204
Bissengaliyeva A.M., Dyussegalieva K.O., Kudyrbek R.Y. Features of distance education technologies	193-204
Әбілова З.Т. Жоба әдісі оқытудың заманауи технологиясы ретінде	205-212
Абилова З.Т. Проектный метод как современная технология обучения	205-212
Abilova Z.T. Project method as a modern learning technology	205-212

2 Бөлім

ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Раздел 2

СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ

Part 2

MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

Sarzhanova D.Zh., Kulgildinova T.A. Enhancing professional competence in foreign language teaching: practicing information and contextual technologies	213-226
Саржанова Д.Ж., Кульгильдинова Т.А. Ақпараттық-контекстік технологияларды пайдалана шет тілін оқытуда кәсіби құзыреттілікті дамыту	213-226
Саржанова Д.Ж., Кульгильдинова Т.А. Развитие профессиональной компетентности в обучении иностранному языку: используя информационно и контекстуальные технологии	213-226

Хайржанова А.Х., Бисенбиева Р.С. Использование игровых технологии на занятиях французского языка	226-238
Хайржанова А.Х., Бисенбиева Р.С. Француз тілі сабақтарында ойын технологияларын қолдану	226-238
Khairzhanova A., Bissenbiyeva R. The use of gaming technologies for french classes	226-238
Таш М., Сармурзин Е.Ж., Масырова Р.Р. Кәсіпкерлік білім берудегі коллаборативті оқыту әдісінің тиімділігі	239-250
Таш М., Сармурзин Е.Ж., Масырова Р.Р. Эффективность коллаборативного метода обучения в предпринимательском образовании	239-250
Tas M., Sarmurzin Y., Masyrova R. The effectiveness of collaborative learning method in entrepreneurial education	239-250
Лим В.С., Сеитова С.М., Гаврилова Е.Н. Проектирование процесса обучения математики в контексте полиязычного образования на базе образовательных центров	251-267
Лим В.С., Сеитова С.М., Гаврилова Е.Н. Білім беру орталықтары базасында көптілді білім беру контексінде математика пәнін оқыту үрдісін жобалау	251-267
Lim V., Seitova S., Gavrilova Ye. Designing the process of learning mathematics in the context of multilingual education on the basis of educational centers	251-267
Kassymbekova M.A., Zakenova M.A. Questionnaire design in a survey for a master's thesis in social sciences	268-276
Қасымбекова М.А., Закенова М.А. Разработка анкеты для проведения опроса в магистерской диссертации по социальным наукам	268-276
Қасымбекова М.А., Закенова М.А. Әлеуметтік ғылымдар бойынша магистрлік диссертацияға арналған сауалнама әзірлеу.....	268-276
Есейқызы А., Смагулов Е.Ж. Цифрлық білім беру технологияларын қолдану арқылы болашақ математика мұғалімдерінің логикалық-алгоритмдік мәдениетін дамыту	276-287
Есейқызы А., Смагулов Е.Ж. Развитие логико-алгоритмической культуры будущих учителей математики с использованием цифровых образовательных технологий	276-287
Yesseikyzy A., Smagulov E.Zh. Development of logical and algorithmic culture of future mathematics teachers through the use of digital educational technologies	276-287

Ахметова Г.С. Ағылшын тілі сабағында гетерогенді топтарда лексиканы саралап оқыту	287-303
Ахметова Г.С. Применение дифференцированного подхода при обучении лексике в гетерогенных группах на уроках английского языка	287-303
Akhmetova G.S. Using differentiated learning in teaching vocabulary in heterogeneous groups in efl classroom	287-303
Алдабергенова Г.Д. Текст в обучении профессионально ориентированному русскому языку	303-313
Алдабергенова Г.Д. Кәсіби бағдарлы орыс тілін оқытудағы мәтін	303-313
Aldabergenova G.D. Text in teaching professionally oriented russian language	303-313
Абдыкеримова Э.А., Туркменбаев А.Б., Медет М.Н. Заманауи ғылыми деңгейде робототехника бойынша оқу үдерісін ұйымдастыру	313-327
Абдыкеримова Э.А., Туркменбаев А.Б., Медет М.Н. Организация учебного процесса по робототехнике на современном научном уровне	313-327
Abdykerimova E., Turkmenbaev A., Medet M. Organization of the educational process in robotics at the modern scientific level	313-327

3 Бөлім.

ЭТНОПЕДАГОГИКА. МЕКТЕП ЖӘНЕ МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ПЕДАГОГИКА

Раздел 3.

ЭТНОПЕДАГОГИКА. ШКОЛЬНАЯ И ДОШКОЛЬНАЯ ПЕДАГОГИКА

Part 3.

ETHNOPEDAGOGY. SCHOOL AND PRESCHOOL PEDAGOGY

Атыманова К.Ж., Стыбаева А.Ш. Балабақшадағы инабаттылық тәрбиесі (Қазақ халқының ұлттық мәдени мұралары негізінде).....	328-339
Атыманова К.Ж., Стыбаева А.Ш. Воспитание норм поведения в детском саду (через приобщение дошкольников к культурному наследию казахского народа)	328-339
Atymanova K.Zh., Stybayeva A.Sh. Education norms of behavior in kindergarten (through the involvement of preschool children to the cultural heritage of the kazakh people)	328-339

1 Бөлім
ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ
Раздел 1
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ
Part 1
A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF SPECIALISTS IS AT HIGHER SCHOOL

УДК 377.02;
МРНТИ 14.35.09
DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.001

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ АРТ-ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ
ІС-ӘРЕКЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ-
МАЗМҰНДЫҚ МОДЕЛІ

*Жолдасбекова С.А.¹, Мадиева Д.П.², Каратаев Г.С.³

^{*1}п.ғ.д., профессор, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан,
e-mail: saulez.63@mail.ru

²докторант, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан,
e-mail: madievad@bk.ru

³PhD доктор, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан,
e-mail: galimzhan.87@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастырудың маңызы мен мәні анықталды. Болашақ мұғалімдердің шығармашылық және бейнелеу іс-әрекетіне даярлығын қалыптастыру қағидалары белгіленді. Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі ашып көрсетілді. Жоғары оқу орнының ерекшелігін ескере отырып жалпы дидактикалық, болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығының педагогикалық негізін құрайтын дидактикалық қағидалар, шығармашылық арт-технологиялық іс-әрекетке дайындықты қалыптастыру қағидаларын басшылыққа алынды. мұндағы, жалпы дидактикалық қағидалар: ғылымилық, студенттердің өзіндік ізденісі мен оқытушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарының сабақтастылығы; оқытушы мен студенттің іс-

әрекетіндегі ғылыми және практикалық қағидалардың бірлігі, кәсіби ұтқырлық, проблемалық, эмоционалдылық және оқу процесінің басымдылығына мән беру, әлеуметтік-мәдени-интеграциялық қағидасы негізге алынды.

Арт-технологиялар - бұл білім беру процесінде тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған әртүрлі өнер түрлерінің формалары, әдістері мен құралдарының жиынтығы.

Мақаланың мақсаты болашақ көркем еңбек пәні мұғалімдерінің арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін ашып көрсету. Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастыруда: жүйелілік ұстаным, мәдениеттанушылық және этнопедагогикалық ұстанымдар негізге алында. Сонымен қатар, болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі үш функционалды блокты қамтитын жүйе болып табылады: *мақсатты блок; мазмұндық блок; рефлексивті-бағалау блогы*. Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастыруға арналған модельдің мазмұндық блогы дайындықтың келесі кезеңдерін - мотивациялық, когнитивті-мазмұндық, іс-әрекеттік, өлшемдік-рефлексивті компоненттерді қамтиды. Модельде адамға қатысты құндылықтық-семантикалық қатынастарды қалыптастыру, тұлғаны қалыптастыру процесі, арт-технологиялық іс-әрекеттің маңызын ұғындыру мәселесі назарға алынды.

Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетке даярлауды жүзеге асыруда ұйымдастырушылық, басқарушылық, психологиялық шарттарына назар аударылды.

Тірек сөздер: болашақ педагогтар, арт-технология, арт-технологиялық іс-әрекет, қалыптастыру, құрылымдық-мазмұндық модель, іс-әрекет, кәсіби құзыреттілік, шарт.

Негізгі ережелер

Заман талабына сай ұтқыр, бәсекеге қабілетті болашақ педагогтарды даярлау әрі олардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастыру арқылы олардың кәсіби құзыреттілігін арттырамыз, себебі арт-технологияларды қолдану арқылы мұғалім мектеп пен сыныптың психологиялық микроклиматын тұрақтандырады. Болашақ педагог үшін психологиялық көмек беру, оқушының жеке даму мүмкіндіктерін толығымен жүзеге асыруда мүмкіндік береді, өзін-өзі бағалауды арттырады, балалар мен жасөспірімдердің мінез-құлқын бақылауға жәрдемдеседі. Бұл өте маңызды, өйткені мінез-құлық пен эмоцияларды

бақылау педагогтың оң шешім қабылдауға, қорытынды жасауға көмектеседі.

Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастыру үшін ЖОО-да «Арт-технология» пәнін оқу үдерісіне ендіру арқылы студенттердің көркемдік және өндірістік қызметін ұйымдастырып, тәжірибе жинап, сонымен бірге эстетикалық құндылығы бар дайын өнімді жасау үшін шығармашылық іс-әрекетке баулып, өнер педагогикасын игеруге мүмкіндік алады. Бұл пән болашақ педагогтардың көркем шығармашылық және бейнелік іс-әрекетке даярлықтарын жоғарылатады. Мұндай көзқарасты ғасырлар бойы бейнелеу пәніне оқыту әдістемесі бойынша жинақталған тәжірибеде растайды. Себебі, шығармашылық қабілеттер адам қабілеттерінің жиынтығында ғана емес, ол белгілі бір іс-әрекетте жоғары көрініске ие бола алады.

Арт-технология - дегеніміз эмоционалды күйдегі өзгерістің ең ежелгі табиғи түрі, оны көптеген адамдар психикалық стрессті жеңілдету мен тыныштандыру, шоғырландыру үшін қолданды. Біздің зерттеуімізде арт-технология - бұл білім беру процесінде тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған әртүрлі өнер түрлерінің формалары, әдістері мен құралдарының жиынтығы болып табылады.

Мақалада, болашақ көркем еңбек пәні мұғалімдерінің арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін ашып көрсетуді мақсат еттік.

Біз арт-технологияны кәсіби педагогикалық мәселелерді шешу үшін студенттерді өнер туындыларымен таныстыру моделі ретінде ұсынамыз; оның мазмұны педагогикалық, психологиялық білім мен өнер түрлерінің туындыларын біріктіру болып табылады және ол арт-педагогикалық құралдар мен арт-педагогикалық әдістердің көмегімен жүзеге асырылады.

Бұл ретте оның құрамдас бөліктері (компоненттері) көркем шығармаларды көркемдік қабылдауды ұйымдастыру; көркем шығармамен өзіндік жұмысты ұйымдастыру; зерттеу әдісі ретінде көркем шығармамен жұмыс істеу болып табылады.

Кіріспе

«Қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру және жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу және оқытуды» мақсат етеді [1]. Осыған орай, мектептегі жаңартылған білім беру мазмұнына сай жас ұрпақты жаһандық дамуға ілесе алатын құндылықтарды игерген тұлға етіп қалыптастыру үшін болашақ педагогтарды даярлау мәселесіне аса назар аударуды қажет етіп отыр.

Жаңа білім беру тұжырымдамасы оқытудың жүйелі-белсенді көзқарасын талап етеді. Қазіргі сабақты инновациялық технологияларды енгізусіз елестету мүмкін емес, ал мұғалімнің арсеналында жүзден астам технология бар. Технологияның барлық алуан түрлерінде мұғалім жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, белгілі бір сыныпта білім беру мен тәрбие міндеттерін жүзеге асыруға көмектесетін нақты бір технологияны таңдайды. Бүгінгі уақытта білім беру процесінде арт-технологиялар оқытудың әртүрлі сатыларында жиі қолданылады.

Арт-технологиялар - бұл білім беру процесінде тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған әртүрлі өнер түрлерінің формалары, әдістері мен құралдарының жиынтығы [2]. Арт-технологиялар оқушылардың белсенділік деңгейін кеңейтуге және тереңдетуге, оқу материалын терең меңгеруге ынтасын оятып, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Осыған орай, болашақ педагогтардың арт-технологиялық құзыреттілігін қалыптастыру үшін, оқыту мазмұнына, білім беру бағдарламаларына «Арт–технология» пәнін енгізу және олардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастыру бүгінде маңызды мәселелердің бірі болып табылады.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Арт–технологияның түрлі көркемдік құралдары мен әдістері мамандардың кәсіби іс-әрекетке баулиды. Бұл туралы Г.И. Клепикова және О.А. Томашевская зерттеулерінде балалар мен жасөспірімдермен жұмыс жасауға болашақ педагогтардың практикалық іскерлігі мен дағдаларын қалыптастыру әрі арт-технологияға шығармашылық іс-әрекет етуге, ол үшін көркем өңдеу технологияларын меңгеру арқылы кәсіби өсу үдерісінде көркемдік-шығармашылық қызметке даярлау маңызды мәнге ие. [3. 22-б.].

Арт-технологиялар - өнер арқылы проблемаларды немесе мәселелерді шешу жолдары. Пластикалық (фотография, модельдеу, ою), динамикалық (музыка, әдебиет) және ойын-сауық (театр, цирк, хореография) арқылы өнер түрлері проблемаларды ескертеді және күрделі мәселелерді шешеді. Арт-технологияның ерекшеліктері: арт-бейнелеу өнері, арт-сомдау, арт-құм (sand-art), арт-ертегі, арт-театр, арт-музыка, арт-ырғақ.

Арт технология (ағылшын тілінен - «art»- өнер), («технология — (грек тілінен, «techne» — шеберлік, іскерлік, және logos — оқу) ұғымы «шеберлік өнерін оқу» мағынасын білдіреді.

А.Б. Афанасьеваның анықтамасына сәйкес “арт-технологиялар – бұл оқушының жеке басына тиімді тәрбиелік әсер ету мақсатында білім беру процесінде өнердің әр түрін интегративті қолдануға негізделген ғылыми-педагогикалық технологиялар “ [4. 97-б.].

Арт-технология - бұл көркем шығармашылық арқылы зияткерлік іс-әрекетті оқыту. Шын мәнінде, бұл қарапайым оқушыларды ең қарапайым білім беру бағдарламалары бойынша тәрбиелеу педагогикасы [5].

Арт (ағылш. art) - бейнелеу өнері, технология - формалардың, әдістердің, тәсілдердің, тәрбие құралдарының арнайы іріктелуі мен жинақталуына анықтайтын психологиялық-педагогикалық ұстанымдардың жиынтығы. Осылайша, арт-технология - бұл әр түрлі өнер түрлерін қолдана отырып, білім беру мәселелерін шешуге бағытталған мұғалімнің дәйекті іс-әрекет жүйесі болып табылады.

Болашақ педагогтардың шығармашылық арт-технологиялық іс-әреінкет қалыптастырудың тұжырымдамалық моделін құру кезінде біз С.С. Гармашова, С.А. Тяглова, Э.П. Мандебура, Т.М. Стручаева еңбектеріне шолу жасадық.

Арт-технология арқылы болашақ педагогтардың шығармашылық көркем-бейнелеу іс-әрекетке даярлығын қалыптастыру үдерісінің құрылымдық моделіне сай, екі бірдей үдерістің, яғни арт (көркемдік) және технологиялық үдерістің мәнін қарастыратын жүйе, яғни болашақ мұғалімнің көркемдік және әдістемелік даярлығы, бұл оның шығармашылық көркем-бейнелеу іс-әрекетіне даярлығын қалыптастыруға мүмкіндік береді; сонымен бірге мұндай даярлықтың негізгі құралы ретінде арт-технология ЖОО-ның оқу үдерісіне элективті пән ретінде қосылды.

Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық модель жоғары мектепте оқыту қағидаттарына және арт-технологияны оқыту қағидаларына негізделген.

Оқыту қағидаттарының негізінде жоғары оқу орнының ерекшелігін ескере отырып, жалпы дидактика қағидаттарын негізге алдық: ғылымилық, студенттердің өзіндік ізденісі мен оқытушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарының сабақтастылығы; оқытушы мен студенттің іс-әрекетіндегі ғылыми және практикалық қағидалардың бірлігі, кәсіби ұтқырлық, проблемалар, эмоционалдылық және оқу процесінің басымдылығына мән беру. Болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығының педагогикалық негізін құрайтын дидактикалық қағидалар ретінде мыналар танылады: ғылыми, тәрбиелік оқыту, сана мен белсенділік, көрнекілік, жүйелілік пен дәйектілік, қол жетімділік, даралау [6]. Біздің зерттеуіміздің проблемалары тұрғысынан осы қағидаларды іс жүзінде

жүзеге асыру, біріншіден, студенттердің артпедагогика саласындағы біліміне, екіншіден, олардың шығармашылық өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысын дамытуды көздейді.

С.С. Гармашованың (2007) зерттеуінде болашақ мұғалімдердің шығармашылық және бейнелеу іс-әрекетіне даярлығын қалыптастыру қағидалары бөлек көрсетілген. Оның зерттеу деректеріне келесідей қағидалары қарастырылды:

- дайындық пен қабілеттердің бастапқы деңгейіне қарамастан, оқытудың барлық қатысушыларының шығармашылық даму және көріну мүмкіндіктерін болжайтын шығармашылық көркемдік қызметінің демократиялылығы мен қол жетімділігінің гуманистік қағидасы;

- өзіндік-тұлғалық қалыптасудың өзіндік жобалау қағидасы;

- болашақ жеке шығармашылық жетістіктеріні өзін-өзі бағдарламалау және өзін-өзі жобалау мақсатында өзін-өзі қабылдау векторын аударуды қамтиды; студентті білім алушы позициясына қою, координаттар жүйесін “Мен білімді меңгеремін” - дан “Мен игерген білімімді басқаларға үйретемін” -дегенге аудару арқылы оқу жағдайларын әдістемелік түсіндіру [7. 56-б.];

- көркем сауаттылық негіздерін, көркемдік (өзін-өзі) білім беру және эстетикалық (өзін-өзі) тәрбиелеу саласындағы дағдылар. Дағдылар мен теориялық білім жүйесін: бейнелеу өнерін, графикалық технологияларды, оқыту әдістемесін озық тәжірибиені меңгерудің практикалық-теориялық қағидасы. Бұл қағиданы іске асыру шығармашылық көркемдік цикл пәндерін білім беру процесіне енгізуге ықпал етеді;

- көркем еңбек мұғалімінің тиімді тұлғалық және кәсіби қалыптасуы, оның шығармашылық көркем-бейнелеу іс-әрекетіне даярлығын қалыптастыру мақсатында мәдени - білім беру мезоортасының көркемдік-бейнелеу секторының мүмкіндіктерін барынша пайдаланудың әлеуметтік-мәдени-интеграциялық қағидасы [8. 317-б.].

Бұл қағидалар арт-технология ерекшеліктеріне сәйкес келеді және осы пәнді педагогикалық мамандықтар студенттерін даярлау кезінде оқу процесіне енгізу арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

Осы орайда О.В. Романова зерттеуінде педагогикалық шеберханада, болашақ маманның кәсіби-тұлғалық қалыптасуының интегративті білім беру технологиясы, ол жеке маңызды білімді, мағынаны және тәуелсіз тәжірибені кезең-кезеңімен құруға жағдай жасайды, сонымен қатар белсенді қарым-қатынастың ақпараттық-эмоционалды кеңістігін, өзінің өмірлік және танымдық ізденісінің нәтижелерін әлеуметтендіруді және рефлексиялауды ұйымдастыратын әр қатысушының шығармашылық іс-әрекетке баулу қажеттігін атап өткен [9. 16-б.].

Болашақ мұғалімдерін кәсіби даярлайтын Арт-технология пәні артпедагогика құралдарымен шығармашылық іс-әрекетке даярлығын қалыптастыру моделі, педагогикалық қызметте жүйелілік, іс-әрекеттік, мәдениеттанушылық, этнопедагогикалық ұстанымдарға сүйенеді.

Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастыру мәселесін шешу мүмкіндіктері жүйелілік ұстаным негізінде жүзеге асырылады. Жүйелік ұстанымның мәні салыстырмалы түрде тәуелсіз компоненттер өзара қарым-қатынаста, олардың дамуы мен қозғалысының бірлігінде қарастырылады. Педагогикалық процесті ұйымдастырудағы жүйелі ұстаным тұлғаның интегративті (тұтас) сипаттамаларына негізделген.

И.Ф. Исаев мәдениеттанушылық ұстанымға сай іс-әрекетті үш аспектісін өзара байланыста қарастырады: аксиологиялық ұстаным, технологиялық және тұлғалық шығармашыл ұстаным.

Алдыменгі аксиологиялық компонентте - адамзат ғасырлар бойы жасаған педагогикалық құндылықтардың жиынтығын қарастырады. Яғни, педагогикалық үдерісте адамзаттың ғасырлар бойы жинақтаған құндылықтан негізінде, жеке тұлғалық бағдарларын зерттеп, оны қалыптастыру, дамыту үшін оларға әсер ететін арнайы ұйым қажет. Мәдениет және педагогиканың тарихында құндылықтардың жылдар бойы өзгеріссіз қалмайды, олар сол қоғамдағы әлеуметтік-мәдени өмірдің жағдайларына сай қайта түрленіп, жаңғырып адамзаттың болмысында моральдық мағынасын білдіреді.

Технологиялық компонент болса, ол адамның мәдени іс-әрекетінің нақты әдісі ретінде түсіндіріледі. Мұнда “мәдениет” және “іс-әрекет” ұғымдары өзара байланыста, себебі іс-әрекетер даму мен жетілу құндылықтардың бірігуі арқылы мәдениеттің дамуына әсері мол; іс-әрекеттің үдерісінде мәдениет идеясы мен технологиялар және модельдер құрастырылады әрі қалыптасады. Сонымен қатар, мәдениет іс-әрекетті дамыту бағыттарын айқындайды.

Мәдениеттанушылық ұстаным жеке тұлғаны шығармашылыққа мәдениетке баулуға байланысты. Жеке тұлға мәдениетті тасымалдаушы қызмет атқарады. Осы орайда, жеке тұлғаның мәдениетке көзқарасы мен жеке басының мәдени сапасын арттыру үшін өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамыту мен жетілдіру қажет. Е. Бондаревская еңбегінде, педагогикалық мәдени ұстаным – бұл білім беруде. мәдениет ұғымының призмасы арқылы көру, яғни нақты айтсақ, жеке тұлғаның барлық компоненттері мәдени құндылықтардың мол әлемінде, мәдени өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге қабілеттілігі жоғары тұлғаны бейнелейтін, адамзат үшін әрекет жасайтын мәдени үдеріс деп түсінеміз [10. 5-6.].

Этнопедагогикалық ұстаным – ол, адамның нақты бір этностық топқа жатуы, әрі жалпыадамзаттың, ұлттың және жеке тұлғаның біртұтастығының көрінісі кезінде мәдениеттанушылық тәсілдің

трансформациясы ретінде әрекет етеді. Этнопедагогикалық тәсілдің басты мақсаттарының бірі - жас ұрпақ тәрбиесінде әлемдік мәдениет пен ұлттық дәстүрлерді органикалық түрде үйлестіру.

Арт-технология пәнін оқу үдерісіне енгізу моделі үш функционалды блокты қамтитын блоктық жүйе болып табылады: *мақсатты блок*; - *мазмұндық блок*; *рефлексивті-бағалау блогы*.

Модельдің мақсатты блогы болжамдалған педагогикалық процестің жалпы мақсаты және болашақ педагогтардың кәсіби дамуындағы көркем педагогикалық даярлық міндеттерімен ұсынылған. Педагогикалық процестің жалпы мақсаты ретінде болашақ педагогтардың шығармашылық арт-технологиялық іс-әрекеті тұжырымдамалық тұрғыдан дамыған және құрылымдалған, бұл қазіргі заманғы мектепте көркем еңбек пәні мұғалімінің қажетті сапасы болып табылады және көркемдік педагогикалық дайындықтың жүйелік негізінде қалыптасады.

Арт технология пәнінің мақсатты компоненті Б.Блум таксономиясы ережелеріне негізделеді, осыған сәйкес студент өзінің оқу барысында білім беру мақсаттарының 6 категориясын - білім, түсіну, қолдану, талдау, синтез және бағалауды өтеді [11]. Оның үстіне соңғы үш түрі жоғары психикалық іс-әрекетке қатысты. Арт технология академиялық пән ретінде онда қойылған жүйелі мақсаттар мен анықталған тапсырмалардың жүйесі негізінде оқушының танымдық мақсаттын соңғы деңгейге жеткізеді.

Арт технология - бұл оқу үдерісінде өнерді қолдану арқылы білімнің (танымның) деңгейін ғана емес, сонымен бірге оқушының эмоцияларының, сезімдерінің, құндылықтарының (аффектінің) деңгейін белсендіретін пән болғандықтан, Блумның кеңейтілген таксономия тұжырымдамасы, оған сәйкес оқыту үдерісі студент тұлғасының аффективті сферасына бағытталған. Бұл бағыт оқытуды эмоционалды құрамдас бөлігіне қатысты, ақпарат алуға деген негізгі ұмтылудан бастап, сенімдер, идеялар мен көзқарастардың интеграциясына дейінгі мәселелерді қамтиды. Әрі бұл салада 5 деңгейді көрсетеді:

1. *Қабылдау*. Бұл санат ақпарат алуға деген дайындықты білдіреді, мысалы, адам жұмыста қайтып оралу қажеттілігін түсінеді, басқаларды мұқият тыңдайды, әлеуметтік мәселелерге бейімділігін көрсетеді және т.б.

2. *Жауаптылық*. Бұл санат жеке тұлғаның өз оқуына белсенді қатысуын білдіреді, мысалы, пәнге қызығушылық таныту, презентация жасауға дайын болу, сыныптағы пікірталастарға қатысу, сыныптастарына көмектесуге ерікті болуы.

3. *Құндылық бағдарлары*. Бұл категория құндылық бағдарын үстүрт қабылдаудан бастап оны бойында қалыптастыруы. Мысалы, жеке адам демократиялық үдерістерге сенім білдіруі, ғылымның әлеуметтік тұрмыстағы рөлін бағалауы, айналасындағылардың әл-ауқатына қамқорлық көрсетуі, жеке және мәдени айырмашылықтарды құрметтеуі жағады.

4. *Ұйымдастыру.* Бұл категория түрлі құндылықтар бағдарларын біріктіреді, әрі олардың арасындағы түрлі мәселелерді, айырмашылықтарды шешеді. Ұйымдастыру іскерлігін меңгеруде жеке басынан өтетін *81th3cn3* .дерісті көрсетеді.

5. *Жариялау.* Мұнда индивид өз мінез-құлқының тұрақты және мақсатты бағыттағы көзқарасымен, идеяларымен, сенімдерімен белгілі бір құндылықтар жүйесін игеріп, ортада қарым-қатынас жасауы. Әлеуметтік және психологиялық бейімділігі мен қалыпты мінез-құлқын көрсетеді.

Жоғарыда аталған қағидаларға негізделген *мақсатты блок* «Арт технология» пәнінің мақсат, міндеттерінде және іс-әрекетінде көрінеді. Сонымен қатар, білім беру процесінің міндеттері таңдалған дайындық компоненттерінің қалыптасуын қамтамасыз ету тұрғысынан көрсетілген *компоненттермен* анықталады: мотивациялық, когнитивті-мазмұндық, іс-әрекеттік, өлшемдік-рефлексивті. Олар көркемдік, технологиялық және әдістемелік қағидалармен өзара байланысты.

Мазмұндық блок, болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетке даярлығын қалыптастыру моделінің келесі құрамдас бөлігі: жалпы мәдениеттану, психология, педагогика және әдістеме бойынша дайындықты қамтиды.

Болашақ педагогтардың жалпы мәдени даярлығы жан-жақты дамыған және әлеуметтік белсенді тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді, ол өнер педагогикасы курсының шеңберінде теориялық дайындық негізінде жүзеге асырылады [12.454-6.].

Психологиялық-педагогикалық даярлық бойынша студент білім беру үдерісінің қағидаларын, білім берудің мәні және оның оқу-тәрбие процесінің ажырамас құрылымындағы орнын, білім беру үдерісінде өнер мен арт-технологиялардың мүмкіндіктері бойынша құзыреттілігін көрсетеді. даярлық Болашақ педагогтарға арт-педагогика құралдары бойынша білім берумен қатар әдістемелік тұрғыда қажетті білім, іскерлік пен дағдылар жүйесін қалыптастыруды көздейді.

Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастыруға арналған модельдің мазмұндық блогы дайындықтың келесі кезеңдерін- мотивациялық, когнитивті-мазмұндық, іс-әрекеттік, өлшемдік-рефлексивті компоненттерді қарастырады. Осы компоненттер кезеңдерінің әрқайсысына сипаттама берейік.

Мотивациялық компонентке мыналар кіреді: мектеп оқушыларын тәрбиелеуде арт-технология құралдарын пайдалануға қызығушылық; арт-технологиялық іс-әрекеттің жағымды эмоционалды мазмұны; оқушының жеке басының адамгершілік, патриоттық, эстетикалық бағытын қалыптастыру мақсатында мектеп оқушыларын тәрбиелеуде

арт-технология құралдарын пайдаланудың рөлін түсіну; әр баланы оқу іс-әрекетінің субъектісі ретінде тану, баланы жағымды қабылдауға дайындықты қалыптастыру және оның жеке мәселелерін шешуге көмектесу; шығармашылыққа, өзін-өзі тәрбиелеуге және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу.

Мотивациялық кезеңде арт-технологияны оқу үрдісіне енгізу арқылы студенттердің өзіндік белсенділігін жоғарылатуға және жұмыстың жаңа түрлерін түсінуге мотивациясын құруды көздейді. Оқудың жаңа тақырыбын түсінуде сыртқы факторлар да маңызды рөл атқарады: аудитория үшін визуалды жағымды жағдай, шығармашылық орта, қолайлы педагогикалық атмосфера құру (ынтымақтастық, ойын ашық жеткізу, қарым-қатынасқа бейімділігі);

Когнитивті-мазмұндық компонентте, болашақ педагогтарға мектеп оқушыларына білім берудегі көркем педагогика құралдарын қолдану үшін қажетті кәсіби білім жүйесінің хабардарлығы мен қабылдауын болжайды. Оған мыналар кіреді: студенттердің білім беру бағдарламасына сай психологиялық-педагогикалық және кәсіби теориялық білім, іскерліктер мен дағдылар жиынтығын игеруі; арт-технология саласындағы білімді игеру; болашақ кәсіби іс-әрекетке деген оң көзқарасын және теориялық білімдерін педагогикалық және шығармашылық арт-технологиялық іс-әрекетте қолдануға дайындықты қалыптастыру; мектеп оқушыларына көркем еңбек пәні бойынша білім берумен қатар, олардың көркем мәдениетін жоғарылатуға арт-технология құралдарын қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Жоғарыда аталған қағидаларға негізделген мақсатты компонент «Арт -технология» пәнінің мақсаттарында, міндеттерінде және іс-әрекетте байқалады.

Танымдық кезеңде болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін игеру барысында олардың зейіні, ойлауы, сөйлеу әрекеттері мен байланыстылығы артады.

Рефлексивтік компонентте - болашақ педагогтарға білім беру және шығармашылық арт-технологиялық іс-әрекетте көркем педагогика құралдарын пайдалануға дайындығының құрылымдық компоненті жатады.

Іс-әрекеттік компонент шеңберінде арт-технологиялық дағдылар, өзін-өзі көрсету, негізінен көркем еңбек пәні оқыту формалары мен әдістерін қолдану арқылы дамиды кезең шығармашылық өзін-өзі таныту, өзін-өзі реттеу, жеке мінез-құлық стилін дамыту және студенттермен қарым-қатынас жасау тәсілдерін көрсетуде студенттердің дербестігін дамытуды көздейді.

Өлшемдік-рефлексивтік компонент екі компонентті қамтиды - дайындықтың іс-әрекеттің нақты компоненті кәсіби-педагогикалық білімді практикалық қолдану тәжірибесінде көрінеді. Дайындықтың бұл компоненті негізінен «Арт-технология» курсының практикалық сабақтары кезінде қалыптасады. Саналы түрде рефлексивті іс-әрекеттерді жүзеге асыруға, арт-технологиялық іс-әрекетті ұйымдастыру процесінде өзіндік қиындықтар мен қателіктерді анықтауға; өз іс-әрекетін түзету. Көркем педагогика арқылы болашақ педагогтардың шығармашылық арт-технологиялық іс-әрекетке дайындығының рефлексивті компонентін қалыптастыру жұмыстары біз курсты оқу барысында өнер педагогикасына тән сабақ түрлерін ұйымдастыру және түрлері арқылы жүзеге асырылды [13. 37-б.].

Сонымен, мотивациялық, когнитивті, іс-әрекеттік және өлшемді-рефлексивті компоненттер болашақ педагогтарға білім беруде және шығармашылық арт-технологиялық іс-әрекетте даярлау компоненттері болып табылады. Көркем педагогика құралдарын пайдалану үшін болашақ педагогтардың осы компоненттерінің әрқайсысы бір-бірінен оқшауланған түрде емес, күрделі түрде, өзара әрекеттесу мен интерпретациялау түрінде қолданады.

Рефлексивті-бағалау блогында анықталған критерийлер бойынша болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетке даярлығын қалыптастыру моделінде: көркем педагогикалық іс-әрекетке эмоционалды-құндылық қатынасы, білімді қалыптастыру, технологиялық дайындық және рефлексивті мінез-құлық нақтыланады. Бұл арт-технология арқылы болашақ педагогтардың, яғни студенттердің шығармашылық көркем және бейнелік іс-әрекетке дайындық деңгейлерін (төмен, орта, жоғары) анықтауға мүмкіндік береді:

Оқытудың тиімділігі де көбінесе оны жүзеге асыратын жағдайларға байланысты болады. Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетке даярлауды жүзеге асырудың шарттары мыналар:

1. Ұйымдастырушылық: әлеуметтік жағдайлар (мемлекеттік деңгейде): оқыту үдерісіне қойылатын жоғары талаптар және ондағы мұғалімнің рөлінің өзгеруі мұғалім үшін қолайлы еңбек жағдайларын жасауымен (материалмен жұмыс істеудің қажетті қосымша құралдарының болуы (аудио, видео жабдықтар), әдістемелік қолдау, жеткілікті мөлшерде жаңа технологияларды игеру уақыты және т.б.); бірлескен педагогикалық іс-шаралар негізінде болашақ педагогтардың, оқу орындарының оқытушылары мен студенттерінің білім беру және кәсіби қоғамдастығы; оқылатын материалға, оқытудың әр түрлі әдістеріне, оның ішінде интерактивтіге кезең-кезеңмен қарау; мұғалімдердің біліктілігін арттыру

үшін тұрақты оқыту курстарын, шеберханаларын құру;

2. Басқарушылық: заманауи технологиялар саласындағы жоғары мектеп мұғалімінің дайындығы; процеске қатысушылардың психологиялық босатылуы, эстетикалық әдемі сыртқы атмосфераны құру арқылы сабаққа қолайлы жағдай жасау; практикалық қызметте туындайтын әр түрлі педагогикалық жағдайларды жобалау; оқушылардың шығармашылық шектерін кеңейту үшін белсенділігі мен дербестігін арттыру; білім беру үдерісіндегі интеллектуалды және тұлғалық дамудың арақатынасы мәселесін шешу; зерттелетін объектінің мазмұнына тереңдеу, оның жан-жақтылығын түсіну, контекст құру; құндылықты бағалау - субъективті рухани тәжірибе негізінде объектіні қайта қарау, құндылық қатынасты өзектендіру;

3. Психологиялық: «Дұрыс» немесе «бұрыс» деп бағаламай, жеке компоненттің көрінісі; сыныптастардың жағымсыз реакциялардың болмауы; қолайлы психологиялық атмосфера (бейімділікті, ашықтықты, сенімділікті, біреудің жетістігіне қуану, әр адамның жетістігіне деген сенім); білім алушының жүйке-психикасын тұрақты орнықтыру, сенсорлық-перцептивті, ерікті сфераны құру; білім беру процесінің барлық қатысушыларының рефлексиялық белсенділігін орнату; оқушылардың шығармашылық өзін-өзі дамытуының мотивациялық және ынталандырушы фонын құру (мұғалімнің оқушының психикасы мен іс-әрекетінде мотивациялық, құндылық және семантикалық жоспар құратын оқу іс-әрекетінің құралдары мен әдістерін таңдауы, білімді практикада әртүрлі практикалық мәселелерді шешу үшін қолдана білуі).

Ұсынылып отырған модель болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастыру үшін және көркем еңбек пәні мұғалімдерінің біліктілігін арттыру үшін пайдалануға болады.

Соңғы уақытта халықаралық деңгейде ересектерді оқытудың ерекшеліктерін зерттей отырып, білім берудің басты қағидалары тұжырымдалды - «Ересек адамдар үшін оқу қызықты болуы керек!» [14. 11341-б.]. Ересектердің көңіл-күйін эмоционалды тұрғыда көтеру, әрі сабақта арт-технологиялық іс-әрекетке баулып, оның мағынасын жеке түсіндіру арт-педагогикалық тәсілдің құрамдас бөлігі болып табылады.

Яғни, болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін қалыптастыруда біз мектептегі көркем еңбек пәні мұғалімдерінің кәсіби күзiреттiлiгiн арттырамыз, сонымен қатар, қосымша бiлiм беру педагог кадрларының арт-технологиялық iс-әрекетiн арттыруға мүмкiндiк болады.

Нәтижелер

Сонымен, болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетке даяраудың құрылымдық-мазмұндық моделін ұсынып отырмыз (1-кесте).

Кесте 1 - Болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетке даяраудың құрылымдық-мазмұндық моделі

Блок-тар	Кезеңдер	Мазмұны		
Мақсатты блок	Мемлекет пен қоғамның әлеуметтік-мәдени қажеттілігі: стандартты емес шешімдерді таба алатын, шығармашылық шектерін кеңейте алатын, мәдениеті мен эрудициясы жоғары, шығармашылық өзін-өзі көрсетуге дайын, бейнелі тілде сөйлейтін мұғалім			
	ЖОО оқыту шеңберінде арт-педагогикалық тәсілді жүзеге асырудың шарттары: ұйымдастырушылық, басқарушылық, психологиялық.			
	Мақсаты: Көркем педагогика арқылы болашақ мұғалімнің шығармашылық көркемдік-бейнелік іс-әрекетке даярлығын қамтамасыз ету. Міндеттері: Педагогикалық кадрлардың кәсіби даярлығын жетілдіру, кәсіби маңызды қасиеттерді, дағдыларды қалыптастыру және дамыту, мұғалімнің мүмкіндіктерін кеңейту			
	Ұстанымдар: жүйелілік, іс-әрекеттік, мәдениеттанушылық, этнопедагогикалық Қағидалар: жалпы дидактикалық, болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығының педагогикалық негізін құрайтын дидактикалық қағидалар, шығармашылық арт-технологиялық іс-әрекетке дайындықты қалыптастыру қағидалары.			
Мазмұндық блок	Компоненттері	Жұмыстың мазмұны:		
	Мотивациялық	- қоршаған ортада педагогикалық атмосфера құру; - студенттердің көркемдік педагогикалық ұстаным идеяларын қабылдауға даярлығын арттыру; пән мазмұнын жаңартылған білім беру мазмұнымен толықтару;		
	когнитивті-мазмұндық	шығармашылық тапсырмаларды орындауға іс-әрекет түрлерімен қанықтыру;		
	іс-әрекеттік	вербалды және вербальды емес қарым-қатынаста қажетті болатын теориялық және практикалық аспектілерді (іскерліктер мен дағдыларын) меңгеру: өзін-өзі шығармашылық тұрғыдан көрсету, өзін-өзі реттеу, студенттердің жеке мінез-құлық және қарым-қатынас стилін дамыту тәсілдерін көрсетуде студенттердің дербестігін дамыту.		
	өлшемдік-рефлексивті	пәнаралық байланысты жүзеге асыра білу, педагогикалық міндеттерді жүзеге асыру үшін көркемдік пен логикалық таным әдістерін үйлестіре білу, тақырыпты баяндауда логикалық және эмоционалды-бейнелілікті сындарлы түрде үйлестіру, дағдылар мен коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру		
	Әдістер			
Тәсілдер	Формалары	Шарттар	Қағидалары	

Рефлексивті-бағалау блок	Қалыптасу критерийлері:	Көрсеткіштер
	Құндылық	Адамға қатысты құндылықтық-семантикалық қатынастарды қалыптастыру, тұлғаны қалыптастыру процесі, арт-технологиялық іс-әрекеттің маңызын ұғыну.
	Жеке тұлғалық	эмоционалды жауаптылығы, өзара әрекеттесуге дайындығы, шығармашылық өзін-өзі көрсетуге белсенділігі: мәдениетті сөйлеу, мәнерлі мінез-құлық, өзін ортада ұстауы және өзін-өзі тәрбиелеу мен жетілдіруге бағыттылығы
	Ресурстық	Оқу үрдісіне шығармашылық тұрғыдан қарау
	Іс-әрекетті-рефлексивті	Арт-технологиялық ұстаным негізінде проблемалық ситуацияларды, өзіндік талдауға қабілеті.
Қалыптасу деңгейлері: жоғары, орташа, төмен		
Нәтижесі: педагогикалық іс-әрекетті саналы түрде жүзеге асыру мәдениетін игерген, жеке шығармашылық стилі қалыптасқан, оқу материалын өзгермелі ұсынатын, білім берудің дағдылары мен құралдарының қажеттілігін білетін, шығармашылық қарым-қатынас, арт-технологиялық іс-әрекетке дайындық деңгейі жоғары мұғалім		

Біз әзірлеген педагогикалық үрдіс моделіндегі білім берудің негізгі формасы - оны жүзеге асырудың бірқатар талаптарына жауап беретін арт-технологиялық сабақ. Заманауи білім берудің танымдық және конструктивтік көзқарастары, әлемдік ғылыми-зерттеу нәтижелерінің білімге ықпалы, әлеуметтік-танымдық оқыту мәселелері, оқыту теориясы, барынша тиімді оқыту әдістері Дейл Х. Шунк, Скотт Янг еңбектерінде көрініс тапқан. [15]

Талқылау

Біздің түсінігімізде көркем-педагогикалық іс-әрекетке көркемдік-білім беру мазмұнын интеграциялауға негізделген педагогикалық өзара әрекеттесу жүйесінде оқу қызметін ұйымдастырудың формалары жатады. Сонымен бірге сабақ барысы көркемдік педагогикалық өзара әрекеттесу қағидаларына бағынады. Бұл оқушылармен сыныптағы жұмыс барысында, көркемөнер студиясында, шығармашылық шеберханаларда жұмыс (практикалық сабақ) болуы мүмкін (сабақ немесе орта мектептегі сыныптан тыс үйірме сабақтары мен экскурсия жүйесі). Көркем педагогика жүйесінде сабақпен бірге іс-әрекеттің нақты жүйесі ретінде жеке көркемдік педагогикалық жағдайдың дизайнын бөліп көрсетілді.

Көркем-педагогикалық өзара әрекеттесу шартының («арт-технологиялық») мағынасы мен мазмұны бойынша жергілікті уақыттағы педагогикалық мәселелерді өнердің көмегімен шешуге бағытталған оқу уақытының ажырамас сегменті ретінде анықтауға болады.

Қорытынды

Сонымен, арт-технологиялық оқытудың мәні, белгілі бір логикада құрылған, көркем-педагогикалық өзара әрекеттесу жағдайларының жиынтығы болып табылады. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, арт-технологиялық сабақ (арт-бейнелеу өнері, арт-сомдау, арт-күм (sand-art), арт-ертегі, арт-театр, арт-музыка, арт-ырғақ) құрылымы мыналарды негізге алады:

- көркем педагогикалық жағдайларды бөліп көрсету және құрылымдау логикасын сипаттау, көркем педагогикалық іс-әрекеттің тиімділігін қамтамасыз ету;

- Арт-технология сабақтарың инвариантты мазмұндық - семантикалық блоктарын және оларды практикада жүзеге асырудың негізгі нұсқаларын негіздеу;

- арт-технологиялық іс-әрекетті ұйымдастырудағы типтік педагогикалық мәселелерін тиімді шешу;

- арт-технологиялық іс-әрекетті ұйымдастыруға қатысты мұғалімнің ең қолайлы әрекеттерін таңдау;

- арт-технологиялық іс-әрекеттің тиімділігін қамтамасыз ететін ережелер, ұсыныстар, шарттарды тұжырымдау.

Бұл орайда ұлттық педагогикамыздың қалыптасуы мен дамуына үлкен үлес қосқан М. Жұмабаевтың ой-пікірлері қазіргі жаңаша білім беру мазмұнымен де қабысып, біте қайнасып кететін тұстары баршылық. Әсіресе, баланы өмірге бейімдеу, ойларын дұрыс жеткізіп «айтылым» арқылы шебер сөйлеуге үйрету, «жазылым» арқылы сауатты жазуға дағдыландыру, өзгелермен еркін қарым-қатынасқа түсу, алған білімдерін өмірде қолдана алуларына қатысты айтқан тұжырымдары қазіргі білім мазмұнының негізгі әдістемелік канондары мен үндестік табады. Сондықтан, ЖОО-да болашақ педагогтардың арт-технологиялық іс-әрекетін арттыру арқылы, келешек жас ұрпақты өнерге баулып, шығармашылық белсенділігін, кәсіби ұтқырлығын дамытамыз. Педагогикалық іс-әрекетті құндылықты саналы түрде жүзеге асыру мәдениеті жоғары, жеке шығармашылық стилі бар, оқу материалын толықтырып өзгермелі ұсынатын, білім берудің дағдылары мен құралдарының қажеттілігі мен шығармашылық қарым-қатынас, арт-технологиялық іс-әрекетке дайындық деңгейі жоғары болашақ педагог даярлаймыз.

ӘДЕБИЕТ

[1] Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. [Электронды ресурс]. Кіру режимі: URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/>

P1900000988. – Астана, 2019. 27 желтоқсан. [Қарастырған күні: 14.12.2021].

[2] Бакеева Л.Р. Арт-технологии: специфика применения в образовании //Материалы XI Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум». Режим доступа: URL: <https://scienceforum.ru/2019/article/2018011490> [Дата обращения: 14.12.2021].

[3] Клепикова Г.И., Томашевская О.А. Артпедагогика в системе подготовки будущих педагогов //Художественно-эстетическое образование в современных условиях: материалы заочной конференции, посвященной 45-летию Художественно - графического отделения КГБОУ СПО «Енисейский педагогический колледж», 2013. - С.21-23.

[4] Афанасьева А.Б. Арт-технологии в диагностике и развитии креативности ребенка во внеурочной деятельности //В сборнике: Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации материалы всероссийской научно-практической конференции (заочной) с международным участием. ответственный редактор А.Ю. Нагорнова. - 2016. - С. 94-98.

[5] Светонослова Л.Г. Арт-технологии как средство формирования педагогической культуры будущего учителя. //Мир Науки. - 2016.- Том 4, - № 3. Режим доступа: URL: <https://mir-nauki.com/PDF/48PDMN316.p> [Дата обращения: 14.12.2021].

[6] Петрова Т. В.Арт – технологии в образовательном процесс. Режим доступа: URL: <https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2018/10/16/art-tehnologii-v-obraz>. [Дата обращения: 14.12.2021].

[7] Гармашова С.С. Формирование готовности будущего учителя к творческой самореализации в процессе изучения графики //Alma mater (Вестник высшей школы). - 2006. - № 8. - С 54-56.

[8] Небесаева Ж.О. Артпедагогический подход в подготовке учителя //Материалы XVI ежегодной международной научно-практической конференции студентов, магистрантов, аспирантов и соискателей «Потенциал молодежи в Евразийской интеграции: - Экономика, Право, Политика». - Алматы, 2017. -Т 1 вып.16. - С.315-319.

[9] Романова О.В. Формирование коммуникативной компетентности студентов гуманитарных специальностей средствами педагогических мастерских: автореф. – Киров, 2010. 23 с.

[10] Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированный подход как технология модернизации образования //Методист.- 2003.-№2.- С.2-6.

[11] Блум Б. Материалы коучинга Б.Блума, Educational Objectives: Handbook 1, the Cognitive Domain (Bloom et al., 1956). Режим доступа:

URL: <http://elenusik.ucoz.ru>. [Дата обращения: 14.12.2021].

[12] Nebessayeva Zh.O., Rabilova Z., Musakulov K. Design artpedagogy in the system of modern education of pedagogy students during plain-air practice //Global Journal on Humanites& Social Sciences. - St. Petersburg, 2016. - P.453-458.

[13] Небесаева Ж.О. Технология артпедагогического подхода в подготовке учителя/ Материалы Форума Молодых ученых на тему «Живые мифы и легенды родного края». - Алматы, 2016. - С.35-38

[14] Almukhambetov B.A., Smanova A.S., Nebessayeva Zh.O., Kakimova L.Sh., Musakulov K. T., Sydykova R. S. Making art pedagogy in the system of education in the Republic of Kazakhstan //International Journal of Environmental and Science Education. -Turkey, 2016. - Vol.11. - issue.18. -P.11341-11350

[15] Дейл Х. Шунк. Оқыту теориясы: Білім берудің келешегі. 7-басылым. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2018. – 468 б.

REFERENCES

[1] Qazaqstan Respublikasynda bilim berudi және ғылымды damytudyn 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. (The state program of development of education and science in the Republic of Kazakhstan for 2020-2025). [Elektronnyy resurs]. Kirw rejimi: URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988>. – Astana, 2019. - 27 jeltoqsan. [Data obrashcheniya: 14.12.2021]. [in Kaz]

[2] Bakeeva L.R. Art-tehnologii: spesifika primeneniya v obrazovanii (Bakeeva L.R. Art-technology: specifics of application in education.)//Materialy XI Mejdunarodnoi studencheskoi nauchnoi konferensii «Studencheskii nauchnyi forum». Rezhim dostupa: URL: <https://scienceforum.ru/2019/article/2018011490> [Data obrashcheniya: 14.12.2021]. [in Rus.]

[3] Klepikova G.Ī., Tomaşevskaya O.A. Artpedagogika v sisteme podgotovki buduih pedagogov (Art pedagogy in the system of preparation of future teachers) //Hudojestvenno-esteticheskoe obrazovanie v sovremennyh usloviyah: materialy zaochnoi konferensii, posvyaennoi 45-letii Hudojestvenno - graficheskogo otdeleniya KGBOU SPO «Eniseiskii pedagogicheskii kolledj», 2013. - S.21-23. [in Rus.]

[4] Afanaseva A.B. Art-tehnologii v diagnostike i razvitiu kreativnosti rebenka vo vneurochnoi deyatelnosti (Art-technologies in diagnostics and development of creativity of the child in extracurricular activities) //V sbornike: Aktualnye problemy sovremennogo obrazovaniya: opyt i innovasii materialy vserossiiskoi nauchno-prakticheskoi konferensii (zaochnoi) s mejdunarodnym uchastiem. otvetstvennyi redaktor A. Nagornova. - 2016. - S. 94-98. [in Rus.]

[5] Svetonosova L.G. Art-tehnologii kak sredstvo formirovaniya pedagogicheskoi kultury buduego uchitel'ya (Art technology as a means of shaping the pedagogical culture of the future teacher.)//Mir Nauki. - 2016. - Tom 4. - No 3. - Rezhim dostupa: URL: <https://mir-nauki.com/PDF/48PDMN316.pdf>. [Data obrashcheniya: 14.12.2021]. [in Rus.]

[6] Petrova T. V. Art – tehnologii v obrazovatel'nom process. (Art - technology in the educational process.) Rezhim dostupa: URL: <https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2018/10/16/art-tehnologii-v-obraz>. [Data obrashcheniya: 14.12.2021]. [in Rus.]

[7] Garmaşova S.S. Formirovanie gotovnosti buduego uchitel'ya k tvorcheskoi samorealizatsii v prosesse izucheniya grafiki (Forming the readiness of the future teacher for creative self-realization in the process of studying graphics) //Alma mater (Vestnik vysshei shkoly). - 2006. - № 8. - S 54-56. [in Rus.]

[8] Nebesaeva J.O. Artpedagogicheskii podhod v podgotovke uchitel'ya (Art pedagogical approach to teacher training)//Materialy XVI ejegodnoi mejdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii studentov, magistrantov, aspirantov i soiskatelei «Potensial molodezhi v Evraziiskoi integratsii:- Ekonomika, Pravo, Politika». - Almaty, 2017. - T 1. - vyp.16. -S.315-319. [in Rus.]

[9] Romanova O.V. Formirovanie kommunikativnoy kompetentnosti studentov gumanitarnykh spetsial'nostey sredstvami pedagogicheskikh masterskikh: avtoref (Formirovanie kommunikativnoy kompetentnosti studentov gumanitarnykh spetsial'nostey sredstvami pedagogicheskikh masterskikh: avtoref.). – Kirov, 2010. - 23 s. [in Rus.]

[10] Bondarevskaya E.V. Lichnostno-orientirovannyi podhod kak tehnologiya modernizatsii obrazovaniya (Personally-oriented approach as a technology of education modernization) //Metodist. - 2003. - №2. - S.2-6. [9] Romanova O.V. Formirovanie kommunikativnoy kompetentnosti studentov gumanitarnykh spetsial'nostey sredstvami pedagogicheskikh masterskikh: avtoref. nasoiisk. st. kand. ped. nauk. 13.00.01/ – Kirov, 2010. - 23 s. [in Rus.]

[11] Blum B. Materialy kouchinga B. Bluma, Educational Objectives: Handbook 1, the Cognitive Domain (Bloom et al., 1956) (Materials for coaching B. Bloom, Educational Objectives: Handbook 1, the Cognitive Domain) - Rezhim dostupa: URL: <http://elenusik.ucoz.ru> [Data obrashcheniya: 14.12.2021]. [in Rus.]

[12] Nebessayeva Zh.O., Rabilova Z., Musakulov K. Design artpedagogy in the system of modern education of pedagogy students during plain-air practice //Global Journal on Humanites& Social Sciences. - St. Petersburg, 2016. - P.453-458. [in Rus.]

[13] Nebesaeva J.O. Tehnologiya artpedagogicheskogo podhoda v podgotovke uchitel'ya (Technology of art pedagogical approach in teacher

training /Materialy Forumy Molodyh uchenykh na temu «Jivye mify i legendy rodnogo kraja» - Almaty, 2016. - S.35-38. [in Rus.]

[14]Almukhambetov B.A., Smanova A.S., Nebessayeva Zh.O., Kakimova L.Sh., Musakulov K.T., Sydykova R. S. Making art pedagogy in the system of education in the Republic of Kazakhstan //International Journal of Environmental and Science Education. -Turkey, 2016. -Vol.11. - issue.18. - R.11341-11350

[15]Deil N. Şunk. Oqytu teoriyası: Bilim berudiñ keleşegi. (Teaching theory: Prospects for education.) 7-basylym. – Almaty: «Últtyq audarma brosy» qoǵamdyq qory, 2018 j. – 468 b. [in Kaz]

СТРУКТУРНО-СОДЕРЖАТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ АРТ-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

*Жолдасбекова С.А.¹, Мадиева Д.П.², Каратаев Г.С.³

¹д.п.н., профессор Южно-Казахстанского университета им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: S.zholdasbekova@mail.ru

²PhD докторант, Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: madievad@bk.ru

³PhD доктор, Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: galimzhan.87@mail.ru

Аннотация. В статье определены сущность и значение формирования арт-технологической деятельности будущих педагогов. Выявлены принципы формирования готовности будущих учителей к творческой и изобразительной деятельности. Предложена структурно-содержательная модель формирования арт-технологической деятельности будущих педагогов. Исходя из специфики вуза, мы руководствовались принципами общей дидактики: научности, преемственности самостоятельного поиска студентами и научно-исследовательской работы преподавателей; единства научных и практических принципов в деятельности преподавателя и студента, профессиональной мобильности, проблемности, эмоциональности и внимания к приоритетности учебного процесса, принцип социокультурной интеграции.

Арт-технология – это совокупность форм, методов и средств постижения различных видов искусства, способствующих развитию творческого потенциала личности.

Цель статьи: раскрыть структурно-содержательную модель формирования арт-технологической деятельности будущих учителей художественного труда.

Методологическим основанием модели служат системный, культурологический и этнопедагогические подходы.

Структурно-содержательная модель формирования арт-технологической деятельности будущих педагогов представляет собой систему из трёх функциональных блоков: целевой, содержательный и рефлексивно - оценочный.

Теоретический базис модели составляют: мотивационный, когнитивно-содержательный, деятельностный, критериально-рефлексивные компоненты. В модели рассматриваются проблемы формирования ценностно-смысловых отношений по отношению к человеку, процесс формирования личности, понимание сущности художественно-технологической деятельности. Эффективность реализации модели обеспечивают организационные, управленческие и психологические условия, действие, профессиональная компетентность, условие.

Ключевые слова: будущие педагоги, арт-технология, арт-технологическая деятельность, формирование, структурно-содержательная модель.

STRUCTURAL AND CONCEPTUAL MODEL OF THE FORMATION OF ART-TECHNOLOGICAL ACTIVITIES OF FUTURE TEACHERS

*Zholdasbekova S.A.¹, Madieva D.P.², Karatayev G.S.³

*¹d.p.s., Professor of the South Kazakhstan University named after M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: S.zholdasbekova@mail.ru

²PhD doctoral student, South Kazakhstan University named after M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: madievad@bk.ru

³PhD doctor, South Kazakhstan University named after M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: galimzhan.87@mail.ru

Abstract. The article defines the essence and significance of the formation of art-technological activities of future teachers. The principles of the formation of future teachers' readiness for creative and visual activity are revealed. A structural-conceptual model of formation of future teachers' art-technological activities has been developed. Considering the specifics of the university, we proceeded from the principles of general didactics: scientific character, succession of students' independent search and scientific-research work of teachers; cohesion of scientific and practical principles in the activities of a teacher and a student, professional mobility, problemativeness, emotionality and attention to the priority of the educational process.

Art technologies are a set of forms, methods and means of various types of art aimed at developing the creative potential of an individual in the educational process.

The purpose of the article is to reveal the structural and content model of the formation of art-technological activities of future teachers of art work. The formation of art-technological activities of future teachers is based on the following principles: systematic, cultural and ethnopedagogic. At the same time, the structural and content model of the formation of art-technological activities of future teachers is a system that includes three functional blocks: target block; -content block; reflexive-evaluation block. The content block of the model for the formation of art-technological activities of future teachers includes the following stages of training-motivational, cognitive - content, activity, dimensional-reflexive components. . In the model, the problems of forming value-semantic relations in relation to a person, the process of personality formation, understanding the essence of artistic and technological activity are changing.

Attention was paid to the organizational, managerial, and psychological conditions of future teachers in preparing them for art-technological activities.

Key words: future teachers, art technology, art-technological activity, formation, structural and content model, action, professional competence, contract.

Статья поступила 13.01.2022

УДК 378

МРНТИ 14.07.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.002

МУҒАЛІМДЕРДІҢ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Беркимбаев К.М.¹, *Ниязова Г.Ж.²

¹п.ғ.д., профессор Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан
e-mail: kamalbek.berkimbaev@ayu.edu.kz

*²п.ғ.к., доцент, Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан
e-mail: gulzhan.niyazova@ayu.edu.kz

Аңдатпа. Заманауи цифрлық технологиялар білім беру саласында жаңаша оқыту әдістемелерін, оқыту технологияларын іске асырудың өзектілігін көрсетуде. Бұл алдымен компьютерлік сауаттылық, білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудан бастау алатын білім беруді цифрландырумен тікелей байланысты. Себебі, қазіргі кезде мектептерді компьютерлік сыныптармен жабдықтау,

олардың интернет байланысымен қамтамасыз етілуі мәселесінен жоғары тұратын білім беру ұйымдарының жұмысын цифрлық технологиялар мүмкіндіктері арқылы іске асырудың жаңа модельдерін құру мен ұсыну бағытында жұмыстар жасалуда. Білім берудің цифрландырылуы мұғалімдерден цифрлық технологиялардың педагогикалық потенциалын кәсіби педагогикалық қызметте пайдаланумен қатысты цифрлық құзыреттілікті талап етеді.

Білім берудегі цифрлық технологияларды пайдалануға қажеттіліктердің өсуі, білімнің қолжетімділігі мен ақпараттық тасқынның артуы білім беру жүйесі қызметкерлеріне кәсіби құзыреттілікті ұдайы жетілдірудің қажеттілігін көрсетеді. Білім берудің цифрлық трансформациясы, қашықтықтан оқытудың жедел дамуы жағдайында кәсіби құзыреттіліктің құраушысы болып табылатын мұғалімнің цифрлық құзыреттілігін қалыптастырудың маңызы зор. Бұл өз кезегінде мектеп мұғалімдерінің цифрлық технологиялардың педагогикалық мүмкіндіктерін пайдалануға қажетті білімдер мен кәсіби қабылеттерді жетілдіру мақсатында біліктілік жетілдіру іс-шараларына белсене қатысуларын қажет етеді. Осы орайда ұсынылып отырған бұл мақалада мектеп мұғалімдерінің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыруға бағдарланып, қашықтықтан іске асырылған жұмыстарымыз туралы баяндалады. Атап айтқанда, «Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсының ұйымдастыру және іске асырудың әдістемелік жүйесі, мұғалімдердің цифрлық технологияларды білім беруде кеңінен қолдану мен іске асыру мотивацияларын ынталандыру мақсатында ұйымдастырылған ғылыми-әдістемелік іс-шаралар туралы тәжірибемізді бөлісеміз. Ұсынылған зерттеу жұмыстарының нәтижелері білім беру жүйесін жетілдіру мен біліктілікті арттыру жұмыстарын ұйымдастыруда маңызды сипатқа ие.

Тірек сөздер: Цифрлық технологиялар, техникалық құралдар, білім беру, цифрлық құзыреттілік, біліктілік жетілдіру, цифрлық педагогика, ғылыми семинар, әдістемелік конкурсы.

Негізгі ережелер

Зерттеу проблемасын шешуде мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық іргелі заманауи зерттеулерінің нәтижелерін негізге алу, зерттеудің жүйелі іске асырылуының логикалық бірізділігін қамыздандыру басшылыққа алынды.

Кіріспе

Қазіргі заманғы педагог жалпы және кәсіби цифрлық дағдыларға,

сондай-ақ цифрлық экономиканың жаңа мүмкіндіктерін пайдалану бойынша дағдыларға ие болуы, интернеттің цифрлық ортасында сенімді бағдарлануы, «бәрінен хабардар болуы», жаңа білім мен деректер нысандарын, оларды түсіндіру мен жұмыс істеу тәсілдерін іздей білуі тиіс [1].

М. Барбер әлемнің әр түрлі елдеріндегі 25 мектеп жүйесін талдай отырып, Егер білім беру жүйесінің басшылары нәтижелерді нақты жақсартқысы келсе, «олар үш маңызды қағиданы басшылыққа алуы керек: 1) білім беру жүйесінің сапасы онда жұмыс істейтін мұғалімдердің сапасынан жоғары бола алмайды; 2) нәтижелерді жақсартудың жалғыз жолы - оқытуды жақсарту; 3) барлық білім алушылардың жоғары білім деңгейін қамтамасыз ету әр балаға сапалы оқытуды жеткізуге мүмкіндік беретін тетіктерді пайдаланбай мүмкін емес» деген қорытындыға келді. Зерттеуші айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізген мектептегі білім беру жүйелері мұны мұғалімдердің бүкіл педагогикалық іс-әрекет барысында дамуына мүмкіндік бергендіктен жасай алды деп тұжырымдайды [2].

Жаңа әлеуметтік-экономикалық шындықтарда ақпараттың көшкін тәрізді өсуі және оның тез ескіруі, электрониканың қарқынды дамуы және өндірістік ақпараттық технологиялардың тез өзгеруі, өндіріс пен білім беруді кеңінен компьютерлендіру кезінде қоғам ... мұғалімдерді даярлауға, қайта даярлауға және біліктілігін арттыруға жаңа тәсілдерді енгізу проблемасына тап болады [3].

Қ.К. Тоқаев 2021 жылдың 1-қыркүйектегі «Халық бірлігі және жүйелі реформалар - ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына жолдауында «Материалдық қолдау көрсету шараларын «Цифрлы ұстаз» білім беру жобасымен толықтырған жөн. Білім беру жүйесіне жігерлі әрі білікті мамандар қажет. Мұғалімдерді қазіргідей 5 жылда емес, 3 жылда бір рет қайта даярлықтан өткізуіміз керек деп санаймын. Өйткені олар шәкіртінің бойына жаңа білім сіңіре алатындай нағыз ағартушы болуға тиіс» деп барлық деңгейдегі білім беру жүйесі қызметкерлеріне үлкен міндет жүктеді.

Материалдар мен әдістер

Мектеп мұғалімдері үшін біліктілікті жетілдірудің келесідей артықшылықтары белгілі:

– кәсіби қызмет. Заманауи мұғалімге қажетті құзыреттерді меңгерген кәсіби мұғалім ұдайы сұранысқа ие, өйткені ол жылдам өзгермелі кәсіби қызметтің сипатына тез бейімделе алады, жаңа әдістерді, технологиялар мен тәсілдерді қолдана алады;

– күйзеліске төзімділік. Кәсіби талаптарға сәйкес біліктіліктің болуы

кәсіби күйзелісті әлсіретеді, өзіндік бағалау деңгейін жоғарылатады;

- кәсіби педагогикалық қызметке мотивация мен қанағаттану. Біліктілікті жетілдіру нәтижесінде мұғалім білім беру саласындағы жаңа әдістемелерді меңгереді, соның нәтижесінде оның қызметінің сапасы артып, бәсекеге қабілеттілігі көрініс табады.

Жоғарыда келтірілген талаптар мен тұжырымдар кешені негізінде мектеп мұғалімдерінен ұдайы кәсіби құзыреттіліктерін, оның ішінде цифрлық технологиялардың педагогикалық потенциалын кәсіби іске асырумен байланысты цифрлық құзыреттіліктерін жетілдіру маңызды. Бұл өз кезегінде, мұғалімдердің кәсіби біліктілік жетілдіру курстарынан жүйелі өтуі, қашықтықтан оқыту курстарын ұсынатын платформалардың мүмкіндіктерін пайдалану, ғылыми-әдістемелік іс-шаралар кешенін іске асырумен қамсыздандырылады [5].

Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыруды зерттеуде теориялық және эмпирикалық зерттеу әдістері қолданылды. Педагогтің біліктілігін арттыруды біз педагогикалық мамандық саласында бұрын алған білімдерді, дағдылар мен құзыреттіліктерді жетілдіруге, дамытуға, жаңартуға бағдарланған қосымша кәсіптік білім ретінде қарастырамыз [4].

Зерттеу нәтижелері

Мектеп мұғалімдерінің цифрлық құзыреттілігін қалыптастырудың проблемасын зерттеу және жүйелі талдау негізінде теориялық негізделген ғылыми-әдістемелік бірқатар іс-шараларды жүйелі іске асырудың тиімділігі айқындалды. Төменде осы жұмыстарды ұйымдастыру мен іске асырудың нәтижелері баяндалды.

1. Қашықтықтан «Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсы оқыту технологиясын әзірлеу және іске асыру;

«Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсы оқыту технологиясын білім беру тұжырымдамаларын, білім беру мақсатын, әдістемесін, мұғалімді, оқу орнын, оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдарды, бағдарламаларды, оқытудың техникалық орталарын, қаржыландыруды қамтитын жүйе ретінде кеңінен қарастыру қажет.

Қашықтықтан Түркістан облысы аудан, қала мұғалімдеріне арналып ұйымдастырылған «Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсы мұғалімдердің ақпараттарды іздеу, табу, өңдеу іскерліктерін, кәсіби цифрлық оқыту орталарын қалыптастыру дағдыларын дамытуды, ақпараттық құқық және ақпараттық қауіпсіздік бағытында білім беруді қамтитын цифрлық құзыреттіліктерін қалыптастыруды басшылыққа алынды.

«Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсының оқыту бағдарламасының мазмұны өңірді дамытудың қажеттіліктерімен, экономикалық-әлеуметтік стратегияларымен, әлемдік еңбек нарығымен байланысты айқындалды. Цифрлық технологияны пайдаланып, оқыту әдістерін жаңарту өзекті мәселелердің бірі болып саналады. Цифрлық технологиялар оқыту мазмұнын, алуан түрлі білім контенттерін білім алушыға оңай әрі жылдам, ыңғайлы түрде тасымалдауға мүмкіндіктер ұсынады. Сонымен қатар, олардың оңай басқарылуы мен әрдайым сыртқы цифрлық білім ресурстарымен толығыуы маңызды.

Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру мақсатында ұйымдастырылып іске асырылған «Цифрлық педагогика» курсына келесі қағидалар басшылыққа алынды: даралық, қол жетімділік, сабақтастық, ашықтық. Даралық немесе жеке көзқарас кез-келген адамға оның қажеттіліктеріне байланысты жеке оқу траекториясын құруға көмектеседі. Бұл жүйенің икемділігі модульдік принципке негізделген жеке оқыту компоненттерін әзірлеу болып табылады. Біліктілік жетілдіру курсының тыңдаушылардың қажеттіліктеріне сәйкестігі әрбір тыңдаушының кәсіби мамандығы болып табылатын оқыту пәні ерекшеліктеріне бағдарланған әдістемелік аспектілер қамтылуымен қамсыздандырылды.

Курс мақсаты: оқытудың цифрлық әдістері бойынша кәсіби педагогикалық қызметті іске асыруға қажетті цифрлық құзыреттер мен практикалық дағдыларды меңгеру, мұғалімдердің кәсіби педагогикалық міндеттерді шешудің жаңа әдістемелерін меңгеруі, кәсіби стандарттарды ескере отырып, ұйымның тиімділігін арттыру үшін кадрлық әлеуетті дамыту.

Міндеттері:

- білім берудің цифрлық трансформациялануы жағдайында оқыту технологияларының өзгеруі тенденциялары туралы жүйелі білім беру;
- цифрлық технологияларға негізделген оқыту технологияларын пайдаланудың әдістемелік аспектілерін, білім беру контенттерін қалыптастырудың онлайн платформаларында жұмыс жасау дағдыларын меңгерту;
- тыңдаушыларда білім беруде бұлттық технологияларды пайдалану іскерліктерін қалыптастыру;
- тыңдаушылардың ақпараттық қауіпсіздік, желілік этика бойынша кәсіби цифрлық құзыреттіліктерін жетілдіру.

Курс көлемі: 72 сағат (оның ішінде 12 сағат дәріс, 24 сағат практикалық жұмыс, 36 сағат тыңдаушының өзіндік жұмысы).

Аталған біліктілік жетілдіру курсына іске асыру келесі алгоритм бойынша іске асырылды:

- біліктілік жетілдіру курсы туралы хабарлама, ақпараттық хаттар әзірлеу және тарату;
- біліктілік жетілдіру курсына қатысушыларға қажетті ақпараттарды (өту мерзімі, уақыты, сабақ кестесі, тыңдаушы жадынамасы) ұсыну;
- қашықтықтан zoom платформасы арқылы біліктілік жетілдіру курсының дәріс және практикалық сабақтарын іске асыру;
- мұғалімдердің біліктілік жетілдіру курсы нәтижесінде тапсыратын электронды портфолиоларын әзірлеулеріне әдістемелік көмек беру;
- электронды портфолиоларды қабылдау және тыңдаушыларды сертификаттау процесстерін іске асыру.

Модульдік оқыту формаларын жасаушылар модульдің дидактикалық анықталуының модульді нақты ғылымдарда, техникада түсінуімен арақатынасын атап көрсетеді, мұнда модуль белгілі бір функцияның басынан аяғына дейін орындалуын қамтамасыз ететін, белгілі бір уақыт, кеңістік және технологиялық шеңберлермен шектелген тұтас функционалды жүйе болып табылады. Дидактикадағы модуль - бұл мақсатты функционалды түйін, онда оқу мазмұны мен оны игеру технологиясы тұтастықтың жоғары деңгейіне біріктірілген [6].

«Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсы мазмұны модульдік оқыту технологиясына негізделіп құрылған (кесте 1).

Кесте 1. «Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсының мазмұны

1	Модуль 1. Білім беруді дамытудың инновациялық векторы және заманауи мұғалімнің әдістемелік жұмысы
1.1	Индустрия 4.0 жағдайындағы білім берудің цифрлық трансформациялануы. Киберпедагогиканың, цифрлық педагогиканың, цифрлық дидактиканың даму үрдістері.
1.2	Интернет-коммуникация және интернет психологиясы. Виртуалды кеңістіктегі цифрлық этика және цифрлық мәдениет. Бұлтты технологиялардың білім беру әлеуеті.
2.	Модуль 2. Цифрлық білім беру ресурстары және оқыту технологиялары
2.1	Цифрлық оқыту ресурстарын қалыптастыру және іске асырудың бұлтты платформалары. Google Apps for Education.
2.2	Цифрлық сторителлинг, инфографика және ментальды карталар.
2.3	Подкастинг, скринкастинг технологиялары. Webквест технологиясы.
2.4	Стримингтік оқыту жүйелері. Онлайн тақтаның қызметін ұйымдастыру.
2.5	Электрондық оқулықтарды жасаудың заманауи технологиялары
2.6	Оқытудағы әлеуметтік желілер мен медиа білім беру.
2.7	Аралас оқыту технологиясы (blended learning).
2.8	Коллабративті оқыту технологиясы. Геймификация технологиясы.

2.9	Полимодаьды оқыту, иммерсивті оқыту, нативті оқыту (native learning).
2.10	Аударылған сынып технологиясы (flipped learning), оқытуды дербестендіру (personalization of learning).
2.11	Мобильдіоқытутехнологиясы. Микро оқыту.
2.12	Жаппай ашық онлайн оқыту (МООС), электрондық оқыту (электрондық оқыту, электрондық білім беруді ұйымдастыру).
3	Модуль 3. Ақпараттық қауіпсіздік және мектептегі тәрбие жұмысы
3.1	Виртуалды шындық және виртуалды сынып. Толықтырылған шындық. Оқытудағы жасанды интеллект. Блокчейн.
3.2	Цифрлық технологиялар саласындағы зияткерлік меншік құқығы. Антиплагиат. Цифрлық қажеттіліктер мен қауіптер.
3.3	Интернет қауіпсіздігі бағытында тәрбие жұмысын ұйымдастыру әдістемесі.

Бағдарламалардың өзгермелілігі (модульдік принципке негізделген) және олардың сабақтастығы әртүрлі мәселелерді шешу үшін білім беру өнімдерінің тұтас желісін жасайды. Жүйенің қолжетімділігі мен ашықтығы ақпараттық және қашықтықтан оқыту құралдарын енгізу және жаңғырту, ақпарат ұсыну, атап айтқанда, интернет желісі арқылы жүзеге асырылуымен айқындалады [7].

Оқытудың қазіргі заманғы құралдары: компьютерлер, телекоммуникациялық байланыс құралдары, қажетті интерактивті бағдарламалық және әдістемелік жабдықтар мұғалімдерге білім алушылардың өздігінен білім алуын ұйымдастыруды жетілдіруге мүмкіндік берді. Әрине, заманауи компьютер мен интерактивті бағдарламалық-әдістемелік құралдар мұғалім мен оқушының өзара әрекеттесу формаларын өзгертеді, компьютерді кеңесші ретінде қарастырады. Ал мұндай өзгеріс білім алушының білімге деген ынтасын арттырады, сабақтың жаңа модельдерін іздеуге, нәтижелі бақылауға (баяндама, есептілік, топтардағы жобаларды қорғау) алып келеді, жеке тұлғаға бағдарланған оқытудың қызықты нысандарын енгізуді талап етеді (кесте 2).

«Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсының оқытудың құралдары заманауи цифрлық құралдар және олардың ақпараттық ресурстары аудиальды орта, визуальды орта, аудиовизуальды орта, ақпараттық және бейнекомпьютерлік орталар, мультимедиа ортасы, цифрлық видеолар болды.

Кесте 2. Қазіргі заманғы техникалық оқыту құралдарының жіктелуі

Дербескомпьютерлер	Стационарлық ДК
Мобильді дербес компьютерлер (гаджеттер)	Ноутбуктер мен субноутбуктар, планшеттік дербес компьютерлер, гаджеттер

<i>Дербес және мобильді компьютерлердің компоненттері</i>		
Ақпарат жинақтағыштар	Қатты магниттік дискілер	
	Қатты күйдегі жадтағы дискілер	
	Компакт-дискілердегі жинақтағыштар	
	Магнитті-оптикалықдискілер	
Дербес компьютердің перифериялық құрылғылары	Ақпаратты енгізу құрылғылары- бұл басқару және деректерді енгізу құрылғыларының жиынтығы.	Оптикалық-механикалық манипуляторлар: джойстиктер; тышқандар
		Сканерлер
		Сандық камералар
	Ақпаратты шығару және көрсету құрылғылары-бейне ақпаратты өндеуге және оны визуалды қабылдау үшін ұсынуға қызмет етеді.	Дигитайзерлер
		Басып шығару құрылғылары: принтерлер, плоттерлер
		Көлемді кескіндерді қалыптастыру құрылғылары:
Қатты тасығыштардағы ақпаратпен жұмыс істеуге арналған құрылғылар	Құжаттарды көшіру, көбейту, жою құралдары	Виртуалды шындық шлемдері; 3D көзілдіріктер; 3D мониторлар; 3D проекторлар
Телекоммуникация құралдары-ақпаратты қашықтықтан беруге арналған.	Аналогтық байланыс желілерінің құралдары	Көшірмелеушілер
		Ризографтар
		Шредерлер
	Цифрлық байланыс желілері құралдары	Факс
		Телефондар

«Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсына іске асыру барысында өтілген сабақтар аудио/видео контент түрінде жазылып, бұлтқа сақталды және мұғалімдерге көмек ретінде оқу материалдарын қайталау толық меңгерту мақсатында ұсынылды. Оқытуда жеке және жұптық оқыту формалары қолданылды. «Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсына іске асыруда мұғалімдер үшін негізгі ақпарат көзі ретінде diged.kz сайты пайдаланылды. Бұл сайт біздің жобамыз болып табылады және аталған сайтта мұғалімдерге білім беруді цифрландыру жағдайында маңызды болып табылатын оқыту технологиялары мен әдістері, ақпараттық ресурстардың сілтемелері, курс туралы мағлұмат ұсынылған. Сонымен қатар, біліктілік жетілдіру курсы нәтижесінде берілетін сертификаттарды тіркеу нөмірін енгізу арқылы онлайн растау қызметі іске қосылған.

2. Ғылыми-әдістемелік конкурстарды қашықтықтан ұйымдастыру және іске асыру.

Мектеп мұғалімдеріне арналған ғылыми-әдістемелік конкурс мақсаты мұғалімдердің цифрлық білім беру контенттерін қалыптастыру және оларды білім беруде пайдаланудың озық әдістемелерін таратуға, жетілдіруге ықпал ету болды. Конкурсқа білім беруде цифрлық технологияларды пайдалану бойынша портфолиолар, әдістемелік әзірлемелер мен жоба жұмыстары, тәрбие жұмыстарының әдістемелік нұсқаулықтары қабылданды. Ұсынылатын материалдардың тақырыптары мен мазмұны мектеп оқулықтары бағдарламасына сәйкес болуы және әдептік нормаларға және заңнамаға қайшы келмеуі керек екендігі ескерілді.

3. Мектеп мұғалімдерінің, сала бойынша білікті ғалымдардың қатысуымен қашықтықтан ғылыми әдістемелік семинарлар ұйымдастыру. Бұл жұмыстың мақсаты заманауи білім беру жағдайында мұғалімдердің кәсіби қызмет сапасын арттыру мен болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлауды жетілдірудің проблемалары мен оларды шешу жолдарын талқылау, ұсыныстар әзірлеу болды.

Зерттеу нәтижелерінің талқылануы

Білім беруде цифрлық технологияларды пайдалануға мұғалімдерді даярлау білім берудің тиімді жолдарын іске асыру бағытында креативті шешімдер қабылдау үшін цифрлық құзыреттілігін жеткілікті қалыптастырудың қажеттілігінен көрініс алып отыр.

Осы орайда, мұғалімдердің цифрлық құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған ғылыми-әдістемелік іс-шаралар білім беру жүйесін цифрландыру мен әлемдік білім қоғамына интеграциялануда пайда болған келесі проблемаларды шешуге бағдарланған:

- мұғалімдердің білім беруде цифрлық технологияларға негізделген оқыту әдістерін іске асыру (аралас оқыту технологиясы, мобильді оқыту, стримингтік оқыту, жаппай ашық онлайн оқыту, цифрлық сторителлинг, геймификация) белсенділігінің төмендігі;

- мұғалімдердің білім беруге арналған цифрлық білім беру орталарын (пәндік-әдістемелік сайттарды құру, виртуальды сынып және т.б.), цифрлық оқыту ресурстарын (скринкаст, подкаст, ментальды карталар, -аудио, -видео контенттерді құру және өңдеу, анимациялық презентациялар, инфографика және т.б.) құру, тарату және өңдеу жұмыстарын іске асыру деңгейлерін жоғарылату қажеттілігі;

- бұлттық технологиялар қызметтері мен әлеуметтік желілердің білім берудегі әлеуетін тиімді пайдалану бойынша әдістемелік дайындықтарын жетілдіру;

- мұғалімдердің білім алушылардың ақпараттық қауіпсіздігін қалыптастыру бойынша әдістемелік дайындықтары деңгейін арттыру;

- білім беруде заманауи бағдарламалау технологияларын, 3D модельдеуді, виртуалды шындықты (VR), қосымша шындықты (AR), аралас шындықты (MR) және мобильді оқытуды жеткіліксіз пайдаланылуы;

- мұғалімдердің желілік коммуникативтік дағдыларын, желілік ресурстарды алу және пайдаланудағы цифрлық құқық, ақпараттық қауіпсіздік бағытында біліктілік деңгейін жоғарылату қажеттілігі.

Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру бағытында іске асырылған ғылыми-әдістемелік жұмыстар, білім берудегі цифрлық технологиялардың педагогикалық әлеуетін толыққанды пайдалануға қажетті кәсіби құзыреттерді, оның ішінде цифрлық құзыреттіліктің қалыптасуы деңгейін жоғарылатады.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, мектеп мұғалімдерінің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыруды іске асыруда орта білім берудегі оқыту әдістемелерінің жетілдірілуіне, оқыту сапасының артуына қол жеткізуге болады. Мұғалімдерге арналған «Цифрлық педагогика» біліктілік жетілдіру курсының, мұғалімдердің білім берудің цифрлық трансформациясы жағдайында цифрлық технологияларды білім беру процесіне ендіру мен іске асыруға мотивацияларын ынталандыру іс-шаралары оң нәтиже көрсетті. Ұйымдастырылып іске асырылған жұмыстардың ауқымдылығы нәтижесінде мұғалімдердің кәсіби қызметтегі әдістемелік жұмыстарды жетілдіру мен озық тәжірибелерді тарату бағытындағы жұмыстарда белсенділігі артты.

ӘДЕБИЕТ

[1]. Колыхматов, В.И. Профессиональное развитие педагога в условиях цифровизации образования: учеб-метод. пособие – СПб.: ГАОУ ДПО «ЛОИРО», 2020. – 135 с.

[2]. Барбер М., Муршед М. Как добиться стабильного высокого качества обучения в школах. Уроки анализа лучших систем школьного образования мира // Вопросы образования. - 2008. - №3. Режим доступа: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kak-dobitsya-stabilnogo-vysokogo-kachestva-obucheniya-v-shkolah-uroki-analiza-luchshih-sistem-shkolnogo-obrazovaniya-mira> [Дата обращения: 21.12.2021].

[3]. Егоров В.В., Смирнова Г.М., Ударцева С.М., Готтинг В.В. «Подготовка инженерно-педагогических кадров в условиях модернизации

профессионального образования»: – Монография. – Новосибирск: Изд. АНС «СибАК», 2017. – 156 с.

[4]. Масюкова Н.Г. Развитие методической компетентности учителя в процессе повышения квалификации с использованием дистанционных образовательных технологий /Монография. – Ставрополь: СКИРО ПК и ПРО, 2018. – 216 с.

[5]. Белогуров А.Ю. Модернизация процесса подготовки педагога в контексте инновационного развития общества: Монография. - М.: МАКС Пресс, 2016. - 116 с.

[6]. Мезенцева О.И., Кузнецова Е.В. Психолого-педагогические условия развития профессиональной компетентности современного педагога : монография. – Новосибирск, 2013. – 158 с.

[7]. Belogurov A.Yu. Modernizing teacher training in the context of innovative society development: Monograph. - М.: MAKS Press, 2016. - 116 p.

REFERENCES

[1]. Kolyhmatov, V.I. Professional'noe razvitie pedagoga v usloviyah cifrovizacii obrazovaniya: ucheb-metod. Posobie (Professional development of a teacher in the conditions of digitalization of education: a study method. manual). – SPb.: GAOU DPO «LOIRO», 2020. – 135 s. [in Rus.]

[2]. Barber M., Murshed M. Kak dobit'sya stabil'nogo vysokogo kachestva obucheniya v shkolah. Uroki analiza luchshih sistem shkol'nogo obrazovaniya mira (How to achieve a stable high quality of education in schools. Lessons from analyzing the best school education systems in the world) //Voprosy obrazovaniya. - 2008. - №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kak-dobitsya-stabilnogo-vysokogo-kachestva-obucheniya-v-shkolah-uroki-analiza-luchshih-sistem-shkolnogo-obrazovaniya-mira> [Data obrashcheniya: 21.12.2021]. [in Rus.]

[3]. Egorov V.V., Smirnova G.M., Udarceva S.M., Gotting V.V. «Podgotovka inzhenerno-pedagogicheskikh kadrov v usloviyah modernizacii professional'nogo obrazovaniya». (Training of engineering and pedagogical personnel in the conditions of modernization of vocational education) – Monografiya. – Novosibirsk: Izd. ANS «SibAK», 2017. – 156 с. [in Rus.]

[4]. Masyukova N.G. Razvitie metodicheskoy kompetentnosti uchitelya v processe povysheniya kvalifikacii s ispol'zovaniem distancionnykh obrazovatel'nykh tekhnologij (Development of methodological competence of a teacher in the process of professional development using distance educational technologies) /Monografiya. – Stavropol': SKIRO PK i PRO, 2018 g. – 216 s. [in Rus.]

[5]. Belogurov A.YU. Modernizaciya processa podgotovki pedagoga v kontekste innovacionnogo razvitiya obshchestva. (Modernization of the teacher training process in the context of innovative development of society) Monografiya. — M.: MAKS Press, 2016. — 116 s. [in Rus.]

[6]. Mezenceva O.I., Kuznecova E.V. Psihologo-pedagogicheskie usloviya razvitiya professional'noj kompetentnosti sovremennogo pedagoga (Psychological and pedagogical conditions for the development of professional competence of a modern teacher). Monografiya /O.I. Mezenceva, E.V. Kuznecova. – Novosibirsk, 2013. – 158 s. [in Rus.]

[7]. Belogurov A.Yu. Modernizing teacher training in the context of innovative society development. Monograph. - M.: MAKS Press, 2016. - 116 p.

ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ

Беркимбаев К.М.¹, *Ниязова Г.Ж.²

¹д.п.н., профессор МКТУ им.Х. А. Ясави, Туркестан, Казахстан
e-mail: kamalbek.berkimbaev@ayu.edu.kz

*²к.п.н., доцент, МКТУ им. Х. А. Ясави, Туркестан, Казахстан
e-mail: gulzhan.niyazova@ayu.edu.kz

Аннотация. Современные цифровые технологии демонстрируют актуальность реализации новейших методик обучения, технологий обучения в сфере образования. Это связано, прежде всего, с цифровизацией образования, которая начинается с компьютерной грамотности, использования информационно-коммуникационных технологий в образовании. Так как в настоящее время ведется работа по созданию и представлению новых моделей реализации работы организаций образования через возможности цифровых технологий, которые стоят выше проблемы оснащения школ компьютерными классами, обеспеченности их интернет-связью. Цифровизация образования требует от учителей цифровой компетентности в отношении использования педагогического потенциала цифровых технологий в профессиональной педагогической деятельности.

Рост потребности в использовании цифровых технологий в образовании, доступность образования и увеличение информационного потока свидетельствуют о необходимости совершенствования профессиональных компетенций у работников системы образования. В условиях цифровой трансформации образования, ускоренного развития дистанционного обучения большое значение имеет формирование цифровой компетентности учителя, являющейся составляющей

профессиональной компетентности. Это, в свою очередь, требует активного участия учителей школы в мероприятиях по повышению квалификации с целью совершенствования профессиональных способностей и знаний, необходимых для использования педагогических возможностей цифровых технологий. В данной статье будет рассказано о нашей дистанционной работе, ориентированной на формирование цифровых компетенций учителей школы. В частности, делимся опытом организации и реализации курса повышения квалификации «Цифровая педагогика», научно-практических мероприятий, организованных с целью стимулирования мотивации учителей к широкому применению и реализации цифровых технологий в образовании. Результаты представленной исследовательской работы имеют важное значение в организации работы по совершенствованию системы образования и повышению квалификации.

Ключевые слова: Цифровые технологии, технические средства, образование, цифровая компетентность, повышение квалификации, цифровая педагогика, научный семинар, методический конкурс.

FORMATION OF DIGITAL COMPETENCE OF TEACHERS

Berkimbayev K. M.¹, *Niyazova G.Zh.²

¹d.p.s., professor Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan,
e-mail: kamalbek.berkimbaev@ayu.edu.kz

*²Ph.D., associate professor, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan,
e-mail: gulzhan.niyazova@ayu.edu.kz

Abstract. Modern digital technologies demonstrate the relevance of the implementation of the latest teaching methods, teaching technologies in the field of education. This is primarily due to the digitalization of education, which begins with computer literacy, the use of information and communication technologies in education. Since work is currently underway to create and present new models for implementing the work of educational organizations through the possibilities of digital technologies, which are above the problem of equipping schools with computer classes, providing them with Internet connection. Digitalization of education requires digital competence from teachers regarding the use of the pedagogical potential of digital technologies in professional pedagogical activity. The growing demand for the use of digital technologies in education, the availability of education and the increase in the information flow indicate the need to improve

the professional competencies of employees of the education system. In the conditions of digital transformation of education, accelerated development of distance learning, the formation of digital competence of a teacher, which is a component of professional competence, is of great importance. This, in turn, requires the active participation of school teachers in professional development activities in order to improve professional abilities and knowledge necessary to use the pedagogical capabilities of digital technologies. This article will tell about our distance work focused on the formation of digital competencies of school teachers. In particular, we share our experience in organizing and implementing the advanced training course "Digital Pedagogy", scientific and practical events organized to stimulate teachers' motivation for the widespread use and implementation of digital technologies in education. The results of the presented research work are important in the organization of work to improve the education system and professional development.

Keywords: Digital technologies, technical technical devices, education, digital competence, professional development, digital pedagogy, scientific seminar, methodical competition.

Статья поступила 17.01.2022

УДК 378.14

МРПТИ 14.35.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.003

THE ROLE OF FACULTY LEADERS IN SUPPORTING ACADEMIC STAFF IN MULTILINGUAL EDUCATION PROGRAM

***Aubakirova B.¹**

PhD candidate, Eotvos Lorand University (ELTE), Hungary

e-mail: bakhyt.aubakirova@ppk.elte.hu

Abstract. One of the most significant issues in implementing an innovation or a new education policy in practice is the role of teachers and as well as educational leaders who are to support teaching staff in a related domain. Kazakhstan, as a nation experiencing and witnessing the integration of multilingual education in the context of higher education institutions encounters fundamental challenges especially in terms of supporting academic staff and their professional development. This study aims at identifying and exploring how faculty leaders support teaching staff in the process of implementing an

educational reform and what kind of learning activities they provide teachers with for boosting their professional development as well as to fill the gap in the preparation for multilingual education program. Qualitative method is utilized for investigating this study in order to acquire deep qualitative data collection. For the sample size, (n=6) interviews with six faculty leaders were conducted and analysed by Atlas.ti software. The main findings of this study are that educational leaders provide teachers with the foreign language courses as well as organizing different educational events and meetings for discussing crucial issues. The academic staff engaged in multilingual education program receive some financial support which is accomplished in different ways.

Keywords: multilingual education, faculty leaders, education policy, education leadership

Introduction

The most fundamental phenomenon in the system of any education is the introduction and implementation of a new educational policy which may happen differently in a variety of cases depending on the factors and impacting peculiarities. Viennet and Pont (2017) determine that education policy as state or governmental steps and action fulfilled for accomplishment of new practices in the education dimension. However, they also emphasize on the issue that government basically focuses on the implementation of education policy to escape any possible obstacles. According to McLaughlin (1990) implementation process of any educational reform is significant and essential for not only policymakers but they should take into account the roles of educational agents (leaders, teachers, students); teachers' preparation, motivation, willingness, and interest to be engaged in a specific educational policy. Project scope is another strong and essential aspect of implementation process because it should not be too ambitious but to be planned, change efforts should be done since such big and too wide projects may lead to the deterioration on the effectiveness of the implementing system by requiring from teachers too much too soon and forcing them to do (McLaughlin, 1990). Another impact on the policy outcome is dedicated to the role of the local capability and will in the implementation process: local expertise, organizational routines, availability, and access to the resources for supporting change system as well as the capability and aptitude of the educational agents to accomplish, design and maintain.

This study aims at exploring and identifying the role of faculty and educational leaders in supporting teaching staff in the framework of educational policy implementation process, mainly what kind of learning activities and support they provide for the academic staff under the umbrella of a new reform. Kazakhstan is witnessing educational reform of Trinity of Languages program

or also called multilingual education in all education system levels but this study scope only focuses on the context of higher education institutions. In the process of implementing new policy, universities are facing a range of challenges mainly the teaching staff since many of the educational policies neglect the role and capability particularities of educational leaders and teaching staff.

Main provisions

Trinity of Languages project

A new educational project called Trinity of Languages was first introduced in 2004 by the initiative of the first president of the country and in 2006, the importance of three language knowledge was emphasized and in 2007 in the Address of the president to the nation, the next steps for implementing educational policy in practice is proposed (Aubakirova et al., 2019). Trinity project or multilingual education implies the knowledge and use of three languages in curriculum: Kazakh, Russian, and English in the education system where English is used a language of instruction for teaching only science subjects. Starting from 2017 universities began to implement multilingual education program in practice and annually the number of universities grew as well as disseminating the program in three cycles of the education program (Sagyndykova et al., 2017). Since, the preparedness of the universities as well as the preparation of the teaching staff was generated and accomplished beforehand, in the frame of multilingual education program implementation, the academic staff encounter challenges, and much effort are put their shoulders due to the lack of resources in teaching practice (Ibid).

Leadership and Faculty development programs

One of the most significant impetus for reaching effectiveness and high quality in any education system is the role of educational leaders in supporting and motivating the teaching staff by providing them with necessary knowledge and skills repertoire. Academic leaders' roles may be differentiated in accordance with their goals and job requirements (Siddique et al., 2011). Academic leaders usually possess own learning and developing activities to work with their colleagues and faculty members to make them remain competitive and effective in their job performance. Usually, academic leaders' professional – oriented performance is mainly focused on directing, orienting, supporting, motivating, and inspiring their fellows and academic staff. Such professional steps and process are of utmost importance, especially in integrating new educational policy for boosting and fostering knowledge and skills resources of the faculty staff. In accordance with multitude of researchers, academic leaders should possess a range of qualities such as

‘honorable, brave supportive, and enthusiastic person, forming networking skills and relationship building, participative and consultative management style, open discussion on teaching approaches, credibility of leader, building formal and informal channels of communication for information transfer, sharing experiences and ideas, adaptation to internal and external environment, encourage transformation and change, to have selflessness and awareness of things, developing people and making collaborative partnerships with others, creating collegial working atmosphere, and able to get necessary support from others’ (Siddique et al., 2011. P.189).

These different roles of the educational leaders may be used various context depending on the level of necessity and requirement for supporting the academic staff. Together with these qualitative different roles of leaders, motivation of the employees is the key concept and action to be taken for keeping teachers more competitive (Tella et al., 2007). The concept of “motivation” is conceptualized as an integration of such terms as want, desire, wish, aim, goals, needs, and incentives (Luthan, 2000).

Nowadays, motivation is mostly understood as a kind of financial support or provision. Since monetary benefits make employees more interested and empower them by exposing them to the high quality and effective professional job performance. Motivation in terms of financial support may attract employee’s attention, however not all academic institutions may afford such opportunity for their workers. Faculty staff feel inspired and induced when the leaders put less workload on them as well as they get proud by developing their alumni are approved by colleagues and leaders (Tella et al., 2007).

Faculty development programs

Another issue for supporting academic staff can be the implementation of the faculty development programs to reach work effectiveness. Currently different types of faculty development programs are developing in order to increase teaching skills and building up the relation between colleagues. Faculty development is conceptualized as ‘a set of activities that engages all members of the teaching faculty in the kind of continuous professional development that enhances their ability to construct curricula and modes of instruction that more effectively fulfill the educational mission of the institution and the educational needs of students and society’ (Fink. 2013).

Faculty development programs contribute to fostering and improving also already existing knowledge and skills of teaching staff, but it varies according to the scope of interest. Educational institutions that embarked reform that requires the change of teaching and learning practices indicate the fundamental relevance of faculty development programs (Dalrymple, Wuenschell, & Shuler, 2006). Despite the fact that FDPs mainly contain

workshops, seminars, short courses or other programs, the potential priority is given to the experiential learning such as the implementation of different teaching and learning methods, peer learning, collegial collaboration, peer learning, well-structured and organized interventions in terms of adult learning theory (Sarikaya, Kalaca, Yeğen, & Cali, 2010). However, it should be noted that out of above-mentioned FDP activities, informal learning network is most frequently used by participants' activity through which they retain their interest, and this concept is also supported by other research due to the expression of faculty staff on the importance of motivation, self-conception as well as enthusiasm from trainings. McLaughlin (2005) suggests several methods in order to enhance the skills of faculty members as follows:

- Mentoring with a skilled educator
- Observing faculty presentations and giving feedback
- Mini workshops at faculty meetings on educational topics
- Direct observation of teaching in the emergency department with feedback
- Department teaching awards
- Release time/ money to attend formal courses on education

In the context of Kazakhstani higher education institutions there are a variety of programs, seminars, workshops, scholarships, and trainings that contribute to the professional development of institution actors. The need for that is to increase the quality of education and prepare teaching staff for further educational reforms. Unfortunately, in Kazakhstan they do not use the term "faculty development" even if they also provide with such developmental directions for teaching staffs. In Kazakhstan it is fulfilled at the level of higher education institution and at the same time faculties also provide with several learning opportunities for teaching staff.

Research methodology

Research purpose

The principle aim of this research is to explore the how faculty leaders interpret teachers' informal and non-formal learning activities and what kind of support and motivation they provide them with in the framework of multilingual education program.

Participants

This study recruited six (n=6) educational leaders from two different universities situated in the Northern part of the country. Snowballing method was used for recruiting sample size. Participants consisted of deans and heads of departments of different faculties where multilingual education program is introduced and implemented.

Data collection and analysis

To achieve the goal and gain the responses to these research questions, this investigation resorts to the implementation of qualitative method (Cohen et al., 2000). In order to gain and acquire in-depth qualitative data from the participants, this study resorted to the usage of semi-structured interviews and when necessary, interview questions were supported by the follow up questions (Coe et al., 2017). The duration of each interview lasted approximately 35-45 minutes. Before the interview conduction, participants were personally contacted for appointing time and also informed consent and permission for data collection are allocated to them. These ethical considerations were accomplished with the permission of ethical committee of Eotvos Lorand university (ELTE). According to the ethical permission, all the interviews were recorded to the voice-recorder with the permission of the participants and data collection was anonymous without making any physical hurt on participants as well as on voluntary basis.

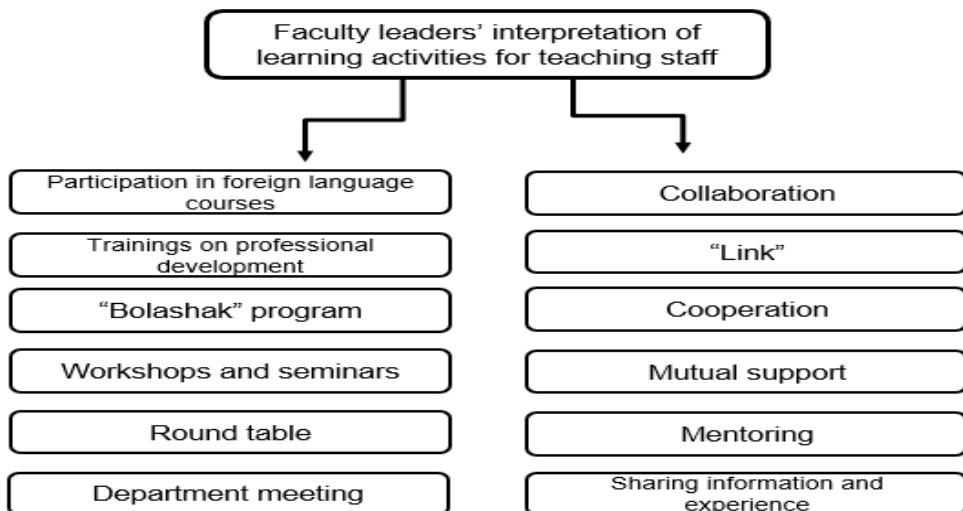
Face-to-face interviews were conducted. All recorded interviews were transcribed and right after the transcription all the recorded interviews had been deleted. All the transcribed interviews were uploaded as a primary document to the Atlas.ti software and coded and analyzed in it.

Findings

Faculty leaders’ provision of learning opportunities for teaching staff

According to the interview analysis, this study revealed several learning activities which are provided by the faculty leaders for fostering academic staff’s professional development. Such learning activities as well as educational events include the aspects demonstrated in the figure below.

Figure 1 The interpretation of learning activities by faculty leaders

Source: Own compilation

Figure 1 demonstrates mostly implemented learning activities and events specifically for the academic staff for disseminating and keeping their knowledge and skills repertoire up-to-dated in the framework of multilingual education program. While implementing multilingual education program, faculty leaders started to provide teaching staff with foreign language courses especially for those academics who are engaged in using English as a language of instruction.

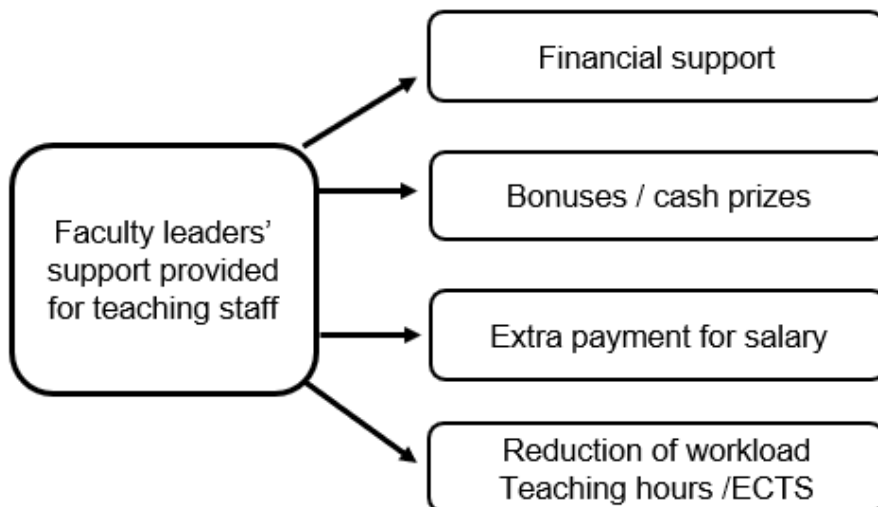
According to this interview utterance, the faculty leader claims on foreign language courses offered for free in institutional levels as well as on the paid basis for the faculty members. Whereas another leader highlights that: '... Teachers of multilingual education must have a level of foreign language, and since last year they have been taking TOEFL with us. Last year, we had courses two times, many teachers who are involved in these multilingual groups, they took these TOEFL courses on a paid basis at their own expense' (Leader 2). This leader claims that those teachers who are engaged in multilingual education program are required to have foreign language certificate and such courses and foreign language examination is accomplished on self-paid basis for teachers, it means that the university does not cover such expenses for them which may cause the existence of demotivation of the faculty members. Another educational event organized and triggered by faculty leaders is the organization and involvement in participating in conferences, workshops, and seminars. For example, 'We have the center for professional development and they always like constantly organize different courses and that depends on the demand for example, ten teachers applied and there is a group of teachers gathered and so they start courses and for our teachers for example I like to share my experience in intercultural communication, and I go to that center and say that I have this course and I'd like to share my knowledge and share my experience. It is available not only for the university teachers but also for teachers at other schools or educational centers' (Leader 4). From this extract of the leaders' speech, one can see that, this faculty has their own way of collaboration where they share acquired knowledge and the skills gained in another place. This method of disseminating new and updated information sharing seems to be efficient for them. Another most important aspect is collaboration. For instance, this leader emphasizes that 'We have groups, links. For example, some teachers who work with the first-year students, so they work together, and they discuss what are they going to give the students and they work with different groups, but the teachers discuss what they are going to do. They work together and they discuss what they are going to do. To my mind this is the system each group of teachers with this or that year of students they discuss what they

have, their own plan, strategy for the year' (Leader 3). This leader stresses on a specific way of collaboration and interaction of faculty members. They create certain fixed groups of teachers engaged in conducting the same classes within the same specialty. They choose one of the more experienced teachers among them to coordinate and lead this group. They call it links. This can be estimated as one of the most optimal and valuable ways of collaboration and cooperation among teachers. 'Every day. Every hour. Even after work because they talk and there is a good practice in the English department, they call it links. For example, if we have three groups of first year students of the same specialty, all these three teachers make one link. So, they discuss what resources to use, what books to read, methods, textbooks and usually there is one leader (a more experienced teacher who shares her knowledge who supervises younger ones) among them in this link' (Leader 4). This leader also highlights such a specific method of knowledge sharing in their faculty that serves as an additional improvement for the previous example.

Faculty leaders' support and motivation provided for teaching staff

Motivation is a key point in any activity and especially in the process of implementing new educational reform, in this case is multilingual education program. In the framework of multilingual education program, faculty leaders provide teaching staff with different types of motivation and specifically it is concerned with the financial support or other monetary inputs on workers. There are several ways of faculty leaders' motivation for the sake of teaching staff depicted in the figure below.

Figure 2 Faculty leaders support and motivation for academic staff

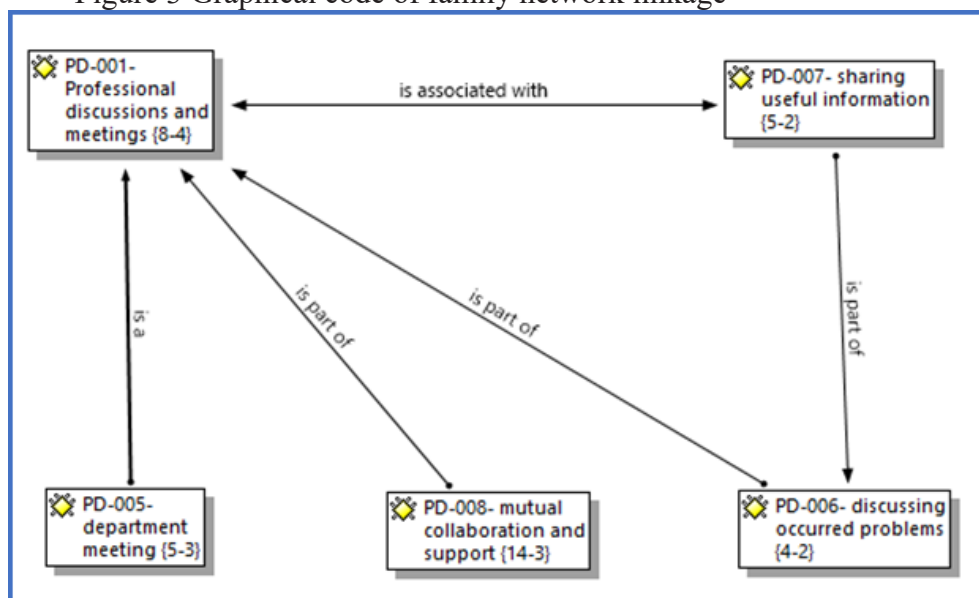

Source: Own compilation

Leaders emphasize that academics who are engaged in multilingual education are financially rewarded in the lens of extra payments or bonuses for teaching their subjects in English. Secondly, the faculty created KPI (key indicators of activities), it is a specific document where teachers collect their proofs and evidence of their academic or professional achievements and gather certain scores and the administrative leaders estimate it by providing with financial or monetary support. Another way of providing support for teachers is motivation by decreasing their working hours but remaining the same salary.

As indicated in the above-mentioned quotations of the leaders, money is used as one of the key impetuses for driving the motivation of teaching staff in the multilingual education. The key point of it in multilingual setting is the privilege of English language proficiency. Different faculties utilize various types of bonuses considering monetary and level of their workload in terms of teaching hours and credits (ECTS).

Figure 3 Graphical code of family network linkage

Source: Own compilation based on Atlas.ti

Here is the graphical representation of the three faculties codes that are most expressively utilized in the process of exploration via Atlas.ti software. Figure 3 demonstrates codes family network extracted out of all three faculty leaders' interviews and are divided into two strong aspects which depicts collaboration and discussions among colleagues and involvement into different kinds of professional learning events and opportunities that are disseminated by the faculty leaders to their teaching staff. As it is seen from the groundedness

and density of the codes, it mainly consists in discussions and mutual and collegial communications.

Conclusion

To draw the conclusion, it is important to prepare teaching staff before implementing a new educational policy in practice since it can bring challenges and be time-consuming and burdening for the faculty members. From this interview analysis, it is obvious that educational leaders at the institutional level attempt to support and provide academic staff with different learning activities and events (organization of foreign language courses, involvement in workshops, conferences and seminars, collaboration, knowledge sharing etc) for fostering teachers' professional development in a required dimension to reach effectiveness in multilingual program. It seems to be controversial that in one hand they provide foreign language courses for free and also for paid basis and on the other hand they make financial support for them in terms of extra payment for teaching in foreign language as well as other bonuses.

REFERENCES

- [1]. Address of the President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, to the people of Kazakhstan. – 2007. – Retrieved in April 25. Access mode: URL: www.akorda.kz [Date of access: 21.02.2022]
- [2]. Aubakirova, B., Mandel, K. M., & Benkei-Kovacs, B. (2019). European experience of multilingualism and the development of multilingual education in Kazakhstan. //Hungarian Educational Research Journal – 2019. – No (4). – p.1-19. – Access mode: URL: <https://akjournals.com/view/journals/063/9/4/article-p689.xml> [Date of access: 21.02.2022]
- [3]. Coe, R., Waring, M., Hedges, L., Arthur, J. Research methods & Methodologies in Education 2nd edition.UK. – SAGE, 2017.
- [4]. Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2000). Research methods in education 5th edition. – London, Routledge Falmer, 2000.
- [5]. Dalrymple, K. R., Wuenschell, C., & Shuler, C. F. (2006). Development and implementation of a comprehensive faculty development program in PBL core skills. //Journal of Dental Education. – 2006. – No 70(9). – P. 948-955.
- [6]. Fink, L. D. The current status of faculty development internationally. International journal for the scholarship of teaching and learning. – 2013. – No 7(2). -p. 4.
- [7]. Mclaughlin, M. The Rand change agent study revisited: Macro perspectives and micro realities, in Educational Researcher. – 1990. – No 9. -p. 11-16. – Access mode: URL: <https://web.stanford.edu/group/suse-crc/cgi-bin/>

drupal/sites/default/files/randchange.pdf [Date of access: 23.10.2021].

[8]. McLaughlin, S. A. (2005). Faculty development. //Academic Emergency Medicine. -2005. – No 12(4). -p. 302-302

[9]. Sagyndykova, Zh. O., Svinarchuk, A. I., & Kubrina, T. A. (2017). Polylingvalnaya kommunikaciya v Kazakhstane:Rechevoe I tekstovoe predstavlenie [Polylingual communication in Kazakhstan: Speech and text production]. – Kokshetau, 2017.

[10]. Sarikaya, O., Kalaca, S., Yeğen, B. Ç., & Cali, S. The impact of a faculty development program: evaluation based on the self-assessment of medical educators from preclinical and clinical disciplines. //Advances in physiology education. – 2010. – No34(2). – p. 35-40.

[11]. Siddique, A., Aslam, H. D., Khan, M., & Fatima, U. Impact of academic leadership on facultie's motivation and organizational effectiveness in higher education system. //International Journal of Academic Research. – 2010. – No 3(3). – Access mode: URL: https://www.researchgate.net/profile/Anam_Siddique2/publication/260791284_Impact_of_academic_leadership_on_faculty's_motivation_and_organizational_effectiveness_in_higher_education_system/links/02e7e532412fbbe7ed000000/Impact-of-academic-leadership-on-facultys-motivation-and-organizational-effectiveness-in-higher-education-system.pdf [Date of access: 21.02. 2022].

[12]. Tella, A., Ayeni, C. O., & Popoola, S. O. Work motivation, job satisfaction, and organisational commitment of library personnel in academic and research libraries in Oyo State, Nigeria. Library philosophy and practice. – 2007. – No 9(2). – p. 13. – Access mode: URL: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/32633052/tella2withcoverpagev2.pdf?Expires=1645453724&Signature=gjs4XgJTnV2LwqmouPPyHTlQCBMlash3MdhHr11XxJVw0T6tw6Eq7JjeYARByVqCbylaXzY1vBnoi6zApF2h~tXw9Z6kyQX0wWPYHeCS7mqyd3Umqybu~3WzBedpy6d57WewPlo5G27G5vITiRW0F5IEfzoOvj2tMztQvCiEnTce8fkzi9S2nIbLHmPT6hPg1jb2nwCWNJjowMGlzRGP3iuNfvMmzRFUUh5LP4UV0rR7Vte1UO46rVQgxr4H0LZbRJV1HhmrzMavaZDyzGnW7lrpyA3CH35dVSEVctmMq0baUt4geaUUHPIBB~ZYXLvC3Avhs9axobjB3g__&KeyPairId=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA [Date of access: 15.10.2021].

[13]. Viennet, R., & Pont, B. Education Policy Implementation: A Literature Review and Proposed Framework. //OECD Education Working Papers. – 2017. – No. 162. – Access mode: URL: https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-policy-implementation_fc467a64-en [Date of access: 12.03.2019].

ҮШТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА ОҚЫТУШЫЛАРДЫ ҚОЛДАУДАҒЫ ФАКУЛЬТЕТ БАСШЫЛАРЫНЫҢ РӨЛІ

*Әубәкірова Б.¹

PhD кандидаты, Этвош Лоранд университеті (ELTE), Венгрия
e-mail: bakhyt.aubakirova@ppk.elte.hu

Аңдатпа. Жаңашылдықтарды немесе жаңа білім беру саясатын тәжірибеге енгізудегі маңызды мәселелердің бірі – тиісті саладағы педагогикалық ұжымға қолдау көрсетуге міндетті педагогтар, сонымен қатар білім беру жүйесінің басшыларының рөлі. Қазақстан жоғары оқу орындары контекстінде көптілді білім берудің интеграциясын бастан кешіріп отырған және күегері болып отырған ел ретінде, әсіресе, ғылыми қызметкерлерді қолдау және олардың кәсіби деңгейін арттыру бойынша түбегейлі міндеттерге тап болып отыр. Бұл зерттеу факультет басшыларының білім беру реформасын жүзеге асыруда оқытушылар құрамын қалай қолдайтынын және олардың кәсіби дамуын арттыру үшін мұғалімдерге оқу қызметінің қандай түрлерін ұсынатынын анықтау және зерттеу, сонымен қатар көптілді білім беру бағдарламасына дайындық кезіндегі олқылықтарды толтыру мақсатын көздейді. Бұл мәселені зерттеу үшін сапалы мәліметтердің терең жинағын алу үшін сапалық әдіс қолданылады. Іріктеме көлемі бойынша (n =6) алты факультет жетекшілерімен сұхбат Atlas.ti бағдарламалық құралының көмегімен жүргізілді және талданды. Бұл зерттеудің негізгі тұжырымдары факультет басшылары мұғалімдерге шетел тілі курстарын беріп, түрлі танымдық іс-шаралар мен маңызды мәселелерді талқылау үшін кездесулер ұйымдастырады. Көптілді білім беру бағдарламасына қатысатын мұғалімдер әртүрлі тәсілдермен жүзеге асырылатын белгілі бір көлемдегі қаржылық қолдау алады.

Тірек сөздер: көптілді білім беру, факультет жетекшілері, білім беру саясаты, білім берудегі көшбасшылық.

РОЛЬ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ФАКУЛЬТЕТОВ В ПОДДЕРЖКЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В РАМКАХ ПРОГРАММЫ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*Аубакирова Б.¹

PhD кандидат, Университет Этвоша Лоранда (ELTE), Венгрия
e-mail: bakhyt.aubakirova@ppk.elte.hu

Аннотация. Одним из наиболее важных вопросов при внедрении инноваций или новой образовательной политики на практике является роль учителей, а также руководителей системы образования, которые

должны поддерживать преподавательский состав в соответствующей области. Казахстан, как страна, переживающая и являющаяся свидетелем интеграции полиязычного образования в контексте высших учебных заведений, сталкивается с фундаментальными проблемами, особенно с точки зрения поддержки академического персонала и их профессионального развития. Это исследование направлено на выявление и изучение того, как руководители факультетов поддерживают преподавательский состав в процессе реализации образовательной реформы и какие виды учебной деятельности они предоставляют учителям для повышения их профессионального развития, а также для восполнения пробелов в подготовке к программе полиязычного образования. Качественный метод используется для исследования данного вопроса с целью получения глубокого сбора качественных данных. Что касается размера выборки, (n = 6) интервью с шестью руководителями факультетов были проведены и проанализированы с помощью программного обеспечения Atlas.ti. Основные выводы этого исследования заключаются в том, что руководители учебных заведений предоставляют учителям курсы иностранных языков, а также организуют различные образовательные мероприятия и встречи для обсуждения важнейших вопросов. Преподаватели, участвующие в программе полиязычного образования, получают определенную финансовую поддержку, которая осуществляется по-разному.

Ключевые слова: многоязычное образование, руководители факультетов, образовательная политика, лидерство в образовании.

Статья поступила 25.02.2022

УДК 37.022

МРНТИ 14.35.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.004

**ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ РЕЧЬ – ВАЖНЕЙШЕЕ КАЧЕСТВО
В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО
СПЕЦИАЛИСТА**

***Султанова М.С.¹**

¹к.п.н., доцент, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан, e-mail: sultanova.m67@gmail.com

Аннотация. В данной статье рассматривается одна из важнейших элементов профессионального мастерства будущего педагога –

эмоциональная речь и ее основные составляющие, как выразительность, образность, художественность на основе различных точек зрения ученых-исследователей. Подчеркивается важность импровизации в эмоциональном воздействии на обучающихся, залогом успешности которой является глубокое знание предмета и опыт педагогической работы. Подготовленность будущего специалиста к эмоциональной речи перед аудиторией зависит от целостной организации и специфичной по содержанию учебно-педагогического процесса. Характеризуется также наличие таких показателей, как глубокий анализ выразительных особенностей поэтического текста музыкальных произведений, владение и эффективное применение художественно-образных средств в передаче словесного текста.

Особую значимость приобретают умения будущего педагога увлечь слушателей, вызвать у них потребность интенсивного переживания. Особенно это присуще музыкально-исполнительской деятельности, которая обостряет такие качества личности, как эмоциональность, способность самовыражения, исполнительская воля.

Основной формой эмоционального воздействия в школе между учителем и обучающимися выступает урок музыки, как единая совместная музыкально-творческая деятельность, разворачивающаяся в разнообразных формах общения с музыкой и другими искусствами, направленных на раскрытие общечеловеческих ценностей. Изучение музыкальных произведений на уроках, связанных с литературными источниками, требует познания не только языка искусства, но и речевого выражения. Эмоциональное слово выступает как культурный феномен, вызывая у учащихся такие психологические особенности, как абстрактное мышление, воображение, интуиция и др., акцентируя их внимание на событиях, явлениях, времени, осознании художественного языка искусства.

Большое значение в создании доверительной атмосферы при осуществлении анализа имеет эмоциональная настроенность самого учителя, его способность каждый раз переживать, открывать новое и прекрасное в музыкальном сочинении. Именно поэтому особое место принадлежит методу эмоционального воздействия, суть которого заключается в умении учителя музыки выражать свое отношение к музыкальному произведению образным словом.

Ключевые слова: эмоциональная речь, художественное восприятие, импровизация, интонация, коммуникативные качества речи.

Основные положения

Развитие современного научного знания связано с огромным потоком поступающей разнообразной информации, появлением новых технологий обучения, которые, в свою очередь, требуют от педагога неустанного поиска в познании нового в целях повышения своего профессионального уровня. И важнейшую роль в этом процессе играет степень языковой подготовки специалиста, его способность адекватно воспринимать и оценивать получаемую информацию, умение взаимодействовать с профессионально-речевыми текстами. В успешной реализации данной проблемы именно высшая школа призвана закладывать основу профессионального роста будущего специалиста, руководствуясь научно-обоснованными педагогическими ориентирами и методическими инструментариями [1].

Введение

Труд учителя - это постоянный поиск оптимальных решений педагогических задач, экспериментальная лаборатория, требующая проявления волевых усилий и твердого характера, педагогических способностей и мастерства. Прогрессивная педагогика и психология, предъявляя высокие требования к подготовке учителя, важное место отводила умению владеть речью на профессиональном уровне. Какую же роль играют эмоции в речевой деятельности обучающихся? Полагаем, что для музыкально-педагогической теории и практики наиболее значимы три аспекта: влияние на познавательные процессы; влияние на формирование мировоззрения; влияние на развитие познавательных интересов и потребностей. Учитывая многообразие речевых воздействий, следует иметь в виду, что в организации речевого процесса целесообразно выделить такие музыкально-педагогические задачи, которые направлены на получение новой информации, психологически активизируют действия обучающихся к сочувствию и сопереживанию.

Описание материалов и методов

Эмоциональные особенности индивида реализуются в том, что эмоции в зависимости от индивидуального опыта определенным образом отражают действительность, «окрашивают» ее познавательно отражаемое содержание, оценивают и выражают его субъективное значение. Для исследования связи эмоциональных особенностей речи преподавателя с предпочитаемыми им способами управления учебным процессом особый интерес представляет рассмотрение проблемы речевого общения. В исследованиях в области психологии

речи и психолингвистики выявлено, что эмоциональные особенности человека проявляются в индивидуальных характеристиках речи. Особый интерес представляют работы исследователей, в которых отмечается важная роль речи в профессиональной педагогической деятельности (И.А.Зимняя, А.А.Леонтьев, Г.В.Рогова, С.Я.Ромашина и др.), в частности, значение эмоциональных ее особенностей для успешности психолого-педагогического воздействия (А.П.Акимов, Н.В.Витт, А.А.Деркач, Н.В.Кузьмина, О.М.Миллер и др.).

Согласно развиваемой Н.В.Витт концепции, эмоциональная регуляция речи в качестве первичной формы осуществления получает ясную выраженность в эмоциональных особенностях, а именно: в направленности эмоционального вербального реагирования, выявляющегося в насыщенности; в характере организации речевого высказывания. Иными словами, характер и степень выраженности и эмоциональности человека в его речемыслительной деятельности, проявляются, прежде всего, в эмоциональной окрашенности лексики; в общей эмоциональной модальности содержания текстов; в стабильном проявлении или индивидуальной устойчивости качественного аспекта эмоциональности человека.

Повысить действенность речи можно различными способами, в частности, усилением ее изобразительности или образности. По мнению А.К.Киселева, «образность, имеющая в основе перенос (метафорический, метонимический), предстает как своеобразный усилитель других типов языковой информации. Поэтому именно переносное значение с яркой образностью, т.е. подкрепленной категорией новизны, обладает большой экспрессией, усиливающей эмоционально-оценочную, эстетическую и другие виды языковой информации» [2, с. 24].

Эмоционально окрашенная речь будущего учителя музыки является необходимым условием непосредственного воздействия на обучаемых, повышая эффективность обучения в целом. Так, С.Л.Рубинштейн подчеркивает большую роль воздейственности речи посредством ее выразительности, «в которой эмоциональность не прорывается, а выражается в соответствии с сознательными намерениями говорящего или пишущего» [3, с. 372]. Выразительная речь учителя музыки достигается в основном, благодаря умелому использованию им на занятии целого ряда средств: речевой интонации, эмоционально окрашенной лексики, яркой эмоциональной модальности, придаваемой содержательной стороне высказывания, а также с помощью отбора синтаксических структур, грамматических форм коммуникативных и стилистических особенностей продукта его речемыслительной деятельности (текста, речевого высказывания).

Эмоциональные особенности мыслительной деятельности учителя музыки выступают как специфическое речевое воздействие на обучаемых. Роль эмоциональной речи преподавателя, лектора подчеркивается многими исследователями (И.А.Зимняя, А.В.Кирсанов, А.А.Леонтьев, Е.А.Ножин, В.В.Хмара и др.). В частности, И.А.Зимняя рассматривает речевую деятельность лектора в связи с достаточно высоким уровнем активности и положительным «эмоциональным тонусом» человека с преобладанием сценических эмоций - радости, оживления и т.д. Преобладание таких эмоций характерно и для речи учителя музыки преподавателя с целью создания на занятии оптимального климата, «естественного, радостного способа поведения в классе», выработки, отвечающего современным требованиям, преподавания стиля педагогического общения.

В речевом процессе основным для учителя музыки является не столько сам акт передачи информации, сколько оценка ее восприятия, - степень воздейственности речевого высказывания. Воздейственность представляет собой результат взаимосвязи многих факторов, в число которых входит идейная направленность речевого высказывания, его содержательность, информативность, выразительность внешней формы и степень побуждения. Воздейственность устного выступления обуславливается в первую очередь, личностными характеристиками говорящего, его идейной позицией, где определяющая воздейственность речевого высказывания, связана с его содержательностью, в которую входит и общественная значимость предмета высказывания, информативность сообщения и его достоверность, логическая последовательность изложения.

Содержание понятия «воздейственность речи» связано с ее выразительностью и в первую очередь, с эмоциональным строем речевого высказывания, от которого во многом зависит точность оценки слушателем предлагаемого содержания. Стремясь внушить определенную мысль, субъект речевого воздействия апеллирует прежде всего к эмоциям, чувствам объекта, стремясь привести его в определенное, нужное для успеха речевого воздействия, психологическое состояние. Внушение подготавливает почву для убеждающего воздействия.

В настоящее время, рассматривая коллаборативную среду как инновационный подход в подготовке будущих специалистов, исследователи Г.И.Чемоданова, С.В.Власенко среди положительных их результатов выдвигают такие коммуникативные навыки, как воздейственность речевого высказывания, то есть обучающиеся благодаря сотрудничеству демонстрируют мыслительные, эмоциональные операции более высокого уровня «...координируя свои взаимодействия, высказывая свои

рассуждения другим и понимая, как другие реагируют на их выступления и аргументируют свои предположения» [4, с. 72].

Если в интеллектуальном аспекте речи актуализируются такие ее коммуникативные качества как правильность, точность, логичность, чистота, то в аспекте прагматическом, предполагающем высокую степень воздействия речи, на первом плане оказываются такие параметры, как выразительность и богатство, причем особое место здесь отводится именно выразительности. Нельзя не согласиться с мнением Б.Н.Головина, который определяет выразительность следующим образом: «выразительность речи включает такие особенности ее структуры, которые поддерживают внимание и интерес у слушателей и читателей; соответственно речь, обладающая этими особенностями, и будет называться выразительной». Со своей стороны, Т.А.Ладыженская дает подробный анализ средств выразительности речи, которые отражают основной тон высказывания (повествующий, восторженный, спокойный и т.д.), логические ударения, различные интонации голоса, паузы, темп и ритм речи, а также жесты и мимику. Выбор выразительных средств, по ее мнению, определяется в основном содержанием, назначением, замыслом высказывания, условиями общения. К средствам выразительности относится также образность. Образная речь воздействует не только на разум индивида, но и на его чувства.

Обсуждение и результаты

Опытно-педагогическая работа состояла из двух этапов поисково-констатирующего и формирующего, где приняли участие студенты III курса в количестве 34 человек (экспериментальная группа – 18, контрольная группа – 16), специальности «Музыкальное образование». Использовались такие исследовательские методы, как анкетирование и индивидуальные интервьюирование, наблюдение и анализ музыкальной работы в общеобразовательных школах, беседы, экспертная оценка компетентных судей и самооценка обучаемых. Прежде всего, определялась эффективность разработанной нами учебной программы курса «Методика преподавания музыки». В ходе опытного обучения уточнялись поставленные задачи, тематика занятий, формы и методы работы со студентами.

Художественно-образной речью принято считать эпитеты, метафоры, крылатые слова, народные поговорки и пословицы, цитирование и сравнение с образами литературного (поэтического, изобразительного и т.д.) произведения. Так, Д.Б.Кабалевский отмечает: «Одна-две лаконичные, но образные фразы, сказанные учителем в связи

с тем или иным звучащим в классе музыкальным произведением, впадут в сознание ребят, в их душу, вызовут в них благородной мысли и эмоции в сравненной большей мере, чем любые, предварительно заготовленные «общие слова» на эту же тему» [5, с. 14]. Средством развития выразительности речи будущих учителей музыки является интерпретация художественного (поэтического) текста. Работа по развитию выразительности речи студентов посредством интерпретации поэтического текста имеет комплексный характер, поскольку целеустановка на углубленное постижение содержания произведения требует от них подготовленности к восприятию образного языка, способности осознать художественную структуру текста, определенных культурологических знаний владение необходимым запасом слов и грамматических конструкций, чтобы адекватно передавать оттенки собственного переживания.

Анализ, как и интерпретация, представляет собой своеобразную трактовку произведения, подчеркивающую характерные стороны сочинения. Проблема анализа музыкального произведения в школе находит свое отражение в научно-педагогических трудах О.А.Апраксиной, где подчеркивается, что «художественно-педагогический анализ - это особый анализ-разбор, анализ-беседа по поводу услышанного» [6, с. 74]. Так, Т.Н.Козина, раскрывая пути анализа художественного произведения дает методические рекомендации к различным заданиям и глубоко ее анализирует [7]. По мнению Н.Л.Гродзенской, «мы пользуемся беседами не только для того, чтобы помочь восприятию данного произведения, но и для того, чтобы дать ребятам некоторые знания, которые помогут им разобраться в музыке, повысят интерес и углубят восприятие. Нужны беседы и для того, чтобы не держать детей в пассивном созерцании, а вовлечь их в активное наблюдение и осознание слышанного. Это будет не только восприятие эмоциональное, будут моменты и участия интеллекта...» [8, с. 43].

Важным источником речевой выразительности является ритмико-мелодическая сторона речи - интонация, позволяя выражать не только логическое значение высказывания, но и его эмоциональные и волевые назначения. Составляющими элементами интонации являются: ритм речи, мелодика, тембр, темп, логическое ударение, владение которыми обеспечивает не только разнообразие интонаций в речи учителя музыки, что нарушает монотонность рассказа, но и акцентирует внимание слушателей на том или ином объекте, одновременно давая дополнительную информацию для восприятия.

В значительной мере все это соответствует убеждению К.С.Станиславского в том, что «артист должен быть скульптором слова». Со своей стороны Е.В.Деревянкин, рассматривая основные правила ведения деловых переговоров, особо подчеркивает элементы невербального общения, связанные жестами рук, также стремясь внушить определенную мысль, субъект речевого воздействия апеллирует прежде всего к эмоциям, чувствам объекта, стремясь привести его в определенное, нужное для успеха речевого воздействия, психологическое состояние [9]. Смысл и сущность этих высказываний во всей его полноте можно отнести и к учителю музыки.

Следует выделить следующие этапы интонационного анализа на уроке: синкретический (предварительный), собственно-аналитический, обобщающий. Перед учителем стоит задача организации процесса восприятия музыки в русле активной эмоциональной отзывчивости. Решение данной задачи, по мнению Г.М.Цыпина, позволяет уберечь от пассивного «плавания по волнам случайных эмоциональных реакций». Весьма обоснованным также представляется мнение А.И.Сохора: «Там, где кончаются слова, начинается музыка. Но, где она кончается, снова начинаются слова...» [10, с.54]. По определению А.А.Пиличяускаса, вербализация студентом своих впечатлений о музыке, ее настроении, эмоциональном наполнении является своеобразной «душевной исповедью» [11, с.6].

В целях овладения студентами художественно-выразительными средствами для передачи вербального текста при составлении содержательной части выступления на практике обратили их внимание на следующий план изложения: определить общие и частные задачи, обосновав выбор содержания беседы; обозначить логические переходы частей, выбор художественно-образных средств; подобрать к определенной теме конкретные факты, цитаты, афоризмы. Например, при подготовке беседы по теме «Казахские народные инструменты» в проведении музыкального занятия нами были выделены следующие задачи: охарактеризовать развитие казахской музыкальной культуры на примере исследования казахских народных инструментов. Беседа носила познавательную направленность, т.к. знакомила их с известными инструментами – домбырой, сыбызгы, кобызом и др.; осуществить беседу о казахском народном инструменте домбыра, подготовка аудитории к слушанию кюя «Аксак кулан»; раскрыть своеобразие звучания инструмента «сыбызгы», его строение, ритмоинтонационные характеристики.

Заметим, что на практике мы стремились помочь студентам осознать свое «Я», самооценить состояние овладения речевыми навыками в профессиональной деятельности. Будущие специалисты в процессе целенаправленных наблюдений и анализа уроков музыки в школе получали наглядно-слуховые представления для выработки правильных ориентации в данном направлении.

Опираясь, на данные экспериментального исследования, специальное внимание уделялось целенаправленной реализации эмоционально-речевой деятельности у студентов на практикуме при выполнении комплексных заданий. Педагогический эксперимент, проведенный с испытуемыми доказал целесообразность и необходимость специальной методики обучения в формировании их эмоциональной речевой деятельности. Опытное исследование раскрыло значимость применения на занятиях по курсу «Методика преподавания музыки» и в период учебной практики стимулирующих, проблемно-поисковых, развивающих, исследовательских заданий. Студенты сумели показать эффективные результаты в умении формулировать вопросы учащимся, составлять речевые тексты для бесед, рассказов, отбирать темы для речевых выступлений, осуществлять речевые контакты в процессе общения, художественно-выразительно и эмоционально-образно владеть речью.

Если до опытной работы результаты на «высоком» уровне экспериментальной группы (18 студентов) составляли в целом - 9,1%; в среднем - 51,8%; «низком» – 38,8%, то в конце формирующего этапа данные показателей обозначились в пределах - 38,9%, 51,4 %, 9,7%. В контрольной группе (16 студентов) наблюдается лишь незначительное улучшение данных по сравнению с контрольной на «высоком» (1,4%), «среднем» (0,7%) и «низком» (2,1%) уровнях. Общий результат у экспериментальной группы улучшился на «высоком» и «низком» уровнях в среднем на 29%. Качественный и количественный анализ исследования показал значительный рост уровня сформированности эмоционально-речевой деятельности у студентов экспериментальной группы.

В целом, учебная практика способствовала значительному расширению потенциальных возможностей обучающихся по эмоциональности речи путем обобщения опыта работы педагогов-музыкантов, участия в коллективных дискуссиях по проблемам речевого мастерства, подготовки и реализации выступлений, докладов, бесед о музыке и др. Студенты-практиканты обменивались своими соображениями относительно посещенных музыкальных занятий, осмысливали собственную деятельность в сравнении с наблюдениями.

На наш взгляд, эмоциональная речь без упоминания об импровизации, невозможна. Непредвиденные постоянные ситуации в ходе живого общения педагога с детьми - сами собой импровизационные действия учителя. В психолого-педагогической литературе импровизация представлена в работах В.И.Загвязинского, В.А.Кан-Калика, В.Н.Харкина и др. Так, В.А.Кан-Калик педагогическую импровизацию определяет как проявление творчества педагога непосредственно во время общения с детьми, в момент воплощения в классе педагогического замысла, разработанного ранее: как творчество на основе интерпретации материала урока в сегодняшних обстоятельствах деятельности, включающее в себя способность педагога оперативно и правильно оценивать ситуации, свою деятельность, принимать решения сразу, на основе предшествующего опыта, педагогических и специальных знаний, эрудиции и интуитивного поиска [12].

Глубоко прав был Б.М.Рунин, когда импровизацию охарактеризовал как первотворчество, как самую непосредственную попытку извлечь самоопределение в хаосе впечатлений и эмоций. В основе момента свободной беседы, по словам Д.Б.Кабалевского, содержится «осознанная ведущая идея, тщательно продуманный план и свободная импровизация». Рассматривая импровизацию как высшую форму проявления педагогического творчества, Б.В.Асафьев, в частности, отмечает, что «... по существу всякое творческое изобретение есть комбинирование, по-новому прежних данных»

Мы солидарны с мнением известного композитора А.Скрябина, который указывал на то, что «творческий процесс неотделим от исполнительской импровизации, включающей множество оттенков эмоциональных состояний и настроений». По его мнению, исполнительская импровизация - есть результат глубокого, интенсивного, свободного творческого поиска, творческого мотивированного переосмысления музыкального текста. Импровизационная речь, как правило, более энергична и эмоциональна, но всегда залогом ее успешности является глубокое знание предмета и опыт педагогической работы.

В целом, под речевой импровизацией мы понимаем свободное словесное оформление педагогического высказывания в различных ситуациях урока, предусмотренных и непредусмотренных планом. Если педагогическое общение является средством передачи творческого процесса педагога и учащихся, и наоборот, то речевая импровизация является средством уточнения творческого процесса педагога, корректирующим моментом. Речевая импровизация — это постоянная готовность (и осуществление) к спонтанной коммуникации, выступающей

в процессе педагогической деятельности как средство, регулирующее и контролирующее ранее спланированные формы общения в зависимости от новых условий деятельности. Ведущая идея поднимаемой проблемы опирается на решение двух вопросов: как подойти к словесному истолкованию музыки?; что должно представлять собой эмоциональная речь в «объяснении» музыкального произведения? Поставленные вопросы позволяют реализовать важную задачу – в процессе слушания музыки в школе привлечь детей к чисто слуховому, а не зрительскому или словесно-понятийному ее восприятию.

Процесс освоения знаний и умений должен обрести черты непрерывного увлеченного творческого поиска, стимулирующего эмоционально-волевые, интеллектуальные стороны личности будущих специалистов. O'Connor, K.E. подробно анализируя эмоциональный труд учителей средней школы, отмечает, что в ней главную роль играет регулирование преподавателей своих эмоций, также эмоциональной производительности, т.е. ожидаемые результаты, представляющая огромную педагогическую ценность [13]. Так со своей стороны, Ш.Ж.Колумбаева, Ланцева Т.В. и др., рассматривая практику эмоционального выражения и воздействия педагогов на слушателей в онлайн режиме, подчеркивают «педагогам необходимо, прежде всего развивать в себе такие эмоциональные качества, как стремление к обогащению эмоционального опыта, культуру выражения чувств, потребность в постоянной эмоциональной рефлексии, готовность к психологической переработке негативных переживаний, способность гармонизации настроения, эмоциональную грамотность» [14, 76 с.].

Процесс формирования художественно-образных представлений на основе разных видов искусств обусловлен едиными эстетическими, психологическими и культурологическими закономерностями, анализ которых позволяет выдвинуть положение о том, что процесс формирования художественно-образных представлений будущего учителя музыки детерминирован действием механизма, раскрепощающего общую художественную способность. Это означает, что развитость художественно-образных представлений на основе взаимодействия и синтеза искусств стимулирует художественную деятельность педагога-музыканта, в какой бы сфере она не протекала. Художественно-образные представления позволяют раскрывать художественно-творческий потенциал учителя музыки, развивать весь комплекс способностей, необходимых для осуществления художественно-педагогической деятельности.

Исследование вопросов, связанных с проблемой художественного образа в музыкальном искусстве, ведется в различных областях науки - философии, эстетике, психологии, педагогике, искусствоведении, исполнительстве. Только в единстве этих наук можно найти ключ к выработке эффективных методов воспитания способности к образному мышлению у будущих учителей-музыкантов. Художественный образ - одна из центральных эстетических категорий в области искусства, являющаяся наиболее сложной для понимания ее специфики, где эмоциональность, душевность музыки - ее содержание и основа. Звуковые образы выступают в музыке в качестве особого рода «речи», которая начинает приобретать смысл только при определенной организации. Изменение эмоциональных состояний, подчиненных определенной логике развития, и образует содержательный смысл, идею произведения, его художественный музыкальный образ, постижение которого не может явиться результатом сиюминутной, а требует значительных усилий - эмоциональных.

Заключение

Мы глубоко убеждены в том, что эмоциональная речь учителя музыки подкрепляется желанием осуществить художественные видения словами в нахождении интонационно-образных и выразительных особенностей педагогического мастерства, благодаря свободному владению эмоционально яркой, образной и убедительной логической речи.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Педагог: Профессиональный стандарт РК. - Режим доступа: URL: atameken.kz. [Дата обращения: 05.09.2021].
- [2]. Киселев А.К. Сопоставление как прием активации эмоционального восприятия и интеллектуальной деятельности старшеклассников в литературном образовании. Дисс. ...канд.пед.наук. – М.,1988. – 185 с.
- [3]. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – В 2-томах. – М., 1989. Т.1. – 485 с.
- [4]. Чемоданова Г.И., Власенко С.В. Создание коллаборативного образовательного пространства в условиях дистанционного обучения // Педагогика и психология. – 2020. - №4. – С. 66-75.
- [5]. Кабалевский Д.Б. Сила искусства. – М.: Молодая гвардия, 1984. – 141 с.
- [6]. Абдуллин Э.Б. Методологическая культура педагога-музыканта. – М.: Академия, 2002. – 272 с.

- [7]. Козина Т.Н. Чтение как феномен культуры: учебно-методическое пособие. – Пенза: Изд-во ПГУ, 2017. – 56 с.
- [8]. Гродзенская Н.Л. Беседы о музыке на уроке //Музыкальное воспитание в школе. – М., 1975. –Вып. 10. – С. 42-44.
- [9]. Деревянкин Е.В. Деловое общение: учебное пособие. – Екатеринбург, 2015. – 48 с.
- [10]. Сохор А.И. Социология и музыкальная культура. – М.1984. – 206 с.
- [11]. Пиличяускас А.А. Познание музыки как педагогическая проблема //Музыка в школе. – М.,1989. - №1. – С. 6-11.
- [12]. Кан-Калик В.А. Педагогическая деятельность как творческий процесс. – Грозный, 1976. – 286 с.
- [13]. O'Connor, K.E. «You Choose to Care»: Teachers, Emotions and Professional Identity» Teaching and Teacher Education. V24 (1): p.117-126. [Электронный ресурс] - Режим доступа: URL: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2006.11.008> [Дата обращения: 09.09.2021].
- [14]. Колумбаева Ш.Ж., Ланцева Т.В., Киясова Б.А. Эмоциональный труд педагога в условиях онлайн образовательной среды //Вестник КазНПУ им.Абая. – 2020. - №4 (68). С. 71-77 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: URL: <https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-5496.10> [Дата обращения: 09.09.2021].

REFERENCES

- [1] Pedagog: Professional'nyj standart RK (Teacher: Professional standard of the Republic of Kazakhstan) Rezhim dostupa: URL: atameken.kz [Data obrashcheniya: 05.09.2021] [in Rus].
- [2] Kiselev A.K. Sopostavlenie kak priem aktivacii jemocional'nogo vosprijatija i intellektual'noj dejatel'nosti starsheklassnikov v literaturnom obrazovanii. (Comparison as a technique for activating the emotional perception and intellectual activity of high school students in literary education): Diss. ...kand.ped.nauk. – М.,1988. – 185 p. [in Rus].
- [3] Rubinshtejn S.L. Osnovy obshhej psihologii. – V 2-tomah. (Fundamentals of General Psychology. – In 2 volumes), М., 1989. V.1. – 485 p. [in Rus].
- [4] Chemodanova G.I., Vlasenko S.V. Sozdanie kollaborativnogo obrazovatel'nogo prostranstva v uslovijah distancionnogo obuchenija (Creation of a collaborative educational space in the context of distance learning). // Pedagogika i psihologija. – 2020, - No.4. – pp. 66-75. [in Rus].
- [5] Kabalevskij D.B. Sila iskusstva (The power of art). – М.: Molodaja gvardija, 1984. – 141 p. [in Rus].
- [6] Abdullin Je.B. Metodologicheskaja kul'tura pedagoga-muzykanta

(Methodological culture of a teacher-musician). – М.: Akademija, 2002. – 272 p. [in Rus].

[7] Kozina T.N. Chtenie kak fenomen kul'tury: uchebno-metodicheskoe posobie (Reading as a Cultural Phenomenon: Educational and Methodological Guide). – Penza: Izd-vo PGU, 2017. – 56 p. [in Rus].

[8] Grodzenskaja N.L. Besedy o muzyke na uroke (Conversations about music in the classroom). Mzykal'noe vospitanie v shkole. – М., 1975. – Вып. 10. – pp. 42-44. [in Rus].

[9] Derevjankin E.V. Delovoe obshhenie: uchebnoe posobie (Business Communication: Study Guide). – Ekaterinburg, 2015. – 48 p. [in Rus].

[10] Sohor A.I. Sociologija i muzykal'naja kul'tura (Sociology and musical culture). – М.1984. – 206 p. [in Rus].

[11] Pilichjuskas A.A. Poznanie muzyki kak pedagogicheskaja problema (Music cognition as a pedagogical problem). //Muzyka v shkole. – М., 1989. – No.1. – pp. 6-11 [in Rus].

[12] Kan-Kalik V.A. Pedagogicheskaja dejatel'nost' kak tvorcheskij process (Pedagogical activity as a creative process). – Groznyj, 1976. – 286 p. [in Rus].

[13] O'Connor, K.E. «You Choose to Care»: Teachers, Emotions and Professional Identity» Teaching and Teacher Education. V 24(1). pp.117-126. [Jelektronnyj resurs] - Rezhim dostupa: URL:<https://doi.org/10.1016/j.tate.2006.11.008> [Data obrashcheniya: 09.09.2021]

[14] Kolumbaeva Sh.Zh., Lanceva T.V., Kijasova B.A. Jemocional'nyj trud pedagoga v uslovijah onlajn obrazovatel'noj sredy (Emotional work of a teacher in an online educational environment). Vestnik KazNPU im.Abaja. – 2020. - №4 (68). pp. 71-77 [Jelektronnyj resurs]. - Rezhim dostupa: URL: <https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-5496.10> [Data obrashcheniya: 09.09.2021] [in Rus].

ЭМОЦИОНАЛДЫ СӨЙЛЕУ – БОЛАШАҚ МАМАНДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУДАҒЫ МАҢЫЗДЫ САПА

*Султанова М.С.¹

¹п.ғ.к., доцент, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: sultanova.m67@gmail.com

Аңдатпа. Бұл мақалада болашақ мұғалімнің кәсіби шеберлігінің ең маңызды элементтерінің бірі – эмоционалды сөйлеу және сөздің мәнерлілігі, бейнелілігі, көркемдігі сияқты оның негізгі құрамдас бөліктері зерттеуші-ғалымдардың түрлі көзқарастары негізінде қарастырылады. Білім алушыларға эмоционалды әсер етуде импровизацияның маңызыдылығы атап өтіледі, оның табысты болуының кілті пәнді

терең меңгеру және педагогикалық тәжірибе болып танылады. Болашақ маманның аудитория алдында эмоционалды сөйлеуге дайындығы оқу-педагогикалық үдерістің мазмұндық ерекшеліктері мен оны тұтастай ұйымдастыра алуына байланысты. Музыкалық шығармалардағы поэтикалық мәтіннің көркемдік ерекшеліктерін терең талдау, сөздік мәтінді орындауда көркемдік-бейнелі құралдарды меңгеру және оны тиімді пайдалану сияқты көрсеткіштердің болуымен сипатталынып ұсынылады.

Болашақ мұғалімнің оқушыларды баурап алуы, олардың бойында қарқынды әсерлену қажеттігін тудырту қабілеті ерекше маңызға ие. Бұл әсіресе эмоционалдылық, өзін-өзі таныту қабілеті, орындаушылық ерік сияқты тұлғалық қасиеттерді ұштайтын музыкалық орындаушылыққа тән.

Музыка сабағы – мектептегі мұғалім мен оқушылар арасындағы эмоционалды әсер етудің негізгі формасы, ол жалпы адамзаттық құндылықтарды ашуға бағытталған музыкамен және басқа да өнерлермен түрлі қарым-қатынас формаларында ашылатын, біртұтас бірлескен музыкалық-шығармашылық әрекет ретінде көрінеді. Әдеби дереккөздерге байланыстырылған музыкалық шығармаларды сабақта меңгерту көркемдік тілмен қатар сөйлеу мәнерін де білуді талап етеді. Эмоционалды сөз оқушылардың бойында абстрактілі ойлау, елестету, түйсік т.б. психологиялық сипаттарды туғызып, олардың зейінін оқиғаларға, құбылыстарға, уақытқа, өнердің көркем тілін сезінуіне бағыттайды.

Мұғалімнің сенімді атмосфераны орнатуда өзінің эмоционалды көңіл-күйін реттеуі, музыкалық шығарманы талдауда оны әрдайым сезіне білу, жаңалығы мен көркемділігін аша алу қабілеті үлкен мәнге ие. Сондықтан да музыка мұғалімінің музыкалық шығармаға деген көзқарасын бейнелі сөзбен жеткізе білуінде эмоционалды әсер ету әдісінің алатын орны ерекше.

Тірек сөздер: эмоционалды сөз, көркем қабылдау, импровизация, интонация, сөздің коммуникативті сапасы

EMOTIONAL SPEECH IS THE MOST IMPORTANT QUALITY IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF A FUTURE SPECIALIST

*Sultanova M.S.¹

*c.p.s., associate professor, Kazakh National Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: sultanova.m67@gmail.com

Abstract. This article discusses one of the most important elements of professional skill of the future teacher – emotional speech and its main

components, such as expressiveness, imagery, artistry on the basis of different points of view of scientists-researchers. The importance of improvisation in the emotional impact on students is emphasized, the key to success of which is a deep knowledge of the subject and experience in the pedagogical work. The preparation of the future specialist for emotional speech in front of an audience depends on the holistic organization and specific content of the educational and pedagogical process. It is also characterized by such indicators as an in-depth analysis of the expressive features of the poetic text of musical works, mastery and effective use of artistic and figurative means in the transfer of the verbal text.

Of particular importance is the ability of the future teacher to captivate students, to arouse in them the need for intense experience. This is especially characteristic of musical performance, which sharpens such personality traits as emotionality, self-expression ability, performing will.

The main form of emotional impact in the school between the teacher and students is the music lesson, as a single joint musical and creative activity, unfolding in various forms of communication with music and other arts, aimed at revealing universal human values. The study of musical works in lessons related to literary sources requires knowledge not only of the language of art, but also of speech expression. The emotional word acts as a cultural phenomenon, causing in students such psychological characteristics as abstract thinking, imagination, intuition, etc., focusing their attention on events, phenomena, time, awareness of the artistic language of art.

Of great importance in creating a trusting atmosphere in the implementation of the analysis is the emotional mood of the teacher himself, his ability to experience each time, to discover new and beautiful in a musical composition. That is why a special place belongs to the method of emotional influence, the essence of which lies in the ability of a music teacher to express his attitude to a piece of music with a figurative word.

Keywords: emotional speech, artistic perception, improvisation, intonation, communicative qualities of speech.

Статья поступила 14.01.2021

УДК 37.041

МРНТИ 14.35.01

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.005

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВУЗА

*Сейтенова С.С.¹, к.п.н., ассоциированный профессор,
Баишев университет, Актобе, Казахстан, e-mail: gv7072@mail.ru,
<https://org/0000-0002-7350-1768>

Аннотация. Данная статья отображает результаты педагогического исследования по развитию профессиональной компетентности преподавателя университета. Для преподавателей, которые готовят будущих педагогов для общеобразовательной школы, актуальным стоит вопрос по изучению сущности профессиональной компетенции в условиях последних мировых событий. Цель статьи – распространение отдельных результатов педагогического исследования с точки зрения теоретического и методологического аспектах. Методологическую основу нашего исследования составляют научные труды зарубежных и отечественных ученых: М.В. Кларин, А.К. Маркова, Л.М. Митина, Калюжный А.А., Кожамметова К.Ж., Туребаева К.Ж., Альмурзаева Б.К., Кибатаева Н.К. и другие. Экспериментальная часть нашего исследования проводилась с профессорско-преподавательским составом педагогического факультета Баишев университет в составе 47 человек (кафедры педагогики и психологии, начального и дошкольного обучения, английской филологии) в период 2020-2021 учебный год. Результатами нашего исследования стала разработанная и адаптивная к условиям педагогического коллектива факультета система специальной работы по развитию профессиональной компетентности преподавателя. За ее основу были взяты профессионально ориентированные проектно-исследовательские работы преподавателей согласно специфики преподаваемой дисциплины или дипломной спецификации, информационно-социальные технологии.

Ключевые слова: педагогическая компетентность, преподаватель, система работ, пандемия, смешанное образование

Основные положения

Педагогическая компетенция является наиболее важным профессионально-личностным новообразованием.

Выделяют разные варианты классификаций компетенций.

Пандемия коронавируса внесла свои коррективы в жизнедеятель-

ность мирового сообщества, усилив значимость информационно-социальных технологий.

Введение

В современном мировом сообществе происходят глобальные перемены, которые затронули и Республику Казахстан. Пандемия коронавируса, увеличение спроса на пользование информационными технологиями, переход от традиционного образования к смешанному, участие научных коллективов в международных проектах и академической мобильности, влияние социальных сетей на систему обучения – эти и другие причины изменили содержательный аспект профессиональной компетентности педагога. В этом контексте рассматривается позиция педагога в учебном процессе, его имидж, профессиональная компетентность, авторитет среди коллег и учащихся, устойчивый эмоциональный комплекс. Американский педагог, занимавшийся исследованием обучения взрослых людей, методолог андрагогики Малколм Шепард Ноулз обозначил, что одной из главных задач образования взрослых связано с «...производством компетентных людей». Это профессионалы, чья компетентность заключается в способности «...применять свои знания в изменяющихся условиях...», «...в умении включаться в постоянное самообучение на протяжении всей своей жизни» [1].

Следует отметить, что сегодняшние мировые интеграционные процессы диктуют современному педагогу пересмотреть и расширить его деятельностную позицию. Исследователи Соломенникова О. и Гладкова Ю. выделяют педагогические, методологические и социальные тенденции: пересмотр технологий педагогического образования, рост числа педагогов-пенсионеров, формальный подход к повышению квалификации, инертность к происходящим в мире переменам и другие [2].

Для преподавателей, которые готовят будущих педагогов для общеобразовательной школы, актуальным стоит вопрос по изучению сущности профессиональной компетенции в условиях последних мировых событий. Это и стало причиной нашего педагогического исследования.

Материалы и методы

В научном мире Казахстана и зарубежных стран исследования по теоретико-методологическому определению сущности профессиональной компетентности педагога являются распространенной, но имеют вопросы, которые требуют тщательного изучения.

Методологическую основу нашего исследования составляют научные труды зарубежных и отечественных ученых: Кларин М.В. [3], Маркова А.К. [4], Митина Л.М. [5], Калюжный А.А. [6], Кожаметова К.Ж. [7], Альмурзаева Б.К. [8], Кибатаева Н.К. [9] и другие.

Как мы указывали выше, события в системе казахстанского образования, связанные с вирусной революцией, вызвали научный интерес к теме профессиональной компетенции педагога. В связи с этим на базе Байшев университет г.Актобе было проведено педагогическое исследование, где его целью стало изучение методологического аспекта профессиональной компетентности преподавателей педагогического факультета Байшев университета. Диагностический аппарат состоял из теоретических и эмпирических методов исследования. В своем исследовании мы опирались на комплекс диагностических методик: анкетирование, анализ, самоанализ личностных и профессиональных качеств педагогов, экспертная оценка педагогических «продуктов», эссе. В нашем исследовании мы опирались на следующие методики (Таблица 1)

Таблица 1. Методики по определению профессиональной компетенции преподавателя университета

Область диагностики	Методика
Теоретико-методологическая база исследования	Анализ научной литературы, интернет-источников, учебной документации
Анкетирование	Анкета «Изучение профессиональной готовности учителей к инновационной работе», автор Рогов Е.И.
Анализ, самоанализ личностных и профессиональных качеств педагогов	методика В.И. Андреева «Оценка потребностей в саморазвитии и развитии»; социопрос по выявлению уровня сформированности ИТ-компетенций
Экспертная оценка педагогических «продуктов» (информационная грамотность)	Анализ образовательно-информационного поля педагога (видеоконференции, социальные сети, Ютуб-канал)
Эссе	Роль педагогической компетентности в моей профессии

Результаты

Перемены, происходящие в современном образовании, выделяют профессиональную компетентность учителя как комплекс универсальных способностей человека, его профессиональную направленность, нравственно-ценностное поведение. Тема профессиональной компетенции отображена и в определении понятия «Образование», данном в Концептуальных записках по образованию и пандемии, ООН в 2020г с учетом пандемических изменений: «Образование — это не просто одно из основных прав человека. Это основополагающее право,

от которого напрямую зависит реализация всех остальных прав человека. Образование — это всеобщее мировое благо, самая мощная движущая сила прогресса в достижении всех 17 целей в области устойчивого развития и основа для справедливого, равноправного, инклюзивного и мирного общества. Когда системы образования рушатся, задача построения мира и процветающего и продуктивного общества становится невыполнимой» [10]. Как мы видим, в данном определении под профессиональной компетенцией понимается «продуктивное общество», которое строит процветающий мир во благо общества. Профессиональная компетенция и продуктивное общество являются результативными характеристиками качества жизни людей. Пандемия коронавируса, переход от инновационных образовательных технологий к социальным, локдауны и ограничения, изменение экономических и общественных условий, большая человеческая смертность повлияли на то, что индекс развития человеческого потенциала в 2020 году упал настолько, чего мы не наблюдали даже в период перестройки 1991г. (Рисунок 1).

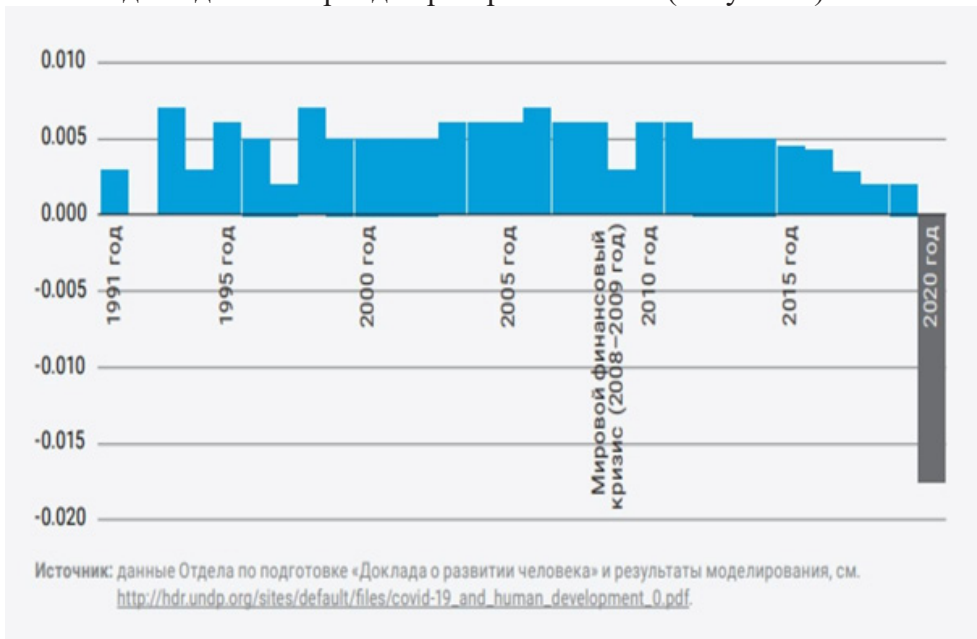

Рисунок 1. Годовые колебания индекса развития человеческого потенциала

Несмотря на то, что потрясения пандемии принесли миру огромный ущерб, мы увидели другую сторону – сторону быстрого преобразования системы обучения и всех участников педагогического процесса. В данный момент мы видим, что в настоящее время становятся выполнимыми задачи,

которые общество не воспринимало за реальное их осуществление. Они то и стали основой для развития профессиональной компетенции.

Рассмотрим эти задачи, обозначив их как основные тенденции в области образования. Мы также считаем, что они должны составлять сущностную сторону профессиональной компетенции педагога.

Тенденция 1. С усилением технологического прогресса появляются совершенно новые профессии, а увлечения охватывают ранее не исследуемые области. Многие профессии просто перестают быть. Социум к этим условиям стремительных изменений вынужден подстраиваться.

Тенденция 2. Образование приобретает статус пожизненного познания мира и подтверждает его. Как мы видим ситуацию сегодняшних дней, то заниматься образованием и самообразованием необходимо выполнять в течение полной жизни человека. Если мы не будем подпитывать свои знания в быстро меняющихся условиях, то просто окажемся за бортом жизненных событий.

Тенденция 3. Коронавирусная пандемия повлияла на появление новых сфер деятельности человека, основанные на получение новых знаний путем включения совершенно других технологий, включенных в процесс обучения. В настоящее время мы наблюдаем переход форм обучения от классических лекционных к исследовательским и проектным, что является основой смешанного обучения. В области развития функциональной грамотности обучаемых актуализировался вопрос информационной грамотности. В связи с этим преподаватель должен установить диалоговые, открытые взаимоотношения со студентами, расширяя их профессионально-исследовательское поле взаимодействия, совершенствуется студенческая колаборативная среда. Работа в команде, рассмотрение кейсов, проблемно-тематических инсайтов, создание информационных проектов по направлению своей спецификации, умение работать в Интернете - стали востребованными техниками обучения.

Тенденция 4. Внедрение в образовательную среду социальных сетей и Интернет-технологий серьезно меняет процесс получения знаний. Современному студенту, как и любому обучающемуся принять учебную информацию легче, если ему предоставляется возможность пользоваться Интернет-ресурсами. Это позволит студенту увеличить роль самостоятельности в поиске нужного учебного материала посредством социальных сетей: YouTube, Телеграмм, Инстаграм и других, но под руководством педагога. Форма презентации в обычном режиме замещается на визуальные формы передачи через социальные сети, видеоконференции.

Тенденция 5. Все сферы социальной жизни, включая образование, проникнуты глобальными изменениями. Это дает основание для увеличения в мире людей нравственности, этических норм при осуществлении межличностных диалогов, принимать и понимать другие культуры, обычаи и традиции.

В данном перечне указаны лишь основные на наш взгляд тенденции, которые стали результатом изменения жизни мирового общества, они также влияют на то, какие критерии образуют в целом компетентность и также профессиональную компетентность как основу жизнедеятельности любого человека.

Рассмотрим содержательный аспект компетентности в общедидактическом и методологическом аспектах. Так, современная дидактика в системе обучения выделяет компетентностный подход [11]. И все казахстанское образование базируется на этом и личностно-ориентированном подходах. Это означает, что система образования должна сформировать в студенте или ученике комплекс компетентностей, составляющие основу функциональной грамотности населения какой-либо страны. В методологическом плане компетентность соотносится с системно-практическими функциями процесса обучения. Усиление внимания к обозначенным аспектам соответствует заказу социума, обозначенном и Европейским Союзом, что отмечено в Болонской конвенции. Материалы Болонского процесса выделяют понятия «компетентность» или «компетенция». Указанные понятия определяют глобальные цели и перспективы в системе высшего образования, выполняют соединительную роль между содержанием образования и рынку труда, помогают адаптировать образование под внешние изменения, происходящие в социуме.

Существует множество определений понятия «компетентность». Зародилось оно в 1970-е годы в США, его основоположником считают Н. Хомского. Следует также отметить, что и в настоящее время ученые, занимающиеся исследованием данной проблемы, стараются интерпретировать свое определение, пополняя его содержательную сторону [12].

Анализ научной литературы позволил остановиться на мнении Б.И.Додонова, который выделяет психологическую сторону понятия «компетентность». В своей интерпретации автор опирается на способности личности, которые взаимодействуют с системой знаний, умений, навыков в процессе выполнения учебной деятельности обучающегося. Додонов Б.И. выделяет в качестве определяющего фактора способности человека, так как они влияют на выполнение его познавательной деятельности

[13]. Опираясь на указанную психологическую особенность, мы рассматриваем компетентность как комплекс деятельностных актов, формирующих определенный навык (или конкретную компетенцию) личности. Формирование конкретной компетенции выполняется посредством форм, методов и техник, направленных на глубокое и осмысление выполняемых действий в конкретном направлении или предметной сфере. По нашему мнению, таким же образом идет процесс формирования профессиональной компетентности. В профессиональном плане студент выполняет специальные учебные, ориентированные на специфику профессии, действия, помогающие подкрепить теоретический фон, полученный во время лекционных занятий. К данным процессам запускаются процессы образования и самообразования, которые базируются на имеющихся способностях личности. Они также требуют и технологической насыщенности.

Таким образом, компетентность представляет собой непрерывно изменяющуюся деятельность, базирующуюся на способностях, знаниях, умениях, навыках и постоянного практического сопровождения. Профессиональная компетентность определяется результативностью специальной профильно-ориентированной деятельности, базирующаяся на образовании и самообразовании, самосовершенствовании.

Экспериментальная часть нашего исследования проводилась с профессорско-преподавательским составом педагогического факультета Баишев университет в составе 47 человек (кафедры педагогики и психологии, начального и дошкольного обучения, английской филологии) в период 2020-2021 учебный год.

На начало эксперимента с преподавателями была проведена анкета по определению профессиональной готовности к работе в инновационном режиме. Ее целью стало выявление на начало исследования, на каком уровне у них сформирована профессионально-исследовательская компетенция. Респонденты должны были определить свой уровень готовности по следующим критериям: 1 – не владею; 2 – владею частично; 3 – владею.

Представленная диаграмма показывает, что все участники эксперимента положительно относятся к нововведениям в педагогическом процессе и готовы к преобразованиям своей деятельности, также никто из педагогов не отметил поле «не владею» (Рисунок 2).

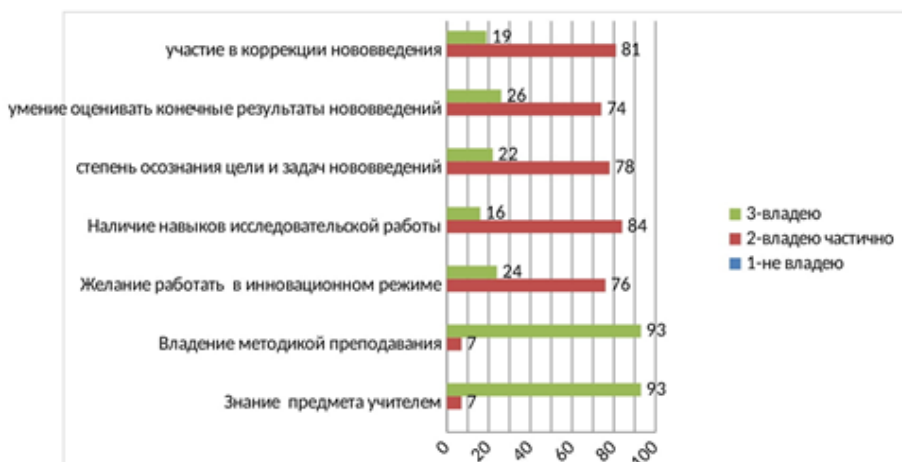

Рисунок 2. Анкета «Изучение профессиональной готовности педагога к инновационной работе».

Результаты проведенного анкетирования позволили определить готовность всех выбранных преподавателей к инновационным процессам. Считаем, что это является следствием пандемии коронавируса, когда все организации образования период с марта 2020 года по сентябрь 2021г перешли на дистанционную форму обучения с использованием Интернет-технологий, социальных сетей: Инстаграм, Вацап, Телеграмм. Мы также видим, что 82,7% опрошенных готовы к инновационным процессам частично. 17,3% педагогов в полной мере осознают значение и роль инноваций в жизни человека, занимаются самообразованием, они интересны в педагогическом коллективе, наблюдается высокий авторитет со стороны студентов и коллег. Также следует отметить, что именно этот процент педагогов активны в научно-исследовательском аспекте.

Для выявления уровня оценивания собственной потребности в саморазвитии была применена методика В.И. Андреева «Оценка потребностей в саморазвитии и развитии», где респонденты должны были провести самоанализ с учетом пятибалльной шкалы оценивания [14]. Из 47 опрошенных преподавателей у 34% потребность в саморазвитии сформирована на высоком уровне, у 57% - на достаточном и у 9% - на низком. Низкий уровень показали преподаватели, которые либо молодой специалист, либо преподаватель – пенсионер. Также в данную категорию входят три человека, которые отдают предпочтения личным интересам.

В свете последних мировых событий нами был проведен социологический опрос по тому, каким технологическим уровнем

они обладают. Респондентам нужно было ответить на три вопроса, определяющие степень развития IT-компетенции:

- использующие новые технологии случайным образом (около 13%);
- вынужденно использующие IT-технологии (около 75%)
- группы инноваторов (около 12%).

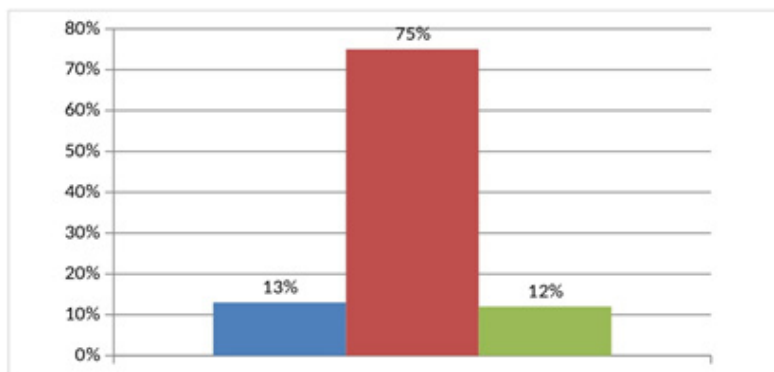

Рисунок 3. Результаты социологического опроса преподавателей по выявлению уровня сформированности IT-компетенций

Как показывают результаты данного опроса, большую тревожность вызывает группа преподавателей, которая вынужденно использует IT-технологии в педагогической деятельности, а некоторые из них вообще пользуются инновационными технологиями случайно. Это также является показателем их слабой информационной грамотности, несмотря на их педагогическую активность. Эту категорию составляют в основном преподаватели, имеющих возраст, приближенный к пенсионному или пенсионеры.

Нами также был проведен анализ образовательно-информационного поля педагога. Он заключался в умении организации и проведении видеоконференции, умении пользоваться социальными сетями со студентами, также создании авторского Ютуб-канала. Следует отметить, что за время работы в дистанционном режиме все преподаватели умеют организовывать и проводить видеоконференции, пользоваться чатами в Вацапе и реже в Телеграмме, а Инстаграм используют в личных целях, также он открыт лишь у 87% опрошенных. Более сложным был вопрос, связанный с созданием авторского Ютуб-канала, так как преподаватели в период первой волны пандемии записывали видеообъяснения к занятиям, однако в Ютуб их не выставляли. Основная причина заключалась в том, что они просто не принимали данный способ за методический прием, а как вынужденную меру, также занимались процессом поиска нужного видео

как дидактического материала. Преподавателям был смещен акцент на эту возможность, что вызвало педагогический интерес к созданию видеоканала со своими учебными видео.

Анализ эссе на тему «Роль педагогической компетентности в моей профессии» показал, что большая часть преподавателей (81%) считают, что компетентность является важной составляющей педагогической профессии, другая группа участников эксперимента выделяет в отдельную категорию базовые знания и природные предпосылки (задатки и способности), которые параллельно со сформированной компетентностью развивают профессиональную позицию преподавателя. В целом все участники исследования признают роль компетенций в жизни человека, его значимость к адаптации происходящих в мире изменениях. Многие отмечают, что на фоне сегодняшнего мирового хаоса, обучение новым социальным навыкам интересно, познавательно, полезно.

Полученные результаты диагностики были озвучены на расширенном Научно-методическом Совете факультета, что вызвали педагогический интерес. Следствием диагностической результативности стал вопрос о выборе методической проблемы факультета, которая была связана с определением группы компетенций для преподавателей педагогического факультета с учетом функционирующих кафедр и выпускающих специальностей. Так, на рассмотрение педагогического коллектива были предложены компетенции, которые должны были обсудить на кафедрах с учетом их специфики и разработать методические рекомендации как инструкция к образованию и самообразованию.

Представим данную группу компетенций. По нашему мнению, обозначенные нами система компетенций, формирует педагогическую в ракурсе «компетентности работника системы образования». Рассмотрим их:

1. Социокультурные компетенции: гражданская, социально-коммуникативная, информационно-технологическая, валеологическая, экологическая;

2. Интегральные личностные компетенции: креативная и ценностно-смысловая, когнитивная;

3. Профессионально-педагогические компетенции: профессионально-коммуникативная, диагностическая, интеллектуальная, акмеологическая, проектно-конструктивная, исследовательская, предметная.

В целом, все кафедры сошлись на едином мнении о том, что преподавателям следует активизировать работу по развитию информационно-технологической, акмеологической, проектно-конструктивной, исследовательской компетенций. Каждая кафедра

согласно своей специфики разработала систему специальной работы по активизации педагогической деятельности. На основании составленных кафедральной и факультетской систем работ каждый преподаватель выстроил индивидуальную траекторию профессионального развития.

Обсуждение

Проведенное педагогическое исследование по формированию профессиональной компетенции позволило по-новому взглянуть на процесс профессионально-личностного становления педагогического коллектива факультета, изменить траекторию деятельности научно-педагогической работы, модернизировать педагогический менеджмент. Ранжируя формы работы, педагоги остановились на выборе научно-исследовательских индивидуальных работ с учетом специфики преподаваемой дисциплины или дипломной спецификации. В качестве технического сопровождения были обозначены социальные технологии как наиболее подходящие для установления смешанного обучения.

Конечно же, Казахстан как молодое, успешно развивающееся самостоятельное государство, входит в мировое образовательное сообщество, меняя систему образования, где в первую очередь должен измениться сам педагог, его профессиональная позиция, его компетентность.

Заключение

В ходе проведения исследовательской деятельности нами была проведена классификация педагогических компетенций. Также анализ научной литературы позволил выделить разные авторские классификации компетенций. Так, Национальный исследовательский факультет Высшей школы экономики разработал Единый классификатор компетенций. Согласно его классификации все компетенции делятся на системные и профессиональные, куда и входят педагогические. О. Соломенникова и Ю.Гладкова предложили свою авторскую классификацию, состоящую из общекультурной, правовой, коммуникативной, гностической, информационной, технологической, социальной и проектировочной (прогностической) компетентностей. Также авторами была разработана профессиограмма самоанализа профессиональных достижений педагога.

В целом, следует отметить, что все проводимые исследования имеют разные определения, но по смысловому предназначению идентичную основу – соотнесение с рынком труда и социальной политикой общества. Исходя из этих двух параметров, следует отметить, что содержательную сторону любой компетенции определяют указанные именно они, опираясь

на психические и биологические особенности личности.

Таким образом, педагогическая компетентность является приобретенной компетентностью в системе других значимых. Следует отметить большой диапазон определений и классификаций компетенций, также данное понятие является наиболее распространенным среди педагогов-исследователей, чьи работы напрямую или косвенно связаны с ней.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Smith M.K. Malcolm Knowles, informal adult education, self-direction and andragogy //The encyclopaedia of informal education, 2002. Режим доступа: URL: www.infed.org/thinkers/et-knowl.htm [Date of access: 19.12.2021]

[2] Соломенникова О., Гладкова Ю. Профессиональная компетентность современного педагога: вопросы формирования и непрерывного совершенствования. //Дошкольное воспитание. - М.: 2008. – №11. - С.86-93

[3] Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. - М.: Издательство «Знание», 2003. - 80 с.

[4] Маркова А.К. Психология профессионализма. - М.: Знание. - 1996. - 308 с.

[5] Митина, Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя: учеб, пособие для студ. вузов. - М.: Академия - 2004. - 320 с.

[6] Калюжный А.А. Социальная психология имиджа учителей: учебное пособие. – М.: Высшая школа, 2008 – 248 с.

[7] Кожаметова К.Ж. Теоретико-методологические основы казахской этнопедагогике: автореф...д.п.н.: 13.00.01. – Алматы, 1998 – 30с.

[8] Альмурзаева Б.К. Саморазвитие личности учителя современной школы: методологический аспект/ монография, решение Ученого Совета университета АРГУ им. К.Жубанова, 2015. – 189 с.

[9] Кибатаева Н.К. Формирование профессиональной культуры педагога в системе повышения квалификации работников образования: автореф... к.п.н.: 13.00.08. - Алматы, 2006 – 25 с.

[10] Концептуальная записка: образование в эпоху COVID – 2019 и в последующий период. ООН. – 32 с.

[11] Хуторской А.В. Методологические основания применения компетентного подхода к проектированию образования //Высшее образование в России. - М.: 2017. - № 12. - С.85-91

[12] Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога //Педагогика. - 2003. - № 10. - С. 51–55

[13] Додонов Б.И. О системе «личность» // Психология в трудах отечественных психологов. СПб.: Питер, 2002. - С.110-119

[14] Андреев А.А. Современные телекоммуникационные системы в образовании // Педагогическая информатика. - 1995 – 1. - С. 55-63.

REFERENCES

[1] Smith M.K. Malcolm Knowles, informal adult education, self-direction and andragogy // The encyclopaedia of informal education, 2002. Rezhim dostupa: URL: www.infed.org/thinkers/et-knowl.htm [Date of access: 19.12.2021]

[2] Solomennikova O., Gladkova Ju. Professional'naja kompetentnost' sovremennogo pedagoga: voprosy formirovanija i nepreryvnogo sovershenstvovanija. (Professional competence of a modern teacher: issues of formation and continuous improvement). Doshkol'noe vospitanie. - M.: 2008. - No 11. – S. 86-93 [in Rus'].

[3] Klarin M.V. Pedagogicheskaja tehnologija v uchebno-m processe. (Pedagogical technology in the educational process). -M.: Znanie, 2003. – 80 s. [in Rus'].

[4] Markova A.K. Psihologija professionalizma (Psychology of professionalism). - M.: Znanie, 1996. – 308 s. [in Rus'].

[5] Mitina, L. M. Psihologija truda i professional'nogo razvitija uchitelja: ucheb, posobie dlja stud. vuzov (Psychology of work and professional development of the teacher: textbook, manual for students. universities). - M.: Akademiya, 2004. – 320 s. [in Rus'].

[6] Kaljuzhnyj A.A. Social'naja psihologija imidzha uchitelej: uchebnoe posobie (Social psychology of the image of teachers: a textbook). - M.: Vysshaja shkola, 2008, - 248 s. [in Rus'].

[7] Kozhahmetova K.Zh. Teoretiko-metodologicheskie osnovy kazahskoj jetnopedagogiki: avtoref...d.p.n.: 13.00.01. (Theoretical and methodological foundations of Kazakh ethnopedagogics: author's abstract ... PhD). - Almaty, 1998. – 30 s. [in Rus'].

[8] Al'murzaeva B.K. Samorazvitie lichnosti uchitelja sovremennoj shkoly: metodologicheskij aspekt: monografija. (Self-development of the personality of a teacher of a modern school: methodological aspect). Reshenie Uchenogo Soveta universiteta ARGU im. K.Zhubanova, 2015. – 189 s. [in Rus'].

[9] Kibataeva N.K. Formirovanie professional'noj kul'tury pedagoga v sisteme povyshenija kvalifikacii rabotnikov obrazovanija: avtoref... k.p.n.: 13.00.08. (Formation of a professional culture of a teacher in the system of advanced training of educators: abstract of Ph.D). - Almaty, 2006. – 25 s. [in Rus'].

[10] Konceptual'naja zapiska: obrazovanie v jepohu COVID – 2019 i v posledujushhij period. (Concept Note: Education in the Age of COVID 2019 and Beyond) OON., - 32 s. [in Rus'].

[11] Hutorskoj A.V. Metodologicheskie osnovanija primenenija kompetentnostnogo podhoda k proektirovaniju obrazovanija. (Methodological bases for applying a competence-based approach to education design). Vysshee obrazovanie v Rossii. - M.: 2017. - № 12. -S. 85-91 [in Rus'].

[12] Vvedenskij V.N. Modelirovanie professional'noj kompetentnosti pedagoga. (Modeling the professional competence of a teacher). //Pedagogika. - 2003. - №10. – S. 51–55 [in Rus'].

[13] Dodonov B.I. O sisteme "lichnost'" (On the system "personality"). Psihologija v trudah otechestvennyh psihologov. - SPb.: Piter, 2002. – S.110-119 [in Rus'].

[14] Andreev A.A. Sovremennye telekommunikacionnye sistemy v obrazovanii (Modern telecommunication systems in education). // Pedagogicheskaja informatika. – 1995. -№1. – S.55 [in Rus'].

УНИВЕРСИТЕТ ОҚЫТУШЫНЫҢ КӘСІБИ

ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ

*Сейтенова С.С.¹, п.ғ.к., доцент,

Бәйішев атындағы университет,

Ақтөбе, Қазақстан, e-mail: gv7072@mail.ru

<https://org/0000-0002-7350-1768>

Андатпа. Бұл мақалада университет оқытушысының кәсіби құзыреттілігін дамыту бойынша педагогикалық зерттеудің нәтижелері көрсетілген. Жалпы білім беретін мектепке болашақ мұғалімдерді дайындайтын жоғары оқу орындарының профессорлары үшін соңғы кездегі әлемдік оқиғалар контексінде кәсіби құзыреттілік мәнін зерттеу мәселесі өзекті болып отыр. Мақаланың мақсаты – педагогикалық зерттеулердің жеке нәтижелерін теориялық және әдістемелік аспектілер тұрғысынан тарату. Зерттеуіміздің әдіснамалық негізін шетелдік және отандық ғалымдардың ғылыми еңбектері құрайды: М.В. Кларин, А.К. Маркова, Л.М. Митина, Калюжный А.А., Кожухметова К.Ж., Туребаева К.Ж., Альмурзаева Б.К., Кибатаева Н.К. және басқалар. Зерттеуіміздің эксперименттік бөлімі 2020-2021 оқу жылында Бәйішев атындағы университеттің Педагогикалық факультетінің 47 адамнан тұратын профессорлық-оқытушылық құрамымен (Педагогика және психология, бастауыш және мектепке дейінгі тәрбие, ағылшын филологиясы кафедралары) жүргізілді. Біздің зерттеуіміздің нәтижелері оқытушының

кәсіби құзыреттілігін дамыту үшін факультеттің профессорлық-оқытушылық құрамының жағдайына бейімделген арнайы жұмыс жүйесі болды. Ол оқытылатын пәннің немесе дипломның ерекшелігіне, ақпараттық және әлеуметтік технологияларға сәйкес оқытушылардың кәсіби бағдарланған жобалау-зерттеу жұмыстарына негізделген.

Тірек сөздер: педагогикалық құзыреттілік, мұғалім, еңбек жүйесі, індет, аралас білім

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE TEACHER OF THE UNIVERSITY

*Seitenova S.S.¹

c.p.s., associate professor, Baishev University,
Aktobe, Kazakhstan, e-mail: gv7072@mail.ru
<https://org/0000-0002-7350-1768>

Abstract. This article reflects the results of a pedagogical study on the development of professional competence of a university teacher. For teachers who prepare future teachers for a general education school, the issue of studying the essence of professional competence in the context of recent world events is topical. The purpose of the article is to disseminate individual results of pedagogical research in terms of theoretical and methodological aspects. The methodological basis of our study is the scientific works of foreign and domestic scientists: M.V. Clarin, A.K. Markova, L.M. Mitina, Kalyuzhny A.A., Kozhakhmetova K.Zh., Turebaeva K.Zh., Almurzaeva B.K., Kibataeva N.K. et al. The experimental part of our study was carried out with the teaching staff of the Faculty of Education of Baishev University, consisting of 47 people (Departments of Pedagogy and Psychology, Primary and Preschool Education, English Philology) during the 2020-2021 academic year. The results of our study was a system of special work developed and adaptable to the conditions of the teaching staff of the faculty to develop the professional competence of a teacher. It was based on professionally oriented design and research work of teachers according to the specifics of the taught discipline or diploma specification, information and social technologies.

Keywords: pedagogical competence, teacher, work system, pandemic, blended education

Статья поступила 11.01.2022

УДК 378.01

МРНТИ 20.01.45

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.006

БІЛІМ БЕРУДЕ ҚОЛДАНУҒА АРНАЛҒАН ОНЛАЙН ПЛАТФОРМАЛАР

Садвакасова А.К.¹, *Рахметов М.Е.²

¹PhD, қауымдастырылған профессор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан, e-mail: sak79@bk.ru

*²докторант, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан, e-mail: maksot.raxmetov.96@mail.ru

Аңдатпа. Пандемия еліміздегі көптеген аспектілерге, соның ішінде білімге де әсер етті. Ал барлық білім беру мекемелері де қашықтан оқыту форматына көшуге мәжбүр болды. Жаңа форматқа күрт көшуіне байланысты оқытушылар мен білім алушыларға қолдау мен қосымша дайындық қажет етті. Сол себепті пандемиялық жағдайға және заманауи талаптарға сәйкес қашықтан оқыту мәселелері туындап отыр. Осы негізде қашықтан оқыту үдерісінде жүзеге асыруға арналған білім беру платформаларын дайындау және тиімді платформаларды саралай алу өзекті мәселеге айналууда. Сондықтан көптеген бағдарламашылар қашықтан оқытуға арналған платформалар дайындауда. Дегенмен қашықтан оқыту платформаларының көп бөлігі сұраныс талаптарын қамтамасыз ете алмауда. Бұл мақалада қашықтан оқыту және онлайн оқыту талаптарын ескере отырып білім беруде қолдануға арналған тиімді платформалар қарастырылады. Қашықтан оқыту элементтері бойынша болашақ информатика педагогтерін даярлаудағы кейбір мәселелерді шешу жолдары және оған оқытудың қажеттілігі бар екендігі баяндалған. Қашықтан оқыту бойынша білім-онлайн платформаларын оқыту мәселелерімен айналысқан еліміздің және шет елдердің ғалымдарының ғылыми зерттеулеріне талдау жүргізілді. Сонымен қатар қашықтан басқаруды біріктіру мәселесін талқылау арқылы отандық білім беру ортасына білім беру технологиялары мен білім беру платформаларын, онлайн курстарды пайдалану және цифрлық ресурстарды құру шешімдері анықталып, интерактивті технологияларды оқу үдерісінде тиімді пайдалану үшін білім алушылар арасында цифрлық дағдыларды дамыту қажет. Зерттеу материалын дайындау кезінде жалпы ғылыми әдістер қолданылды: талдау; синтез; жалпылау. Бұл қашықтықтан оқытудың қалыптасқан жағдайында оқытудың ерекшелігін анықтауға, жинақталған білімді жүйелеуге, ғылыми ұстанымды қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Тірек сөздер: Білім беру платформалары, Math fight, Desmos, Edpuzzle, Toondo, Jibjab, Tricider, Argin, Padlet, Easel.ly.

Негізгі ережелер

Бүгінгі күні білім беруді дамытуда мемлекеттік бағдарламасында оқыту сапасын түпкілікті өзгертулерге нақты қадамдар жасалуы, күн сайын өзгеріп, дамып отыратын қоғам талаптары арқылы туындап отыратындықтан, мемлекетіміздегі білім беру саласындағы түрлі өзгерістер, жаңалықтар, реформалар, жаңа идеялар мен тың жүйелермен жұмыс істеуіне негіз болып отыр. Сондықтан қазіргі ақпараттық қоғам мен технологиясының ғасырында – білім алушылардың дамуының жаңа технологиялық кезеңінде білім беру мен оқытудың заманауи үлгілері сәйкес келуі керек. Бұл жоғарыда аталғандар, болашақ мамандарымыздың білімділігі мен тәжірибелілігінен көрініс береді. Осы орайда қазіргі білім беру саласындағы пандемиялық ақуал өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Бұл мәселелерді шешуде платформалық оқытудың ең жақсы бағдарламалық жасақтамасы қарапайым, бірақ сонымен бірге күшті болуы керек. Ол нәтижелердің сәйкестігін қамтамасыз ете отырып, өзгеріп отыратын оқу қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жеткілікті икемді болуы керек. Сонымен қатар, ең жақсы оқу бағдарламасы қосымша құралдарға жүгінбестен онлайн режимінде оқытудың барлық аспектілерін қанағаттандыруға көмектесетін толық шешімдерді ұсынуы керек.

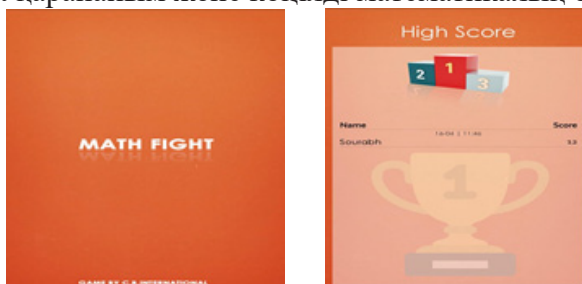
Кіріспе

Платформалық оқыту бағдарламалық жасақтамасының өсіп келе жатқандығының арқасында біз бүгінде білім беру үшін онлайн оқыту мен дамуға тез көшеміз. Сандық аборигендердің өсіп келе жатқан саны интернеттегі білім беру платформалық құралдарына сұраныстың артуына әкеліп қана қоймай, оқытушының рөлін жаңа қырынан өзгертті [1].

Ендеше, қашықтан білім беру жағдайында сабақ өткізу, ресурстармен бөлісу кері байланыс, онлайн бағдарламалармен жұмыс жасауға тиімді бірқатар платформалармен танысатын боламыз.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Math fight қарапайым және көңілді математикалық ойын.

Сурет 1 – Math fight ойын платформасы

Керемет ойын ойнау арқылы есептеу дағдыларын тексеріңіз. Өз деңгейіңізді таңдап, ойын ойнауды бастаңыз.

Сурет 2 – жұмыс бетшесі

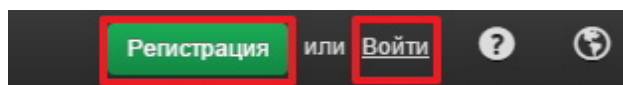
Барлық жастағы балалардан бастап ересектерге арналған математикалық ойын. Қосу, азайту, бөлу және көбейту есептеріне арналған сандармен ойна. Жауаптың дұрыс немесе бұрыс екенін тексеріңіз.

Desmos calculator

Desmos - бұл функция формуласын пайдаланып графиктерді құруға мүмкіндік беретін онлайн қызметі. Функцияның өзі сол жақ бағанға сәйкес келеді, ал график автоматты түрде оң жағында құрастырылады. Қызмет функциясы графиканы тез және оңай құруды қажет ететіндер үшін пайдалы болады, олар үшін графикалық функциялары қиын немесе ең аз шығындармен графикалық құрылыстың дұрыстығын тексеруі керек [2].

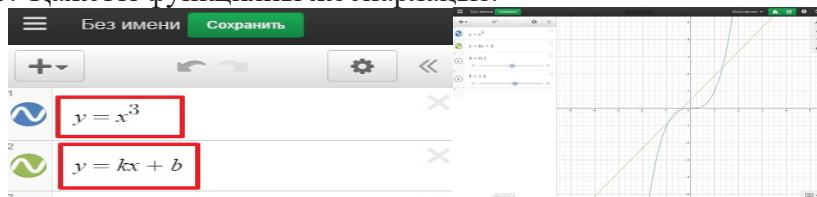
Desmos-та құрылған функционалдық графиканы қолдану жөніндегі нұсқаулық:

1. <https://www.desmos.com/calculator> сілтемесі бойынша өтіңіз.
2. Тіркеліңіз немесе кіру батырмасы арқылы кіріңіз (жоғарғы оң жақ бұрыш).

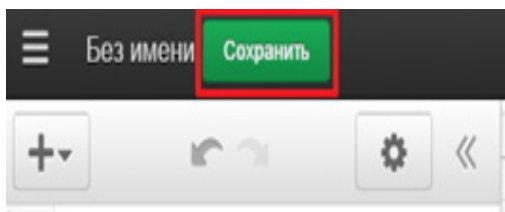
Сурет 3 – тіркелу бетшесі

3. Қажетті функцияны жоспарлаңыз.

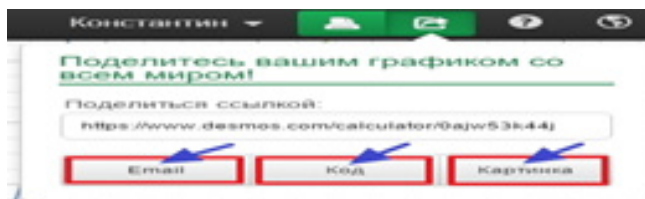
Сурет 4 – график сызбасы

4. Графикті сақтаңыз.

Сурет 5 – сақтау

Диаграммаға сілтеме орналастырыңыз немесе сурет ретінде сақтаңыз.

Сурет 6 - Сілтеме арқылы сақтау

EDpuzzle - бұл аудио және мәтіндік жазбалармен, оларға арналған сұрақтар мен тапсырмалармен бейне фрагменттерін құруға арналған ақысыз қызмет. Сіз YouTube, Vimeo-дан, KhanAcademy, TED-Ed, LearnZillio және т.б платформаларынан бейнелер ала аласыз.

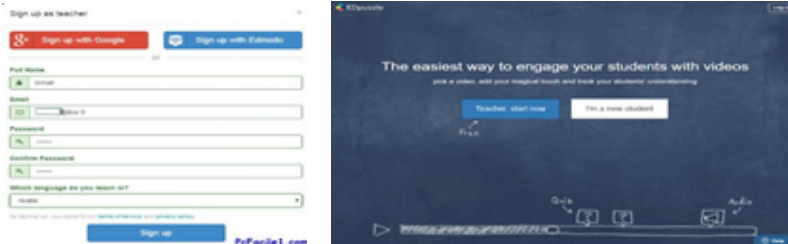
Сурет 7- Edpuzzle платформасы

Сервисті қолдана отырып, сіз әр түрлі тақырыптағы оқыту видеороликтері негізінде студенттер арасында сауалнама мен тестілеуді ұйымдастыра аласыз.

Қызметтен алынған материалдарды электронды пошта арқылы және әлеуметтік желілерде (Facebook, Twitter) бейнеге сілтеме жасау арқылы бөлісуге болады. Бейне оқулықты веб-сайтқа немесе блог парағына енгізуге болады. Қызметте тіркелу электрондық пошта мекен-жайы бойынша да, Google+ есептік жазбасы арқылы да мүмкін. Қызметтің үлкен кемшілігі толығымен ағылшын тілінде. [3]

Қызметте жұмысты бастау үшін сайтқа кіріп, тіркеуден өтеміз. Тіркеу үшін екі түрдегі шот бар: оқытушы және студент. Оқытушы ретінде

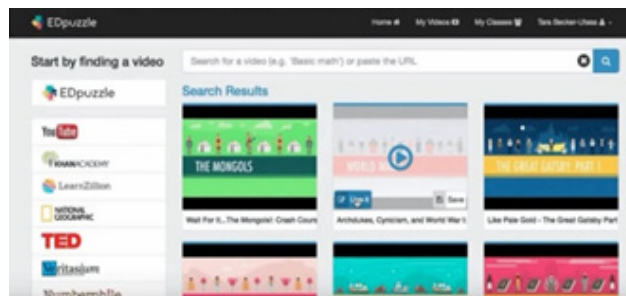
сiз - сайтта бейне оқулықтар құра аласыз, сабақтарды ұйымдастыра аласыз және оларға студенттердi шақыра аласыз. Студент ретiнде сiз - құрылған сабақтарға қосылып, видео тапсырмаларды орындай аласыз. Оқытушы ретiнде тiркелу үшiн «Ұстаз, қазiр бастаңыз» батырмасын басыңыз. Болашақта тiркеуден кейiн сiз сайтқа «Кiру» батырмасын пайдаланып кiре аласыз.

Сурет 8 – Тiркеу

Тiркелу кезiнде сiз өзiнiздiң атыңызды көрсетiп, ашылмалы тiзiмнен бiз оқытын тiлдi (орыс) таңдап, пароль ойлап табуыңыз керек. Әрi қарай, «Тiркелу» батырмасын басыңыз. Сiз өзiнiздiң Google+ есептiк жазбаңызды пайдаланып қызметке тiркелуiңiзге болады.

Бейненi жүктеу тiркеуден кейiн (рөл мұғалiмi) бейне сабақ құруды бастау үшiн «Жұмысты бастау» батырмасын басыңыз.

Сурет 9 – Жұмыс алаңы

Издеу өрiсiне интернеттегi бейненiң тақырыбын, кiлт сөздерiн немесе бейне мекен-жайын енгiзiңiз. Қызмет YouTube, Vimeo, KhanAcademy, LearnZillio, TED-Ed, National Geographic және басқаларында бейнелердi iздейдi. Лупа (Издеу) белгiшесiн басыңыз. Табылған бейнелердiң iшiнен қажеттiсiн таңдап, «Пайдалану» түймесiн басыңыз. Сiз өзiнiздiң жеке бейненiздi өзiнiздiң компьютерiңiзден қосуға болады. Бұл үшiн «Жүктеу» батырмасын басыңыз.

Бейненi өндеуге өту үшiн «Фантастикалық» батырмасын басыңыз. Содан кейiн «Жарайды» батырмасын басыңыз.

Сурет 10 – Бейнені өңдеу

Монтаждау таспасы бар қорап ашылады. Сол жағында монтажға арналған бейне, оң жағында оған сұрақтар мен тапсырмалар қосуға арналған панель орналасқан. Егер бейне тым ұзын болса, сіз қызығушылық бөлігін кесіп тастай аласыз. Мұны істеу үшін қайшымен «Қиып алу» белгішесін басыңыз. Содан кейін, қызыл шекті маркерлерді пайдаланып, бейненің қай бөлігін кесу керек екенін орнатыңыз. Хронологияда сұр түспен көрсетілетін бейнежазбаның бөлігі, ал ақ түспен редакциялау кезінде кесілетін бөлік көрсетіледі. Егер сізде бейнені кесу кезінде қиындықтар туындаса, онда сіз осы тақырып бойынша тренингтік бейнені көре аласыз. Бұл үшін «Show me how» батырмасын басыңыз.

Тапсырмаларды бейнелерге қосу.

Бейнеге тапсырма қосу үшін сұрақ белгісі бар «Викториналар» белгішесін басыңыз. Әрі қарай, сіз тапсырма бергіңіз келетін бейне үзіндісін анықтаймыз. Бейнені ойнату кезінде бейнені кідіртіп, уақыт шкаласындағы жасыл белгіні басыңыз. Тапсырмаларды қосу және редакциялау панелі оң жақта ашылады.

Сіз тапсырманың 3 түрін қосуға мүмкіндігіңіз бар. Олар: ашық сұрақ қойылған викторина, бірнеше жауаптың дұрыс жауабын таңдау, мәтіндік түсініктеме. Мәтінді сәл форматтауға болады (әріптің өлшемі мен түрін өзгертiңiз), суретке сурет немесе сілтеме қоса аласыз. Сұрақты жою үшін қоқыс жәшігінің белгішесін басыңыз.

Сурет 11 – Викторина

Бірнеше дұрыс жауапты викторина ойынын таңдай отырып ашылған терезеге сұрақтың мәтінін енгізіңіз. Төмендегі жауап нұсқаларын қосамыз: бірінші жауап дұрыс (жасылмен белгіленген), келесі дұрыс емес

(қызылмен белгіленген). Ереже бойынша екі нұсқа беріледі. Қосымша опциялар қосу үшін «Жауап қосу» батырмасын басыңыз. Сіз суреттер мен сілтемелерді жауаптарға қоса аласыз [4].

Бейне сұраққа мәтіндік түсініктеме беру («көпіршік» сөйлеу бейнеленген қойынды). Ашылған терезеде бейнеге мәтіндік түсініктеме немесе ойлану үшін басқа қосымша ақпаратты қосыңыз. Әр тапсырманы қосқаннан кейін «Сақтау» батырмасын басыңыз.

Сурет 12 – Сақтау

Popplet платформасы

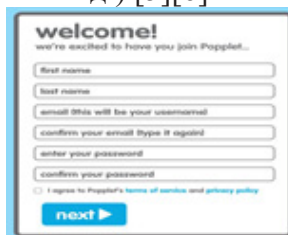
Бұл өте қарапайым. Осы сілтемеге өтіңіз <http://popplet.com/>

Сурет 13 - Popplet платформасы

Платформаға тіркелу үшін - сізге экранның жоғарғы оң жақ бұрышындағы «Кіру» сілтемесіне өту керек.

Ол үшін формада көрсетілген деректерді толтырамыз. Аты - жөні - электрондық поштаңызды енгізіңіз. Электрондық поштаңызды растаңыз - электрондық поштаңызды қайталаңыз. Құпия сөзіңізді (электронды поштаңыздан алған дұрыс) енгізіңіз. Құпия сөзіңізді растаңыз. Popplet-тің келесі қызмет түймесінің шарттарымен келісемін батырмасын басыңыз. Попплеттің пайдалану режимдерінің бірін таңдаңыз. Тіркеуді растағаннан кейін сіз тақта құруға кіре аласыз: Тіркелгеннен кейін әр пайдаланушы өзінің жеке кабинетіне кіре алады және сізге жұмысты бастауға болады (кіру қол жетімді) [5][6].

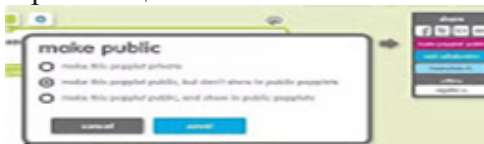
Сурет 14 -Тіркелу

Жоба құру. Жаңа тақта жасау үшін жаңа Popplet мәзіріндегі сол жақтағы батырманы басыңыз.

Сурет 15 – Жоба құру

Жазба жазу үшін тақтаның кез келген жеріне екі рет шертiнiз. Жазбада мәтiндiк материал, графикалық (графикалық, фотосуреттер, видео), әртүрлi ақпаратқа сiлтемелер болуы мүмкiн. Жазбалардың саны шектеулi емес. Сiз мультимедиа элементтерiн компьютерден немесе белгiлi Интернет қызметтерiнен жүктей аласыз. Олб өлiсу батырмасы арқылы тақтаны көпшiлiкке жария етiнiз. Содан кейiн «Сақтау» батырмасын басуды ұмытпаңыз.

Сурет 16 - Сақтау

Редакторлық құқықтары бар авторларды қосыңыз. ADD COLLABORATOR командасын таңдаңыз. Тексеруден кейiн электрондық пошта мекен-жайын енгiзу үшiн терезеде осы пайдаланушының аты пайда болады. Табылған автордың атын нұқыңыз, сонда ол көрсеткеннен кейiн автоматты түрде оңға жылжиды. Осылайша сiз көбiрек серiктес қоса аласыз. Авторларды шақыру үдерiсiнiң соңында оларды қосу терезесiнiң төменгi жағындағы «Қосу» батырмасын басыңыз. Сiз қосқан пайдаланушыға Popplet тақтасына редакциялау құқығымен сiлтеме жiберiледi. Сонымен қатар, сiз осы тақтаға сiлтеменi «Белгi» батырмасын басу арқылы ала аласыз, <> белгiсiн қолданып сайтқа тақта ендiру кодын алуға болады [7].

Байқап отырғанымыздай төртiншi өнеркәсiптiк революцияның өмiрiмiзге етене енуi жоғары бiлiм бiлiм беруге үлкен өзгерiстер әкелетiндiгiн Йель университетiнiң ғалымы Нэнси Глисон (Nancy Gleason) өзiнiң «Higher Education in the Era of the Fourth Industrial Revolution» атты еңбегiнде тоқталып кеткен болатын [8].

Жалпы педагогика саласында қашықтықтан оқыту идеялары түбегейлi жаңа емес екенiн атап өткен жөн. Осы уақытқа дейiн көптеген Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В.Моисеева, А.Е.Петров секiлдi зерттеушiлер қашықтықтан оқыту үрдiсi технологияларын өз еңбектерiнде қарастырды.

Ғалымдар интернеттiң дамуы және оның мүмкiндiктерi электрондық пошта, чат, форумдары сияқты веб-пiкiрталасқа түсiп ақпарат алмасу

және басқа да технологиялар оқытушылар мен студенттерге әр түрлі өзара әрекеттесу мүмкіндіктерін берді деген пікірде [10].

Мақаланы жазу барысында дүние жүзі бойынша білім беру платформалары мен ғылыми басылымдарға салыстырмалы талдау және синтез әдістері қолданылды. 2020 жылдан бастап әлем бойынша COVID-19 пандемиясы кезінде әр түрлі вирустардың кеңінен тарауы себепті мәжбүрлі оқшаулау жағдайында қашықтықтан оқыту ЖОО алдында оқу үдерісін қайта қалыптастырып білім беру үдерісіне өзгерістер енгізу міндеттері қойылды.

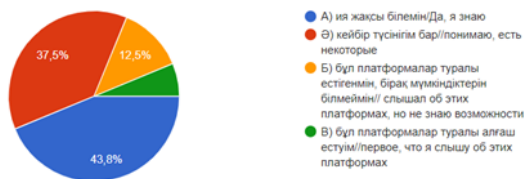
Осыған орай оқытушылар оқу үрдісінде қолданылатын дәстүрлі әдістерді бейімдеп жаңа әдістерді әзірлеуге жұмылдырылды және қашықтықтан оқыту әдістемесінің тиімділігін зерттеуге ерекше назар аудара бастады. Онлайн режимде студенттерге дәріс беру дәстүрлі аудиторияда дәріс беруден өзгеше екендігі белгілі. Дәстүрлі күндізгі оқыту қашықтықтан оқытудың негізіне айналды. Ал басты міндет заманауи техникалық жабдықтардың көмегімен қашықтықтан білім беруді күндізгі оқу жүйесіне барынша жақындату болды. Қашықтықтан білім беру аясында дәстүрлі оқыту әдістерінен тыс оқытушының өзіндік әдістерін құру қашықтықтан оқыту сапасын жақсартып алады. Covid-19 пандемиясы оқытушыларды ақпараттық технологияны кеңінен қолданып, онлайн-білім беру сапасын арттыру міндетін қойды.

Нәтижелер мен талқылау

IT саласы мамандары қашықтан білім беру платформаларының қолданушыларының саны ең тез қарқынмен өсетіндігін 2018 жылы айтылған болатын. Болжамдардан кейінгі 2 жыл аралығында, яғни 2020 жыл соңында әлемдегі білім беру ұйымдарының 41% қашықтан оқыту платформаларын пайдаланғандығын жүргізген сауалнамалар нәтижесіне жүгіне отырып анықтаған. Осы негізде ЖОО білім алушыларға сауалнама жүргізген болатынбыз, нәтижесі төменде көрсетілген.

6. Білім беру платформалары негізіндегі желілік қашықтан оқыту платформаларын (Coursera, Bilimland, Daryn online, Moodle және т.б.) білесіз бе???/Знаете ли вы онлайн-платформы дистанционного обучения на базе образовательных платформ (Coursera, Bilimland, Daryn online, Moodle и др.)?

16 ответов

Сурет 17– Сауалнама нәтижесі

7. Білім беру платформалары негізіндегі қашықтан оқыту платформаларын құруды меңгергіңіз келе ме?//Хотите освоить создание платформ дистанционного обучения на базе образовательных платформ?

16 ответов

Сурет 18- Зерттеу нәтижесі

Қашықтан оқыту платформаларын оқыту үдерісінде пайдаланудың бірнеше артықшылық тұстары бар. Мемлекетімізде онлайн білім беру басталуымен «zoom» конференцияларға бөтен тұлғалардың кіріп кетуі секілді жағдайлар белгілі болғандықтан осы орайда «Microsoft Teams» платформасы кеңінен қолданылды. Сонымен қатар білім беруді жүзеге асыруда әр түрлі білім беруге арналған математика, информатика мамандарына арналған платформалар кеңінен қолданылды. Бұл платформалар оқыту үдерісінде айрықша орын алды. Есептерді шығаруда және бағдарламаларды меңгеруде онлайн компиляторлармен арнайы платформалар нақты тиімділігін көрсете алды.

Қорытынды

Қорытындылай келе қашықтан оқыту жағдайында оқытуды ұйымдастырудың тиімді құралдары ретінде қашықтан оқыту платформалары екендігі сөзсіз болып отыр. Мақалада қарастырылған платформалардың білім беру үдерісінде теріс әсерінен оң әсерінің басымдылығы екені және білім беру сапасының жоғарылай алатындығы айқын. Білім беру платформалары онлайн оқыту үдерісі кезінде білім алушылардың оқуын жақсартуын жүйелендіретін бірден бір үздік тұжырымдама екендігін әлем дәлелдеп көрсетті. Қашықтан білім беруге бағытталған болашақ зерттеу жұмысымда қашықтан оқыту платформаларының тиімділіктерін зерттеу, болашақ информатика педагогтарын даярлауда қашықтан оқыту технологияларын қолдану негізінде әдістемелік құралдар әзірлеу арқылы көрніс бермек.

ӘДЕБИЕТ

[1] Обеспечение качества дистанционного обучения в призме личностного развития обучающихся .Карельский научный журнал. – 2013. -Т.6. - №4. - 55–58 б.

[2] BilimLand, Daryn.Online, Opiq және өзге онлайн оқу платформалары. Қолдану нұсқаулығы.-2020, 14 қыркүйек. – Кіру режимі: <https://informburo.kz/kaz/bilimland-darynonline-opiq-zhne-zge-onlayn-ou-platformalary-oldanu-nsaulyy.html>. [Қаралған күні: 14.10.2021].

[3] «Жоғары білім берудің e-learning жүйесіндегі жаңа парадигмасы». – 2018. - 26 сәуір. - Кіру режимі: <https://www.semanticscholar.org/paper/%D0%96%D0%BE%D2%93%D>. [Қаралған күні: 14.10.2021].

[4] Қашықтан оқыту – ХХІ ғасыр оқу жүйесі. – 2021. - 14 қыркүйек. - Кіру режимі: <http://www.alashainasy.kz/culture/9875>. [Қаралған күні: 12.10.2021].

[5] Қашықтан оқыту – ХХІ ғасыр оқу жүйесі. – 2021. - 20 қаңтар. - Кіру режимі: <http://45minut.kz/?p=13377>. [Қаралған күні: 7.11.2021].

[6] Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. – Москва, 1999. – 196 с.

[7] Covid-19 жағдайында шет тілін қашықтықтан оқыту үрдісінде ақпараттық технологиялардың қолданысы //Торайғыров университетінің Хабаршысы. - 2021. - Т.6.-№4. - 186 б.

[8] Gleason, N. W. Higher Education in the Era of the Fourth Industrial Revolution. - Access mode: URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-13-0194-0>. - Singapore, 2018. – 120 s.

[9] Новые педагогические и информационные технологии в системе образования /учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – Алматы, 2008. – 272 с.

[10] Woo, Y, Reeves, T. C. Meaningful interaction in web-based learning: A social constructivist interpretation //The Internet and Higher Education, - Access mode: URL: https://www.researchgate.net/publication/223723485_Meaningful_interaction_in_Web-based_learning_A_social_constructivist_interpretation, 2007 -Т.5.-№10 (1). – P.15–25.

REFERENCES

[1] Obespechenie kachestva distansionnogo obýchenia v prizme lichnostnogo razvitiya obýchaiýshihsa. (Ensuring the quality of distance learning in the prism of the personal development of students). Karelskii naýchnyi jýrnal. – 2013. - Т.6. - №4. - 55–58 b. [in Rus]

[2] BilimLand, Daryn.Online, Opiq jáne ózge onlain oqý platformalary (BilimLand, Daryn.Online, Opiq and other online learning platforms). Qoldaný nusqaýlygy. – 2020. - 14 qyrkúiek. – Kirý rejimi: <https://informburo.kz/kaz/bilimland-darynonline-opiq-zhne-zge-onlayn-ou-platformalary-oldanu-nsaulyy.html>. [Qaralǵan kúni: 14.10.2021]. [in Kaz]

[3] Joǵary bilim berýdiń e-learning júesindegi jańa paradigmasý

(A new paradigm of higher education in the e-learning system). – 2018. - 26 sáyir. - Kirý rejimi: <https://www.semanticscholar.org/paper/%D0%96%D0%BE%D2%93%D>. [Qaralǵan kúni: 14.10.2021]. [in Kaz]

[4] Qashyqtan oqytý – HHI ǵasyr oqý júesi (Distance learning is a learning system of the XXI century). - 2021. - 14 qyrkúiek. - Kirý rejimi: <http://www.alashainasy.kz/culture/9875>. [Qaralǵan kúni: 12.10.2021]. [in Kaz]

[5] Qashyqtan oqytý – HHI ǵasyr oqý júesi (Distance learning is a learning system of the XXI century). – 2021. - 20 qańtar. - Kirý rejimi:// <http://45minut.kz/?p=13377>. [Qaralǵan kúni: 7.11.2021]. [in Kaz]

[6] Distansionnoe obýchenie: sýshnos, tehnologiya, organizatsiya (Distance learning: essence, technology, organization). –Moskva,1999.-- 196 s. [in Rus]

[7] Covid-19 jaǵdaynda shet tilin qashyqytqan oqytý úrdisinde aqparattyq tehnologialardyń qoldanysy (The use of information technology in the process of distance learning a foreign language in the case of Covid-19). // Toraiǵyrov ýniversitetiniń Habarshysy. - 2021. - T.6. - №4. - 186 b. [in Kaz]

[8] Gleason, N. W. Higher Education in the Era of the Fourth Industrial Revolution. - Kirý rejimi: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-13-0194-0>. - Singapore,2018. – 120 p.

[9] Novum et paedagogica, notitia vitae in educationis ratio: (New pedagogical and information technologies in the education system) artem enim alumni superioris educationis institutis. - Almaty, 2008. - 272 p . [in Rus]

[10] Woo, Y, Reeves, T. C. Meaningful interaction in web-based learning: A social constructivist interpretation //The Internet and Higher Education, - Access mode: URL: https://www.researchgate.net/publication/223723485_Meaningful_interaction_in_Web-based_learning_A_social_constructivist_interpretation, 2007. -T.5. - №10 (1). – P.15–25.

ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМЫ ДЛЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

Садвакасова А.К.¹, *Рахметов М.Е.²

¹ассоциированный профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан, e-mail: sak79@bk.ru

*²докторант, Евразийский национальный университет имени Л.Н.

Гумилева, Нур-Султан, Казахстан, e-mail: maksot.raxmetov.96@mail.ru

Аннотация. Пандемия затронула многие аспекты в нашей стране, включая образование. А все образовательные учреждения тоже были вынуждены перейти на дистанционный формат обучения. В связи с резким переходом на новый формат потребовалась поддержка и дополнительная

подготовка преподавателей и обучающихся. Поэтому возникают проблемы с дистанционным обучением в соответствии с пандемической обстановкой и современными требованиями. На этой основе становится актуальной проблема подготовки образовательных платформ для реализации в процессе дистанционного обучения и дифференциации эффективных платформ. Именно поэтому многие программисты готовят платформы для дистанционного обучения. Тем не менее, большая часть платформ дистанционного обучения не может обеспечить требования спроса. В этой статье рассматриваются эффективные платформы для использования в образовании с учетом требований дистанционного обучения и онлайн-обучения. Изложены пути решения некоторых проблем подготовки будущих педагогов информатики по элементам дистанционного обучения и необходимость его обучения. Проведен анализ научных исследований ученых страны и зарубежных стран, занимавшихся вопросами обучения образовательных онлайн-платформ по дистанционному обучению. Кроме того, путем обсуждения проблемы интеграции дистанционного управления в отечественную образовательную среду должны быть определены решения по использованию образовательных технологий и образовательных платформ, онлайн-курсов и созданию цифровых ресурсов, а также развитие цифровых навыков среди обучающихся для эффективного использования интерактивных технологий в учебном процессе. При подготовке материала исследования использовались общенаучные методы: анализ; синтез; обобщение. Это позволило выявить специфику обучения в сложившихся условиях дистанционного обучения, систематизировать накопленные знания, сформировать научную позицию.

Ключевые слова: образовательные платформы, Math fight, Desmos, Edpuzzle, Toondo, Jibjab, Tricider, Argin, Padlet, Easel.ly.

ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМЫ ДЛЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

Садвакасова А.К.¹, *Рахметов М.Е.²

¹ассоциированный профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан, e-mail: sak79@bk.ru

*²докторант, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан, e-mail: maksot.raxmetov.96@mail.ru

Аннотация. Пандемия затронула многие аспекты в нашей стране, включая образование. А все образовательные учреждения тоже были вынуждены перейти на дистанционный формат обучения. В связи с резким переходом на новый формат потребовалась поддержка и дополнительная

подготовка преподавателей и обучающихся. Поэтому возникают проблемы с дистанционным обучением в соответствии с пандемической обстановкой и современными требованиями. На этой основе становится актуальной проблема подготовки образовательных платформ для реализации в процессе дистанционного обучения и дифференциации эффективных платформ. Именно поэтому многие программисты готовят платформы для дистанционного обучения. Тем не менее, большая часть платформ дистанционного обучения не может обеспечить требования спроса. В этой статье рассматриваются эффективные платформы для использования в образовании с учетом требований дистанционного обучения и онлайн-обучения. Изложены пути решения некоторых проблем подготовки будущих педагогов информатики по элементам дистанционного обучения и необходимость его обучения. Проведен анализ научных исследований ученых страны и зарубежных стран, занимавшихся вопросами обучения образовательных онлайн-платформ по дистанционному обучению. Кроме того, путем обсуждения проблемы интеграции дистанционного управления в отечественную образовательную среду должны быть определены решения по использованию образовательных технологий и образовательных платформ, онлайн-курсов и созданию цифровых ресурсов, а также развитие цифровых навыков среди обучающихся для эффективного использования интерактивных технологий в учебном процессе. При подготовке материала исследования использовались общенаучные методы: анализ; синтез; обобщение. Это позволило выявить специфику обучения в сложившихся условиях дистанционного обучения, систематизировать накопленные знания, сформировать научную позицию.

Ключевые слова: образовательные платформы, Math fight, Desmos, Edpuzzle, Toondo, Jibjab, Tricider, Argin, Padlet, Easel.ly.

ONLINE PLATFORMS FOR USE IN EDUCATION

Sadvakassova A.K.¹, *Rakhmetov M.E.²

¹associate professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Nur-Sultan, Kazakhstan, e-mail: sak79@bk.ru

*²doctoral student, L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Nur-Sultan, Kazakhstan, e-mail: maksot.raxmetov.96@mail.ru

Abstract. The pandemic has affected many aspects in our country, including education. And all educational institutions were also forced to switch to a distance learning format. Due to the abrupt transition to a new format, support and additional training of teachers and students was required. Therefore, there are problems with distance learning in accordance with the pandemic

situation and modern requirements. On this basis, the problem of preparing educational platforms for implementation in the process of distance learning and differentiation of effective platforms becomes urgent. That is why many programmers are preparing platforms for distance learning. However, most of the distance learning platforms cannot meet the demand requirements. This article discusses effective platforms for use in education, taking into account the requirements of distance learning and online learning. The ways of solving some problems of training future computer science teachers in the elements of distance learning and the need for its training are outlined. The analysis of scientific research of scientists of the country and foreign countries involved in the training of educational online platforms for distance learning is carried out. In addition, by discussing the problem of integrating remote control into the domestic educational environment, solutions should be identified for the use of educational technologies and educational platforms, online courses and the creation of digital resources, as well as the development of digital skills among students for the effective use of interactive technologies in the educational process. When preparing the research material, general scientific methods were used: analysis; synthesis; generalization. This made it possible to identify the specifics of learning in the current conditions of distance learning, systematize the accumulated knowledge, and form a scientific position.

Keywords: educational platforms, Math fight, Desmos, Edpuzzle, Toondo, Jibjab, Tricider, Argin, Padlet, Easel.ly.

Статья поступила 29.12.2022

УДК 378.14

МРНТИ 14.35.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.007

THE ROLE OF THE EMOTIONAL FACTOR IN THE EDUCATIONAL PROCESS

**Kolumbayeva Sh.Zh.¹, Aitpaeva A.K.²*

**¹c.p.s., professor, Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: kolumb_09@mail.ru*

*²Ph.D., associate professor, Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: alma-arujan@mail.ru*

Abstract. In the age of scientific and technological progress and digital technologies, when the quality of communication is undergoing significant changes due to the substitution of direct contact in various fields of activity

by indirect communications, emotional experiences for a person retain their necessity and expediency as one of the sources of enriching the inner world of the individual and cognition of the surrounding reality. It is the variety of emotional manifestations of a person, their intensity, depth and duration that make it possible to transform the environment into a subjective individual space that will be unique and unique. In this regard, emotions, as a special class of mental processes and states associated with the instincts, needs and motives of the individual, perform a number of essential functions in the life of each individual. The emotional sphere of a personality, being a mechanism for the development of its creative activity, develops most intensively in subject-subject interaction, which must be directed both to the manifestation of one's own emotions and to support the emotional states of another. The logic of managing the development of creative activity, in this case, should be built from the unappreciative acceptance of the emotional states of students to the support of their emotional reactions, and then to supportive relationships. Without commenting and without appreciating the emotional states and reactions of students to the information being mastered or methods of working with it, we thereby create a comfortable psychological environment for each of them to recognize the right to experience exactly the feelings that they themselves call.

Keywords: Emotions, diagnostics of emotional state, dynamics of emotions and feelings, mental activity.

Introduction

The content of any profession is determined primarily by the objective socio-economic requirements of society. The new requirements of the Kazakh society to the level of training of graduates of higher educational institutions necessitates changes in educational programs, the introduction of modern training technologies in order to improve professional knowledge and skills, ensuring the rapid adaptation of the future specialist to new conditions of professional activity, the development of creative initiative. The gradual development of the teaching profession, which has become traditional in pedagogical universities, is not laid down in the university plans. Taking into account this specificity of university education, the course "Pedagogy" for undergraduate students is devoted to the problems of high-quality preparation for the teaching profession. The course content, focused on the needs of secondary educational institutions, gives students the opportunity to creatively rethink the range of theoretical and practical information, bring them into the system and transform them into teaching practice. At a time when science is becoming a productive force of society, significant attention is paid to the effectiveness of the higher school system. The discussion of the problems of

university teaching most often concerns the informational aspect: what and how to teach students, because the flow of information is growing uncontrollably. The abundance of information has set the task of improving teaching methods. Currently, the introduction of technical means into the educational process and even the automation of the latter is already the norm, although only a few years ago it was only attempts that were cautiously and very carefully used.

Basic provisions

The greatest difficulty in designing technical means is taking into account psychological factors, such as patterns of perception, attention stability, memorization techniques, activation of students' thinking, motivation of activity, individual differences, etc. In addition to these, there are also psychological phenomena in pedagogical activity that are born and exist only as a result of the interaction of the teacher and the audience. I would like to pay attention to one such nuance - it is an emotional and sensual component in the process of cognition. Every teacher knows that the success of a lesson, lecture, seminar class depends on the content of the material, the method of its presentation, the preparedness of the listeners, their attitudes. And yet, if the lecture meets all the above conditions, in one case it achieves a result, and in the other it does not, because the final effect is evaluated not only rationally, but also emotionally. Even sensations (organic, painful, gustatory, tactile, auditory) have a positive or negative emotional tone. Emotions support attention, improve memorization, and increase the productivity of the thought process by mobilizing the body's energy reserves. In the classification of feelings, it is customary to distinguish "intellectual feelings". It is believed that they are primarily a reaction to novelty. This is indisputable, but to a certain extent. Is it possible to be endlessly surprised by new things if a student listens to lectures on different disciplines for 6 hours and there is a huge amount of information in each? It must be assumed that adaptation will come in more than a month, and the novelty factor will act in exceptional cases. Intellectual feelings include the surprise that arises when correlating the information received with the previously known, when the new does not correspond to the information received with the previously known, when the new does not correspond to the previous ideas. At the same time, there is an attempt at coordination, which activates mental activity. The reaction to the mismatch of knowledge can be affective and for some period will cause a negative attitude, unwillingness to agree, and in some cases negativism can be transferred to the personality of the teacher. This technique encourages you to turn to the literature in order to clarify the provisions. Such discrepancies can be the subject of discussion at seminars, when discussions are delayed due to the fact that students operate not

with the facts of science, but with their feelings. Negativism is just one of the consequences of surprise. It is most likely that the correlation of new and old information will cause a positive orientation, interest. The task of the teacher is to maintain interest in the subject, which depends on a number of indicators. Firstly, it depends on the amount of information. If little information is reported, then the emerging interest will be unstable, with excessive information there is also no active intellectual activity. Secondly, from the mechanisms of influence. The process of cognition itself is not an end in itself, but a means to use the accumulated knowledge.

Description of materials and methods

The first stage of applying knowledge is imagination, which allows you to operate with images, create new knowledge and at the same time experience various positive feelings. The real discovery of a new one is associated not so much with positive experiences as with negative ones: regret, annoyance, disappointment, chagrin, etc. These feelings are usually called negative because they are caused by dissatisfaction with the results obtained. In a certain sense, these feelings will be positive, encouraging further active activity. When they say "sports anger", we do not believe that this is a negative property of an athlete. Overcoming difficulties in the process of cognition eventually gives positive emotions. In one case, overcoming big obstacles ("a mountain off your shoulders") brings true pleasure, and in the other, with insignificant costs, they achieve significant success (this can be expected when working with training machines).

Public evaluation of results plays an essential role in experiencing success or failure. It is unlikely that an achievement that is not recognized by anyone will bring joy. The informational aspect by itself does not yet determine intellectual feelings, the latter are the result of the interaction of the content of the material with the conviction and experiences of the teacher, whose task is not only to provide information from science, but also to educate the listeners' desire for knowledge. The effectiveness of the word was perfectly appreciated by A.P. Chekhov in one of his letters: "Zakharin's lectures came out. I bought it and read it. There is a libretto, but no opera. There is no music that I heard when I was a student." [1]

Pedagogical science has accumulated a large arsenal of methods aimed at forming positive motives for teaching. The leading role in stimulating methods is played by the interpersonal relations of the teacher with the students. Using the influence of interpersonal relationships on a student leads to the formation of a positive or negative attitude towards the learning process as a whole. The group of stimulation methods can be conditionally divided into large subgroups:

- I. methods of emotional stimulation;
- II. methods of developing cognitive interest;
- III. methods of formation of responsibility and commitment;
- IV. methods of development of creative abilities and personal qualities.

We will characterize each of these subgroups of methods of stimulation and formation of motivation for educational activities.

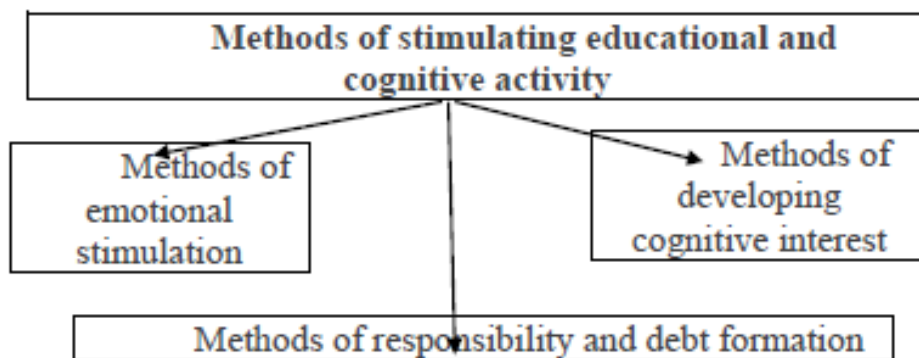
Methods of emotional stimulation.

The most important task of a teacher is to ensure that students have positive emotions in relation to educational activities, their content, forms and methods of implementation. Emotional arousal activates the processes of attention, memorization, comprehension, makes these processes more intense and thereby increases the effectiveness of the goals achieved.

The main methods of emotional stimulation are:

- * creating a situation of success in teaching;
- * encouragement and censure in teaching;
- * use of game forms of organization of educational activities;
- * setting up a perspective system.

Creating situations of success in learning is the creation of a chain of situations in which a student achieves good results in teaching, which leads to a sense of self-confidence and ease of the learning process. This method is one of the most effective means of stimulating interest in learning.

Encouragement and censure in teaching. Experienced teachers often achieve success as a result of the widespread use of this method. To praise a student in time at the moment of success and emotional uplift, to find words for a short censure when he crosses the boundaries of what is permissible— is a real art that allows you to manage the emotional state of students.

Methods of developing cognitive interest

The main methods of developing cognitive interest are the following methods:

- formation of readiness of perception of educational material;
- creating a game plot around the educational material;
- stimulating with entertaining content;
- creating creative search situations

Formation of readiness of perception of educational material.

The method is one or more tasks or exercises of the teacher aimed at preparing students to perform basic tasks during the lesson. For example, instead of the standard phrase: "We are starting a new topic" - the teacher can hand out a piece of paper to the listeners and ask them to write all the words they know about this topic within 3 minutes. After completing this task, they will count how many words they managed to write, and find out who has more and who has less. Now you can start a new topic. Listeners will closely follow the teacher's speech, thinking that they forgot to write, that they could have written more.

Building a game plot around the educational material is conducting a game during the lesson, which includes the implementation of planned educational actions. In recent years, teachers are increasingly trying to enrich and diversify the educational content of classes using this technique.

The method of stimulating entertaining content. Of great importance in the development of cognitive interest among students is the selection of imaginative, bright, entertaining educational material and adding it to the general series of educational examples and tasks. This method creates an atmosphere of elation, which, in turn, arouses a positive attitude to learning activities and serves as the first step towards the formation of cognitive interest

One of the techniques included in this method can be called the technique of creating entertaining situations in the classroom — the introduction of entertaining examples, experiments, paradoxical facts into the educational process. The selection of entertaining facts causes a constant response from students. Entertaining can also be built on creating a situation of emotional experience through evoking a sense of surprise at the strangeness of the fact cited, the paradoxical experience demonstrated in the lesson of the grandiosity of numbers. Surprise at the persuasiveness and clarity of the examples invariably causes deep emotional feelings in the listeners.

The method of creating situations of creative search.

A strong cognitive interest is caused by the creation of situations involving listeners in creative activity. Creativity is one of the most powerful reasons for the development of cognitive interest. However, there are also

difficulties here. Practice shows that for a teacher, the task of developing students' creative abilities is the most difficult and difficult to implement. This is due to the contradiction inherent in this problem. On the one hand, it is necessary to create conditions for each student that allow them to solve various problems freely and uninhibitedly. Moreover, the more "scope" and unusual solutions he has, the better, since this indicates the successful development of creative abilities. On the other hand, all this "free flight" of a student's thoughts should take place within the framework of general education programs.

Methods of formation of responsibility and obligation

The learning process is based not only on emotions and the motive of cognitive interest, but also on a number of other motives, among which the motives of responsibility and obligation are especially significant. One of the main motives is the motive of honor, when a student values his word or promise and strives to fulfill it — "keep his word". Methods and techniques of responsibility formation in teaching are based on methods of educating students, which in itself emphasizes the unity of the learning and upbringing processes.

The formation of the personal significance of the teaching is a method of forming students' awareness of the importance of successful learning for his present and future life. Understanding the personal significance of successful teaching largely depends on the behavior of the teacher.

Operative control. Operational control plays an important role in the formation of a sense of responsibility. The use of the operational control method is not as a method of harsh punishment for violations, but as a method of identifying difficult topics, questions, tasks for students in order to re-draw students' attention to them for better performance.

Methods of development of mental functions, creative abilities and personal qualities of students. In the course of training, the teacher faces a number of tasks that are not directly related to learning, but nevertheless are necessary to achieve success in teaching and developing students. The main share in the overall development of the listener is made by the development of educational material. The greatest effect is given by such methods as:

- creative task;
- setting a problem or creating a problem situation;
- discussion (organization of discussion of the material);

A creative task is an educational task containing a creative component, for the solution of which the student needs to use knowledge, techniques or solutions that he has never used before. The frequent conduct of such tasks teaches students to constantly think and look for various options for completing educational tasks. Students' imagination gets time and space for its development.

Results

The content of what was heard is sometimes remembered vaguely, and the impression is stored much longer. The emotional effect in teaching is determined not only by the factors that the teacher sets, but also by those that come from the individual typical properties of students. For example, what causes violent emotions in yesterday's schoolchildren may not worry older people at all, and vice versa. The dynamics of the flow of emotions in the named age range will undergo changes. Age affects not only through functional characteristics, but is also associated with different social maturity. The composition of the student audience is unevenly represented by men and women, whose emotional characteristics are differentiated in a peculiar way. So, according to our long-term observation, it was found that according to psychophysiological indicators of excitability, which are correlates of emotional states, men are the most reactive, and women are more stable. Differences in vegetative excitability can be considered at the level of the individual (biological), but sexual demorphism of emotional reactions has also emerged at the personal level (social). How does a person behave in a state of frustration when he needs to find a way out of a difficult situation or react to accusations? To diagnose frustration, we used a drawing association test, where students give answers to 24 life situations. The received statements were evaluated in two directions:

According to the type of reactions:

- a) the response emphasizes that the situation is unpleasant to a person, undesirable, causes difficulties; such reactions are called obstructive;
- b) the responses express the activity of the subject in the form of condemnation, reproach, directed against someone or even themselves; such reactions are called self-protective;
- c) the responses are aimed at resolving the frustrating situation by the subject himself, or other persons are involved for this, or simply the outcome of the case will be favorable; such reactions are called permissive.

Self-protective reactions in the responses of men and women are predominant. The latter, in comparison with men, more often give answers emphasizing obstacles and less often try to eliminate obstacles.

In the direction of reactions:

- a) responses in which the subject blames external obstacles or other people for deprivation or hindrance (outwardly accusatory);
- b) answers in which the subject blames himself, feels remorse (self-accusatory);
- c) answers in which the subject avoids reproaches to other people and to himself (without accusatory).

Discussion

In the direction of the reaction, the answers are more often outwardly accusatory, and in the group of men this predominance is even greater. Women are more likely than men to give self-accusatory and non-accusatory reactions. The reactions of men in comparison with the reactions of women by type are more often self-protective and permissive, in the direction - they give a higher percentage of outwardly accusatory reactions and a lower percentage of self-accusatory and non-accusatory reactions. In practice, this may affect the fact that men react more sharply to difficulties and they are less self-critical. Women, on the other hand, are more sensitive to failures and build their behavior based on past experience. If in the past such activities ended unfavorably, then in a similar situation there will be a delay in the tendencies to action. The repetition of unfavorable outcomes forms uncertainty, anxiety of the individual. If a student fails on one exam, then on the other her confidence decreases and may affect the results. Using the questionnaire self-assessment method, we determined the anxiety of students and found that women, compared to men, are more anxious, less self-confident. Significant individual differences were obtained in the structure of emotional characteristics. For example, in anxiety assessments, the spread of individual differences is from 8 to 40 points. Individual differences affect the structure of emotional states, that is, in the same situations, reactions can occur according to the type of hyper- or hypofunction. The dynamics of emotional reactions in connection with intellectual activity was the subject of a special study. Emotional states have a close connection with the energetic characteristics of the body and accompany intense intellectual activity. Up to a certain point, the intensity of emotional experiences increases along with the growth of intellectual productivity, and with significant intensification, emotions begin to reduce information success. This pattern (parabolic dependence) is illustrated by I.M. Paley [2] in relation to neurodynamic properties, activation of motivation, on the one hand, and success in solving intellectual tasks, on the other. In the most general form, this dependence affects the exam. The exam as an emotional factor affects in different ways: those who are completely confident in themselves, apparently, will experience minor excitement. Those who know that their training was insufficient, emotions will be stronger, they contribute to the mobilization of knowledge and can ensure high success. But there are also emotional experiences that reach excessive strength and interfere with the realization of having knowledge.

Conclusion

We mainly considered the connection of emotions and feelings with mental activity, but this is not limited to the scope of students' experiences. There are other phenomena that do not have such a direct impact on the success of learning, but have an indirect effect, for example, aesthetic feelings. Higher educational institutions, apart from specialized ones, pay extremely little attention to the education of aesthetic feelings, which are closely related to moral ones. Aesthetic feelings increase mental activity, educate a person's tastes, enrich the spiritual sphere of a person, and those who do not experience them impoverish their lives. Aesthetic feelings, compared with intellectual ones, are lost earlier, especially if they do not receive proper reinforcement.

The structure of students' experiences is extremely complex, and there is almost no way to formulate it in any way fully, since it is dynamic and depends on external phenomena, human activity and its individual-typical features. We drew attention to the reserve in the process of cognition, what is the emotional factor, the need to take it into account in working with students and the importance of forming feelings.

REFERENCES

- [1] Zinoviev S.I. The educational process in the Soviet higher school. -Moscow, 1968. -Pp.22-25
- [2] Paley I.M. On the ratio of activation and productivity of functions in connection with the study of their individual and age variability //In the book: Age psychology of adults. - L.1971. - Pp. 52-68.
- [3]. Lebedev O.E. Competence approach in education //School technologies. - 2004. -No.5. - p.3-12.
- [4]. Marishchuk V.L., Evdokimov V.I. Behavior and self-regulation of a person under stress. St. Petersburg: Publishing house "September", 2001. - 260 p.

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ФАКТОРДЫҢ РӨЛІ

*Колумбаева Ш.Ж.¹, Айтпаева А.К.²

- *¹Ph.D., профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: kolumb_09@mail.ru
²п.ғ. к., доцент, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: alma-arujan@mail.ru

Аңдатпа. Ғылыми-техникалық прогресс және цифрлық технологиялар ғасырында, қарым-қатынас сапасы жанама коммуникациялармен қызметтің түрлі салаларындағы тікелей байланыстың алмасуына байланысты айтарлықтай өзгерістерге ұшырайды, адам үшін

эмоционалдык күйзелістер жеке адамның ішкі дүниесін байыту және қоршаған болмысты тану көздерінің бірі ретінде өзінің қажеттілігі мен мақсаттылығын сақтайды. Адамның эмоционалдык көріністерінің әртүрлілігі, олардың қарқындылығы, тереңдігі мен ұзақтығы қоршаған ортаны бірегей және жалғыз болатын субъективті жеке кеңістікке айналдыруға мүмкіндік береді. Осыған байланысты эмоциялар жеке тұлғаның инстинктерімен, қажеттіліктерімен және уәждерімен байланысты психикалық үдерістер мен күйлердің ерекше класы ретінде әр адамның өмірінде бірқатар маңызды функцияларды орындайды. Тұлғаның эмоционалды саласы, оның шығармашылық қызметін дамыту тетігі бола отырып, өз эмоцияларын көрсетуге және басқа біреудің эмоционалды жағдайларын қолдауға бағытталуы керек субъектілік - субъектілік өзара әрекеттестікте қарқынды дамиды. Шығармашылық іс - әрекеттің дамуын басқару логикасы, бұл жағдайда, оқушылардың эмоционалды жағдайларын бағаламай қабылдаудан олардың эмоционалды реакцияларын қолдауға, содан кейін қолдау қатынастарына негізделуі керек. Оқушылардың эмоциялық күйлері мен олармен жұмыс істеу әдістеріне қатысты пікірлерін түсіндірмей және бағаламай, біз олардың әрқайсысы өздері атайтын сезімдерді сезіну құқығын танудың ыңғайлы психологиялық ортасын жасаймыз.

Тірек сөздер: эмоциялар, эмоциялық жағдайдың диагностикасы, эмоциялар мен сезімдердің динамикасы, ақыл-ой қызметі

РОЛЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ФАКТОРА В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

*Колумбаева Ш.Ж.¹, Айтпаева А.К.²

*¹ к.п.н., профессор кафедры педагогики

Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы, Казахстан, e-mail: kolumb_09@mail.ru

²к.п.н., доцент, Казахский национальный педагогический университет
имени Абая, Алматы, Казахстан, e-mail: alma-arujan@mail.ru

Аннотация. В век научно-технического прогресса и цифровых технологий, когда качество общения претерпевает значительные изменения в силу подмены непосредственного контакта в различных сферах деятельности опосредованными коммуникациями, эмоциональные переживания для человека сохраняют свою необходимость и целесообразность как один из источников обогащения внутреннего мира личности и познания окружающей действительности. Именно разнообразие эмоциональных проявлений человека, их интенсивность, глубина и продолжительность позволяют преобразовывать окружающую

среду в субъективное индивидуальное пространство, которое будет неповторимым и единственным. В связи с этим эмоции как особый класс психических процессов и состояний, связанный с инстинктами, потребностями и мотивами личности, выполняют ряд существенных функций в жизнедеятельности каждого индивида. Эмоциональная сфера личности, являясь механизмом развития её творческой деятельности, наиболее интенсивно развивается в субъект - субъектном взаимодействии, которое необходимо направить и на проявление собственных эмоций, и на поддержку эмоциональных состояний другого. Логика управления развитием творческой деятельности, в данном случае должна выстраиваться от без оценочного принятия эмоциональных состояний учащихся к поддержке их эмоциональных реакций, а далее - к поддерживающим отношениям. Не комментируя и безоценочно принимая эмоциональные состояния и реакции учащихся на осваиваемую информацию или методы работы с нею, мы тем самым создаем комфортную психологическую обстановку признания за каждым из них права испытывать именно те чувства, которые они сами называют.

Ключевые слова: Эмоции, диагностика эмоционального состояния, динамика эмоций и чувств, умственная деятельность.

Статья поступила 11.01.2021

УДК 81'0

МРНТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.008

THE ESSENCE OF ACADEMIC COMMUNICATIVE COMPETENCE

**Danabekova A.B.¹, Kunakova K.U.²*

**¹PhD student, KazUIR&WL named after Abylai Khan, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: aiger_dana@mail.ru*

*²d.p.s., professor, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty,
Kazakhstan, e-mail: saule.gosteva@mail.ru*

Abstract. The modern educational system is aimed at not the acceptance of ready-made knowledge but self-searching. The amount of information required for the work of a modern specialist is growing day by day, so a graduate must always be in the process of development and improvement. Formation of young people who are able to communicate freely in any environment, who

can express thoughts in a systematic and meaningful foreign language and who have fully mastered the skills to be found in each growing generation in the twenty-first century are the demands of competitiveness in the midst of increasing international relations. In order to achieve these demands, students have the task of forming academic communicative competence. The article studies the essence of academic communicative competence and deals with the possibility of free communication in a foreign language in an academic environment. The article covers the information about formation of academic communicative competence and authors adopted sub-competences of academic communicative competence agreeing with earlier scientists' researches. It also takes a look at the formation of the academic communicative competence and current usage and importance of it. The majority of the devoted courses and researches on this issue are dedicated to academic writing which shows necessity of improving academic communication in oral speech. This paper explores possibilities of formation academic communicative competence through forming set of sub-competences.

Keywords: academic communication, communicative competence, competitiveness, non-linguistic specialties, discourse.

Introduction

In today's globalized world, language is like a connecting bridge between cultures and civilizations. We all know that language is the main means of communication that allows us to communicate on an equality with other cultures, to improve the knowledge and skills of other countries in the language of that country and to strengthen international relations. In this regard, the recognition of English as the main language of communication in the age of information and technology with the world requires not only a deeper knowledge of the language, but also the ability to communicate at a high level in this language [1].

The Law of the Republic of Kazakhstan "On Education" states that the main task of the educational system is on creating the necessary conditions for quality education aimed at the formation, development and professional development of the individual on the basis of national and universal human values, science and practice. Also enrichment of the mind through the development of energy potential, the formation of a solid foundation of morality and a healthy lifestyle, the creation of conditions for the development of individuality [2].

The main principle of the educational system in the implementation of these tasks is the ability of future professionals of the country to effectively communicate in any society with their quality knowledge, high awareness and

ability to withstand strong competition, which will allow them to make the most of their personal potential for education in society. We can say that there is a need to develop competencies. If we say that the country's significant place in the world is realized through a rich, energetic, educated, skilled young generation of national consciousness, the effective use of this ability in public relations and quality delivery of knowledge and skills depends on communicative competence, in particular academic communicative competence.

Key points of academic communication

The term academic communication has interpreted differently by different scholars. We must highlight the fact that there is a few research works on academic communication while there are plenty of studies on academic writing. As our field of research is exactly devoted to increase speaking skills of learners in an academic language we tried to study the term academic communication and found out various definitions which can be seen in the next table.

Table 1 – concept of academic communication

Researchers	Definition to academic communication
T.I. Mavrodieva, T.S. Simeonov	They defines academic communication as a discourse between scientific community and listeners or students in a scientific sphere [3].
E.V. Reshetnikova	Academic communication is an organized system of social communication aimed at the search, accumulation and dissemination of scientific knowledge, carried out through various channels, tools, forms and institutions of communication [4].
Sarah R. Davies, Maja Horst	Academic communication is the delivery of scientific knowledge, methodology and practice to a non-scientific audience on the basis of specific, organized and planned activities [5, 881-907 p.].
V.A. Salimovski	Academic communication is scientific texts, more precisely, scientific works [6, 28 p.].
A. Sternin	Academic communication is a formal professional dialogue and monologue communication in educational and research institutions, as well as informal professional communication in educational and scientific professional communities [7, 88-94 p.].

Based on the above definitions, we conclude that academic communication is a process of communication between a student and teacher in an educational institution, between researchers and scientists, used to share and communicate research results and the main purpose of which is clear to the general audience.

Academic communication has been widely used in Europe since the seventeenth century on the basis of scientific communication. This type of communication, originally used in personal communications, later led to the creation of the social structure of science. Personal communication has long

been used in the scientific community and in the nineteenth century became the basis of a scientific society focused on academic writing.

The next stage in the development of the academic communication system was the publication of special journals in the late nineteenth century. In the twentieth century, scientific publications were legally established as a source of scientific knowledge and scientific thought and the circulation of publications led to the further development of academic communication. In the last decade of the twentieth century and the beginning of the twenty first century all forms of academic communication began to develop rapidly. The advent of the Internet has reduced the information distance and created interactive networks of academic communication. From the historical perspective of academic communication, we see that this type of communication is developing in nature, structure and form of scientific communication. If we look at the three different historical periods of academic communication, we can determine principles on which scientific cooperation is based.

The first form of academic communication is called the «Republic of Scientists» and was created in a period of unification of modern European intellectuals on the principles of freedom, morality and rational criticism. Demand for the scientists of the «Republic» was also high: deep qualification, tolerance of others, spread culture of dialogue, the formation of an ethic of scientific controversy, scientific communication and contribution to the prosperity of the «Republic of Scientists».

The first communication networks appeared in France and in England and their main purpose was to discuss controversial issues in all areas of science, to try to reach a common solution and to communicate scientific news in a language understandable to society [8, 181-186 p.].

The next historical form of academic communication is called the «Invisible College». The idea of an «invisible college» was first proposed to the scientific community by J. Price in the 1960s and he said that academic communication was a form of informal communication between the elite and scientists. In this college scientists worked together on a new promising issue [9, 335-350 p.].

Academic communication is now found in all spheres of society. If we take into account the importance of communication in any field, quality communication is the only way to fruitful results and success in any area of life. It is known that with the development of science and art, a society has been formed that welcomes people according to their appearance and accompany them by knowledge. Therefore, communication, more precisely, the right communication – is a tool to open the door in any field and accurately conveying knowledge and skills. In this regard, academic communication is an

example of this type of communication where participants make discussion in a formal atmosphere.

Despite the fact that academic communication has developed over the centuries and the definition given to it by scholars has changed, the essence of term is the same. An important aspect of academic communication is to convey the results of researchers' work to the general public in plain language, while maintaining a formal form of communication. Therefore, academic communication is a widely used process in the field of science and education and research, and it is a language of discussion, delivery of new ideas, new instincts and discoveries for the benefit of everyone. The formation of academic competence in the cognition of the communicator is very important for the implementation of the process of academic communication as academic communication is formed on the basis of communicative competence.

Description of materials and methods

Current research used two main types of methods: theoretical and empirical. Theoretical part of the research included:

- critical analysis of the literature;
- observation;
- modeling.

Empirical part of the research included:

- questionnaire;
- analysis of the obtained outcomes.

Research on communicative competence has focused more on the specifics of linguistic and communicative competence in order to understand the difference between knowledge of language form and knowledge focused on functional and interactive communication.

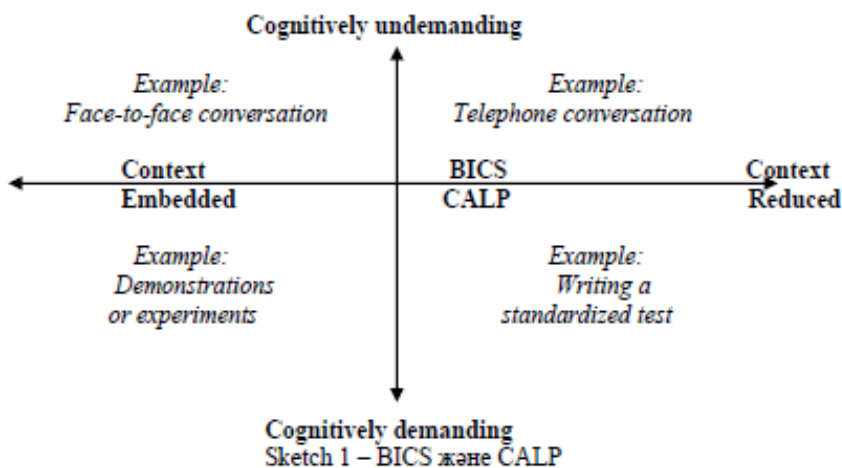
The concept of formation of communicative competence in foreign language education dates back to the early 1970s. Although the term was new, the concept of communicative competence was deeply rooted. If the main goal of language learning was usage then language competence should be assessed by the learner's ability to communicate. Naturally, communication takes place in any social environment designed to communicate in one or more languages, both in writing and orally.

Jan van Ek defined communicative competence as the ability to communicate with people, the ability to communicate in the native language as the state language and in international relations in a foreign language [10, 65 p.]

When we talk about communication, we need to highlight the fact that it plays an important role in intercultural communication. Kunanbayeva Salima Sagievnna is one of the Kazakhstani scientists who conducted an in-depth study

of the essence of the theory of intercultural communication in foreign language education. Salima Sagieva noted that intercultural communication became popular in the middle of the twentieth century as a result of the strengthening of international relations between the states as a requirement of socio-historical conditions. She also noted that the communicative act as a general definition of intercultural relations is a mutual understanding between the participants of different nationalities [11, 51 p.].

When we talk about researches about communicative competence we should mention that James Cummins identified the difference between cognitive academic language proficiency (CALP) and basic interpersonal communication skills (BICS) [12]. According to his research CALP is a measure of a learner's ability to communicate in a specific interpersonal context while BICS is a language skill that used for everyday interpersonal communication. In other words, CALP is interpreted as a language used in the classroom, while BICS is interpreted as a language used in everyday communication with relatives and friends.

Agreeing with James Cummins that communication varies depending on the scope, it should be noted that this also affects the level of special training between the participants in the communication. An example of a communication that requires cognitive training is the cognitive academic language proficiency proposed by James Cummins. If we say that the communication in the academic environment is based on CALP then it requires deep thinking and preparation as shown in the sketch above.

Due to the pre-presentation of the context in a context-embedded and context-reduced communication environment participants still need academic language and create a special formal environment for communication and our example shows that there is an academic communication between learner and teacher.

Other scientists who have made a deep research about communicative competence are M.Canale and M.Swain who have identified four main sub-competences which can be seen in the table below [13, 29 p.].

Table 2 – Communicative sub-competences

Sub-competence	Research aspect
Grammar	<ul style="list-style-type: none"> - Lexical units - Morphology - Syntax - Semantics - Phonology
Discourse	We can call discourse as a continuing part of grammar. This is explained as an ability to connect sentences on the way of building meaningful units. Discourse sub-competence is used starting to oral communication to written texts. If grammatical sub-competence covers sentence level, discourse studies cohesion between sentences.
Socio-linguistic	Socio-linguistic sub-competence is explained as knowledge of socio-cultural rules of language and discourse which explains concept of: <ul style="list-style-type: none"> - Role of the participants; - The information that participants share; - The function of the communication.
Strategic	This sub-competence helps participants of communication to simplify their speech using verbal and non-verbal strategies in communication.

Given sub-competences are important ways towards communicative competence. Nevertheless, these sub-competences cannot allow us to improve academic communicative competence in students totally. As the main goal of academic communicative competence students need to improve skills of systematizing their thoughts and conducting organized answer in communication.

Results

Agreeing with the research of above scientists, we have adopted our own sub-competences *for academic communicative competence* that will help us to reach our research goal.

The analysis of obtained outcomes from questionnaire and observation on learners brought us to conclusion that we need to improve four main sub-competences in order to achieve our final result – *developing academic communication* of students. Questionnaire pointed out the fact that Linguistic sub-competence is crucial to develop as language form, grammatical accuracy

and meaning of words play huge role in any communication. Strategic sub-competence is vital in communication due to the reason that research is devoted to improve exactly Oral communication where strategy is vital in speech.

Observation highlighted the students` needs of efficiency of discourse. Language level gives students opportunity and knowledge to make up correct sentences while discourse guides students to connect sentences and paragraphs. Smooth connection in speech can be reached via coherence and cohesion which are roots of the discourse.

Additionally, observation on students` performance and responding to learners` needs guided us to the final but weighty sub-competence which is called functional-structural sub-competence. This sub-competence answers to systematization of speech norms and organizational procedure which means creating a plan of speech in mind and tastefully deliver it to communicator or audience.

Taking into account the needs of the learners and results, we have identified four main sub-competences which can be seen in a diagram below.

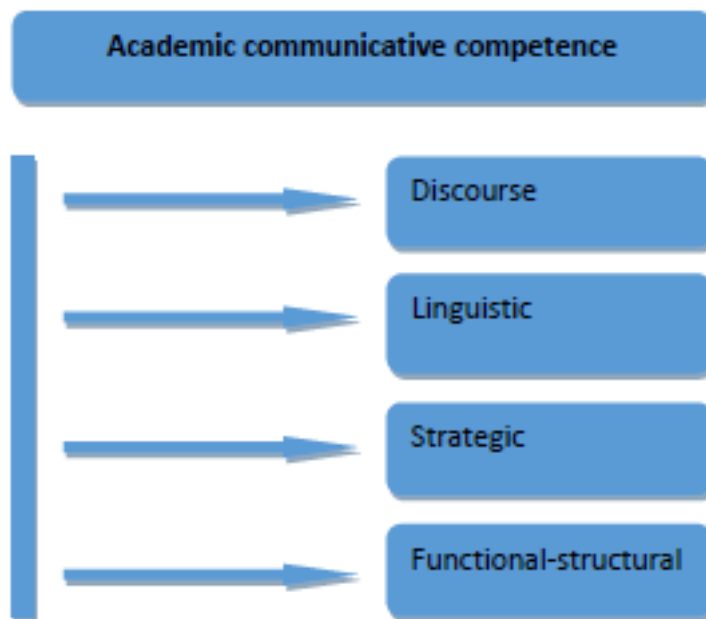

Diagram 1 – Academic communicative sub-competences

According to our sub-competences we have agreed with scientists that discourse is a connection between sentences, as cohesion and coherence are the most important factors in communication. Linguistic sub-competence covers system of language while Strategic contains verbal and non-verbal communication. The fourth sub-competence that we have included is functional structural sub-competence where participants of communication will be able

to express their language understandably, systematically and in organized way. Including this sub-competence is crucial in oral communication due to the fact that main aim of communication is to understand each other, in this regard communicators should organize and systematize their language in speech.

Learners` performance was assessed by fixed set of predetermined criteria and it can be seen in the table below.

Table 3 – Descriptors for assessment criteria

	Descriptors
Linguistic literacy	Improving grammar literacy
	Improving language skills
	Increase vocabulary
Discursive communication	Make connections between thoughts
	Answer on the topic
	Development of communication skills
Strategic concordance	Use of verbal and non-verbal communication
	Ability to distinguish style
	Communication with the communicator
Functional and structural	Creating a plan of thought
	Maintain a structured system

Above given criteria was differentiated into learners` achievements and grouped into low, middle and high level. Those levels showed real performance that students achieved and areas which were needed to deepen their knowledge.

Academic communicative competence is now defined as the ability to function effectively in an academic environment. It is a tool for conducting research activities on the basis of science-oriented texts, critical thinking, increasing their research competence for scientific purposes. It is also considered as the ability of students to conduct educational and research activities, to report on the results of their activities in accordance with the traditions and standards of specific disciplines.

The formation of academic communicative competence in students of non-linguistic specialties is a key tool for young people to communicate in any environment, to present their research to the scientific community and to share their experience.

Discussion

Sub-competences of academic communication cover all the aspects of improving students` speaking skills. Improving the sub-competencies, we develop the academic communicative competence of students of non-linguistic specialties and eliminate the difficulties and obstacles that arise in the delivery of their ideas. The four sub-competencies we have identified include the

linguistic literacy of non-linguistic students, the establishment of discourse communication, the quality use of body language and the organization of connected thinking. Consequently, these sub-competencies are a source of quality academic communication.

Conclusion

To sum up, we came to conclusion that four main sub-competences are important and helpful in developing students' academic communicative competence. Despite the fact that participants in this research are students of International Relations specialty, research can be adopted and be used to other non-linguistic specialties as well.

Academic communication is a form of communication used by future international relations specialists in the world to communicate freely in foreign languages, interact with domestic and foreign colleagues and discuss world news. One of the key factors in the task of accelerating the development of competitiveness is the theory of human capital, which determines the form of study of human intellectual resources. The main condition for a qualitatively new socio-economic breakthrough in the innovative and strategic development of the country is the issue of ensuring the international competitiveness of Kazakhstan. The only way to solve this issue is to increase the number of educated generation, to keep abreast of the latest innovations. Today, one of the most pressing issues in the field of education is the training of qualified and educated professionals. This requires the future specialist to be able to set goals, self-determine ways to achieve them, look for alternative solutions to problems and make the best decisions and take responsibility for their work. If we say that the country's significant place in the world is realized through a rich, energetic, educated, skilled young generation of national consciousness, the effective use of this ability in public relations and the quality of knowledge and skills depends on communicative competence, in particular academic communicative competence.

REFERENCES

- [1]. Кулибаева Д.Н. Методика формирования международно-стандартных уровней владения иностранным языком в условиях школ международного типа: автореф. ... канд.пед.наук: 13.00.02. – Алматы, 2001.
- [2]. Law of the Republic of Kazakhstan on Education. - 2007. - №319-III. - 27 July. URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z070000319>. [Date of application: 02.12.2021]
- [3]. Мавродиева И.В., Симеонов Т.С. Учебно-педагогическая коммуникация в виртуальной среде //США-Китай Иностранный Язык. –2017. –№ 9. –Рр.593-601

[4]. Решетникова Е.В. Научные коммуникации: эволюция форм, принципов организации.– Новосибирск,2020. –URL: <https://sibsutis.ru/upload/publications/9b3/uxofvwfphpyfwz%20nlcieezqkvzohdcsxzhcvdi.pdf>. [Дата обращения: 03.12.2021]

[5]. Sarah R. D., Maja H. Science Communication, United Kingdom, 2016.– P.257

[6]. Салимовски В.А. Жанры в функционально-стилистическом освещении автореф. дис...д-ра филол.наук:10.02.01. –Екатеринбург,2002. URL: http://medialing.spbu.ru/upload/files/file_1394527445_9556.pdf. [Дата обращения: 06.12.2021]

[7]. Стернин А. Общение в финском вузе //Коммуникативное поведение. – Академическое общение: монография. - Воронеж,2010. – №32. – С.17-19/

[8]. Трофимова В. С. Роль интеллигенции в Европе переходного XVII века// Ученые записки, Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. –2008. –№3. –С.181-186.

[9]. Прайс Д.Дж., Бибер Б. Сотрудничество в «невидимом колледже» //Коммуникация в современной науке. – Москва,1976. –С.335

[10].Jan Ate van Ek. Objectives for foreign language learning project. Learning and teaching modern languages for communication //Scope Strabourg. –1985. -№12. –P.87

[11]. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы, 2010. – С.344

[12].Cummins J. Cognitive academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimum age question and some other matters. – Working Papers on Bilingualism. –1979. – №19. –P.9

[13].Canale M., Swain M. Communicative Competence //Applied Linguistics. – 1980. – №1(1). – P. 47

REFERENCES

[1]. Kulibaeva D.N. Metodika formirovaniya mezhdunarodno-standartnykh urovnei vladeniya inostrannym yazykom v usloviyakh shkol mezhdunarodnogo tipa (Methodology for the formation of international standard levels of foreign language proficiency in international schools): avtoref. ... kand.ped.nauk: 13.00.02. – Almaty, 2001. [in Rus.]

[2]. Law of the Republic of Kazakhstan on Education. - 2007. - №319-III. - 27 July. URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z070000319>. [Date of access: 02.12.2021]

[3]. Mavrodieva I.V., Simeonov T.S. Uchebno-pedagogicheskaja kommunikacija v virtual'noj srede (Academic and Pedagogical Communication

in Virtual Environment) //US-China Foreign Language. –2017. –№ 9. –Pp.593-601. [in Rus.]

[4]. Reshetnikova E.V. Nauchnye kommunikatsii: evolyutsiya form, printsipov organizatsii (Scientific communications: evolution of forms, principles of organization).– Novosibirsk, 2020. – URL: <https://sibsutis.ru/upload/publications/9b3/uxofvwfphpyfwz%20nlcieezqkvzohdcsxzhevdi.pdf>. [Date of access: 03.12.2021]. [in Rus.]

[5]. Sarah R. D., Maja H. Science Communication, United Kingdom, 2016. – P.257

[6]. Salimovskii B.A. Zhanry v funktsional’no-stilisticheskom osveshchenii (Genres of speech in functional and stylistic coverage): avtoref. dis. ...d-ra filol. nauk: 10.02.01. – Ekaterinburg, 2002. URL: http://medialing.spbu.ru/upload/files/file_1394527445_9556.pdf. [Date of access: 06.12.2021]. [in Rus.]

[7]. Sternin I. A. Obshchenie v finskom vuze (communication at a finnish university) //Kommunikativnoe povedenie. –Akademicheskoe obshchenie: monografiya. Voronezh,2010. – №32. – S.17-19 [in Rus.]

[8]. Trofimova V. S. Rol’ intelligentsii v Evrope perekhodnogo XVII veka (The Role of the Intelligence in Transitional Europe in the 17th Century) //Uchenye zapiski, Tavricheskogo natsional’nogo universiteta im. V.I. Vernadskogo. –2008. –№3. –Pp.181-186. [in Rus.]

[9]. Prais D. Dzh., Biber V. Sotrudnichestvo v «nevidimom kolledzhe» (Collaboration in the «invisible college») //Kommunikatsiya v sovremennoi nauke. – Moscow,1976. –P.335 [in Rus.]

[10]. Jan Ate van Ek. Objectives for foreign language learning project. Learning and teaching modern languages for communication //Scope Strabourg. –1985. -№12. –P.87

[11]. Kunanbayeva S.S. Teoriya i praktika sovremennogo inoyazychnogo obrazovaniya (Theory and practice of modern foreign language education). - Almaty, 2010. – P.344. [in Rus.]

[12]. Cummins J. Cognitive academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimum age question and some other matters. – Working Papers on Bilingualism. –1979. – №19. –P.9 [in Rus.]

[13]. Canale M., Swain M. Communicative Competence //Applied Linguistics. – 1980. – №1(1). – P. 47

АКАДЕМИЯЛЫҚ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ МӘНІ

*Данабекова А.Б.¹, Кунакова К.У.²

*¹докторант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: aiger_dana@mail.ru

²д.п.н., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: saule.gosteva@mail.ru

Аңдатпа. Қазіргі білім беру жүйесі дайын білімді қабылдауға емес, өздігінен ізденуге бағытталған. Заманауи маманның жұмысына қажетті ақпарат көлемі күннен-күнге артып келеді, сондықтан мектеп бітіруші әрқашан даму мен жетілдіру үдерісінде болуы керек. Халықаралық қатынастардың жиілеген тұсында кез-келген ортада еркін сөйлесе алатын, ойын жүйелі де мазмұнды шет тілінде жеткізе алатын және жиырма бірінші ғасырда әрбір өскелең ұрпақтың бойынан табылуы тиіс дағдыларды толық меңгерген жастарды қалыптастыру – бәсекеге қабілеттіліктің талабы. Осы талаптарға жету үшін студенттердің алдында академиялық коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру міндеті тұр. Мақалада академиялық коммуникативтік құзіреттіліктің мәні зерттеледі және академиялық ортада шет тілінде еркін сөйлесу мүмкіндігі қарастырылады. Мақалада бұрынғы ғалымдардың зерттеулерімен келісе отырып, академиялық коммуникативтік құзіреттілікті қалыптастыру және авторлардың академиялық коммуникативті құзіреттіліктің суб-құзыреттіліктері жайлы ақпарат берілген. Сондай-ақ мақалада академиялық коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру және оның қазіргі кездегі қолданылуы мен маңыздылығы қарастырылады. Осы мәселеге арналған курстар мен зерттеулердің көпшілігі академиялық жазуға арналған, бұл ауызша сөйлеудегі академиялық коммуникацияны жетілдіру қажеттілігін көрсетеді. Бұл жұмыс суб-құзыреттіліктерді жетілдіру арқылы академиялық коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру мүмкіндіктерін көрсетеді.

Тірек сөздер: академиялық коммуникация, коммуникативті құзыреттілік, бәсекеге қабілеттілік, тілдік емес мамандықтар, дискурс.

СУЩНОСТЬ АКАДЕМИЧЕСКОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИЙ

*Данабекова А.Б.¹, Кунакова К.У.²

¹докторант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
e-mail: aiger_dana@mail.ru

²д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
e-mail: saule.gosteva@mail.ru

Аннотация. Современная образовательная система нацелена не на принятие готовых знаний, а на самостоятельный поиск. Объем информации, необходимой для работы современного специалиста, растет день ото дня, поэтому выпускник всегда должен находиться в процессе развития и совершенствования. Формирование молодых людей, способных свободно общаться в любой среде, которые могут выражать мысли на систематизированном и содержательном иностранном языке и которые полностью овладеют навыками, присущими каждому подрастающему поколению в двадцать первом веке – и есть требования конкурентоспособности в период развивающихся международных отношений. Для достижения этих требований перед студентами стоит задача формирования академической коммуникативной компетенции. В статье исследуется сущность академической коммуникативной компетенции и рассматривается возможность свободного общения на иностранном языке в академической среде. В статье представлены сведения о формировании академической коммуникативной компетенции и принятые авторами субкомпетенции академической коммуникативной компетенции, согласующиеся с более ранними исследованиями ученых. Также рассматривается формирование академической коммуникативной компетенции, а также ее текущее использование и важность. Большинство курсов и исследований по этой проблеме посвящены академическому письму, что показывает необходимость улучшения академической коммуникации в устной речи. В статье исследуются возможности формирования академической коммуникативной компетенции за счет совершенствования суб-компетенций.

Ключевые слова: академическое общение, коммуникативная компетентность, конкурентоспособность, неязыковые специальности, дискурс.

Статья поступила 11.02.2022

УДК 371.321

МРНТИ 14.25.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.009

ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІН ЖОБАЛАУ МҰҒАЛІМ ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ РЕТІНДЕ

*Қалиева К.М.¹, Утебаева Б.Т.²

*¹П.ғ.к., профессор Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

²аға оқытушы, Құрманғазы атындағы қазақ ұлттық консерваториясы,
Алматы, Қазақстан, e-mail: bota071@mail.ru

Аңдатпа. Мақала мектептік білім беру жүйесіндегі мұғалімнің жобалық іс-әрекетінің мәні мен мазмұнын зерттеуге арналған. Оқу-тәрбие процесін жобалау – педагогикалық іс-әрекетті жүзеге асырудың тиімді әдістерінің бірі. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі оның педагогикалық үдерісті диагностикалау, болжау және модельдеу қабілетімен анықталады. Олай болса, бүгінгі таңда мұғалім оқушының жеке тұлғасын оқытып, тәрбиелеп және дамытып қана қоймай, сонымен бірге жобалау іс-әрекетін жүзеге асыратын білімдер мен дағдыларды меңгеріп, өз іс-әрекетін жобалау негізінде оқушыларды әлеммен қарым-қатынас жасауға дайындауы керек.

Мақалада жобалық іс-әрекет педагогикалық жағдайды өзгерту және тұлғалық өсуді қамтамасыз ету құралы ретінде талданады. Педагогикалық жобалау дағдылары мұғалімнің білім берудегі әртүрлі мәселелерді шешу қабілетін дамытуға, өзін-өзі шығармашылық педагогикалық тұрғыдан анықтауға, өзін-өзі ұйымдастыруға, өзіндік өсу мен педагогикалық жетістіктерді жобалауға ықпал етеді, мұғалімнің құзыреттілігін арттырады және оның тұтастай тұлғалық дамуына мүмкіндік береді.

Авторлар мұғалімнің жобалық іс-әрекетінің мәні мен мазмұнын ашады; педагогикалық жобалардың түрлеріне сипаттама береді; педагогикалық үдерісті жобалаудың үлгілеу, жобалау, құрастыру кезеңдеріне егжей-тегжейлі тоқталады. Үлгілеу кезеңінің мақсаты – үлгіні талдау негізінде оқу-тәрбие үдерісін жетілдіру мүмкіндіктерін анықтау, оның тиімділігі мен сапасын арттыру мүмкіндіктерін іздестіру. Авторлардың пікірінше, бұл кезеңде жобаны жүзеге асыру барысында өзгертін оқу-тәрбие үдерісінің мәнді сипаттамаларын, аса маңызды қасиеттерін және құрамдарын ажыратып көрсеткен тиімді.

Мақалада жобаны жүзеге асырудың нәтижелілігі педагогикалық үдеріске қатысушылардың жобалау кезеңіндегі белсенділігімен

байланыстырылады. Ал, құрастыру кезеңінде жасалған жобаны оған қатысушылардың нақты жағдайларда пайдалана алуы үшін егжей-тегжейлі қарастыра түсу қажеттігі ескертіледі.

Тірек сөздер: жоба, жобалық іс-әрекет, педагогикалық жобалау, оқу-тәрбие үдерісін жобалау, педагогикалық үдеріс, педагогикалық жағдаяттар, мұғалімнің кәсіби шеберлігі, үлгілеу, құрастыру.

Кіріспе және негізгі ережелер

Педагогиканың қазіргі гуманистік парадигмасы білім беру процесін оқушы, оның қажеттіліктері мен мүдделері тұрғысынан қарастыруды, бүкіл үдерісті «баланың тұлғасы мен іс-әрекеті төңірегінде» құруды талап етеді. Мұндай бағдар, яғни оқу мазмұнына немесе мұғалімнің іс-әрекетіне емес, оқушыға бағытталу мектептегі оқу-тәрбие үдерісін жаңа қырынан көріп, оны жобалаудың жолдарын әзірлеуге мүмкіндік береді.

Осы тұрғыда мұғалімнің алдында тұрған басты практикалық міндет: жеке сабақтағы тақырыпты және жалпы мектеп курсына оқып үйренуде білім беру үдерісін дұрыс, педагогикалық мақсатқа сай жобалау білу.

Жобалаудың ерекшелігі - жаңа объектілердің, жүйелердің кескіндерін жасау. Жобалау өнерге жақын, өйткені ол әрқашан терең, жеке және шабытсыз, тапқырлықсыз, өзіндік ерекшеліксіз орындалуы мүмкін емес. Құрастыра отырып, жобалаушы оны нақты жағдайлармен байланыстырады, осы құрылымға қол жеткізудің жолдарын анықтайды, соңғы мақсатқа жету үшін қажетті ресурстарды іздейді. Жоба бойынша жұмыс кезінде және ол аяқталғаннан кейін жобалаушы нәтижелерді өз жобалауымен салыстырады және қажет болған жағдайда түзетулер енгізеді. Көрсетілген бұл әрекеттер тізбегі - жобалаудың жалпы реттілігі.

Кез келген ізденістің бастапқы кезеңі зерттеліп жатқан құбылыстың маңызды сипаттамаларын түсіндіру болып табылатындықтан, біз ең алдымен «жобалау», «педагогикалық жобалау», «жоба», «педагогикалық жоба» ұғымдарының мағынасына тоқталуды жөн көрдік.

Мектептік білім беруді жаңғырту мәселелерін шешудің қазіргі жағдайында мұғалімнің атқаратын ролі ерекше. Ұстаз, оның білімі мен тәжірибесі, педагогикалық әдептілігі мен шеберлігі, адамгершілік қасиеті мен ісіне берілгендігі еліміздегі білім беру жүйесінің шынайы жағдайын анықтайды.

Осы орайда, мұғалімнің кәсіби іс-әрекеті күрделене түсуде: жаңа іс-әрекеттер түрлері пайда болуда, білім беру мазмұны өзгеруде, жаңа педагогикалық технологиялар жасалуда, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне қойылатын талаптар жоғарылауда. Мұның бәрі негізгі педагогикалық парадигманың өзгеруі аясында өтуде.

Соңғы онжылдықтарда қалыптасқан педагогикалық іс-әрекеттің жаңа түрлерінің бірі – педагогикалық жобалау. Педагогикалық жобалаудың объектілері: білім беру жүйесі; жалпы және кәсіптік білім беру мазмұны; педагогикалық үдеріс; оқыту технологиясы; педагогикалық құралдар; белгілі бір оқу орнының және бүкіл ауданның, қаланың, облыстың оқыту жүйесі; білім алушының жеке басы; мектепшілік басқару жүйесі; педагогикалық инновациялар және т.б. Мақалада жобалаудың негізгі нысандарының бірі – мектептегі оқу-тәрбие үдерісі қарастырылады.

Бірқатар ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде жобалау интеллектуалды іс-әрекеттің бір түрі ретінде, шындықты қайта ойластыру және өзгерту түрінде [1,2] қарастырылса; зерттеушілердің енді біразы жобалауды оқушының тұлғасын қалыптастыру қажеттілігіне сәйкес белсенді әрекет [3] немесе педагогикалық іс-әрекетті жаңадан қайта құру құралы ретінде [4] анықтайды. Жобалауды білім беру үдерісін құрылымдау бойынша шығармашылық іс-әрекет ретінде қарастыратын З.С.Жиркова пайымдауы да аса қызығушылық тудырады [5].

Ал В.С. Безрукованың пікіріне сүйенсек, жобаны белгілі бір ғылыми мәселені шешу үшін біріктірілген және нақты педагогикалық жүйені қайта құруға бағытталған әртүрлі ғылыми пәндерден алынған білімді қамтитын кешенді тұжырымдама ретінде қарастыруға болады [6].

Зерттеушілер еңбектерінде тұжырымдалған «болжау», «жоспарлау», «бағдарламалау» ұғымдарын қарастыра отырып, жобалаудың әртүрлі құрылымдық және функционалды түрлері туралы түсінікті кеңейтуге болады.

Мәселен, бірқатар зерттеушілер «жоспарлауды» іс-әрекеттің белгілі бір кезеңінде әдістер мен құралдарды қолдану реті туралы оймен байланыстырады, ал «бағдарламалау» құрылымды таңдауды және жоспарлар мен жобаларды іске асыру үшін бағдарламалар құруды қамтиды.

Тұтастай алғанда, педагогикалық жобалау күрделі міндет болып табылады, оны шешу қарастырылатын мәселенің әлеуметтік-мәдени астарын ескере отырып жүзеге асырылады, себебі әлеуметтік-мәдени, психологиялық-педагогикалық, техникалық-технологиялық және ұйымдастырушылық-басқару аспектілері өзара әрекеттестікте және бірін бірі толықтырып отырады.

Жалпы және қысқаша анықтама бойынша, жоба - бұл іс-әрекеттің негізін құрайтын үлгі, яғни іс-әрекетті бастау және оны реттеу, қазіргі мен өткенді ескере отырып ұсынылатын болашақ туралы идея. Сонымен қатар, жоба қажеттілікті, әрекет жоспарын қанағаттандыру тәсілі де болып табылады. Педагогикалық саладағы жоба әрқашан оны жүзеге

асыру барысында талданып, түзетіліп отыруды қажет ететін үдеріс болып табылады.

Қолданыстағы ерекшелігі және нақты мәселелерді шешуге өте ыңғайлы жүйе ретінде жобаны оның қызметтері, құрылымы және үдеріс тұрғысынан талдауға болады.

Зерттеушілер пікіріне сүйенсек, жоба идеялар немесе ұғымдар ғана емес, сонымен бірге нақты іс-әрекеттер, сондықтан жоба педагогикалық жүйенің құрылымдық және іс-әрекеттік сипаттамасындағы қатынастар жүйесін, олардың қайта құрылу үдерісін де сипаттайды. Педагогикалық жүйедегі өзара байланыс қазірдің өзінде болғандықтан, жоба қолданыстағы осы өзара байланыстардың, белгілі бір мәселені шешуге қажет жаңа өзара байланыстардың сипаттамасын және қалаған мақсатқа жету үшін маңызды болып табылатын өзара байланыстар мен әрекеттерді сипаттайды.

Педагогикалық жоба бір уақыттағы белгілі бір іс-әрекет түрі, автордың немесе авторлар тобының жұмысы, білім беру жүйесін, жаңа педагогикалық білімді мақсатты дамыту құралы ретінде әрекет етеді.

Сонымен, педагогикалық жобалауды қарастырудың әртүрлі тәсілдерін талдау педагогикалық жобаны белгілі бір жағдайларда білім беруді жетілдіруге бағытталған педагогикалық идеяларды құруда және іске асырудағы шығармашылық ретінде педагогикалық іс-әрекеттің ерекше түрі екендігіне көз жеткізе түседі.

Жобалау мәселесі бойынша психологиялық және техникалық әдебиеттерді талдау үш кезеңнен тұратын жобалау үдерісінің құрылымын анықтауға мүмкіндік береді: а) жобаларды әзірлеу; б) оларды жүзеге асыру; в) нәтижелерді талдау және жобалау үдерісі.

Қазіргі уақытта білім беру саласындағы өзгерістер мұғалімдердің күш-жігерін педагогикалық жобаларды әзірлеуге және іске асыруға ерекше шоғырландыру қажеттілігін тудыруда. Демократиялық өзгерістер нәтижесінде туындаған өзгерістер педагогикалық ұжымдардың шығармашылық ізденіс мүмкіндіктерін кеңейтеді, қоғамдағы жағдайдың өзіндік ерекшелігі білім беру мен педагогикалық үдерістердің мазмұны мен ұйымдастырылуына мақсатты өзгерістер енгізуді қажет етеді.

Осы орайда Е.С. Заир-Бек «білім беруді жетілдіруге бағытталған педагогикалық идеяларды құру және жүзеге асыру, белгілі бір жағдайларда оның дамуы мен қайта құрылуын «педагогикалық жобалау» терминімен анықтайды, соған сай педагогикалық үдерістерді жетілдіру міндеттерін атап көрсетеді [7].

Педагогикалық жобалаудың мақсаты «алдағы іс-әрекеттің қиялдық нұсқаларын жасау және оның нәтижелерін болжаумен»

анықталатындығына өз кезегінде белгілі ғалым В.П.Беспалько назар аудартқан болатын [8].

Педагогикалық жобалау ғылыми-педагогикалық проблема ретінде қазіргі кезде қалыптасу, эмпирикалық тәжірибе мен алдыңғы зерттеулер нәтижелерін жалпылау кезеңінен өтуде.

Е.С. Заир-Бек жобалауды жүйелік көзқарас тұрғысынан зерттей отырып, бұл үдерісті білім беру жүйесінің дамуын, олардың өзгеруіне әсер етуді басқару ретінде толықтыра түседі. Педагогикалық жобалауды мұғалімнің іс-әрекет мәдениетін игеру тұрғысынан қарастыра келе, ол бұл тұжырымдаманы іс-әрекет теориясы тұрғысынан талдайды. Автордың пікірінше, мұғалімдердің кәсіби қис-әрекеті құрылымында әрдайым педагогикалық үдерістердің тиімді нәтижелер мен жетістікке жету әдістерін болжау, іс-әрекеттерді жоспарлау, талдау және ықтимал балама шешімдерді бағалау қажеттілігін көрсететін жобалау құрамдары болуы маңызды.

Бұл айтылғандар, педагогикалық жобалауға дайындықтың мазмұнына мақсатты, мазмұнды және технологиялық құрамдардың енгізілуі қажеттігіне көз жеткізе түседі және оларды ажыратып көрсетудің маңыздылығын байқатады.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Білім беру жүйесі ұйымдастырушылық жүйелер тобына жататындықтан, педагогикалық жобалау қызметі педагогикалық жүйенің тиімді дамуы мен жұмыс істеуіне әсер етеді деп болжауға болады. Жобалау мен жүйені басқарудың өзара байланыс диалектикасы бар.

Жобаларды әзірлеуді және іске асыруды ұйымдастыру кезінде көптеген зерттеушілер жобалауды жүйеге бағытталған әсер ету нұсқасы ретінде, жүйені басқару аспектілерінің немесе оның бөліктерінің бірі ретінде қарастырады.

Мұғалім үшін жобалаудың негізгі объектісі - педагогикалық үдеріс. Педагогикалық үдеріс - бұл оқушылар мен мұғалімдердің тікелей өзара әрекеттесуіне ықпал ететін құрамдас бөліктерді біріктіру. Педагогикалық жағдаят педагогикалық үдерістің ажырамас бөлігі болып табылады. Жағдаяттар әрқашан ерекше, олар сабақ, емтихан, экскурсияны өткізу барысында пайда болады немесе және әдетте дереу шешіледі.

Педагогикалық жағдаяттардың маңызы орасан зор. Олар арқылы педагогикалық үдеріс көрініс табады. Бұл құбылыс педагогикалық үдерістің және тұтастай алғанда педагогикалық жүйенің барлық артықшылықтары мен кемшіліктерін шоғырландырады.

Педагогикалық жағдаяттар өздігінен пайда болуы немесе жобалануы мүмкін. Бірақ тіпті өздігінен пайда болған мәселелер де ойластырылған түрде шешіледі, ол жағдайлардан шығу алдын-ала жобалау арқылы жасалады.

Педагогикалық жобалау үдеріс ретінде нормативтік және шығармашылық сипатта болады. Реттеушілік дегеніміз, яғни жобаны іске асырудың өзіндік принциптері, формалары, құралдары мен әдістері. Шығармашылық үдеріс - бұл әр жоба ерекше болғандықтан, мұғалім өзінің сезімдерін, әлеуетін, шығармашылығын, жеке басы қасиеттерін іске қосады. Кез-келген мұғалімнің іс-әрекетінде педагогикалық жобалаудың болуы, оның жұмысының тұрақты құрамдас бөлігі ретінде қарастырылуы қажет.

Жобалаудың нормативтік бөлігін сипаттайтын принциптер:

- жалпы әдіснамалық дәлелдер немесе «зерттеу дәлелдері». Жоба құндылықтарды анықтаудан басталады, ал басты назарда - білім беру мақсаттары. Құндылықтарды, мақсаттарды анықтау арнайы жалпылауды қажет етеді, сондықтан мақсаттарды анықтауға көзқарастардың әдіснамалық және теориялық негізделуі қажет, сонымен бірге оларға қол жеткізудің мүмкін жолдары туралы болжамдар қажет;

- кез-келген педагогикалық үдерісті жобалау оның әр түрлі құрамдарының бір-бірімен және сыртқы ортамен өзара әрекеттесуі ескеріле отырып ұйымдастырылғаны жөн. Жобалаудағы сәйкестілік педагогикалық үдерістердің бірлігі мен әртүрлілігін, олардың толықтырылуын, өзара байланысын және өзара әсерін қамтиды;

- ұйымдастырылған үдерістердің өзара байланысы, біртектілігі және бөлінуі ретінде анықталатын жобалауды ұйымдастырудың бірізділігі қамтамасыз етеді. Бірізділік жобалаудағы кезеңдерді ұйымдастырудың, әрқайсысының алдыңғы және келесі өзара байланысын негіздей отырып, олардың маңыздылығын алға тартады және алдыңғы кезекті келесі ұйымдастыруға бағыттайды; сондай-ақ белгілі бір кезең бойынша оны жүзеге асырудың ішінара толықтығын анықтауға көмектеседі;

- педагогикалық міндеттерді шешуге көңіл бөлу. Жобаларды іске асыруда және әзірлеуде бастысы - белгілі бір жағдайларда білім беру, оқыту, тұлғаның дамуы үдерістерінің психологиялық-педагогикалық заңдылықтарын негіздеу және қарастыру.

- адамдық басымдықтар қағидаты: ол ішкі жүйелерге, үдерістерге немесе жағдаяттарға қатысатын адамға бағдарлау ретінде негізгі болып табылады. Жобаланған нысандар оқушылардың нақты қажеттіліктеріне, қызығушылықтарына, қабілеттеріне бағынуы керек, бұл олардың шығармашылықпен әрекет етуіне мүмкіндік береді. Жобалау кезінде

мұғалімге өзін оқушының орнына қою; оның мінез-құлқын, оған құрылған жүйенің, үдерістің немесе жағдайдың әсерінен пайда болатын сезімдерді болжау ұсынылады;

- өзін-өзі дамыту қағидаты, бұл жасалған жобалардың серпінділігі, икемділігі, оларды іске асыру кезінде түзету қабілеттілігін білдіреді, яғни жоба осы принципке сәйкес жасалуы керек, мұғалімнің қолындағы әдіс-тәсілдердің, құралдардың, формалардың қорынан оқушылардың жетілуіне не көмектесетінін таңдау еркіндігі болуы керек.

Жобалау үдерісінде кеңінен қолданылатын жоспардың болуы маңызды. Жоспар - бұл істердің (іс-қимылдардың) тізбесі, оларды өткізу тәртібі мен орны көрсетілген құжат. Жобалау үдерісінде жоспарлар өте кең қолданылады: оқу жоспары, тәрбие жұмысының жоспары, сабақ жоспары және т.б.. Бұл жоспарлардың әрқайсысының өзіндік мақсаты мен құрылымы бар. Осы тұрғыдан алғанда педагогикалық жобалауды педагогикалық теория мен практикада технологияны дамыту тетігі ретінде түсіндіретін зерттеушілер пікірімен толық келісуге болады.

Жобалау оның логикасын, оның әр кезеңінің мәнін түсінуге байланысты. Демек, педагогикалық жобалау дегеніміз - алдағы іс-әрекеттің дамуы жалпы идеядан нақты сипатталған әрекеттерге ауысатын, кезеңдеп орындалатын күрделі көп сатылы іс-әрекет.

Педагогикалық жобаларды әзірлеу кезінде үдерісті тұтастай ұйымдастыруға және оның әр кезеңіне тән белгілі бір қисын бар. Кезең - бұл жеке сәт, үдеріс кезеңі. Жобалау логикасының басты ерекшелігі мен күрделілігі қолда бар мәліметтерге сүйене отырып, ол арқылы кейбір болашақ оқиғалар, білім беру жүйелерінің жағдайы, педагогикалық үдерістердің дамуы болжанады.

Жобалау кезеңдерін былайша ажыратып көрсетуге болады:

I кезең - үлгілеу,

II кезең - жобалау,

III кезең - құрастыру.

Педагогикалық үлгілеу педагогикалық жүйелерді, үдерістерді немесе жағдайларды құру мақсаттарын (жалпы идеяны) және оларға жетудің негізгі жолдарын қарастырады. Педагогикалық жобалау жасалған үлгіні одан әрі дамыту және оны практикалық қолдану деңгейіне жеткізуді білдіреді. Педагогикалық құрастыру алда тұрған іс-әрекеттің болжамдық нұсқаларын жасау және оның нәтижелерін болжау болып табылады.

Нәтижелер

Жобалау сатылары мен мазмұны туралы ғалымдардың көзқарасын зерттей отырып, педагогикалық жобалау сатыларының келесі жіктелмесін ұсынуға болады:

- түпкілікті нәтижені болжауға негіз болатын проблеманы анықтау және оны шешу жолдарын анықтау;

- жобаның мазмұнын түрлендірудің және түсіндірудің нақты міндеттеріне тасымалдау арқылы мақсатты нақтылау, оны іске асыру үшін әдістер мен құралдарды таңдау;

- тиісті құралдар мен реттіліктерді қолдана отырып, практикалық жағдайдағы нақты және дәйекті әрекеттер мен іс-қимылдарды анықтау.

Қорыта келгенде, педагогикалық жобалау үдерісін болжау, оның мазмұнын анықтау және педагогикалық жобаны құру технологиясымен байланыстыруға болады.

Педагогикадағы жобалау оқыту мен тәрбиелеу үдерістерін болжау, мақсат қою, жоспарлау және ұйымдастырумен байланысты. Тіпті қарапайым жеке педагогикалық жобаларды әзірлеу мұғалім үшін болжау дағдысы мен болжау тәжірибесін қажет етеді.

Болжау - алдын-ала болжау, арнайы зерттеуге негізделген бір нәрсенің алдағы дамуы мен нәтижесі туралы қорытынды. Сондықтан болжау болжамы жасалады. Жақсы жасалған болжам болашақ шешімдердің өрісін, педагогикалық іс-әрекеттің стратегиясы мен тактикасын анықтауға және белгіленген нәтижелерге қол жеткізуге көмектеседі. Болжау жобалау жұмыстарының барлық сатыларымен байланысты: мақсат қою, талдау, бағалау және өзін-өзі бағалау, іс-әрекетті жоспарлау және түзету, жобалау әдістері мен әдістерін таңдау, мақсатқа жету үдерісін ұйымдастыру және жобаны іске асыру барысында туындайтын мәселелерді шешуге бағытталған мұғалімнің мақсаттары мен міндеттері.

Болжау логикалық талдау, тәжірибе және түйсігі арқылы жобалаудағы «кейбір белгісіздіктерді» жоюға көмектеседі. Мұның өзі болжау үдерісін мұғалім үшін педагогикалық жобалаудың қажетті, тұрақты құрамдас бөлігі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Кез-келген педагогикалық жоба мақсаттың нақты анықталуымен сипатталады. Мақсат қою - бұл әрдайым қозғалыс бағыты мен нәтижелерінің логикалық анықтамасы, «бағдар бойынша біртіндеп алға жылжу нүктелері». Жобалаудағы мақсат қою - бұл тәрбиешілердің мақсаттарды анықтауы, оларды талдауы және бағалауы, негіздеуі, жобалық құжаттамада көрсетуі. Демек, мақсат қою үдерісін педагогикалық жобалаудың қажетті, тұрақты құрамдас бөлігі ретінде қарастыруға болады. Оқу үрдісіндегі өзгерістер кезінде оның дамуының тұрақты, табиғи заңдылықтарын бұзуға болады, бірақ бұған барлық мақсаттардың өзара байланысын және оларға қол жеткізу нәтижелерін үнемі талдау, жобаланған үдерістерді түзету арқылы жол беруге болмайды.

Оқу үдерістерін жобалау кезінде теориялық тұрғыдан ең қиын білім беру мазмұны туралы мәселе туындайды. Мазмұнды әлеуметтік мәдениеттің көрінісі ретінде және оны ассимиляциялау тәсілдері ретінде анықтай отырып, В.И.Гинецинский бұл білім беру мақсаттарына жету үшін пәндік бағыттардың және оқытушылар мен студенттердің ұйымдасқан бірлескен іс-әрекетінің мазмұнында жасалған деп санайды [9].

Жобалар жасай отырып, мұғалім әр нақты жағдайда білім берудегі пәндік бағыттар мен қызмет түрлерін құру проблемасына тап болады. Жобалау мазмұны пәндік аймақтың сипатына байланысты әр түрлі пәндерді зерттеуді көрсетеді. Пәндік бағдарламаларды және академиялық пәндердің мазмұнын жобалау теориясы нақты пәндерді оқыту әдістемесінің бір бөлігі болып табылады.

Сонымен, білім беру мазмұнын жобалау қоршаған білім беру жағдайларына, жобалау мақсаттарының табиғаты мен мұғалімнің жеке және кәсіби сапаларының даму деңгейіне байланысты жүйемен анықталады.

Жобалау логикасына сәйкес келесі кезең жобаның мақсатын іске асыру кезінде шешілуі керек міндеттерді нақтылауға, іс-қимыл тактикасын анықтауға бағытталған; жобалау мәселелерін шешу үшін іс-әрекеттің әр түрлі бағыттары бойынша жоспарлар құру қажет. Көбінесе бұл кезеңді зерттеушілер жедел жоспарлау ретінде анықтайды [10].

Бұл айтылғандар, жобалауды жоспарлау іс-әрекетінің міндетті кезеңдерінің бірі ретінде ұғыну қажеттігіне меңзейді. Жоспарлау - бұл білім мен ұйымдасқан іс-әрекет арасындағы байланыс үдерісі. Бұл жағдайда білім - нақты мақсаттар мен күтілетін нәтижелер болжамы, орындалған іс-әрекеттер - жобаны іске асыру барысы. Осылайша, жоспар мақсаттар мен болжамды жоспардың орындалуымен байланыстырады.

Зерттеушілер жоспарлау кезінде белгілі бір жағдайларда мақсатқа жетудің ең жақсы нұсқаларын анықтау үшін ресурстар мен әдістерді біріктіру қажеттілігіне орынды назар аудартады. Педагогикалық үдерісте ресурстар іс-әрекеттің мазмұны, уақыт, материалдық-әдістемелік қамтамасыз ету, мұғалімдер мен жобаға қатысушылардың барлығының қабілеттері мен дағдылары қарастырылады.

Демек, жоспарлауды мұғалім үшін педагогикалық жобалаудың ажырамас құрамдас бөлігі ретінде қарастыруға толық негіз бар.

Кез-келген жобаны әзірлеу жағдайларды талдаудан және жобалау үдерісіне кіретін мәселелерді таңдаудан басталады. Жағдайды тереңірек зерттеу және жобалау тәжірибесіндегі қарама-қайшылықтарды ашу үшін педагогикалық диагностика әдістері қолданылады. Педагогикалық

жобалаудың кез-келген кезеңі мұғалімнің диагностикалық әдістерді түсінуі және оларды қолдана алу мүмкіндігімен байланысты. Алайда бұл арнайы қарастыруды қажет ететін мәселе болып табылады.

Қорытынды

Педагогикалық жобалау - бұл білім беру жүйесін түрлендіруге және дамытуға бағытталған болжалды және жалғасатын іс-әрекеттер, қажетті жағдайлар мен құралдар жүйесі.

Мұғалімнің педагогикалық жобалауы - бұл педагогикалық жүйелерді, үдерістер мен жағдаяттарды жобалау мен өзгертуге бағытталған инновациялық педагогикалық іс-әрекеттің мақсатты түрі, өйткені ол проблемалық жағдаятты анықтау, мақсат қою, түрлендіру және іс-әрекеттің мазмұнын түсіндіру қабілетін дамытумен байланысты. Іс-әрекеттің (жобаның) нәтижесіне қол жеткізу үшін тиісті құралдарды таңдай білу қажеттігі туындайды.

Сонымен, мұғалімнің іс-әрекетіндегі педагогикалық жобалау - бұл жобаны құру мен іске асырудағы мақсатты инновациялық тәсіл.

Жобалау үдерісі келесі кезеңдерді қамтиды:

- болашақ жобаны болжау;
- жоба құру;
- жобаны іске асыру.

Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, педагогикалық жобалаудың диагностикалық, мақсат қою, жоспарлау, болжау, талдау және бағалау, ойластырылған педагогикалық өзара іс-қимыл құрамдарын ажыратып көрсетуге болады.

Қорыта келгенде, педагогикалық жобалау мектептік білім берудің өзекті мәселесі және педагогикалық іс-әрекеттің құрамды бөлігі деген ой тұжырымын жасауға болады.

ӘДЕБИЕТ

[1]. *Бездухов В.П., Бездухов В.П. Аксиологическое общение как предмет педагогической рефлексии. – Текст : непосредственный // Самарский научный вестник. – 2019. – Т. 8, № 4 (29). – С. 227-231.

[2]. Кирьякова А.В. Теория ориентации личности в мире ценностей: Монография. – Оренбург: РИО ОГПИ, 1996. – С. 14

[3]. Зимняя И.А., Зимняя, И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И. А. Зимняя. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.

[4]. Проектирование как способ инновационного преобразования

педагогической действительности /И.А. Колесникова, М.П. Горчакова-Сибирская; под ред. В.А. Слостенина, И.А. Колесниковой. 2-е изд., стер. - Москва: Академия, 2007. - 288 с.

[5]. Жиркова З.С. Основы педагогического проектирования: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.. - Москва: Академия естествознания, 2014. - 129 с.

[6]. Безрукова В.С. Педагогика. Проективная педагогика: Учебное пособие. — Екатеринбург: Деловая книга, 2017. - 344 с.

[7]. Заир-Бек Е. С. Педагогическое проектирование в системе образования: Методические материалы. - СПб., 2016. - 19 с

[8]. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. - М.: Педагогика, 1989. -192 с.

[9]. Гинецинский В. И. Основы теоретической педагогики: Учебное пособие. - М., 2017. - 154 с.

[10]. Заир-Бек Е. С. Основы педагогического проектирования: Учеб. пособие. для студентов педагогического бакалавриата, педагогов-практиков. - СПб., 2016. - 234 с.

REFERENCES

[1]. Bezdukhov V.P., Bezdukhov V.P. Aksiologicheskoye obshcheniye kak predmetnoy pedagogicheskoy refleksii (Axiological communication as a subject of pedagogical reflection). – Tekst : neposredstvennyy // Samarskiy nauchnyy vestnik. – 2019. – Т. 8, № 4 (29). – S. 227-231 [in Rus.]

[2]. Kir'yakova A.V. Teoriya oriyentatsii lichnosti v mire: (Theory of personality orientation in the world of values) Monografiya. – Orenburg: RIO OGPI, 1996. – S. 14 [in Rus.]

[3]. Zimnyaya I.A., Zimnyaya, I. A. Klyuchevyye kompetentnosti kak rezul'tativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo priznaniya v obrazovanii (Key competencies as the effective-target basis of the competence approach in education). Avtorskaya versiya / I. A. Zimnyaya. – Moskva: Issledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2004. – 42 s. [in Rus.]

[4]. Pedagogicheskoye proyektirovaniye: uchebnoye posobiye dlya vysshikh uchebnykh zavedeniy (Designing as a way of innovative transformation of pedagogical reality) /И.А. Колесникова, М.П. Горчакова-Сибирская; под ред. В.А. Слостенина, И.В. А. Колесниковой, 2-ye izd., ster. - Москва: Академия, 2007. - 288 s. [in Rus.]

[5]. Zhirkova Z.S. Osnovy pedagogicheskogo proyektirovaniya (Fundamentals of pedagogical design): ucheb. posob. dlya stud. vyssh. ucheb. zaved. /Z.S. Zhirkova. - Moskva: Akademiya yestestvoznaniya, 2014. - 129 s. [in Rus.]

[6]. Bezrukova VS. Pedagogika. Proyektная pedagogika (Pedagogy. Projective pedagogy): Uchebnoye posobiye— Yekaterinburg: Delovaya kniga, 2017. - 344 s. [in Rus.]

[7]. Zair-Bek Ye. S. Pedagogicheskoye proyektirovaniye v sisteme obrazovaniya (Pedagogical design in the education system): Metodicheskiye materialy. - SPb., 2016. - 19 s. [in Rus.]

[8]. Bepal'ko V.P. Sdayutsya pedagogicheskoy tekhnologii (Components of pedagogical technology). - M.: Pedagogika, 1989. - 192 s. [in Rus.]

[9]. Ginetsinskiy V. I. Osnovy teoreticheskoy pedagogiki (Fundamentals of theoretical pedagogy): Uchebnoye posobiye. - M., 2017. - 154 s. [in Rus.]

[10]. Zair-Bek Ye. S. Osnovy pedagogicheskogo proyektirovaniya (Fundamentals of pedagogical design): Ucheb. posobiye. dlya studentov pedagogicheskogo bakalavriata, pedagogov-praktikov. - SPb., 2016. - 234 s. [in Rus.]

ПРОЕКТИРОВАНИЕ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ

*Калиева К.М.¹, Утебаева Б.Т.²

*¹к.п.н., профессор КазУМОиМЯ им.Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

²ст.преп., Казахская национальная консерватория имени Курмангазы,
Алматы, Казахстан, e-mail: bota071@mail.ru

Аннотация. Статья посвящена изучению сущности и содержания проектной деятельности педагога в системе школьного образования. Проектирование учебно-воспитательного процесса является одним из эффективных методов осуществления педагогической деятельности. Профессионализм учителя определяется его способностью к диагностике, прогнозированию и моделированию педагогического процесса. Таким образом, сегодня учитель должен не только обучать, воспитывать и развивать личность школьника, но и владеть знаниями, умениями осуществления проектировочной деятельности и готовить обучающихся к взаимодействию с миром на основе проектирования своей деятельности.

В статье проектная деятельность проанализирована как средство изменения педагогической действительности и обеспечения личностного роста. Именно умения педагогического проектирования развивают у учителя способность к разрешению различных проблем в образовании, способствуют творческому педагогическому самоопределению, самоорганизации, самопроектированию собственного роста и

педагогических достижений, повышают компетентность учителя и влияют на целостное развитие личности.

Авторы раскрывают сущность и содержание проектной деятельности учителя; дают характеристику основных видов педагогических проектов; подробно описывают этапы проектирования педагогического процесса: моделирование, проектирование и конструирование. Цель этапа моделирования - выявление возможностей совершенствования учебно-воспитательного процесса, поиска резервов повышения его эффективности и качества на основе анализа модели. По мнению авторов, на данном этапе важно выделить сущностные характеристики, важнейшие качества и компоненты учебно-воспитательного процесса, которые будут изменены в ходе реализации проекта.

На этапе проектирования деятельность выражена в конкретном плане действий. Успешность реализации программы будет зависеть от степени участия на данном этапе всех участников учебно-воспитательного процесса. Конструирование - это дальнейшая детализация созданного проекта, приближающая его для использования в конкретных условиях реальными участниками учебно-воспитательных отношений.

Ключевые слова: проект, проектная деятельность, педагогическое проектирование, проектирование учебно-воспитательного процесса, педагогический процесс, педагогические ситуации, профессионализм учителя, моделирование, конструирование.

DESIGN OF THE EDUCATIONAL PROCESS AS A COMPONENT PART OF THE TEACHER'S PEDAGOGICAL ACTIVITY

*Kalieva K.M.¹, Utebayeva B.T.²

¹c.p.s., professor, KazUIR&WL named after Abylai Khan,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

²senior teacher Kurmangazy Kazakh national conservatoire
Almaty, Kazakhstan, e-mail: bota071@mail.ru

Abstract. The article is focusing on the study of the essence and content of the project activity of a teacher in the system of school education. The design of the educational process is one of the effective methods for the implementation of pedagogical activities. The professionalism of a teacher determined by his ability to diagnose, predict and model the pedagogical process. Thus, today the teacher must not only educate and develop the personality of the student, but also possess the knowledge, skills to carry out design activities and prepare students to interact with the world based on the design of their activities.

In the article, project activity is analyzing as a means of changing pedagogical reality and ensuring personal growth. It is the skills of pedagogical design that develop the teacher's ability to solve various problems in education, contribute to creative pedagogical self-determination, self-organization, self-design of one's own growth and pedagogical achievements, increase the teacher's competence and influence the integral development of the individual.

The authors reveal the essence and content of the project activities of the teacher; give a description of the main types of pedagogical projects; describe in detail the stages of designing the pedagogical process: modeling, design and construction.

The purpose of the modeling stage is to identify opportunities for improving the educational process, to search for reserves to increase its efficiency and quality based on the analysis of the model. According to the authors, at this stage it is important to highlight the essential characteristics, the most important qualities and components of the educational process, which will be changed during the implementation of the project.

At the design stage, activities are expressed in a specific action plan. The success of the program implementation will depend on the degree of participation at this stage of all participants in the educational process. Designing is a further detailing of the created project, bringing it closer for use in specific conditions by real participants in educational relations.

Key words: project, project activity, pedagogical design, design of the educational process, pedagogical process, pedagogical situations, teacher's professionalism, modeling, design.

Статья поступила 23.02.2022

УДК 378.14.015.62

МРНТИ 14.35.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.010

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ
ИНФОРМАЦИОННО-КОНТРОЛИРУЮЩЕЙ СИСТЕМЫ
ОЦЕНКИ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ В ВУЗЕ**

*Идиятова Ю.М.¹, Садвакасова А.К.²

¹докторант, ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
e-mail: yulia.idiyatova@gmail.com

²PhD, и.о. доцента, ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
e-mail: sak79@bk.ru

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности реализации компетентностно-ориентированного подхода в обучении, в частности, авторы исследуют проблему оценки учебных достижений студентов. Влияние глобальных трендов в мировом образовательном пространстве, связанных с цифровизацией и смещением фокуса обучения с преподавателя на студента, актуализирует вопросы совершенствования подходов к обучению и оценке учебных достижений будущих специалистов. Компетенции, как одна из ключевых составляющих учебных достижений, представляет особый интерес для измерения в процессе обучения. Комплексный характер компетенций обуславливает необходимость системного, глубокого подхода к их оценке, поскольку они являются не только конечной, но и отправной точкой обучения. Система оценки учебных достижений включает комплекс целевых взаимозависимых контрольно-оценочных действий с целью увеличения образовательных достижений каждого учащегося, а в перспективе и качества образования в целом.

За рубежом вопросом оценки компетенций озадачены как отдельные страны, так и международные организации, применяются различные методики и подходы для измерения компетенций студентов.

Авторы рассматривают ряд практических аспектов, необходимых для разработки системы оценки учебных достижений студентов вуза. Исследуя вопрос методики оценки компетенций студентов, предлагается собственный системный подход с использованием возможностей ИКТ. Предложенная модель может быть использована преподавателями и студентами вузов для разработки собственных методик оценки компетенций.

Ключевые слова: учебные достижения, компетентностно-ориентированное обучение, оценка, компетентностный подход, модель компетенций.

Введение

Влияние глобальных трендов в мировом образовательном пространстве, связанных с цифровизацией и смещением фокуса обучения с преподавателя на студента, актуализирует вопросы совершенствования подходов к обучению и оценке учебных достижений будущих специалистов. Знания, умения, навыки, а также компетенции выступают в качестве основных результатов обучения, являясь залогом успешного трудоустройства выпускника.

Конкурентоспособность будущих специалистов обусловлена эффективной диагностикой учебных достижений в процессе обучения с целью своевременной коррекции траектории образования и мониторинга уровня достижения компетенций. Обновление содержания образования, а также проблемы качества образования ставят вопрос о совершенствовании подходов к диагностике и оценке результатов учебной деятельности.

В Национальном плане развития Республики Казахстан до 2025 года поставлена задача по переходу «от традиционных программ обучения к подготовке обучающихся к будущему, мотивации постоянного совершенствования навыков и компетенций в течение всей жизни» [1]. Ожидается, что к 2025 году в стране будут разработаны модели профессиональных компетенций и механизм оценки профессиональных компетенций. Тем самым подтверждается компетентностно-ориентированная модель современного образовательного процесса, а также роль компетенций не только в процессе обучения, но и построении карьеры.

Все эти направления актуализируют поиск эффективных методик диагностики достижения уровня компетенций в процессе обучения, чтобы на выходе получить специалиста, обладающего не только предметными знаниями и умениями, но и способностью расширять свои знания, а также применять и адаптировать их к различным областям профессиональной практики.

Основные положения

Актуальность вопроса о важности компетенций подчеркивается в Стратегии развития компетенций ОЭСР в Казахстане 2021 г. [2]. Проведя исследование, авторы заключили, что в стране достигнут определенный прогресс в сфере развития компетенций, в частности,

отмечают инклюзивную систему компетенций, а также цифровую компетентность в профессиональной сфере. Тем не менее, компетенции молодых казахстанцев не соответствуют среднему уровню по странам ОЭСР. Отмечается, что и взрослое население также имеет достаточно невысокий уровень фундаментальных компетенций и низкие навыки по решению проблем. Сохранение текущей ситуации может негативно повлиять на экономику страны и общество в целом. Стоит также учесть влияние пандемии коронавируса COVID 19 на качество подготовки будущих специалистов, их перспективы трудоустройства. В Стратегии подчеркивается необходимость содействия всех заинтересованных сторон для развития компетенций на протяжении всей жизни, как в рамках формального образования, так и неформального.

Таким образом, в настоящее время имеется необходимость исследования вопроса об измерении и мониторинге компетенций будущих специалистов, а также их знаний, умений и навыков, актуальных на рынке труда и необходимых для эффективной профессиональной деятельности и карьерного роста.

Цель данного исследования заключается в разработке системного подхода к оценке учебных достижений студентов в условиях компетентностно-ориентированного обучения. Предложенная система может использоваться преподавателями при оценке учебных достижений студентов на занятиях в вузе, для определения их готовности к профессиональной деятельности и для мониторинга эффективности и качества образовательного процесса.

Описание материалов и методов

В качестве методов исследования в работе применялся обзор научных и методических трудов, а также структурно-логический анализ вопроса оценки учебных достижений учащихся вузов. Проведенный анализ понятий, смежных с понятием «учебные достижения студентов», позволил определить их основные компоненты. Материалы исследования включают отечественную, зарубежную литературу, нормативно-правовые и методические издания, раскрывающие понятие и различные аспекты учебных достижений студентов. Понятия «учебные достижения студентов», «компетенции» достаточно широко используется в высшем образовании. Вместе с тем, исследование документов об оценке учебных достижений в вузе позволяет сделать вывод о недостаточности методического сопровождения этого направления и инструментов оценивания, что обуславливает необходимость актуализации вопроса.

Обсуждение и результаты

Контроль и оценка являются одним из ключевых компонентов педагогического процесса, предоставляя преподавателю информацию о том, соответствуют ли учебные достижения студентов планируемым и ожидаемым результатам обучения. Уровень этого соответствия позволяет сделать вывод об эффективности и успешности учебного процесса.

Понятие учебных достижений включает несколько компонентов, и носит системообразующий характер. Результаты анализа различных источников показали, что туда входят знания, умения и навыки. Вместе с тем, учебные достижения выполняют две основные функции: во-первых, выступая в качестве целей обучения, во-вторых - как результаты учебно-познавательного процесса. Вторая функция тесно соотносится с понятием «результатов обучения» («learning outcomes»). Понятие закрепилось и активно используется в рамках Болонского процесса. В Руководстве пользователя ECTS результаты обучения представляют собой «формулировку того, что, как ожидается, будет знать, понимать и/или будет в состоянии продемонстрировать обучающийся по завершения периода обучения» [3]. В образовательном процессе результаты обучения рассматриваются как ожидаемые и измеряемые достижения обучающихся и выпускников, выраженные посредством знаний, умений, навыков и деятельности.

В работе А.А. Малыгина учебные достижения понимаются как «доступные для наблюдения, контроля и оценивания методами теории педагогических измерений индивидуальные результаты обучения студентов (знания, умения, навыки и компетенции), их личностные новообразования и способы учебной деятельности, выраженные в количественных и качественных показателях» [4].

Исследователь Т.Д. Макарова предлагает соотнести понятие «учебные достижения», с выделением когнитивной составляющей опыта, осваиваемого в ходе обучения [5]. Для того, чтобы измерения и оценки учебных достижений, необходимо учитывать не только количество усвоенного содержания, но также структуру усвоенной деятельности.

В целом, по мнению авторов, в педагогической науке не существует единого понимания термина «учебные достижения». Каждая национальная система образования толкует это понятие по-своему. В данном исследовании авторы используют определение, наиболее употребляемое в казахстанской высшей школе: учебные достижения обучающихся – знания, умения, навыки и компетенции обучающихся, приобретаемые ими в процессе обучения и отражающие достигнутый уровень развития личности [6]. Данное определение коррелирует с

одним из ключевых направлений развития систем образования - с компетентностно-ориентированным обучением.

Современный рынок труда ожидает выпускников, максимально готовых к практической деятельности, к решению профессиональных задач. Для этих учебных достижений в виде целей знаний, умений и навыков становится недостаточно, необходим определенный набор ключевых компетенций в интеллектуальной, информационной, правовой, социальной сферах. Таким образом, компетентностный подход в обучении отражает практико-ориентированную подготовку, с приобретением студентом качеств для успешной профессиональной деятельности и социального взаимодействия.

Основные отличия компетентностного подхода от традиционного заключаются в определении цели обучающей деятельности, организации образовательного процесса, проектировании содержания образования, оценки учебных достижений студентов. По мнению отечественных ученых, компетентностный подход – это метод моделирования результатов обучения и их представления как норм качества высшего образования [7].

В Казахстане, как в стране-участнице Болонского процесса, компетентностно-ориентированный подход был законодательно утвержден и реализован в Государственной программе развития образования на 2011-2020 гг, продолжил актуализацию Государственной программе развития образования на 2020-2025 гг, а также используется в государственных общеобязательных стандартах образования всех уровней образования РК (ГОСО РК). В стандартах даны определения «базовой компетенции» и «профессиональной компетенции». Согласно ГОСО РК, профессиональная компетенция – это способность решать совокупность профессиональных задач на основе знаний, умений и навыков, а также личностных качеств, позволяющих эффективно осуществлять профессиональную деятельность, а базовая компетенция – совокупность знаний, умений и навыков, необходимых для личностной, социальной и профессиональной деятельности обучающегося [8].

Разделение компетенций на две группы соответствует мировому исследовательскому и практическому опыту, например «универсальные», или «soft skills» - умения и навыки для эффективной деятельности и развития в обществе, и «профессиональные» компетенции, или «hard skills» - знания и навыки, используемые для выполнения профессиональных задач в трудовой деятельности. Такой комплексный характер компетенций обуславливает необходимость системного, глубокого подхода их внедрению и оценке в учебном процессе.

В компетентностном подходе содержание образования проектируется на базе идеологии обратного дизайна BackwardDesign, «обратный дизайн», или «сверху вниз» [9]. Пошаговый алгоритм создания образовательных программ заключается в следующем:

Этап 1 - определяются результаты обучения по всей дисциплине, или по каждому отдельному модулю, обычно около 4-5 результатов обучения;

Этап 2 – подбираются соответствующие инструменты оценивания, с целью определения степени достижений результатов обучения.

Этап 3 - разрабатывается формы обучения, методы, инструменты, средства, технологии для наполнения содержания обучения. Применяя их совместно с инструментами оценки, предполагается достижение запланированных результатов обучения.

Таким образом, компетенции представляются не только конечной, но и отправной точкой обучения. Сначала определяется конечная цель обучения – модель ключевых компетенций выпускника, необходимые учебные достижения, и далее на основе этой модели подбирается содержание отдельных компетенций. Модель служит базой для разработки образовательных программ и дисциплин. Процесс обучения ориентирован на конкретные результаты; студенты понимают, каких знаний, умений, навыков, компетенций они должны достигнуть для успешного завершения обучения, и как их учебные достижения будут проверяться и оцениваться.

Конечно, особый интерес в компетентностно-ориентированном обучении представляет проблема оценки учебных достижений. Организация эффективного контроля качества обучения на различных этапах является ключевым условием формирования компетенций у студентов вузов. Исследования авторов, занимающихся вопросами измерения компетенций, позволяют сделать вывод, что на сегодня не существует единой методики оценки компетенций студентов. Более того, разработка процессов для диагностики компетенций или комплексных навыков является методологически сложной задачей [10]. Различными аспектами шкалирования и измерения профессиональных компетенций, занимались исследователи И.А.Зимняя, В.Н. Михелькевич, И.В. Сибикина, Ю.Г. Татур, А.В. Хуторской и другие.

На основе анализа исследований, можно выделить общие характеристики процесса оценки учебных достижений в компетентностном подходе. В целях определения уровня развития компетенций у студента, преподавателем разрабатываются методы оценивания, средства оценивания и формируется шкала оценивания с использованием различных средств оценки. Системное оценивание

уровня сформированности компетенций для понимания динамики обучения проводится посредством сравнения полученных результатов с заранее определенными нормами или критериями, а также с результатами предыдущих процедур оценки. Сформированность компетенций может градуироваться по уровням, а оценка учебных достижений представлена в качественном, количественном, балльном, вербальном эквиваленте. Оценочные средства позволяют зафиксировать уровень сформированности компетенций, достигнутый студентом.

Алгоритм оценки учебных достижений с учетом использования обратного дизайна может быть представлен в виде схемы (Рисунок 1).

Рисунок 1. Алгоритм оценки учебных достижений студентов.

В целях анализа методики оценки учебных достижений студентов нами были проанализированы несколько Положений об оценке студентов казахстанских вузов. Анализ организации оценки в вузах Казахстана позволяет сделать вывод, что система оценки учебных достижений - это комплекс целевых взаимозависимых контрольно-оценочных действий с целью увеличения образовательных достижений каждого учащегося, а в перспективе и качества образования в целом.

Практика образовательного процесса включает разделение учебного материала на модули, каждый из которых подлежит диагностике с помощью оценки учебных достижений студентов, с использованием

рейтинга. Таким образом, проектирование технологии оценки учебных достижений обучающихся базируется на модульно-рейтинговом подходе.

В казахстанских вузах разработаны и используются методические рекомендации по проведению оценки учебных достижений студентов. Изучение Положений, доступных на интернет-сайтах вузов, позволяют сделать вывод, что большинство из них представляют собой регламент по контролю учебных достижений обучающихся – проверке уровня знаний обучающихся различными формами контроля (текущий, рубежный и итоговый) и аттестации, определяемыми самостоятельно высшим учебным заведением [11, 12]. В некоторых из них упоминается использование компетентного подхода, а также конкретные варианты инструментов для оценки учебных достижений [13, 14]. Многие вузы активно используют компетентные модели выпускников при разработке образовательных программ [15].

Среди современных методов оценки компетенций можно отметить наблюдение, контент-анализ документов, интервью, беседу, анкетирование, сравнение, классификацию, тестирование, контрольные и курсовые работы, анализ продуктов деятельности, активно-игровые диагностические методики и технологии (методы конкретных ситуаций, case-method и др.), проективные диагностические методики и другие. Данные методики направлены на выявления уровня достижения компетенций, определяя готовность студента к комплексному применению знаний, умений и навыков, ориентированных на практическую деятельность. Сочетание различных вариантов оценки учебных достижений дает возможность преподавателю максимально точно диагностировать необходимые результаты учебного процесса.

За рубежом вопросом оценки компетенций озадачены как отдельные страны, так и различные организации. Существует множество кейсов по оценке разных видов компетенций – предметных, универсальных, смешанных, с использованием разных методик и подходов. Такие международные исследования как TIMSS и PISA, Европейская программа SALONEE используют многоуровневые задания, позволяющие оценить сформированность компетенций будущих специалистов. Задания постепенно усложняются; задачи первого уровня направлены на диагностику знаний. Следующий уровень заданий предполагает использование не только знаний, но и умений их применить. Последний уровень включает задания-кейсы, проблемные, ситуационные задачи, для решения которых требуются комплексные знания и умения, самостоятельный поиск варианта решения.

В США Образовательная служба тестирования (Educational Testing Service, ETS) разрабатывает различные стандартизированные тесты, направленные на измерение компетентностей. Разработки ETS включают целостно-балльный подход к оцениванию письма, а также инструменты быстрой и достоверной оценки качества текста эссе. Благодаря этим подходам прямое оценивание письма используется для масштабных программ тестирования.

Программа КоКоНс в Германии (Моделирование и измерение компетенций в высшем образовании, Modelling and Measuring Competencies in Higher Education) оценивает профессиональные и универсальные компетенции студентов в различных областях - технические и социальные науки, психология и образование, бизнес и экономика. Методики включают компьютерное адаптивное тестирование, адаптированные психометрически-статистические методы и рандомизированные, полевые экспериментальные, лонгитюдные планы исследования с многоуровневым анализом индивидуальных особенностей приобретения компетенций в течение нескольких лет.

Ориентируясь на ряд исследований, посвященных компетенциям и особенностям их оценки, можно выделить ряд факторов, которые необходимо учитывать для эффективного процесса диагностики учебных достижений.

Во-первых, оценка уровня сформированности компетенций требует проектирования инновационных оценочных средств, например таких как моделирование. С помощью этого инструмента возможно проверить готовность студента к деятельности в условиях смоделированной проблемной задачи, предполагающей использование полученных знаний и навыков на практике.

Во-вторых, еще одним вариантом может быть использование компетентностно-ориентированных заданий. Такие задания обычно содержат стимульную, или мотивационную часть, и саму задачную формулировку. Компетентностно-ориентированные задания имеют деятельностную характеристику, предполагая максимальную активность обучающегося и формируя различные универсальные учебные действия. Стоит отметить, что такие задания всегда стандартизированы, то есть имеют единую структуру и инструмент оценивания.

В-третьих, ряд авторов выделяет значимость самооценки достигнутого уровня сформированности компетенций как результатов обучения, осуществляемой непосредственно обучающимся. Рефлексия позволяет студенту понимать, на каком этапе он находится, и каким образом возможно скорректировать его траекторию обучения. В этой

связи в рамках компетентностного подхода особое значение имеет развивающая среда в вузе, нацеленная на формирование у студента определенного набора компетенций.

В-четвертых, алгоритм оценки компетенций включает разбивку на дескрипторы и последующий подбор заданий для выявления уровня достижений по каждому из них. Уровни могут включать, например, «базовый», «средний», «продвинутый». Все оценочные работы студента формируют портфолио. Каждая из компетенций, в свою очередь, входит в категорию «soft skills» и «hard skills», которые вместе представляют собой компетентностную модель выпускника.

В-пятых, оперативность, объективность и комплексность обработки результатов оценки учебных достижений эффективны в использовании компьютерных технологий. Автоматизация обработки информации по оценке позволит преподавателю вести мониторинг учебных достижений не только каждого студента или группы, но также в сопоставлении по различным категориям: студенты, группы, потоки, курсы. Данные позволят создать банк статистики учебных достижений как в рамках отдельной группы или курса, так и результатов мониторинга успеваемости по вузу.

При исследовании темы в целях поиска решения проблемы оценки компетенций с учетом вышеизложенных аспектов, нами была разработана модель информационно-контролирующей системы оценки учебных достижений (компетенций) студентов вуза. Модель является реально существующей или мысленно представляемой системой, которая, замещая в познавательном процессе другую, реальную систему (оригинал), находится с ней в отношениях сходства (подобия), что и позволяет заменить изучение реальной системы (более простым) изучением ее модели [16].

В разработанной системе авторами выделяется следующие функциональные подсистемы (Рисунок 2):

- профили пользователей
- создания оценочных инструментов
- организации оценочных мероприятий
- систематизации результатов оценки
- самооценки и обратной связи с обучающимся.

Рисунок 2. Модель информационно-контролирующей системы оценки учебных достижений (компетенций) студентов вуза

Данная система обладает рядом преимуществ для оценки учебных достижений студентов.

Система позволяет преподавателю диагностировать уровень достижения компетенций студентами, собирая портфолио из оценочных работ для каждого ученика. Модуль формирования компетентностно-ориентированных заданий может наполняться как традиционными методиками, так инновационными, включая моделирование, видео задания, а также задания для демонстрирования общих компетенций – социальных, культурных и др.

В целях комплексной оценки профессиональных компетенций в системе предполагается участие ответственного по профессиональной практике студента и работодателя, у которого студент проходит практику. Обычно практика завершается отчетом, характеристикой от руководителя и общей оценкой. Но эти документы не всегда конкретно могут показать, какие компетенции были приобретены и продемонстрированы обучающимся. В нашей системе работодатель может оценить компетенции студента, например, с помощью методик «оценки 180 градусов», или «оценки 360 градусов». При использовании оценки «180 градусов» результаты определяются при помощи заполнения опросника

для сотрудника и руководителя, при оценке «360 градусов» проводится опрос сотрудника и его делового окружения: руководителя, коллег.

Модуль формы самооценки позволит студенту самостоятельно определить свой уровень достижений и скорректировать процесс обучения, а для преподавателя будет источником дополнительной информации.

В модуле визуализации данных предусмотрены таблицы и графики уровней достижения компетенций, а также отдельных дескрипторов. Статистические данные доступны по каждому студенту отдельно в динамике, так и по всей группе или потоку.

Заключение

Сущность оценки учебных достижений студентов вузов заключается в подготовке конкурентоспособных кадров для рынка труда. В целях эффективной оценки знаний, умений, навыков и компетенций необходим комплексный системный подход. Как показала практика, в настоящее время подходы к оценке учебных достижений недостаточно разработаны и не отражают в полной мере приобретение студентами компетенций для будущей профессии.

Главные задачи современной образовательной организации - раскрытие способностей каждого учащегося, личности, готовой к жизни в высокотехнологичном мире. Современное обучение должно быть построено так, чтобы обучающиеся могли самостоятельно ставить серьезные цели и достигать их, реагировать на разные жизненные ситуации.

Оценка учебных достижений студентов должна объективно отражать степень их знаний, умений и навыков в решении проблемных задач их будущей профессиональной деятельности. В рамках компетентностно-ориентированного подхода в системе оценки качества знаний на смену контролю усвоения отдельных дисциплин приходит оценка степени сформированности компетенций, необходимых для профессиональной деятельности. Оценка компетенций предполагает использование универсальных подходов к созданию системы критериев, измерителей, шкал и инструментов оценивания.

Проведенный анализ показал сложность оценки компетенций, которая заключается в том, что компетенция как многокомпонентная характеристика обучаемого трудно диагностируется средствами педагогических формконтроля. В целом исследователи отмечают сложный, комплексный характер этого явления, как в самом определении, так и его оценке. Необходимы системный подход с применением инновационных инструментов и возможностей для оценки уровня сформированности компетенций.

ЛИТЕРАТУРА

[1]. Об утверждении Национального плана развития Республики Казахстан до 2025 года и признании утратившими силу некоторых указов Президента Республики Казахстан. Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636#z1448/>. [Дата обращения: 23.02.2022].

[2]. OECD (2021), Стратегия развития компетенций ОЭСР в Казахстане, оценка и рекомендации, ОЭСР – Исследование компетенций взрослых, OECD, Paris. Режим доступа: URL: https://www.oecd.org/skills/centre-for-skills/OECD-Skills-StrategyKazakhstan_Russian.pdf. [Дата обращения: 23.02.2022].

[3]. ECTS User's Guide. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. Режим доступа: URL: https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/ects-users-guide_en.pdf. [Дата обращения: 23.02.2022].

[4]. Малыгин А.А., Борзова И.С. О модели многоступенчатых критериально-ориентированных педагогических измерений. Внедрение европейских стандартов и рекомендаций в системы гарантии качества образования, 2013. Режим доступа: URL: <https://expert-edu.ru/library/sborniki-statej/vnedrenie-evropejskikh-standartov-i-rekomendatsij-v-sistemy-garantii-kachestva-obrazovaniya-2013.html>. [Дата обращения: 23.02.2022].

[5]. Макарова, Т.Д. О педагогических показателях эффективности обучения. Мониторинг учебных достижений //Сборник материалов: из опыта работы. - Вологда: ВИРО, 2003. - С. 8-16.

[6]. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативноцелевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. Материалы к 1-му заседанию методологического семинара 20 мая 2004. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.

[7]. Пак Ю.Н., Шильникова И.О., Пак Д.Ю. Компетентностный подход – инновационная основа методологического обновления образовательных программ. Режим доступа: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kompetentnostnyu-podhod-innovatsionnaya-osnova-metodologicheskogo-obnovleniya-obrazovatelnyh-programm-opyt-vysshey-shkoly/>. [Дата обращения: 23.02.2022].

[8]. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования». Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669#z1554/>. [Дата обращения: 23.02.2022].

[9]. Buehl D. Backward design; Forward thinking. Education News. 2012. Режим доступа: URL: http://www.weac.org/news_and_publications/education_news/2000-2001/read_backwards.aspx. [Дата обращения: 23.02.2022].

[10]. Zlatkin-Troitschanskaia O., Anand Pant H., Toepper M. Valid Competency Assessment in Higher Education: Framework, Results, and Further Perspectives of the German Research Program KoKoNs. Режим доступа: URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2332858416686739>. [Date of access: 23.02.2022].

[11]. Официальный сайт КазНУ им. аль-Фараби. Оценка результатов обучения, апелляция, пересдача экзаменов. Режим доступа: URL: <https://www.kaznu.kz/ru/20573/page/>. [Дата обращения: 23.02.2022].

[12]. Официальный сайт ЕНУ им.Л.Н.Гумилева. Положение о контроле учебных достижений обучающихся. Режим доступа: URL: <https://www.enu.kz/downloads/noyabr-2020/polozhenie-o-kontrole.pdf>. [Дата обращения: 23.02.2022].

[13]. Официальный сайт Казгюу им. М.С. Нарикбаева. Политика оценивания (правила проведения экзаменов) университета Казгюу им. М.С. Нарикбаева. Режим доступа: URL: https://tson.kazguu.kz/file/ExaminationRegulations_RUS.pdf. [Дата обращения: 23.02.2022].

[14]. Официальный сайт КазНМУ им. С.Д.Асфендияров. Правила оценки учебных достижений обучающихся в КазНМУ им. С.Д.Асфендиярова. Режим доступа: URL: <https://kaznmu.kz/rus/pravila-ocenki-uchebnyh-dostizhenij-ob-4/>. [Дата обращения: 23.02.2022].

[15]. Официальный сайт университета КИМЕР. Руководство по обеспечению качества. Режим доступа: URL: https://www.kimer.kz/about/files/2018/02/QA-manual-final_RUSS.pdf. [Дата обращения: 23.02.2022].

[16]. Левин В.И. Философия, логика и методология науки. Толковый словарь понятий. – П., 2010. – С. 36.

REFERENCES

[1]. Ob utverzhdenii Natsional'nogo plana razvitiya Respubliki Kazakhstan do 2025 goda i priznaniu utrativshimi silu nekotorykh ukazov Prezidenta Respubliki Kazakhstan (On the approval of the National Development Plan of the Republic of Kazakhstan until 2025 and the invalidation of certain decrees of the President of the Republic of Kazakhstan.). Rezhim dostupa: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636#z1448/>. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[2]. OECD (2021), Strategiya razvitiya kompetentsiy OESR v Kazakhstane, otsenka i rekomendatsii, OESR – Issledovaniye kompetentsiy

vzroslykh, OECD, Paris (OECD Competence Development Strategy in Kazakhstan, assessment and recommendations, OECD - Study of Adult Competencies, OECD, Paris). Rezhim dostupa: URL: https://www.oecd.org/skills/centre-for-skills/OECD-Skills-StrategyKazakhstan_Russian.pdf. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[3]. ECTS User's Guide. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. Rezhim dostupa: URL: https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/ects-users-guide_en.pdf. [Data obrashcheniya: 23.02.2022].

[4]. Malygin A.A., Borzova I.S. O modeli mnogostupenchatykh kriterial'no-oriyentirovannykh pedagogicheskikh izmereniy. Vnedreniye yevropeyskikh standartov i rekomendatsiy v sistemy garantii kachestva obrazovaniya, 2013 (On the model of multi-stage criterion-oriented pedagogical measurements. Implementation of European standards and recommendations in education quality assurance systems, 2013). Rezhim dostupa: URL: <https://expert-edu.ru/library/sborniki-statej/vnedrenie-evropejskikh-standartov-i-rekomendatsij-v-sistemy-garantii-kachestva-obrazovaniya-2013.html>. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[5]. Makarova, T.D. O pedagogicheskikh pokazatelyakh effektivnosti obucheniya. Monitoring uchebnykh dostizheniy (About pedagogical indicators of learning efficiency. Monitoring of academic achievements) //Sbornik materialov: iz opyta raboty. - Vologda: VIRO, 2003. - Pp. 8-16 [in Rus].

[6]. Zimnyaya I.A. Klyuchevyye kompetentnostikak rezul'tativnotselevaya osnova kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii (Key competencies as a result-oriented basis of the competence approach in education). Avtorskaya versiya. Materialy k 1-mu zasedaniyu metodologicheskogo seminaru 20 maya 2004. – M.: Issledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2004 [in Rus].

[7]. Pak YU.N., Shil'nikova I.O., Pak D.YU. Kompetentnostnyy podkhod – innovatsionnaya osnova metodologicheskogo obnovleniya obrazovatel'nykh programm. Opyt vysshey shkoly Kazakhstana (Competence-based approach is an innovative basis for methodological updating of educational programs. The experience of the higher school of Kazakhstan). Rezhim dostupa: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kompetentnostnyy-podhod-innovatsionnaya-osnova-metodologicheskogo-obnovleniya-obrazovatelnyh-programm-opyt-vysshey-shkoly/>. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[8]. Prikaz Ministra obrazovaniya i nauki Respubliki Kazakhstan ot 31 oktyabrya 2018 goda № 604 «Ob utverzhdenii gosudarstvennykh obshcheobyazatel'nykh standartov obrazovaniya vsekh urovney obrazovaniya» (Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

dated October 31, 2018 No. 604 «On approval of state mandatory standards of education at all levels of education»). Rezhim dostupa: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669#z1554/>. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[9]. Buehl D. Backward design; Forward thinking. Education News. 2012. Rezhim dostupa: URL: http://www.weac.org/news_and_publications/education_news/2000-2001/read_backwards.aspx. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[10]. Zlatkin-Troitschanskaia O., Anand Pant H., Toepper M. Valid Competency Assessment in Higher Education: Framework, Results, and Further Perspectives of the German Research Program KoKoHs. Rezhim dostupa: URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2332858416686739>. [Date of access: 23.02.2022].

[11]. Ofitsial'nyy sayt KazNU im. al'-Farabi. Otsenka rezul'tatov obucheniya, apellyatsiya, peresdacha ekzamenov (Official website of Al-Farabi Kazakh National University. Assessment of learning outcomes, appeal, retake exams). Rezhim dostupa: URL: <https://www.kaznu.kz/ru/20573/page/> - [Data obrashcheniya: 04.02.2022]. [in Rus.]

[12]. Ofitsial'nyy sayt ENU im. L.N.Gumileva. Polozheniye o kontrole uchebnykh dostizheniy obuchayushchikhsya (The official website of the ENU after L.N.Gumilyov. Regulation on the control of educational achievements of students). Rezhim dostupa: URL: <https://www.enu.kz/downloads/noyabr-2020/polozhenie-o-kontrole.pdf>. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[13]. Ofitsial'nyy sayt Kazgyuu im. M.S. Narikbayeva. Politika otsenivaniya (pravila provedeniya ekzamenov) universiteta Kazgyuu im. M.S. Narikbayeva (The official website of M. Narikbayev Kazguu University. Assessment Policy (examination rules) of M. Narikbayev Kazguu University). Rezhim dostupa: URL: https://tson.kazguu.kz/file/ExaminationRegulations_RUS.pdf. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[14]. Ofitsial'nyy sayt KazNMU im. S.D.Asfendiyarov. Pravila otsenki uchebnykh dostizheniy obuchayushchikhsya v KazNMU im. S.D.Asfendiyarova (The official website of KazNMU named after S.D.Asfendiyarov. Rules for assessing academic achievements of students at KazNMU named after S.D.Asfendiyarov). Rezhim dostupa: URL: <https://kaznmu.kz/rus/pravila-ocenki-uchebnykh-dostizhenij-ob-4/>. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[15]. Ofitsial'nyy sayt universiteta KIMEP. Rukovodstvo po obespecheniyu kachestva (Official website of KIMEP University. Quality Assurance Guidelines). Rezhim dostupa: URL: https://www.kimep.kz/about/files/2018/02/QA-manual-final_RUSS.pdf. [Data obrashcheniya: 23.02.2022]. [in Rus.]

[16]. Levin V.I. *Filosofiya, logika i metodologiya nauki. Tolkovyy slovar' ponyatiy* (Philosophy, logic and methodology of science. Explanatory dictionary of concepts). – P., 2010. – P. 36 [in Rus].

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАҒЫ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУДЫҢ АҚПАРАТТЫҚ-БАҚЫЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

*Идиятова Ю.М.¹, Садвакасова А.К.²

*¹докторант, Л.Н.Гумилев ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
e-mail: yulia.idiyatova@gmail.com

²доцент м. а., PhD, Л.Н.Гумилев ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
e-mail: sak79@bk.ru

Андатпа. Осы мақалада оқытудағы құзыреттілікке негізделген тәсілді жүзеге асыру ерекшеліктері қарастырылады, атап айтқанда, авторлар студенттердің оқу жетістіктерін бағалау мәселесін зерттейді. Әлемдік білім беру кеңістігіндегі цифрландыру және білім беру бағытының оқытушыдан студентке ауысуымен байланысты жаһандық тенденциялардың ықпалы болашақ мамандарды оқыту және оқу жетістіктерін бағалау тәсілдерін жетілдіру мәселелерін өзекті етеді. Құзыреттіліктер, оқу жетістіктерінің негізгі құрамдастарының бірі ретінде, оқу процесіндегі бағалау үшін ерекше қызығушылық тудырады. Құзыреттіліктердің кешенді сипаты оларды бағалауға жүйелі, терең көзқарасты қажет етеді, себебі олар оқудың соңғы ғана емес, сонымен қатар бастапқы нүктесі болып табылады. Оқу жетістіктерін бағалау жүйесі әрбір оқушының оқу жетістіктерін, ал келешекте жалпы білім беру саласының сапасын арттыру мақсатында нақты өзара тәуелді бақылау-бағалау іс-шараларының кешенін қамтиды.

Шетелде жекелеген елдерді де, халықаралық ұйымдарды да құзыреттіліктерді бағалау мәселесі толғандырады, студенттердің құзыреттіліктерін бағалау үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады.

Авторлар жоғары оқу орындары студенттерінің оқу жетістіктерін бағалау жүйесін әзірлеуге қажетті бірқатар практикалық аспектілерді қарастырады. Студенттердің құзыреттіліктерін бағалау әдістемесі мәселесін зерттеп, АКТ мүмкіндіктерін пайдалана отырып, өзіндік жүйелі тәсіл ұсынылады. Ұсынылған модельді жоғары оқу орындарының оқытушылары мен студенттері құзыреттіліктерді бағалаудың өзіндік әдістерін әзірлеу үшін пайдалана алады.

Тірек сөздер: оқу жетістіктері, құзыреттілікке негізделген оқыту, бағалау, құзыреттілік тәсіл, құзыреттіліктер моделі.

**THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE
INFORMATION AND CONTROL SYSTEM FOR ASSESSING
EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS IN HIGHER
EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

*Idiyatova Yu.M.¹, Sadvakassova A.K.²

*¹PhD student, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan,
Kazakhstan, e-mail: yulia.idiyatova@gmail.com

² PhD, acting associate professor, L.N.Gumilyov Eurasian National
University, Nur-Sultan, Kazakhstan, e-mail: sak79@bk.ru

Abstract. This article discusses the features of the implementation of a competence-based approach in teaching; in particular, the authors explore the problem of assessing students' academic achievements. The influence of global trends at the world educational space related to digitalization and the shift in the focus of learning from the teacher to the student, actualizes the issues of improving approaches to teaching and evaluating the educational achievements of future specialists. Competencies, as one of the key components of educational achievements, are of particular interest for measurement in the learning process. The complex nature of competencies necessitates a systematic, in-depth approach to their assessment, since they are not only the final, but also the starting point of learning. The educational achievement assessment system includes a set of targeted interdependent control and evaluation actions in order to increase the educational achievements of each student, and in the future, the quality of education as a whole.

Abroad, both individual countries and international organizations are puzzled by the issue of competence assessment, various methods and approaches are used to measure students' competencies.

The authors consider a number of practical aspects necessary for the development of a system for assessing academic achievements of university students. Exploring the issue of the methodology for assessing students' competencies, we propose our own systematic approach using the capabilities of ICT. The proposed model can be used by teachers and university students to develop their own methods for assessing competencies.

Keywords: academic achievements, competence-based learning, assessment, competence approach, competence model.

Статья поступила 27.02.2022

УДК 37.015.324.2

МРНТИ 15.01.21

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.011

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ СТУДЕНТОВ К ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЕ С СЕМЬЁЙ В УСЛОВИЯХ ВУЗА

*Бактыбаев Ж.Ш.¹, Ханьсюе Ма²

*¹к.п.н., доцент, КазНУ им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан,
e-mail: zhanat09@mail.ru

²магистрант, КазНУ им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан,
e-mail:1624671586@qq.com

Аннотация. В данной статье раскрываются и обосновываются психолого-педагогическая деятельность обучающихся и их профессиональные компетенции в этой сфере. На основании поставленных задач государства и общества требуется специалист, способный взаимодействовать с семьей, учитывать особенность современной семьи и применять адекватные меры помощи. В этой связи были рассмотрены функционирование и укрепление института семьи в Китае в качестве сравнительного анализа, а также методы психолого-педагогической работы. В процессе исследовательской работы были выявлены, необходимые психолого-педагогические условия создания для подготовки будущих специалистов для работы с семьей.

Исследование подтвердило положения по формированию готовности студентов к работе с семьей. Наряду с практической значимостью работы представляется всесторонняя практическая значимость в данной сфере деятельности, сотрудничество школы и высших учебных заведений по проблеме семейного воспитания подрастающего поколения.

Результаты показали недостаточную готовность студентов к развитию индивидуальной и семейной работы, что потребовало от демонстрации определенных условий, чтобы изменить ситуацию. В ходе работы пригодность системы была подтверждена в следующих экспериментальных условиях: внедрение модулей, связанных с реализацией задач семейного воспитания и интеграция в обучение студентов; обеспечение согласованности теории и практики обучения будущих педагогов-психологов индивидуальной семейной работе на всех уровнях образования; внедрение рекомендаций по общению для родителей и учителей в педагогических организациях и внедрение системы поддержки при подготовке учащихся к самостоятельной работе в семейной академии с учетом уровня готовности, сложности

и возникающих навыков, необходимых для успешной реализации; применение общего подхода к личности студента, чтобы гарантировать, что каждый элемент разработан с учетом индивидуальной работы семьи.

Ключевые слова: психолого-педагогическая работа, семья, семейное консультирование, семейное воспитание.

Введение

На современном этапе государственная политика в сфере семейного воспитания обращена на решение задач укрепления семьи и семейных ценностей, обеспечения деятельности социальных институтов в интересах семьи. Семья представляет собой величайшую ценность и как уникальный феномен, сопровождающий человека в течение всей его жизни.

Не случайно на основании поставленных задач государства и общества требуется специалист, способный взаимодействовать с семьей, учитывать особенность современной семьи и применять адекватные меры помощи.

Задача педагогического вуза состоит в том, чтобы обеспечить подготовку специалистов к будущей работе в области работы с семьей, соответствующей данным требованиям.

Основные положения

Вопрос подготовки к психолого-педагогической работе с семьей особенно актуален в современных условиях, ведь сегодня семья представляет собой сложную систему с однородными функциями, которая в своей нормальной жизнедеятельности и развитии также испытывает критические ситуации и трудности, когда необходима помощь специалистов. Психолого-педагогическая работа с семьей в основном направлена на выполнение этой задачи. Усилия педагогов и психологов могут быть сосредоточены на: детях, родителях, семье в целом. Это направление деятельности очень актуально для будущих педагогов-психологов, которые непосредственно сталкиваются с проблемами семьи.

С древних времен и до наших дней было проведено много исследований по вопросам семьи и брака. Еще античные философы Платон и Аристотель обосновывали свои взгляды на брак и семью, проверяли в свое время тип семьи и предлагали проекты ее изменения. В XX веке исследования выявили тенденции развития современных семейных отношений: П.А. Сорокин проанализировал кризис советской семьи, ослабление брачных, детско-родительских и родственных связей. Советские ученые Ю.А. Алешина, А.С. Спиваковская, Э.Г. Эйдемиллер и

др. в своих исследованиях предложили теории, объясняющие роль семьи как системы, мотивы вступления в брак, специфику брачных и детско-родительских отношений, причины семейных конфликтов и разводов; активно стала развиваться семейная психотерапия. Основные этапы развития семьи как социальной ячейки, проблемы семейных отношений и теории, лежащие в основе семейной психотерапии, также описаны в работе Д. Брауна.

Описание материалов и методов

Методологической базой исследования, описывающего проблемы формирования готовности будущего педагога-психолога к работе с семьёй являются следующие теории и концепции:

- теория образования и семейного воспитания в отечественной педагогике XIX - XX веков (К.Д. Ушинский, П.Ф. Лесгафт, П.Ф. Каптерев);
- профессиональной педагогической подготовки (О.А. Абдуллина, Н.Ф. Ильина и др.);
- способов педагогического анализа (В.В. Краевский, А.Я., А.М. Новиков и др.);
- семьи и государства (С.В. Дармодехин), формы взаимодействия учреждений образования с семьёй (Ю.П. Азаров, П.П. Пивненко и др.).

Методы исследования: методы диагностики, методы исследования индивидуальности супругов и совместного досуга. Результаты индивидуального психологического исследования используются для установления меры личной совместимости и предоставления информации супругам об индивидуальных особенностях пары (А. Н. Волкова, Т. М. Трапезникова) [1].

Всевозрастающее количество разрушенных семей говорят о том, что трудности здесь остаются одной из самых острых социальных проблем. Условно между ними существуют конфликты, кризисы и проблемы (В. А. Сысенко, 1989) [2]. Если семейные пары конфликтуют, вызывая сильные и длительные негативные эмоции, то нарушается естественно сама атмосфера в семье, отсюда вытекает и негативный психологический климат в семье, в основе которого лежат морально-психологические факторы супружеских отношений.

Будущие педагоги-психологи, приступая к изучению нравственно-психологических основ супружеских отношений, могут использовать тесты, диагностирующие супружеские конфликты, удовлетворенность браком, его стабильность.

При формировании готовности к работе с семьёй педагоги-психологи знакомятся с различными методами социально-психологической

диагностики: опрос, наблюдение, эксперимент, метод социометрии, методы поперечных и продольных срезов, количественно-качественный анализ документов, тестирование. Ввиду этого на лекциях и практических занятиях студенты знакомятся с применением методов изучения супружеской пары, таких как анкетирование, интервью, интервью.

Методика анкетирования позволяет педагогу-психологу определить социальные, экономические и демографические характеристики супружеской пары: жилье, семейный бюджет, длительность супружеской жизни, возраст и разницу в возрасте супружеской пары, образование, род занятий, количество и возраст детей. Интервью можно использовать для изучения семейного микроокружения по мере необходимости. Этот фактор также важен для стабильности брака и семьи в целом. Также важно знать, на каком этапе брака находится пара, ибо каждый этап характеризуется типичными проблемами, структурой отношений, образом жизни и бытом семьи. Эти знания педагог-психолог может приобрести, когда проводит индивидуальную беседу.

Студенты готовятся к выполнению контрольных работ по разделам курса «Основы психологии семьи и семейного консультирования», систематизируют учебную информацию, отвечают на проблемные вопросы по тематике семинарских занятий. Они осуществляют микроисследования и интерпретируют их результаты, в частности по таким темам, как «Любовь и её значение в жизни человека», «Категория любви в психологии и философии», «Акцентуации и любовь», «Любовь и влюблённость», «Семья в системе ценностей студентов и их представления о ролевых установках в браке», «Семейные конфликты, причины и выход из них», «Семья в системе ценностей женатых и неженатых», «Связь семьи в структуре ценностных ориентации и ролевых установок в представлениях юношей и девушек» и т. д.

Обзор источников и литературы В психолого-педагогических исследованиях семья по-разному трактуется в отечественных и зарубежных исследованиях, где пристальное внимание уделяется феномену готовности к профессиональной деятельности. Готовить будущих педагогов к работе с семьей весьма непросто. Будущим педагогам необходимо знать условия, методы и приемы работы с семьей.

Подготовка будущего педагога к работе с семьей всегда была сложной задачей, так как семья является закрытым социальным институтом для других субъектов социокультурного образовательного пространства. На самом деле взаимодействие с семьей носит настолько формальный характер, что информация о состоянии развития ребенка

считается полученной случайно, часто педагог не дает верной картины семейного воспитания до тех пор, пока не будет создана такая ситуация. Оно указывает на проблему (рассказывает ребенку, сообщает другие люди, появляются социальные факты и т. д.) (Смирнова А.В., Смирная А.А. 2016) [3].

А.Л. Александрова видит профессиональную готовность будущего специалиста в данной сфере через призму личности специалиста, с его профессионально-значимыми компетенциями и выводит свое видение того, что подрастающее поколение, с которыми специалист взаимодействует, находятся в трудном положении (Александрова А.Л. 2007) [4].

Результаты исследования и обсуждение

База исследования - Казну им. Аль-Фараби в 2020 - 2021 гг. Эмпирический объект исследования – студенты 1-3 курса. Во время фазы экспериментальной проверки среди студентов 1-3 курсов были проведены интервью и анкетирование, чтобы проверить степень готовности к личной семейной работе. В эти группы входили студенты, которые участвовали в квалификационной и учебной фазах, а также в отборочных тестах. Здесь мы создали систему параметров и сигналов:

- глобальная перспектива (будущие учителя больше уверены в необходимости и важности работы с семьей, обучения и понимания семейных рабочих обязанностей, социальной значимости и образования);
- мотивация (понимание важности добросовестных действий, культуры и практики обучения, чтобы помочь учащимся взаимодействовать с родителями, целей помощи семьям, планирования семейных мероприятий и помещения ребенка в семью, взаимоотношений, школьной опеки и т. д.);
- интеллект (больше интеллектуальных особенностей учеников и учителей в изучении семьи);
- чувства и готовность (когда учащиеся несут ответственность за своих родителей, их уважают и доверяют им, и, наоборот, убеждены в том, что они имеют право советовать и давать советы родителям), — это место, где можно научиться навыкам воспитания семьи; боязнь личных ошибок;
- практика (включая индивидуальные и семейные навыки, наиболее важными из которых являются: уметь исследовать образовательную среду отдельной семьи, уметь создавать учебные рабочие места для родителей и помогать работающим родителям определять перспективные положения) поддерживать связь со школой, участвовать в текущей школьной учебной

деятельности и быть разумным в общении.

На основе выбранных данных и информации мы создали карту, чтобы показать, что студент (в будущем учитель) хотел бы получить в итоге за конкретную работу с родителями. Шкалы оценки состояли из трех компонентов: высокого, среднего и низкого.

Из-за больших организационных потребностей работы с семьей мы понимаем ситуацию, которая затрагивает все аспекты потребности в единстве и солидарности. Другими словами, высокий спрос отражает честность человека и профессиональной деятельности учителя. Огромная потребность в автопортретах, позитивном поведении студентов, получении знаний, необходимых для успеха личной и семейной работы, — это постоянная необходимость в научной работе (высокий уровень).

В среднесрочной перспективе характеризуется недостаточным созданием базы спроса, недоразвитием некоторых компонентов, несогласованностью, отсутствием внутренней потребности в постоянном обновлении ресурсов. Это характеризуется соответствующим опытом и обучением практическим навыкам (средний уровень).

Проявление низкого уровня активности как специализированного субъекта, не имеющего внутренних потребностей, а только внешние потребности, связанные с необходимостью выполнения работы, в продолжении бороться с проблемами отсталости и приобретать соответствующие навыки.

Опросный лист использовался для оценки способностей студентов к обучению, выполняющих конкретные задания по семейному консультированию для оценки эффективности экспериментальных заданий. В методах самооценки обычно используются три уровня пронумерованной шкалы: 3 - я хорошо знаю эти техники. 2 - у меня есть определенный навык, 1 - у меня нет навыка. Навык самооценки был разработан авторами.

Результаты были получены путем сбора и анализа деятельности групп профессионального обучения, который показывает характеристики субъектов, которые представлены ниже. Предположите и определите конкретные виды деятельности. II. Отношения с родителями I II. - Способность выбрать подходящий курс обучения, IV. - Способность улучшать и укреплять отношения между родителями и семьей, V. - Способность поддерживать хорошие семейные отношения, VI. Способность анализировать политические последствия семейных уз, начинать новую деятельность и преследовать различные цели.

Таблица 1. Уровни образования и компетенций субъектов

Участники	Группы умений						Средний показатель
	I	II	III	IV	V	VI	
Учителя	2,3	2,4	2,4	2,5	2,3	2,2	2,3
Студенты, прошедшие подготовку	2,1	1,9	2,0	2,4	2,0	1,9	2,0
Студенты, не прошедшие подготовку	1,7	1,7	1,3	2,2	1,8	1,5	1,3

Таким образом, представленные индикаторы необходимы почти для всех уровней профессионального образования по индивидуальной и семейной работе: 2,3 - учителя, 2,0 - студенты, обучающиеся в рамках специального образования и 1,3 - студенты, обучающиеся в рамках неспециального образования. Среди учителей, которые считали себя способными, было выбрано только 3,0. Во всех остальных случаях вышеуказанная информация недоступна. В то же время у нас не сложилась практика полагаться на стандартизированные педагогические навыки в нашем обучении. Это также подчеркивает важность работы специалиста в изучении клинических навыков.

Это не означает, что знание учебной деятельности никоим образом не влияет на уровень квалификации родителей. Из всех функциональных групп группа IV получила наивысший балл (2,5) по самооценке учителей, включая способность управлять учебным общением с семьями, что укрепляет сотрудничество между семьями и классным персоналом. Здесь они создают прямую взаимосвязь между объемом обучения этим навыкам и опытом обучения. Ясно, что практические потребности работы и семьи в долгосрочной перспективе помогут развить практические навыки. Минимальный уровень креативности был продемонстрирован в группе IV (2,2), которая включала способность анализировать конечные результаты взаимодействия с промежуточными звеньями и семьями для выполнения новых задач, связанных с индивидуальными подходами. Сопутствующие навыки для проверки эффективности личной и семейной работы. Помимо этих показателей, существуют и другие показатели, такие как способность учиться в семье (2, 3), способность изменять отношение как образовательная группа и способность повышать активность (2,3).

Подчеркивается важность изучения семьи как образовательной команды для эффективной организации работы с семьей. Умение определять специальные задачи для поддержки семейного воспитания (2.4) и выбирать правильный метод выполнения (2.4). В целом, данные о самооценке учителя в классе ясно подтверждают идею естественной связи с тем, что необходимо для развития различных компетенций, которые определяют будущих учителей [8].

Самостоятельность, особенно в обучении студентов, дает полную картину процесса обучения, наиболее близкую к уровню профессионального образования. Как уже упоминалось, средний показатель успешности студенческой группы составляет от 2,0 до 2,3. Это также связано с использованием набора навыков, связанных с другими навыками, которые возникают в интересах учителя. В результате учащиеся имеют более низкую квалификацию в первой (2,1), второй (1,9) и шестой (1,9) рабочих группах. Таким образом, неспособность проводить семейные исследования приводит к уменьшению количества проблем в семье, исследований роста семьи, выявлению проблем планирования семьи и неспособности увидеть истинность конкретных рекомендаций.

Эти баллы (2,4) были получены у студентов и учителей в группе, которые обладали навыками хорошей работы с семьей, семейного общения. Учащиеся экспериментальной группы способствовали развитию навыков, на которые влияет коммуникативное общение и взаимодействие с родственниками во время учебы, преподавания и работы. Студенты также получают опыт в выборе подходящих стратегий обучения для улучшения семейного обучения (2,0), построения отношений со студенческими семьями и укрепления образовательных учреждений (2,0). В то же время уровень высокомерия гарантирует, что эти условия ограничены и нуждаются в улучшении.

Средний показатель по профессиональному обучению - 1,3. Низкие баллы получены в третьей (1,3) и шестой (1,5) группах навыков, что указывает на то, что эти студенты не подготовлены к личной или семейной работе (не могут выбирать ресурсы и оценивать положение). При этом студенты контрольной группы 4-й группы (коммуникативные способности, семейные коммуникативные способности) показали самый высокий результат с баллом 2,2. Это включало семейное общение и работу с ними во время обучения эффективному общению, но, поскольку все другие группы требуют практических навыков, этот опыт не использовался для развития всего спектра навыков, необходимых для индивидуальной работы с ними. Это означает, что студенты контрольной группы не владеют ими.

Исследование формирования у студентов педагогического вуза готовности к работе с семьей выявило следующее: педагогическое образование служит научно-методической и практической основой для подготовки педагогов к работе с проблемами детей, семьи и родителей, используя деятельностные технологии для организации общения и совместной работы взрослых и детей. В этом случае наиболее важной частью обучения является диалог между учителями и родителями.

Решение предполагает разработку существующих моделей. Необходима поддержка образования, которое позволяет отдельным лицам и группам достигать желаемых результатов, способность интегрировать знания во все профессиональное образование.

Заключение и выводы

Таким образом, результаты показывают недостаточную готовность студентов к развитию индивидуальной и семейной работы, что требует от демонстрации определенных условий, чтобы изменить ситуацию. В ходе работы пригодность системы была подтверждена в следующих экспериментальных условиях:

- внедрение модулей, связанных с реализацией задач семейного воспитания и интеграция в обучение студентов;
- обеспечение согласованности теории и практики обучения будущих учителей индивидуальной семейной работе на всех уровнях образования;
- внедрение рекомендаций по общению для родителей и учителей в педагогических организациях и внедрение системы поддержки при подготовке учащихся к самостоятельной работе в семейной академии с учетом уровня готовности, сложности и возникающих навыков, необходимых для успешной реализации;
- применение общего подхода к личности студента, чтобы гарантировать, что каждый элемент разработан с учетом индивидуальной работы семьи.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Волкова А.Н., Трапезникова Т.М. Методические приемы диагностики супружеских отношений. Режим доступа: URL: <http://www.voppsy.ru/issues/1985/855/855110.htm> [Дата обращения: 27.12.2021].
- [2]. Сысенко В.А. Супружеские конфликты. - 2-е издание. - М.: «МЫСЛЬ». – 1989. - 173 с.
- [3]. Смирнова А.В., Смирная А.А. Формирование готовности будущего педагога к взаимодействию. //Научно-педагогическое обозрение. - 2016. - 3(13). - С. 68
- [4]. Александрова А.Л. Готовность к работе с детьми, оказавшимися в трудной жизненной ситуации, как критерий результативности подготовки социальных педагогов //Социально-педагогические аспекты профессиональной подготовки современных педагогических кадров: материалы Всероссийской заочной научно-практической конференции. - Пермь, 2007. – 72 с.

REFERENCES

- [1]. Volkova A.N., Trapeznikova T.M. Metodicheskiye priyemy diagnostiki supruzheskikh otnosheniy (Methodical methods of diagnosing marital relations). Rezhim dostupa: URL: <http://www.voppsy.ru/issues/1985/855/855110.htm> [Data obrashcheniya: 27.12.2021]. [in Rus.]
- [2]. Sysenko V.A. Supruzheskiye konflikty (Marital conflicts). - 2-ye izdaniye. - M.: «MYSL'». – 1989. - 173 s. [in Rus.]
- [3]. Smirnova A.V., Smirnaya A.A. Formirovaniye gotovnosti budushchego pedagoga k vzaimodeystviyu (Formation of the future teacher's readiness for interaction). //Nauchno-pedagogicheskoye obozreniye. - 2016. - 3(13). - S. 68 [in Rus.]
- [4]. Aleksandrova A.L. Gotovnost' k rabote s det'mi, okazavshimisya v trudnoy zhiznennoy situatsii, kak kriteriy rezul'tativnosti podgotovki sotsial'nykh pedagogov (Willingness to work with children who find themselves in a difficult life situation as a criterion for the effectiveness of the training of social teachers) //Sotsial'no-pedagogicheskkiye aspekty professional'noy podgotovki sovremennykh pedagogicheskikh kadrov: materialy Vserossiyskoy zaochnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii. - Perm', 2007. – 72 s. [in Rus.]

ЖОО ЖАҒДАЙЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ОТБАСЫМЕН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС ЖАСАУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

*Бақтыбаев Ж.Ш.¹, Ханьсюе Ма²

¹П.ғ.к., доцент, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: zhanat09@mail.ru

²Магистрант, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: 1624671586@qq.com

Аңдатпа. Осы мақалада элективті курсының үлгісінде ЖОО студенттері арасында болашақ педагог-психологтың отбасымен жұмыс істеуге дайындығын қалыптастырудың негізгі қағидалары ашылып, негізделіп, болашақ психологтардың отбасымен жұмыс істеуге дайындығын қалыптастырудың педагогикалық шарттары сыналған. Осыған байланысты Қытайдағы салыстырмалы талдау ретінде отбасы институтының жұмыс істеуі мен нығаюы, сондай-ақ психологиялық-педагогикалық жұмыс әдістері қарастырылды. Зерттеу барысында белгілі бір педагогикалық жағдайлар жасалғанда болашақ педагог психологтар арасында отбасымен жұмыс істеуге дайындықты қалыптастыру тиімдірек болады деген ұстаным расталды.

Жүргізілген ғылыми-зерттеу жұмысы болашақ педагог-психологтар арасында отбасымен жұмыс істеуге дайындықты қалыптастырудың педагогикалық шарттарын жүзеге асыру бойынша алға қойылған гипотеза мен тұжырымдамалық ережелердің дұрыстығын дәлелдеді. Оның нәтижелерін зерделеу және түсіну барысында қосымша қарастыруды қажет ететін бірқатар мәселелер туындады. Тиістілердің қатарында отбасымен психологиялық-педагогикалық жұмыс проблемасын мотивациялық қамтамасыз ету проблемасын неғұрлым толық және тереңірек әзірлеу, отбасымен психологиялық-педагогикалық жұмыста мектеп пен университеттің бірлескен іс-әрекеті, әлеуетті пайдалана отырып, отбасымен психологиялық-педагогикалық жұмыс жасау болып табылады. көркем әдебиет пен бұқаралық ақпарат құралдарының отбасымен психологиялық-педагогикалық жұмысқа дайындығы, осы процесті бағдарламалық және әдістемелік қамтамасыз етуді әзірлеу.

Тірек сөздер: психологиялық-педагогикалық жұмыс, отбасы, отбасылық кеңес беру, отбасы тәрбиесі, отбасымен жұмыс істеуге дайындықтың қалыптастыру принциптері.

FORMATION OF READINESS OF STUDENTS FOR PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL WORK WITH THE FAMILY IN THE CONDITIONS OF THE UNIVERSITY

*Baktybayev Zh.Sh.¹, Hanxue Ma²

¹c.p.s., associate professor, Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: zhanat09@mail.ru

²master student, Kazakh National University named after Al-Farabi, Almaty,
Kazakhstan, e-mail: 1624671586@qq.com

Abstract. This article reveals and substantiates the basic principles for the formation of university students' readiness of the future teacher-psychologist to work with the family. Based on the tasks set by the state and society, a specialist is required who is able to interact with the family, take into account the peculiarities of the modern family and apply adequate assistance measures. In this regard, the functioning and strengthening of the institution of the family in China were considered as a comparative analysis, as well as methods of psychological and pedagogical work. In the course of the study, the position was confirmed that when certain pedagogical conditions are created, the formation of readiness to work with the family among future educational psychologists will be more effective.

The conducted research work proved the correctness of the put forward hypothesis and conceptual provisions for the implementation of pedagogical

conditions for the formation of readiness to work with the family among future educational psychologists. In the course of the study and comprehension of its results, a number of problems have emerged that require further consideration. Among the relevant is a more complete and in-depth development of the problem of motivational support for the problem of psychological and pedagogical work with the family, joint activities of the school and the university in psychological and pedagogical work with the family, using the potential of fiction and the media in readiness for psychological and pedagogical work with the family. , development of software and methodological support for this process.

Key words: psychological and pedagogical work, family, family counseling, family education, principles of formation of readiness to work with the family.

Статья поступила 27.02.2022

УДК 378
МРНТИ 40.01.45
DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.012

АҚПАРАТТЫҚ КОММУНИКАЦИЯЛАР ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ (АКТ) КУРСЫНЫҢ ҰҒЫМДАР ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

*Жайдакбаева Л.К.¹, Рахымбек Н.², Менлибай Ж.Ф.³

¹П.Ф.К., доцент, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан, e-mail: luizca18@mail.ru

²докторант, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан, e-mail: naziko_jan00@mail.ru

³оқытушы, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан, e-mail: janbo_077@mail.ru

Аңдатпа. Әлемді индустрияландыру және жаңа технологияларды енгізу - ақпараттық коммуникациялық технологиялар мен компьютерлік индустрияда жаңа ұғымдардың пайда болуына себепкер болуда. АКТ курсы түрлі тілдердегі терминологиялық лексиканы өз тілінде қабылдау, тіларалық корреляциялық терминдерді орнату нәтижесінде тілдік жетілуге алып келеді. Сондықтан мақалада АКТ курсының ұғымдар жүйесі мен терминологияның қалыптасуына қысқаша шолу жасалынған. Заманауи білім берудегі ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың негізгі міндеті компьютерлік құралдар мен ақпараттық ресурстардың көмегімен Интернет желісінің ақпараттық-білім беру ортасын (ИБО) құру болып табылады. Осыған байланысты, жоғары кәсіптік білім

берудің басым міндеттерінің бірі мамандықта талап етілетін жалпы және арнайы кәсіптік білімді, дағдыларды ғана, сонымен қатар үнемі жаңартылып отыратын компьютерлік құралдардың спектрін белсенді қолдана алу болып табылады. Жаңа терминдердің пайда болуы бірнеше жолмен жүреді. Кейбіреуі қарапайым және айқын болса, енді біреуі жаңа құрылғығы байланысты басқа техникалық тілмен бірге қолданылуы мүмкін. Жалпы АКТ оқыту барысында компьютерлердің нақты пайда болуы мен оған байланысты коммуникациялық технологиялар француз, ағылшын, неміс және орыс тілдерінен енген терминдер - сөздердің алмасуына себеп болады. Сонымен қатар, жиі қолданыстағы, бірақ өте кең таралған емес, қолданыстағы терминді ауыстырады.

Қазіргі қоғам ақпараттандыру және онымен тығыз байланысты білім беруді ақпараттандырудың жетілгендігімен, ақпараттық коммуникациялық технологиялардың кеңінен таратылуымен және АКТ курсының ұғымдық-терминологиялық сөздігінің жасау және оларды оқыту үдерісінде пайдалану ерекшеліктерімен сипатталады. Олар ақпаратты тарату үшін және білім алушылардың өзара әрекетін қамтамасыз ету үшін білім берудің қазіргі жүйесінде кеңінен қолданыс табады. Қазіргі кезде білім беру ұйымдарында білімгерлердің цифрлық сауаттылықтарын қалыптастыру мақсатында АКТ курстары мен информатика сабақтарын ІТ полигондар, ақпараттық зоналарда ұйымдастырып өткізуде

Тірек сөздер: ақпараттық коммуникациялық технология, компьютерлендіру, ұғым жүйесі, термин, сөздің алмасуы, Infozone, ІТ полигон, мобильді технология, цифрландыру.

Негізгі ережелер

Қазіргі уақытта бүткіл әлемде төртінші индустриялық кезеңде екендігін назарға алып, барлық елдер ғылым мен технологияға жарыса ұмтылуда. Әрине бұл жағдай елдің әлеуметтік, экономикалық салаларымен қатар бала тәрбиелеу мен еңбек күшін тәрбиелеуге, адами капиталды бағалау мен қарқынды дамытуда өзгерістер енгізуде. Білімі мен ғылымы дамыған елдер қашан да әлемде көшбасшыға айналатыны хақ. Қазіргі жағдайда көшбасшылық цифрлық әлеуеті дамыған елдердің еншісінде.

Әлемде индустрияландыру жаңа технологияларды енгізу - ақпараттық коммуникациялық технологиялар мен компьютерлік индустрияда жаңа ұғымдардың пайда болуына негіз болуда.

Кіріспе

Ақпараттық коммуникациялық технологиялар білім беру мен өндірістің барлық саласына қатысып отыр. Ақпараттық коммуникациялық технологиялар білім берумен қатар мұнай-газ, экономика, банк жүйесі, медицина, жеңіл және ауыр өнеркәсіп бәрін қамтыған. Заводтар

мен фабрикалардағы қондырғылардың бәрі автоматтандырылған. Қандай маман болмасын өз кәсібінде кәсіби біліктілігімен қатар жаңа технологиялар мен сол саладағы қолданбалы бағдарламалармен жұмыс жасай алуы қажет. Бұл жағдай кәсіпорында жұмыс беруші мен қызметкерлерге сыртқы факторлардың әсері мен ішкі факторлардың арасындағы сәйкессіздікке алып келетіні анық [1].

Қазіргі кәсіби маман ақпараттық және коммуникациялық технологиялар саласындағы білімдерді игерумен бірге, оларды өз кәсіби іс-әрекетінде еркін қолдана алатын жан-жақтылықты талап етеді. Бұл талапқа кәсіби білімді ақпараттық құзыретті маман дайындауды ұштастырумен жетуге болады. Сондықтан жоғары оқу орнында (ЖОО) білім алушыларды оқыту ақпараттық коммуникациялық технологиялар құралдарын тиімді қолдана алуына бағдарлануы тиіс.

Материалдар мен әдістер

Жаңа терминдердің пайда болуы бірнеше жолмен жүреді. Кейбіреуі қарапайым және айқын болса, енді біреуі жаңа құрылғығы байланысты басқа техникалық тілмен бірге қолданылуы мүмкін. Жалпы АКТ оқыту барысында компьютерлердің нақты пайда болуы мен оған байланысты коммуникациялық технологиялар француз, ағылшын, неміс және орыс тілдерінен енген терминдер - сөздердің алмасуына себеп болады. Сонымен қатар, жиі қолданыстағы, бірақ өте кең таралған емес, қолданыстағы терминді ауыстырады.

Осы себепті жаңа технологиялардың қолдана білу оның ұғымдар жүйесін меңгеруге тәуелді.

Әлемді индустрияландыру және жаңа технологияларды енгізу - ақпараттық коммуникациялық технологиялар мен компьютерлік индустрияда жаңа ұғымдардың пайда болуына себепкер болуда. Ақпараттық коммуникациялық технологиялармен интернетке байланысты түрлі тілдердегі терминологиялық лексиканың, тілдік құрылымдық қатыстың сыртқы және ішкі байланыстарын ой елегінен өткізе отырып өз тілінде қабылдау, тіларалық корреляциялық терминдерді орнату арқылы тілдік жетілуге алып келетіні анық. Жаңа технологиялардың дендеп кіруі, интернеттің дамуы, жаңа гаджеттерді пайдалану арнайы сол саладағы жаңа терминдерді туғызады.

Ақпараттық коммуникациялық технологиялар мен интернетке байланысты түрлі тілдердегі терминологиялық лексиканың, тілдік құрылымдық қатыстың сыртқы және ішкі байланыстарын түйсіктен өткізе отырып өз тілінде қабылдау, тіларалық корреляциялық терминдерді орнату - тілдік жетілуге алып келетіні анық.

Қолданысқа цифрлық технологияның кірігуі мен өндірістің автоматтандырылуы ғылымға бұрын қолданылмаған тілдік ұғымдық атаулардың енуіне ықпал етуде. Ғылым мен техникадағы ілгерілеушілік

сала бойынша тілдік даму және зерттеулермен тығыз байланысты. Мысалы, әрбір құрылғы атауы мен атқаратын іс әрекетіне байланысты (арнайы сөздің) немесе арнайы сөздердің жеке жиынтығы ретінде термин сөздердің тілдік мағынасын тану жоспарланған, жүйелі түрдегі зерттеу жұмысын жүргізу қажеттілігі қазіргі таңда анықтауды қажет ететін мәселелердің біріне айналып отыр.

Бұған себеп ғылым саласын бейнелейтін терминдердің қазақ тілінде ұлттық тарихи-мәдени, философиялық, логикалық, рухани мәдениетпен, инженериямен сабақтастық байланыста қарастыру жағдайы когнитивтік лингвистика, лингвомәдениеттану, елтану лингвистикасы ғылымдарының пайда болуында болса керек. Тілді зерттеуге тиісті ғылымдарды өзара сабақтастығы тілдің жасалымдық, жұмсалымдық аймағының құрылымды үлгілерін анықтауды қажет етеді. Әлеуметтік, қатынастық уақытқа байланысты өзгермелі жағдайда тілдің жасалымдық, жұмсалымдық аймағының құрылымды үлгілерін анықтау - тілдің мемлекеттік мәртебесіне сай өз тіліміздегі терминологиялық жүйе жасалынуына қатысты.

Осы ретте ғылым мен техникаға байланысты белгілі бір нысанға байланысты тіл білімі, ақпараттық коммуникациялық технологиялар мен цифрландыруға негізделген ұғымдық-терминологиялық сөздікті ерекше когнитивтік-семантикалық құрылымын зерттеу арқылы жасаудың маңыздылығы зор. Терминологияны біріздендіру дәлме-дәл мағынасында жеткізу қиын және оның өзі бір идеалды құбылыс. Ұғымдық-терминологиялық сөздікті зерттеу арқылы терминологияны біріздендіру аударматану терминдерінің концептологиямен айқындалады.

Терминологияның мәні тілдік терминдердің дұрыс жасалуымен, реттілігімен, тұрақтылығымен, өзгермелі уақытта мәнін жоймайтындығымен, яғни өміршеңдігімен, дәлдігімен анықталуы қажет. Термин-бұл кәсіби білімнің белгілі бір саласы ұғымдарының жүйесіне кіретін түйін-тұжырымның ауызша белгіленуі. Зерттеулерде «термин (лат. terminus «шекара, шек, соңы») - белгілі бір кәсіби салада қабылданған және ерекше жағдайларда қолданылатын арнайы сөз немесе сөз тіркесі» деп берілген. Терминология (терминдер жиынтығы ретінде) кәсіби қызметпен байланысты елдің тілдік автономды секторын құрайды. Ғылым, техника, өндіріс салаларының терминдері кәсіби білімнің тұжырымдамалық байланыстарымен анықталады. Термин ғылымның, техниканың, өндірістің белгілі бір саласына қатысты белгілі бір терминологиялық жүйенің мүшесі болып табылады. Әр терминнің бір саладағы басқа терминдерде нақты ғылыми анықтамасы бар. Мысалы;

Кодтау - ақпаратты сақтауға немесе өңдеуге арналған арнайы ақпаратты ұсыну әдісі .

Ақпарат тасымалдаушы – ақпаратты сақтауға арналған орта

Жаңа технологиялардың дендеп кіруі, интернеттің дамуы, жаңа

гаджеттерді пайдалануда арнайы сол саладағы жаңа терминдердің пайда болуына алып келуде. АКТ курсы мектептен бастап жоғары оқу орындарына дейін спиральді білім негізінде енгізілген. Дегенмен әр курстағы оқу бағдарламасы қолданылу аясына байланысты өзгеріп отырады, соған байланысты жаңа терминдер көптеп кездеседі. Мысалы «Ақылды үй», «электронды оқыту», «ассинхронды оқу», «синхронды оқу».

Терминдер арқылы ғылыми теориялар, заңдар, принциптер, ережелер жасалынса, қазіргі заман технологиясын меңгеруде терминдердің бірізділігі, қазақ тіліндегі қалыптасуы өзекті мәселе. Ғылыми теориялар, заңдар, принциптер, ережелердің сабақтастығынан құрылымдалған қазақ тіліндегі терминдер оқып үйрену мен зерттеу жұмыстарын жасауға да ықпалы мол болмақ.

Жоғары оқу орнында АКТ пәнін оқытудың тілі мен әдістері, басқа тілдерден енген сөздердің қолданылу аясы мен саласы арасындағы сабақтастықты жүзеге асыру толық шешімін таппағандықтан, АКТ курсы оқытуда мамандарды кәсіби даярлаудың теориясы мен практикасы арасында сәйкессіздік пайда болуда.

АКТ оқыту жүйесінде пайдалану әдістемесін зерттеуші ғалымдардың (А.А. Андреев, Н.В. Апатова, Е.С. Полат, И.В. Роберт, Н.В. Чичерина, Н.Керімбаев, Л.Қ.Жайдақбаева, Б.Сыдықов,) білім беруді ақпараттандырудың ұғымдық мазмұны мен терминдерін пайдалану туралы осы күнге дейін бірдей келісімге келе қоймағанын айтуымыз керек. Мәселен, зерттеу жұмыстарында «ақпараттық күзиреттілік», «компьютерлік сауаттылық», «АКТ күзиреттілік», «цифрлық сауаттылық», және т.б. терминдер синоним ретінде қолданылып жүр.

Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар терминдерін ғылыми әдебиеттер мен оқу құралдарында әртүрлі қолданылып жүргенінің себебі АКТ тарихи даму жолына байланысты. Осы уақытқа дейін АКТ үлкен даму жолынан өтті.

Бірінші кезең «қол» технологиясы деп аталынады. Ол ХІХ ғ. аяғына дейінгі кезеңді қамтиды. Мұндағы қолданылатын құрал қалам, сиясауыт, кітап, газет, журнал болды. Ал коммуникация қолмен жазылған хат, пакет, жолдау т.б. почта арқылы жүзеге асып отырды.

ХІХ ғасырдың соңында «механикалық» кезең басталды. Бұл екінші кезеңнің құралдары жазу машинкасы, телефон, телеграф болды да, заманауи жабдықталған почта қызметі пайдаланылды.

Үшінші кезең ХХ ғасырдың 40-60 жж. қамтиды. Ол үлкен ЭЕМ және оларға сәйкес программалық жабдықтар, электрлік жазу машинкалары, ксерокстер, қалта диктофондары пайдаланылған «электрлік» технология кезеңі делінеді.

ХХ ғ. 70-ші жж. басынан төртінші «электронды» технология кезеңі басталады. Бұл кезеңнің құрал-жабдықтары үлкен ЭЕМ және оның негізінде құрылған автоматты басқару жүйелері, ақпараттық-іздену жүйелері, әр

түрлі бағыттардығы арнайы бағдарламалық кешендер болды.

Бесінші кезең XX-ші ғ. 80 жж. ортасынан басталады, «компьютерлік» технология кезеңі делінеді. Оның негізгі құралы әр түрлі мақсаттағы бағдарламалық өнімдер арқылы жұмыс істейтін жеке компьютерлер. Бұл кезеңнің ерекшелігі кең ауқымды (глобальных) және локальды компьютерлік сеттерді пайдалануында.

Нәтижелер

Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар пәнін оқыту білім алушының осы облысытағы құзіреттілігін қалыптастыруды мақсат етіп қояды. Ол мақсатқа жету АҚТ ұғымдары мен оған сәйкестерминдердің бірмәнді анықталуымен байланысты. Осыған байланысты «Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар» терминінің этимологиясын қарастырайық. «Технология» термині («*techne*» - өнер және «*logos*» - оқу-білім деген грек сөздері) қандайда бір нәрсені істеп, жасап шығару немесе шикізатты қайта өңдеу тәсілдері туралы ғылым мәліметтер жиынтығын білдіреді [3]. «Ақпарат – нақты мәліметтер және олардың өзара тәуелділігі туралы білім жиынтығын сақтау, өңдеу және тапсыру нысаны болып табылатын бір нәрсе туралы хабар, мағлұмат» [4]. Демек ақпаратты материалдық ресурстарды өңдеу үдерісіне ұқсас технология ретінде қабылдауға болады. Осылайша, «технология» терминінің пайда болуы әу бастан қол еңбегінің әсерінен объектінің өзгеруін білдірді.

«Ақпараттық технология» (АТ) ұғымы ақпаратты іздеу, жинау, сақтау, өңдеу, ұсыну, тарату процестерін, әдістерін және осы процестер мен әдістерді жүзеге асыру тәсілдерін білдіреді [5].

«Ақпарат», «технология» термині- ақпарат өңдеу үшін қолданылатын технология элементтердің, құрылғылардың немесе әдістердің жиынтығы. Ақпараттық технология (немесе көпшілікке ІТ атымен танымал ұғым) — қазіргі компьютер технологиясы негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тасымалдау істерін қамтамасыз ететін математика және кибернетика әдістері мен қазіргі техникалық құралдар жиыны [6]. Мұнда ақпаратқа байланысты әртүрлі әрекеттерді жүзеге асырудың кейбір аспектілеріне назар аударылады. Қазіргі уақытта ақпараттық технология бірнеше революциялық кезеңдерден өтті, олардың өзгеруі негізінен экономикалық, техникалық үдерістің дамуымен, ақпаратты өңдеудің жаңа техникалық құралдарының пайда болуымен байланысты. Ақпараттық технологияның дамуы ақпаратты «қолмен» өңдеуден «механикалық» өңдеуге ауысудан басталды, ол кезде жазу машинкасы мен телефон - қаламұш пен сиясауытты алмастырып, байланыс тәсілі түбегейлі өзгерді – хат-хабар қолмен емес телеграф арқылы жеткізілді.

Ақпараттық- қатынастық технологиялар (АҚТ) – бұл ақпаратты сақтау, жинақтау, талдап-өңдеу, беру алгоритмін кешенді әдістер мен тәсілдерге сипаттама беретін жалпы ұғым [7].

Ақпараттық технология алғашқы электронды-есептегіш машиналардың (ЭЕМ) пайда болуымен дамудың жаңа кезеңіне көшті, олар адам өмірінде берік орын алып, оның қызметінің барлық салаларында ақпаратпен жұмыс істеуге көмектесті. Алайда, ақпарат, талдау жасау, оның негізінде іс-тәжірибеде пайдалану туралы шешім қабылдау өзгеріссіз қалды.

И.В. Роберт ақпараттық технологияны «белгілі бір күтілетін нәтижелерді алу үшін ақпаратты автоматтандырылған жинау, өңдеу, сақтау, беру, пайдалану, өндіру құралдарының, әдістерінің, әдістерінің жиынтығы болып табылатын информатиканың ғылыми саласының практикалық бөлігін» түсінеді [8]. Сондай-ақ, ол микропроцессорлық, есептеу («компьютерлік») техникасының көмегімен жүзеге асырылатын ақпараттық технология келесі сипаттамалармен ерекшеленетінін атап өтті:

- микропроцессорлық және есептеу техникасы, ақпараттық ресурстарды беру, тарату, ақпарат алмасу құралдары мен жүйелері негізінде жұмыс істейтін қазіргі заманғы бағдарламалық, бағдарламалық-аппараттық және техникалық құралдар мен құрылғылардың мүмкіндіктерін іске асыру;

- декларативтік және рәсімдік білімді электрондық нысанда ұсыну үшін арнайы формализмдерді (логикалық-лингвистикалық модельдерді) пайдалану; бұл ретте логикалық-лингвистикалық модельдеу білім мен қызмет салаларының қиын немесе мүлде формализацияланбайтын салалары үшін міндеттерді шешу мүмкіндіктерін күрт кеңейтеді;

- кәсіби бағдарламалау тілдері мен жасанды интеллект құралдарын пайдалану кезінде диалог режиміне тікелей (делдалсыз) қол жеткізуді қамтамасыз ету;

- пайдаланушының компьютермен өзара әрекеттесу процесінің қарапайымдылығын қамтамасыз ету, реттеуші қолдау қажеттілігін болдырмау [9].

Соңғы кездерде ақпараттық технологияларды - компьютерлік технологиялар деп түсіну әдетке айналған. Компьютерлік технологиялар, ЭЕМ көмегімен ақпаратты жинауды, өңдеуді, сақтауды және беруді қамтамасыз ететін ақпараттық технологиялардың бір бөлігі, ал ақпараттық технологиялар - есептеу техникасы, байланыс, көбейткіш құралдар мен ұйымдастыру техникасы құралдарын пайдалануға негізделген ақпараттық қызмет көрсетудің қазіргі заманғы түрлері [10]. Осылайша, ақпараттық технологиялар тек компьютерді ғана емес, ақпаратпен жұмыс істеу үшін қажетті басқа да техникалық құралдарды қолдануды білдіреді.

Ақпараттық коммуникациялық технологиялар үздіксіз дамуына байланысты - жаңа техникалық құралдар, жаңа тұжырымдамалар, деректерді ұйымдастыру әдістері, оларды пайдаланушылардың жеткізу, сақтау және өңдеу әрекеттері өзгеріп отырады. Бұл өзгеріс ақпараттық

- есептеу жүйелерінің техникалық және басқа компоненттерімен өзара әрекеттесу формалары арқылы жасалады. Дербес компьютердің пайда болуы мен ақпараттық технологияны дамытудағы басты мақсат - адамның кәсіби салада да, күнделікті өмірде де жеке ақпараттық қажеттіліктерін қанағаттандырумен анықталады.

Қазіргі уақытта «ақпараттық технологиялар» терминін басқа термин алмастыруда - «ақпараттық және коммуникациялық технологиялар» (АКТ), бұл ақпараттық қоғамның дамуындағы эволюциялық кезеңнің өзгеруімен түсіндіріледі. Егер бұрын адамдар интернетті тек қажетті ақпаратты іздеу үшін пайдаланса, қазір виртуалды әлемдегі коммуникацияларға басымдық беріледі, бұл көптеген әлеуметтік қызметтердің пайда болуына ықпал етеді. Қарым-қатынас қоғамның қажеттіліктерінің бірі ретінде ғаламшардың кез келген нүктелеріндегі адамдарға әртүрлі белгілер бойынша топтарға бірігуге мүмкіндік береді: трансұлттық, ұлттық, кәсіби, діни және т. б.

Осыған байланысты «ақпараттық және коммуникациялық технологиялар». Есептеу техникасы мен телекоммуникация құралдарын қолдану арқылы жүзеге асырылатын ақпаратпен жұмыс істеудің ақпараттық үдерістері мен әдістері ретінде айқындалады. Осылайша, ақпараттық технологиялар мен ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арасындағы негізгі айырмашылық ақпаратты өңдеу мен берудің әртүрлі құралдарында болады. Бұл анықтама өте жалпы болғанымен, мұндағы негізгі назар компьютерлік технологиялар мен телекоммуникация құралдары арқылы жүзеге асырылатын коммуникацияларға аударылады деп қорытынды жасауға болады. Информатикада телекоммуникация компьютерлік желілер мен қазіргі заманғы техникалық байланыс құралдары негізінде деректерді қашықтықтан беру ретінде анықталады [11]. Басқаша айтқанда, ақпараттық және коммуникациялық технологиялар негізінен компьютерлік технологиялар арқылы заманауи компьютерлік құралдар мен бағдарламалық қамтамасыз етуді қолдана отырып, ақпарат беруге және байланысты ұйымдастыруға бағытталған.

Қазіргі ғылыми әдебиеттерде «жаңа ақпараттық технология» терминін кездестіруге болатындығын атап өткен жөн, оны зерттеушілер көбінесе дербес компьютерлерді де, телекоммуникациялық құралдарды да: телефон, телеграф, факс, ғаламдық және жергілікті компьютерлік желілерді және т.б. пайдаланатын пайдаланушы интерфейсі бар ақпараттық технологияны түсінеді. «Жаңа технология» анықтамасы «қазіргі заманғы технология» ұғымына балама болып табылады, бұл қоғамды ақпараттандыру үдерісінде ақпаратты өңдеудің осы технологиялық құралдарын пайдаланудың өзектілігін көрсетеді.

Талқылау

2015 жылдарға дейін ақпараттық коммуникациялық технологиялар құрамына - компьютерлер, барлық сыныптағы электронды есептегіш

машиналарына арналған терминалдық жабдық жиынтықтары, жергілікті есептеу желілері, ақпаратты енгізу-шығару құрылғылары, мәтіндік және графикалық ақпаратты енгізу және манипуляциялау құралдары, ақпараттың үлкен көлемін архивтік сақтау құралдары және қазіргі заманғы электронды есептегіш машиналары кіретін. Одан беріде деректерді ұсынудың графикалық немесе дыбыстық нысандарынан цифрлық және керісінше түрлендіруге арналған құрылғылар; аудиовизуалды ақпаратты шын көлемді (қолмен ұстауға келмейтін) бейне ретінде көрсететін бағдарламаларды оқитын құралдар мен құрылғылар (мультимедиа технологиялары және «Виртуалды шындық» базасында); машиналық графика жүйелері қосылды. Осыларға қосымша қазір бағдарламалық кешендер (бағдарламалау тілдері, трансляторлар, компиляторлар, операциялық жүйелер, қолданбалы бағдарламалар пакеттері және т.б.) және т. б.; тұтынушылардың тұратын жеріне байланысты емес жағдайда жергілікті деңгейде де, сондай-ақ жаһандық ақпараттық өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін қазіргі заманғы байланыс құралдары жатқызылады.

Отандық әдістемелік әдебиеттерде - білім беру саласындағы көп қолданыста жүрген АКТ құралдары:

Интербелсенді тақта;

Мультимедиялық құралдар;

Желі;

Ақпараттық оқу ортасы, жаппай ашық онлайн курстар.

Оқу форматының өзгеруіне сәйкес АКТ құралдарын қажет ететін құрылғылар бағдарламалары да өзгеріп отырады.

Білім берудегі ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың негізгі міндеті компьютерлік құралдар мен ақпараттық ресурстардың көмегімен Интернет желісінің ақпараттық-білім беру ортасын (ИБО) құру болып келген.

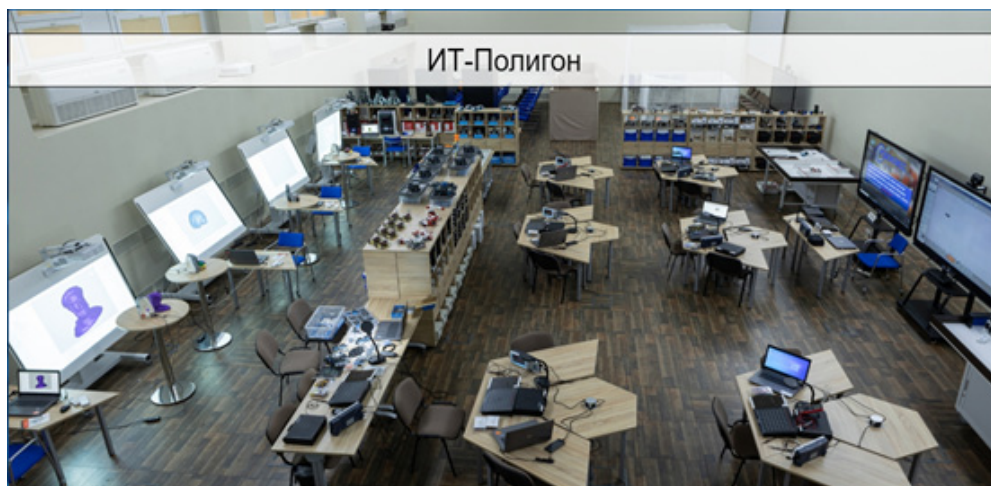
Қазіргі кезде білім беру ұйымдарында білімгерлердің цифрлық сауаттылықтарын қалыптастыру мақсатында АКТ курстары мен информатика сабақтарын IT полигондар, STEM-орталық, ақпараттық зоналарда ұйымдастырып өткізуде.

Infozone – заманауи форматта ақпарат беруге арналған аппараттық-бағдарламалық кешен [12].

«IT-полигон білім мен тәрбие беруде қолданылатын соңғы техникалық жетістіктер тиындығы»-деп түсіндіріледі.

STEM-орталық – ғылым, технология, инженерия, математика материалдарымен пәнаралық байланыста болуымен түсіндіріледі.

Мұнда студенттер 3D бағдарламалау, робототехника, модельдеу, желіні басқару және басқа да пәндермен айналыса алады. IT-полигон инженерия саласында бірегей білім беру мүмкіндіктерін ашады [13].

Сурет 1- Робототехника және модельдеу зертханасы

М.Әуезов атындағы ОҚУ-дың студенттері АКТ пәнін арнайы инженерлік мамандықтар үшін құрылған ІТ полигон мен STEM-орталықта өткізуде.

Ақпарат ағыны күн сайын артып келеді және оны толық меңгеру қиындай түсуде.

Қазіргі заманғы контент тұтынушысының (балалар, ата-аналар, келушілер және қызметкерлер) ақпараттың өзектілігін оқып, талдауға мүмкіндігі де, уақыты да жоқ екені белгілі. Дұрысы - олар пайдалы деп санайтынын іздеуге уақыт жұмсайды.

Мазмұн көбірек, ал жанасу «дағы» кішірек. Маңызды ақпаратты қалай жеткізуге болады.

Шешім ақпаратты ұсыну технологиясы мен идеологиясын өзгерту болып табылады.

Infozones Digital Signage технологиясында жұмыс істейді, оның көмегімен адамдар ақпаратты оқымайды, бірақ оны көреді - бұл оны ұсынудың заманауи және ең тиімді әдісі.

«Infozone» автоматты түрде ретсіз ақпарат ағынын тиімді мазмұнға айналдырады. Қысқа уақыт ішінде сіздің ақпаратыңызды әлеуетті тұтынушыға заманауи және тартымды форматта жеткізеді. Осыған байланысты, жоғары кәсіптік білім берудің басым міндеттерінің бірі мамандықта талап етілетін жалпы және арнайы кәсіптік білімді, дағдыларды ғана, сонымен қатар үнемі жаңартылып отыратын компьютерлік құралдардың спектрін белсенді қолдана алу болып табылады.

Қазіргі қоғам ақпараттандыру және онымен тығыз байланысты білім беруді ақпараттандырудың жетілгендігімен, ақпараттық коммуникациялық технологиялардың кеңінен таратылуымен және АКТ курсының ұғымдық-терминологиялық сөздігінен жасау және

оларды оқыту үдерісінде пайдалану ерекшеліктерімен сипатталады. Олар ақпаратты тарату үшін және білім алушылардың өзара әрекетін қамтамасыз ету үшін білім берудің қазіргі жүйесінде кеңінен қолданыс табады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқы- на Жолдауы. - 2018 жылғы 10 қаңтар. - Кіру режимі: https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_pre_sident/kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-n-nazarbaevtyn-kazakstan-halkyna-zhol-dauy-2018-zhylgy-10-kantar. [Қаралған күні 14.12.2021]

[2] Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании. - М.: Академия, 2005. – 192.

[3] Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. - М.: Академия, 2007. - 368 с.

[4] Ушаков Д.Н. Большой толковый словарь современного русского языка. - Москва: Дом Славянской кн., 2008. - 959 с.

[5] Білім және ғылым. Энциклопедиялық сөздік /Бас редактор Ж.К.Түймебаев. Ред. алқасы: А.Е.Абілқасымова, И.Б.Бекбоєа, Е.Ә.Оңғарбаев, С.Ж.Піралиев, М.В.Рыжков. – Алматы, 2009. - 400 б.

[6] Федеральный закон Российской Федерации от 27 июля 2006. Об информации, информационных технологиях и о защите информации. Режим доступа: URL: [https:// base.garant. ru /12148555](https://base.garant.ru/12148555). [Дата обращения: 27.12.2021].

[7] Құсайынов А.Қ. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Информатика және компьютерлік техника. - Алматы: «Мектеп» баспасы» ЖАҚ, 2002. – 456 б.

[8] Бидайбеков Е.Ы., Григорьев С.Г., Гриншкун В.В. Информационное интегри- рование и анализ образовательной области в разработке электронных средств обучения. - Алматы: АГУ им.Абая. 2002. –100с.

[9] Роберт И.В. Панюкова С.В., Кузнецов А.А., Кравцова А.Ю. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: Учебно-методическое пособие для педагогических вузов /Под ред. И.В. Роберт. - М.: ИИО РАО, 2006. - 374 с

[10] Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. - М.: ИИО РАО, 2010. - 140 с.

[11] Арефьев В.Н. Компьютерные технологии в науке и образовании. //Методические указания к практическим занятиям. -Ульяновск, УлГТУ, 2001. - 42с.

REFERENCES

- [1] Qazaqstan Respwblikasınıń Prezidenti N. Nazarbaevtiń Qazaqstan xalqı- na Joldawı. 2018 jılǵı 10 qańtar. (State of the Nation Address by the President of the Republic of Kazakhstan Nur-sultan Nazarbayev). - 2018. - January 10. - Kіru rejimi: URL: https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_pre_sident/kazakstan-respublikasynyn-prezidentin-nazarbaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-2018-zhylygy-10-kantar. [Қаралған күні 14.12.2021] [in Kaz]
- [2] Zaxarova, İ. G. Informacіonnie texnologii v obrazovanii (Information technologies in education). - M. : Akademiya, 2005. – 192. [in Rus.]
- [3] Polat, E. S. Moderni technologiae paedagogicae et informationes in systemate educationi (Modern pedagogical and information technologies in the education system). - M.: Academy, 2007. - 368 p. [in Rus.]
- [4] Ushakov D.N. Bol'shoy tolkovyy slovar' sovremennogo russkogo yazyka. - Moskva: Dom Slavyanskoy kn., 2008. - 959 s. [in Rus.]
- [5] Bilim zhane gylym. Encyclopedialyk sozdik (Education and science. Encyclopedic dictionary) /Zh.K. Tuymebayev. Eds. alkasy: A.E. Abilkasymova, I.B. Bekboea, E.A. Ongarbayev, S.Zh. Piraliev, M.V. Ryzhkov. - Almaty, 2009. -400 b. [in Kaz]
- [6] Federal'nyy zakon Rossiyskoy Federatsii ot 27 iyulya 2006. Ob informatsii, informatsionnykh tekhnologiyakh i o zashchite informatsii (Federal Law of the Russian Federation of July 27, 2006. On information, information technologies and information protection). Rezhim dostupa: URL: <https://base.garant.ru/12148555>. [Data obrashcheniya: 27.12.2021].
- [7] Qusayinov A.Q. Qazaq tili terminderiniń salalıq ǵılımı túsindirme sózdigi: İnformatika jáne kompyuterlik texnika (The branch scientific dictionary of terms of the Kazakh language). - Almaty: «Mektep» baspası» JAQ, 2002. – 456 b. [in Kaz]
- [8] Bidaybekov Ye. Y., Grigor'yev S.G., Grinshkun V.V. Informatsionnoye integrirovaniye i analiz obrazovatel'noy oblasti v razrabotke elektronnykh sredstv obucheniya (Information integration and analysis of the educational field in the development of electronic means of training). - Almaty: AGU im. Abaya. 2002. – 100 s. [in Rus.]
- [9] Robert I.V. Panyukova S.V., Kuznetsov A.A., Kravtsova A.YU. Informatsionnyye i kommunikatsionnyye tekhnologii v obrazovanii (Information and communication technologies in education): Uchebno-metodicheskoye posobiye dlya pedagogicheskikh vuzov /Pod red. I.V. Robert. - M.: IIO RAO, 2006. - 374 s [in Rus.]
- [10] Robert I.V. Sovremennyye informatsionnyye tekhnologii v obrazovanii: di-dakticheskiye problemy; perspektivy ispol'zovaniya (Modern information technologies in education: didactic problems; prospects of use). - M.: IIO RAO, 2010. - 140 s. [in Rus.]
- [11] Aref'yev V.N. Komp'yuternyye tekhnologii v nauke i obrazovanii (Computer technology in science and education). //Metodicheskoye ukazaniye k prakticheskim zanyatiyam. -Ul'yanovsk, UIGTU, 2001. – 42 s. [in Rus.]

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПОНЯТИЙ КУРСА ТЕХНОЛОГИИ ИНФОРМАЦИОННЫХ КОММУНИКАЦИЙ (ИКТ)

*Жайдакбаева Л.К.¹, Рахымбек Н.², Менлибай Ж.Г.³

¹к.п.н., доцент, Южно Казахстанский университет им. Ауезова, Шымкент, Казакстан, e-mail: luizca18@mail.ru

²докторант, Южно Казахстанский университет им. Ауезова, Шымкент, Казакстан, e-mail: naziko_jan00@mail.ru

³преподаватель, Южно Казахстанский университет им. Ауезова, Шымкент, Казакстан, e-mail: janbo_077@mail.ru

Аннотация. Индустриализация мира и внедрение новых технологий способствуют появлению новых концепций в информационных и коммуникационных технологиях и компьютерной индустрии. Курс ИКТ приводит к развитию языка в результате принятия терминологической лексики на разных языках на их родном языке, установления межъязыковой корреляции терминов. Поэтому в статье дается краткий обзор формирования системы понятий и терминологии курсов ИКТ. Основная задача информационно-коммуникационных технологий в современном образовании - создание информационно-образовательной среды Интернета с помощью компьютерных средств и информационных ресурсов. В связи с этим одним из приоритетов высшего образования является возможность активно использовать только общие и специализированные профессиональные знания и навыки, необходимые по специальности, а также комплекс компьютерных инструментов, которые постоянно обновляются. Современное общество характеризуется зрелостью информатизации и тесно связанной с ней информатизацией образования, широким использованием информационно-коммуникационных технологий и особенностями разработки понятийных и терминологических словарей курсов ИКТ и их использования в процессе обучения. Они широко используются в существующей системе образования для распространения информации и облегчения взаимодействия учащихся. В настоящее время в целях формирования цифровой грамотности обучающихся в образовательных учреждениях организуются и проводятся курсы ИКТ и занятия по информатике на ИТ-полигонах, информационных зонах.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, компьютеризация, система концепций ИКТ, Infozone, ИТ полигон, мобильные технологии, цифровизация.

FORMATION AND CURRENT STATE OF THE SYSTEM OF CONCEPTS OF THE COURSE INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (ICT)

*Zhaidakbayeva L.K.¹, Rakhymbek N.², Menlibay Zh.G.³

¹c.p.s., associate professor, M.Auezov South Kazakhstan University,
Shymkent, Kazakhstan, e-mail: luizca18@mail.ru

²doctoral student, M.Auezov South Kazakhstan University,
Shymkent, Kazakhstan, e-mail: naziko_jan00@mail.ru

³Lecturer, M.Auezov South Kazakhstan University,
Shymkent, Kazakhstan, e-mail: janbo_077@mail.ru

Abstract. The industrialization of the world and the introduction of new technologies are contributing to the emergence of new concepts in information and communication technologies and the computer industry. The ICT course leads to language development as a result of the adoption of terminological vocabulary in different languages in their own language, the establishment of interlingual correlation terms. Therefore, the article provides a brief overview of the formation of the system of concepts and terminology of ICT courses. The main task of information and communication technologies in modern education is to create an information and educational environment of the Internet with the help of computer tools and information resources. In this regard, one of the priorities of higher education is to be able to actively use not only the general and specialized professional knowledge and skills required in the specialty, but also a range of computer tools that are constantly updated. Modern society is characterized by the maturity of education closely related to it, the widespread use of information and communication technologies and the peculiarities of creating a conceptual and terminological dictionary of ICT courses and their use in the learning process. They are widely used in the current education system to disseminate information and facilitate student interaction. Currently, in order to form the digital literacy of students in educational institutions, ICT courses and computer science classes are organized and conducted in IT landfills, information zones.

Keywords: information and communication technologies, computerization, system of ICT concepts, Infozone, IT polygon, mobile technologies, digitization.

Статья поступила 23.02.2022.

УДК 37.013.43

МРНТИ 14.01.21

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.013

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМНІҢ ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДАЯРЛЫҒЫ

*Сарқанбаева Г.¹, аспирант, И. Арабаев атындағы Қырғыз мемлекеттік университеті, Бішкек, Қырғызстан, e-mail: gulzhaz.72@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада этнопедагогикалық даярлық, мұғалімнің этнопедагогикалық іс-әрекетке даярлығын қалыптастырудың үздіксіз басқарылатын үдерісі болып табылатын кәсіби даярлығының маңызды бөлігі ретінде қарастырылады. Мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығы педагогикалық-психологиялық пәндердің барлық бөлігін қамтиды, сонымен қатар, тиісті білім, іскерлік, дағдыларды және белгілі бір этникалық мәдениетті тасымалдаушы ретінде тұлғаның жеткілікті деңгейде өзін-өзі анықтауын, болашақ мұғалімдердің педагогикалық іс-әрекетте этнопедагогикалық идеялар мен дәстүрлерді пайдалану мүмкіндіктерін шығармашылықпен түсінуін қарастырады. Болашақ мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығының мақсаты, міндеттері, негізгі құрамдас бөліктері баяндалады, болашақ мұғалімнің этномәдени біліктілігін дамыту іс-әрекеттер жүйесін жүзеге асыратын педагогикалық оқу орнында аса маңызды өзара байланыстағы үш маңызды бағытта қарастырылады: тәрбиелік, мәдени-гуманитарлық, әлеуметтік және білім беру және практикалық. Болашақ мұғалімдердің оқу-тәрбие үдерісінде этномәдени біліктілігін арттырудың шарттары сипатталады (интерактивті, жобалық-зерттеу; имитациялық-ойын нысандары мен оқыту әдістерін қолдануды көздейтін білім беру процесінің этномәдени бағытын жүзеге асыру; оқыту мен тәрбиелеудің оқу және мектептен тыс нысандары мен әдістерінің үйлесімі, болашақ мамандарды сабақтан тыс уақытта қоғамдық маңызы бар жұмыстарға белсене араластыру болашақ мұғалімдердің кәсіптік практика мазмұнын, этномәдени білім берудің негізгі заңдылықтарын сақтау және т.б.).

Тірек сөздер. Этнопедагогика, этнопедагогикалық даярлық, этнопедагогикалық білім, этнопедагогизация, этномәдени білім беру, этномәдени біліктілік, этнопедагогикалық іс-әрекет, этнопедагогикалық білім, іскерлік, дағды.

Кіріспе

Жаңартылған білім беру жағдайында білікті және еңбекнарығындағы бәсекелестікке қабілетті өз мамандығы мен этнопедагогика негіздерін

еркін меңгерген мамандардың кәсіби этнопедагогикалық даярлығына аса назар аударылуда. Аталған талаптарды жүзеге асырудағы маңызды фактордың бірі болашақ маманды этнопедагогика арқылы өзін-өзі кәсібилікке бағдарлау болып табылады. Соңғы жылдары өзінің ана тілін, халқының салт-дәстүрлерін, тарихы мен мәдениетін жетік білмейтін ұрпақ пайда бола бастады, дәстүрлі өмір салтынан алыстап кеткен көріністер көбейді, халықтың ғасырлар бойы қалыптасқан адамгершілік-этикалық ұғымдары мен рухани құндылықтарына қызығушылық азая бастады - мұның бәрі түптеп келгенде ұлттық сананың өзгеруіне алып келеді.

Жоғары оқу орындарындағы оқу үдерісі болашақ мұғалімнің өмірлік және дүниетанымдық көзқарасын анықтайтындықтан, оқу орнында дәстүрлі педагогикалық мәдениет пен этнопедагогикаға қызығушылықты қалыптастыру керек, өйткені этнопедагогикалық даярлықсыз өз халқының, қоғамның талабынан шығатындай мұғалім бола алмайды. Жас жеткіншектермен, педагогикалық ұжыммен, ата-аналармен жұмыс жасайтын болашақ мұғалім маман ретінде дәстүрлі педагогикалық мәдениеттің, этнопедагогиканың негіздерін білуі, өзін-өзі кәсіби тұрғыда дамытуы керек.

Мұндай талаптар кейінгі жылдары басылым көрген Мәңгілік ел, Рухани жаңғыру бағдарламалары мен Ұлы даланың жеті қыры мақаласында көрініс алады. Мәселен, ұлттық дүниетанымның басты бағыты мен қайнар көзі болып табылатын Мәңгілік ел ұлттық идеясында «қазақ халқының жүйеленіп, тұжырымдалған өмір сүру тәжірибесінің әлеуметтік-мәдени коды бар, уақыттың сын қатерлеріне тек осы мәдени кодты сақтай отырып қана (тіл, руханилық, салт-дәстүрлер) жауап қайтаруға болады, егер ұлт өзінің мәдени кодын жоғалтса, онда ол ұлттың өзі де жоғалады, тек тағылымы тарих, ата-бабалар даңқы ғана қазіргі уақыт қиындықтарын жеңуге мүмкіндік береді», - делінген [1].

Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» Заңында, ҚР-ның этномәдени білім беру тұжырымдамасы мен осы салада басылым көрген басқа құжаттарда да жоғары педагогикалық оқу орнын бітірушілер білім беру үдерісінде әлеуметтік қарым-қатынас құруда міндетті түрде білім алушылардың этномәдени және конфессионалды айырмашылығын ескеріп, кәсіби әрекетті көпмәдениетті ортада әлеуметтік даму ерекшеліктерін ескере отырып жүргізуі керек, деп көрсетілген. Болашақ мұғалім бірлескен оқу және еңбек әрекетін тиімді ұйымдастыруда өзара түсіністік пен келісімді іс-әрекетті қамтамасыздандыруда этнопедагогикалық ерекшеліктерді ескеруі қажет.

Этнопедагогикалық даярлық этнопедагогикалық іс-әрекетке (этнопедагогикалық даярлыққа) даярлықты қалыптастырудағы үздіксіз басқарылатын процесс. Бұл даярлыққа тән интеграциялық қасиет, оны негізгі білім мен дағдыны біріктіріп, байланыстыратын жүйе ретінде көрсетуге мүмкіндік береді. Бұны болашақ мұғалім оқу жоспарындағы пәндерді оқып-зерделеуде меңгереді және педагогикалық практиканы өту барысында қорытындылайды, бекітеді.

Этнопедагогикалық даярлық – бұл аса күрделі жүйе, құрылымдық компоненттерінің әртүрлілігімен және өзара байланыстағы сипатымен ерекшеленеді. Ол әрбір нақты кезеңде шешімін іздестіруді қажет ететін функционалды міндеттермен келісіледі.

Этнопедагогиканың тиімділігі оның мазмұнына, мақсаты мен құралдарының сәйкестілігіне, олардың бірлігіне, жүйелі ықпалына, болашақ мұғалімге қойылатын жүйелі талаптарына байланысты. Бұл ұлттық сана-сезімге, ана тілінің мән-мағынасын ой елегінен өткізуге, халықтың салт-дәстүрлері мен тарихын танып білуге бейімдеу-бағдарлау. Бұның бәрі студентке тікелей әсер ете қоймайды, керісінше, оның қойылған талаптарға деген көзқарасы арқылы, оның өміріндегі шынайы әрекетті ықылас- ниеттерімен байланысты азаматтық ұстанымы, яғни «Мен» деген тұжырымдамасы арқылы ықпал етеді. Осы айтылғанның бәрі ұлттық сана-сезімі жоғары, өз елін, жерін сүйе білетін, ұлт намысын қорғайтын ұлтжанды азаматты қалыптастырады. Бұл қасиеттер өздігімен жетілмейді, олар жоғары оқу орны педагогтары жетекшілігінде ұйымдастырылатын іс-әрекет нәтижесінде қалыптасады [2].

Этнопедагогика саласында орындалған ғылыми зерттеулерге жасаған талдау бұл бағытта бірқатар еңбектердің бар екенін көрсетеді. Олардың бірі (Г.Н.Волков, А.Измайлов, С.Қалиев, С.Ұзақбаева К.Кожаметова және т.б.) халық педагогикасы мен этнопедагогиканың теориялық-әдіснамалық негіздерін, идеялық мәнін, ондағы тәрбие мазмұнын қарастырса, екіншісі (Л.Манонов, Қ.Бөлеев, Ұ.Әбдіғалпапарова және т.б.) халық педагогикасы мен этнопедагогика материалдарын жоғары оқу орындарында пайдалану жолдарын ұсынады. Бірқатар педагогтардың зерттеулерінде (А.Л.Бугаева, О.Д.Мукаева, М.Г.Харитонова, А.Мағауова және т.б.) мұғалімдердің этнопедагогикалық даярлығына аса назар аударту қажеттігі туралы айтылады.

Негізгі ережелер

Этнопедагогикалық даярлық – бұл мұғалімнің этнопедагогикалық іс-әрекетке даярлығын қалыптастырудағы үздіксіз басқарылатын үдерістен көрініс беретін кәсіби даярлығының аса маңызды бөлігі.

Мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығы педагогикалық-психологиялық пәндердің барлық бөлігін қамтиды, сонымен бірге тиісті білім, іскерлік және дағдыларды және белгілі бір этникалық мәдениетті тасымалдаушы ретінде тұлғаның жеткілікті деңгейде өзін-өзі анықтауын, студенттердің педагогикалық іс-әрекетте этнопедагогикалық идеялар мен дәстүрлерді қолдану мүмкіндіктерін шығармашылықпен түсінуін қарастырады.

Этнопедагогикалық даярлықтың мақсаты студенттерді халықтың этномәдени және педагогикалық мұрасымен таныстыру, оны кәсіби іс-әрекетте пайдалануға даярлығын қалыптастыру болып табылады.

Кәсіптік білім беру аясында заманауи білім беру жүйесін жаңаша үлгілеу болашақ маманның жан-жақты кәсіби білімі, дағдысы мен бірге қалыптасқан кәсіби қасиеттері мен этномәдени біліктілігін де қажет етеді.

Болашақ мұғалімдердің этномәдени біліктілігін дамыту іс-әрекеттер жүйесін жүзеге асыратын педагогикалық оқу орындарында аса маңызды, өзара байланыстағы үш бағытта қарастырылады: білім беру, әлеуметтік - тәрбиелік және практикалық

Білім берудегі іс-әрекет саласы өзара байланыстағы үш бөліктен тұрады: этномәдени бағытындағы пәндерді меңгеру, ғылыми-зерттеу жұмыстарға қатысу және арнайы пәндер мен таңдау пәндерін қосымша меңгеру. Аталған бөліктер бірін-бірі толықтырып, студенттердің этномәдени білімінен теориялық қорының толысып, меңгерген білімдерін, ғылыми-зерттеу жұмыстарында еркін пайдалануына ықпал етеді.

Болашақ мұғалімдердің этномәдени даярлығының екінші бағыты – бұл тәрбиелік іс-әрекет болып табылады, оны үш негізгі топқа бөліп қарастыруға болады: студенттерді педагогикалық қолдау, идеялық-тәрбие жұмыстарын жүргізу, сабақтан тыс және мәдени-тынығу жұмыстарын ұйымдастыру.

Этномәдени біліктілікті арттырудың үшінші бағыты – бұл студенттердің практикалық іс-әрекеті, оның маңызды құрамдас бөліктері болып шығармашылық іс-әрекет және әртүрлі әлеуметтік институттардағы педагогикалық практика болып саналады [3].

Мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығының негізгі компоненттеріне: этнопедагогикалық проблеманы талдау (мұғалімнің шешетін мәселесі бойынша); этнопедагогикалық білім (мұғалім пайдаланатын білім); этнопедагогикалық іс-әрекет түрлері (мұғалімнің қолданатын жұмыс түрлері); оның жұмысына қажетті этнопедагогикалық іскерлік пен дағдылар; мұғалімнің этнопедагогикалық іс-әрекетке атқаратын функциялары жатады.

Болашақ мұғалімдерге қажетті этнопедагогикалық тұлғалық қасиеттерге: ана тілін жетік білу; туған жерге, елге, салт-дәстүрлермен

ұлттық мәдениетке, халықтың өткендегі тарихына, рухани құндылықтарына аялы көзқарас, оларды оқу-тәрбие процесінде пайдалану; басқа ұлт өкілдерінің мәдениеті мен әдебиетіне, салт-дәстүрлеріне сыйластық көзқарас; өзінің мәдени ой-өрісін, білім-ілімін ұдайы жетілдіріп отыру, өнер туындыларын бағалай білу, әртүрлі рухани ақпарат деректемелерін ой елегінен өткізіп, пайдалануды дағдыға айналдыру; өмірдегі жоспарын этномәдениеттің мән-мағынасы негізінде құрудағы қабілеті және т.б. жатады.

Аталған қасиеттерді, сондай-ақ мамандық сипаттамасында көрініс алған қасиеттерді тек қана жоғары оқу орнына дейінгі кезең мен жоғары оқу орнындағы этнопедагогикалық даярлық кезеңінде қалыптастыруға, жоғары оқу орнынан кейінгі этнопедагогикалық даярлық кезеңінде өңдеп-түзетуге болмайды. Өйткені, нәтижесінде дәл осы жоғары оқу орнына дейінгі, жоғары оқу орнынан кейінгі этнопедагогикалық білім мұғалімнің даярлықтағы этнопедагогикалық жетістігін анықтайды.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу проблемасы саласында басылым көрген ғылыми әдебиеттерге (этнопедагогикалық, педагогикалық, психологиялық) теориялық талдау, деректі материалдарға талдау, тәжірибелі-практикалық жұмыс нәтижесін қорытындылау, түсініктеме беру.

Нәтижелер және талдау

Болашақ мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығы шетел тілі педагогикалық факультеті бітірушілерінің кәсіби біліктілігінің жоғары деңгейге жетудегі аса маңызды шарты болып табылады. Сол себепті болашақ мұғалімдердің этномәден біліктілігін жетілдіру педагогикалық факультет үшін өзекті міндеттердің бірі десе болады. Болашақ мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығы Этнопедагогика пәні арқылы жүзеге асырылады. Пән бағдарламасы 90 сағатқа арналған, оның 15- лекция, 15-семинар, 30 – ОСӨЖ, 30 – СӨЖ. Пән бойынша жасалған бағдарлама студенттердің халық педагогикасының тәрбиедегі басты идеяларымен, жинақталған тәжірибесімен таныстырады және оларды бүгінгі оқу-тәрбие процесінде шығармашылықпен пайдалануға байланысты білім, іскерлік, дағдыларын қалыптастырады. Бағдарлама оқу-әдістемелік кешенмен қамтамасыздандырылады. Оқу-әдістемелік кешен (авт. С.Ұзақбаева) екі модульдан тұрады, оның аясында лекциялар жинағы сұрақтарымен, семинар тапсырмалары, студенттердің өздік жұмыстары (кейс тапсырмалары, прагма-кәсіби тапсырмалар) және оларды орындауға байланысты әдістемелік нұсқаулар қарастырылады. Сондай-ақ сыныптан

тыс тәрбие жұмыстарын ұйымдастырып, өткізуге байланысты даярланған сценарийдің үлгілері беріледі [4].

Бірінші модульде этнопедагогиканың әдіснамалық-теориялық негіздері қарастырылады: ұлттық идеяның тәуелсіз мемлекет жағдайындағы мәні, тарихи сабақтастығы негізделеді. Қазақстан халықтарына арналған Жолдаулар аясында қарастырылатын бағдарламалар мен тұжырымдамалардың жүзеге асырылу жолдары, негізгі бағыттары көрініс алады. Этнопедагогиканың мақсаты, міндеттері, халық педагогикасының мақсаты, міндеттері, заңдылықтары мен принциптері, тарихи даму жолдарынан, өзіндік ерекшеліктерінен түсінік беріледі. Халық педагогикасы кәусарынан нәр алып, білім-ілімін жетілдірген, халық педагогикасының әрі қарай дамуына өз үлесін қосқан ғұлама ойшылдар, ақын-жыраулар мен ағартушылардың тәрбие мәселесі жайлы айтқан ой-пікірлері жүйеленеді.

Екінші модульде халық педагогикасының мәні және мазмұны ұсынылады: жетілген адам тәрбиесіне халықтың көзқарасы, жетілген адамның ұлттық тұлғалық сипаты, оны тәрбиелеу жолдары негізделеді. Отбасының бала тәрбиесін ұйымдастырудағы педагогикалық шарттары, бала тәрбиесіндегі атқаратын рөлі көрсетіледі. Халық педагогикасының құралдары, факторлары, әдістері мен формалары деректі материалдардың негізінде ашып көрсетіледі. Халық педагогикасын білім беру жүйесіне ендіру жолдарынан көрініс беріледі.

Семинар тапсырмалары лекция тақырыптарында кездескен күрделі мәселелерді тереңірек меңгеру мақсатында құрылады. Студенттердің өздік дербес орындалатын жұмыстары (СӨЖ) бойынша кейс, прагма-кәсіби тапсырмалар және оларды орындауға байланысты әдістемелік нұсқаулар ұсынылады. Мәселен, кейс тапсырмалары бойынша берілген әдістемелік нұсқауларда: кейс әдісін ұйымдастыру және қолдану (Кейс-стади әдісінің категориялық аппараты, кейстік әдісте қолдану кезінде қолданатын қосымша әдістер оқытуды ұйымдастыру әдістері жүйесіндегі кейс әдісі, кейстің қисындық құрылымы, кейсті құрастыру сатылары және т.б.), кейс әдісін қолданудың нәтижелері қарастырылады.

Жоба әдісі бойынша берілген әдістемелік-нұсқауларда: жоба туралы түсінік, жобаның түрлері, жобалық іс-әрекет, жобаның логикалық құрылымы (компоненттері, объективті көрсеткіштері, негіздемелері, алғышарттары) жобамен жұмыс жасау кезеңдері беріледі, жоба тақырыптары ұсынылады. Студенттердің пәнге деген ынта-ықыласын, шығармашылық ізденісін арттыру мақсатында сыныптан тыс тәрбие жұмыстарын ұйымдастыруға байланысты нақты тапсырмалар бойынша берілетін іс-шаралардың сценарийлері ұсынылады.

Кейіннен бұл оқу-әдістемелік кешен толықтырылып оқу құралы ретінде басылым көреді. Бүгінгі таңда студенттер оқу процесінде осы оқу құралын негізге алуда [4].

Назар аударатын бір жайт, оқу үдерісіндегі біліктілік көзқарас аясында студенттердің өздік жұмысына аса назар аударылады, мұны жүзеге асыруда мынадай маңызды құралдар - жобалық оқу формалары, оқу-әдістемелік кешендер, тақырыптық және қорытынды бақылау негізге алынады. Этнопедагогиканы меңгеру барысында студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыруда дәстүрлі әдістер (баяндама жасау, реферат жазу және оны қорғау т.б.) мен заманауи әдістері (шығармашылық тапсырмалар орындау, жоба жұмыстарын, сценарийлер, ұсыныстар даярлау) қолданылады.

Этнопедагогикалық даярлықты ұйымдастыру барысында студенттердің өздік зерттеушілік іс-әрекеті (халық мәдениеті, тарихы, дәстүрі, өмірі, психологиясы, тұрмыс-тіршілігі бойынша материалдар жинау, зерттеу, зерделеу) қызығушылық туындатады.

Студенттердің зерттеушілік жобасы – бұл дербес шығармашылық ізденіс, басқа халықтың мәдениетін білуге деген талпыныс. Бұл тұрғыда студенттер мынадай тақырыпта жобалық жұмыстар жазады: «Менің ата-тегім», «Қазақ-қырғыз-өзбек дәстүрлеріндегі үндестік», «Қазақстан халықтары Ассамблеясы» және т.б.

Студенттердің этномәдени біліктілігін арттырудың тиімді шарты – сабақ және сабақтан тыс формалар мен оқу және тәрбие әдістерін үйлестіру, болашақ мамандарды әлеуметтік-педагогикалық іскерлік пен дағдыны қалыптастыруға бағытталған маңызды әлеуметтік жұмыстарға тарту болып табылады. Мысалы, студенттер педпрактика барысында оқушылармен бірге Қазақстанда тұратын халықтардың салт-дәстүрлерін зерттеп, «Қазақстан халықтарының бірлігі», «Менің елім - Қазақстан» және т.б. тақырыптарға іс-шара дайындап, өткізеді.

Этнопедагогикалық даярлықтың маңызды шарты болашақ мұғалімдердің кәсіптік практикасы мазмұнының этномәдени білім берудің негізгі заңдылықтарына сәйкестігі болып табылады. Студенттер дипломалды практиканы өткен кезде этнопедагогикадан меңгерген теориялық білімдерін сыныптан тыс жұмыс барысында қолданып қана қоймай, өздерінің жобалық жұмыстарының тақырыбы бойынша да зерттеулер жүргізеді. Мысалы: «Эпостық шығармалар арқылы жоғары сынып оқушыларына адамгершілік-патриоттық тәрбие беру»; «Жоғары сынып оқушыларының ұлттық санасын қазақ халқының салт-дәстүрлерінде қалыптастыру»; «Тарихи-мәдени мұралар негізінде алтыншы сынып оқушыларын рухани-адамгершілікке тәрбиелеу» және т.б.

Этнопедагогика пәнін оқып болғаннан кейін студенттерге қорытынды тестілеуді дәстүрлі және компьютерлік нұсқада орындау ұсынылады. Этнопедагогиканың өзекті мәселелері бойынша орындалған курстық және дипломдық жұмыстардың нәтижелері, әртүрлі практика түрлерінің нәтижелеріне берілген талдау, студенттердің емтихандағы жауаптары олардың этномәдени білімнің мәнін жеткілікті түсінгенін көрсетеді.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, болашақ маманның этнопедагогикалық даярлығы біртұтас педагогикалық үдерістің бір бөлігі ретінде көрініс береді, білім беру мазмұны, формалары, құралдары мен әдістерінің бірлігі болашақ мамандардың рухани дамуын ынталандырады, ал оның басты міндеттері -тұғырлы этнопедагогикалық мәдениетті қалыптастыру, дәстүрлі педагогикалық мәдениетті, халықтың тәрбиедегі тәжірибесін оң көзқараспен қабылдауға дағдыландыру, жоғары рухани қажеттілік пен қызығушылыққа баулу, қарым-қатынас мәдениетін жетілдіру, мәдениет диалогында өз орнын түсіне білуге бағдарлау болып табылады.

Этнопедагогикалық даярлық – басқарылатын үдеріс, оны оған тән мына бір белгілер дәлелдейді: мақсаттылық, құрылымдылық, жүйелілік, ұйымшылдық, тура және кері байланыстар. Үздіксіздік, нақтырақ айтсақ, білім мен іскерлікті, этнопедагогикалық міндеттерді шешудегі тәжірибені жүйелі бірізділікте жетілдіру, этнопедагогикалық даярлыққа жетудегі маңызды шарт болып есептеледі.

Дәстүрлі педагогикалық мәдениет пен халық педагогикасының прогрессивті идеялары жоғары білім беру жүйесінде болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық білімдерін жетілдірудің маңызды қайнары болып табылады. Олар болашақ мұғалімдерге мынадай міндеттерді тиімді шешуге көмектеседі:

- өз халқының тарихын бағалай білуге үйретеді;
- этнопедагогика мен этнопсихология саласының білім, іскерлік, дағдыны меңгеруге бағдарлайды;
- өз ұлтының тыныс-тіршілігін, тілін, ділін, рухани мәдениеті мен әдебиетін, салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрпын меңгеруге үйретеді;
- халық шығармашылығының әрбір түрі бойынша қабілеттерін дамытады.

Зерттеу барысында алынған нәтижелер негізінде мынадай ұсыныстар жасауға болады:

1. Этнопедагогика пәнін жүргізу барысында оқыту міндеттерін тәрбие міндеттерімен байланыстыра үйлестіру және оларды болашақ

мұғалімнің мінез-құлқында бекіту қажет.

2. Болашақ мұғалімдермен жұмыс барысында ұлттық, ұлтшылдық деген мәселеге де жан-жақты тоқталып, ұғымдық түсінік беру керек, өйткені өскелең ұрпақтың осы мәселе саласынан түсінігінің дұрыс болуы болашақ мұғалімнің даярлық деңгейіне байланысты.

3. Болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық біліктілігін арттырудың негізгі шарттарын анықтау қажет:

- оқу үдерісінің кәсіби компонентінің мазмұнына этномәдени бағытындағы пәндерді енгізу;

- этнопедагогикалық идеяларды курстық және жобалық жұмыстардың тақырыптарында, сондай-ақ әртүрлі практика түрлерінің мазмұнында пайдалану;

- педагогикалық ұжымның психологиялық-педагогикалық біліктілігінің жоғары деңгейде болуы, бұл оқу-тәрбие үдерісінде студенттердің олармен өзара әрекеттесуінде шығармашылық белсенділік танытуына мүмкіндік береді;

- белсенді және интерактивті жобалық зерттеу, имитациялық ойын формалары мен оқыту әдістерін қолдану;

- болашақ мамандарды құнды педагогикалық іскерлік пен дағдыны қалыптастыруға бағытталған аудиториядан тыс педагогикалық маңызды жұмыстарға белсенді араластыру және т.б.

Бүгінгі таңда Қазақстан жастары әлеуметтеніп отырған қоғамның полиэтикалық сипатын ескере отырып, болашақ мұғалімдердің этномәдени біліктілігін қалыптастырудың жаңа білім беру стратегиялары мен тәсілдерін жасау қажеттігі анық байқалады.

ӘДЕБИЕТ

[1]. Мәңгілік Ел. Учебник. М.Б. Қасымбеков, С.Ж. Пралиев, К.К.Жампеисова и др. – Алматы: Ұлағат, 2015 – 336 с

[2]. Узақбаева С.А. Этнопедагогическая подготовка будущего учителя в условиях модернизации образования. Вестник КГУ им. И.Арабаева. - 2018. - №2. – С.73-78.

[3]. Салова И.Ю. Моделирование этнокультурной компетентности будущих педагогов. – 2006 - №1. – С.33-35

[4]. Ұзақбаева С. Этнопедагогика. Оқу құралы. - Алматы, ЖШС «Қарасай баспасы», 2019. – 320 б.

REFERENCES

[1]. Mǎngilik El (Eternal Country). Oqwlıq. M.B. Qasımbekov, S.J. Pralıev, Q.Q.Jampeyisova jáne t.b. – Almatı: Ulağat, 2015 – 336 b. [in Kaz]

[2]. Uzaqbaeva S.A. Bilim berwdi jañğırtw jağdayında bolaşaq

muğalimniñ étnopedagogikalıq dayındıǵı (Ethnopedagogical training of the future teacher in the conditions of modernization of education). //QMW xabarşısı im. İ.Arabaeva. - 2018. - №2. – S.73-78. [in Kaz]

[3]. Salova I.YU. Modelirovaniye etnokul'turnoy kompetentnosti budushchikh uchiteley (Modeling the ethnocultural competence of future teachers) /I.YU.Salova, spetsialist. - 2006 - №1. - S.33-35 [in Russ]

[4]. Uzaqbaeva S. Étnopedagogika (Ethnopedagogy). Okw quralı. - Almatı, JSS «Qarasay baspası», 2019. - 320 b. [in Kaz]

ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

*Сарканбаева Г.¹, аспирант, Кыргызский Государственный Университет им. И. Арабаева, Бишкек, Кыргызстан, e-mail: gulzhaz.72@mail.ru

Аннотация. В статье этнопедагогическая подготовка рассматривается как существенная часть профессиональной подготовки учителя представляющая непрерывный управляемый процесс формирования готовности к этнопедагогической деятельности. Этнопедагогическая подготовка учителя охватывает весь блок педагогических и психологических дисциплин, включает в себя не только соответствующие знания, умения и навыки, но и в достаточной степени сформированное самоопределение личности как носителя определенной этнической культуры, а также творческое осмысление будущими учителями возможностей использования этнопедагогических идей и традиций в педагогической деятельности. Описываются цель, задачи, основные компоненты этнопедагогической подготовки будущего учителя, рассматривается этнокультурная компетентность будущего педагога в рамках педагогического учебного заведения, реализующего систему деятельности в трех важнейших взаимосвязанных областях: образовательной, социально-воспитательной и практической. Описываются условия (реализация, этнокультурной напарвленности образовательного процесса, предполагающая использование интерактивных, проектно-исследовательских, имитационно-игровых форм и методов обучения; сочетание учебных и внеучебных форм и методов обучения и воспитания, активное включение будущих специалистов в социально значимую работу во внеучебное время; соответствие содержания производственной практики будущих педагогов основным закономерностям этнокультурного образования и т.д.) повышения этнокультурной компетенции будущих учителей в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова. Этнопедагогика, этнопедагогическая подготовка, этнопедагогическая готовность, этнопедагогическое образование, этнопедагогизация, этнокультурное образование, этнокультурная компетентность, этнопедагогическая деятельность, этнопедагогические знания, умения и навыки.

ETHNO-PEDAGOGICAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER IN THE CONDITIONS OF THE UPDATED CONTENT OF EDUCATION

*Sarkanbayeva G.¹, postgraduate student, Kyrgyz State University named after I. Arabaev, Bishkek, Kyrgystan, e-mail: gulzhaz.72@mail.ru

Abstract. In the article, ethnopedagogical training is considered as an essential part of the teacher's professional training, which is a continuous controlled process of formation of readiness for ethnopedagogical activity. The ethnopedagogical training of a teacher covers the entire block of pedagogical and psychological disciplines, includes not only the relevant knowledge, skills and abilities, but also a sufficiently formed self-determination of the individual as a carrier of a certain ethnic culture, as well as a creative understanding by future teachers of the possibilities of using ethnopedagogical ideas and traditions in pedagogical activity. The purpose, tasks, main components of the ethnopedagogical training of the future teacher are described, the ethnocultural competence of the future teacher is considered within the framework of a pedagogical educational institution that implements a system of activities in three most important interrelated areas: educational, social and educational and practical. The conditions are described (implementation of the ethnocultural orientation of the educational process, which involves the use of interactive, design-research, simulation-game forms and teaching methods; a combination of educational and extracurricular forms and methods of teaching and education, the active inclusion of future specialists in socially significant work during extracurricular time; compliance the content of the industrial practice of future teachers, the main laws of ethno-cultural education, etc.) improving the ethno-cultural competence of future teachers in the educational process.

Keywords. Ethnopedagogy, ethnopedagogical training, ethnopedagogical readiness, ethnopedagogical education, ethnopedagogization, ethnocultural education, ethnocultural competence, ethnopedagogical activity, ethnopedagogical knowledge, skills and abilities.

Статья поступила 24.02.2022

УДК 371.37.02

МРНТИ 14.85.25

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.014

ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

*Бисенгалиева А.М.¹, Дюсегалиева К.О.², Қыдырбек Р.Ы.³

^{1,2,3}Техника ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал Қазақстан,
e-mail: *¹B.a.m69@mail.ru, ²d.galia74@mail.ru, roza.

³kydyrbekova@mail.ru

Аңдатпа. Қазіргі жаһандану дәуірі кезеңінде маңызды міндеттердің бірі халықты өркениеттің жаңа жағдайларында өмір сүруге дайындау. Осы тұрғыда адамдардың өмірі мен кәсіби қызметінің барлық салаларында түбегейлі өзгеруіне байланысты қабілетті білім берудің жаңа технологиялық жүйесін құру. Әр түрлі шектеулермен байланысты мәселелерді шешуге және білім беру қызметтерін тұтынушылардың санын көбейтуге қабілетті білім беру жүйесіндегі оқыту технологияларының бірі қашықтықтан оқыту болып табылады.

Қашықтықтан оқыту-қашықтықтан оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін білім берудегі ақпараттық технологиялардың салыстырмалы түрде жаңа және перспективалы бағыттарының бірі. Қашықтан оқытудың тиімділігі оған енгізілген педагогикалық мағынамен анықталады және түсіндіріледі. Қашықтықтан оқыту технологиялары таңдау курстарын, ақпараттық жұмысты және бейіндік бағдарлауды ұйымдастыру арқылы білім алушылардың өзін-өзі анықтауына ықпал ететін білім беру кеңістігін құруға арналған.

Дүние жүзінде пандемия жағдайында короновирустық инфекцияның таралуына байланысты білім беру жүйесіне өзгерістер әкелді. Берілген мақаламызда еліміздің ЖОО-да заманауи білім берудің негізгі қағидалары және сандық білім берудің негізгі мәселелері қарастырылды. Атап айтсақ Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті енгізілген карантиндік шектеулерге байланысты күндізгі оқу бөлімідегі білім алушыларды қашықтықтан оқытуға көшіру ұсынылды. Осы зерттеудің негізінде трансформациялау жағдайында сапалы білім беру үрдісін қамтамасыз ету үшін профессор-оқытушылар құрамының сандық құзыреттілігін дамытудағы негізгі бағыт-бағдарын айқындады.

Жүргізілген зерттеудің маңыздылығы елімізді сандық дамыту жағдайын бейімделу үшін білім беру жүйесін табысты жүзеге

асыру қажеттілігімен байланысты. Зерттеудің жаңалығы мақалада педагогикалық әдістерді кең көлемде қолдануда сандық құзыреттіліктерін дамыту тәсілімен анықталады.

Тірек сөздер: қашықтықтан оқыту, оқыту формасы, процесс, онлайн оқыту, ақпараттандыру, технология, интернет, модуль, бағдарлама.

Негізгі ережелер

Кең мағынада қашықтықтан оқыту технологияларын алсақ, бұл білім алушылар мен профессор-оқытушылар құрамының бір-бірінен кеңістікте алыстатылған оқу формасы болып табылады. Заманауи білім саласындағы талап та білім алушылардың білім дәрежесінің артуын талап етіп отыр. Білім беру саласын жаңғырту және оқыту сапасын арттыру мақсатында дамудың жаңа ұстанымдары білім беру жүйесінде жаңа өзгерістерге бейімделуді талап етіледі.

Білім беру жүйесін жан-жақты ақпараттандырып, қашықтықтан оқытудың алғы шарттары Н.Ә. Назарбаев ұсынған «Қазақстан - 2030» стратегиялық бағдарламасында айқын көрсетілген.

Қазіргі таңда бұл тақырыптың өзектілігін жоққа шығаруға болмайды, сондықтан осы мақалада қашықтықтан оқытудың Web-ортасы қарастырылады Қазіргі білім саласындағы талап та білім алушылардың білім дәрежесінің артуын талап етіп отыр.

Жоғарғы оқу орындарында қашықтықтан оқыту технологиялары сырттай оқытудың орнына енгізіле бастады, біртіндеп қашықтықтан оқыту дербес түрінде ерекшеленді [1].

Жаңғыртудың құрамдас бөліктерінің бірі қашықтықтан технологияларды енгізу болып табылады. Қашықтықтан оқыту технологиялары таңдау курстарын, ақпараттық жұмысты және бейіндік бағдарлауды ұйымдастыру арқылы білім алушылардың өзін-өзі анықтауына ықпал ететін білім беру кеңістігін құруға арналған.

Қашықтықтан білім беру-бұл білім алушылармен оқытушының қашықтықта өзара қарым-қатынасы жүзеге асырылатын оқыту. Бұл ретте оқыту процесі оқу процесіне тән барлық компоненттерді көрсетеді және интернет-технологиялар құралдарымен немесе интерактивтілікті көздейтін басқа да құралдармен іске асырылады. Сондықтан қашықтықтан оқытуды ақпараттық технологиялар жетекші құрал болып табылатын тәуелсіз оқыту нысаны деп санауға болады.

COVID-19 қашықтықтан оқытуды әлдеқайда кең аудиторияға қолдануға әкелді. Нәтижесінде оқытушылар мен білім алушылар ең жаңа технологиялармен тезірек таныстыру үшін онлайн-білім беру жоспарларын құруға немесе жеделдетуге мәжбүр болды.

Интернеттегі оқытуды жеңілдететін бағдарламалық қосымшалар мен платформалардың жиынтығы қазірдің өзінде бар, дегенмен бұл құралдарды үйрену мен қолдануды жеңілдету үшін қосымша жеңілдетілген бағдарламалар қажет [5].

Кіріспе

Білім берудің біртұтас ақпараттық жүйесін құру арқылы оқытушылардың және білім алушылардың білім деңгейін көтеру.

Қашықтықтан оқытудың жергілікті жүйесі белгілі бір білім шеңберінде жұмыс атқарады. Осындай жүйенің аясында жұмыс жасаудың алғашқы сатысында зиялылық негізін, ақпараттық технологияны жетік пайдалана отырып, үздіксіз білім беру принциптерін ойдағыдай іске асыру қажет етеді. [2].

Қашықтықтан оқытудың теориялық және практикалық негіздері Р.М. Деллинг, М.Дж. Мур, М.Ю. Бухаркин, В.Г. Кинелев, М.В. Моисеева, В.И. Овсянников, В.И. Солдаткин, А.В. Хуторский, С.А. Щенников, Т.Х. Хакимова, Ш.А. Курманбаева, К.А. Тулентаева және т.б. сияқты шетелдік және отандық ғалымдардың зерттеулерінде қарастырылды.

Әлем бойынша COVID-19 коронавирусы ауруының кең таралуына байланысты, 2020 жылдың наурыз айынан бастап ЖОО дәстүрлі білім беруден қашықтықтан оқытуға жаппай көшірілді.

Материалдар мен әдістер

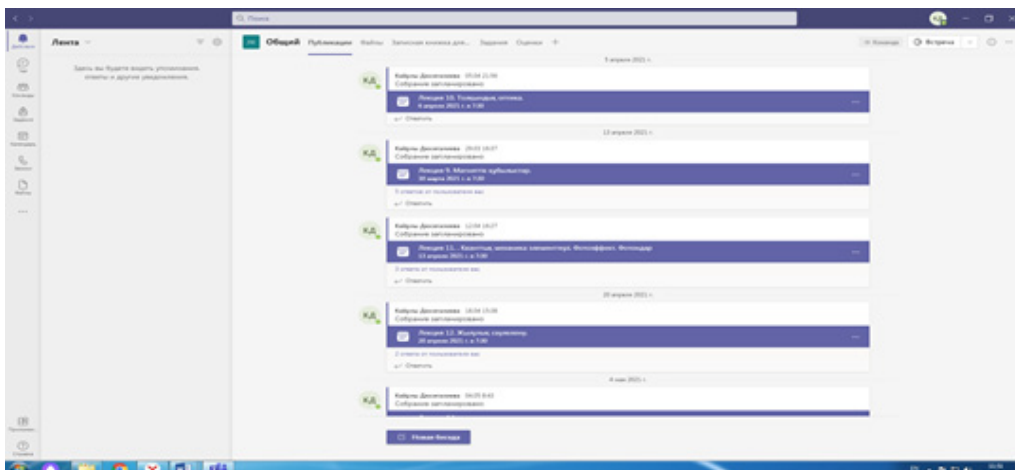
Қашықтықтан оқытудың көптеген артықшылықтары бар, біріншіден бір уақытта көптеген адамдар үшін сабақ өткізу мүмкіндігі бар. Бұл бірыңғай білім беру ортасын құруға мүмкіндік береді (әсіресе корпоративті оқыту үшін). Екіншіден заманауи құралдарды, көлемді электронды кітапханаларды және т. б. қолдану арқылы оқу сапасын жақсарту мүмкіндігі және студенттер өздері үшін қолайлы білім ала алады. Білім алушыларды оқытуға және қашықтықтан басқаруға мүмкіндік беретін көптеген білім беру платформалары мен технологияларының тиімді пайдалануымен жүзеге асырылады.

Көптеген университеттер өздерінің оқу платформаларын пайдалануының нәтижесінде оқу процестері едәуір жеңілдетілді. Дәстүрлі аудиториялық оқытудағы сияқты, синхронды оқыту кезінде барлық білім алушылар виртуалды аудиторияда бір уақытта қатысады. Қашықтықтан оқыту барысында Microsoft Teams, Zoom, Skype, Moodle сияқты білім беру порталдары мен корпоративті платформалар жүзеге асырылып келеді.

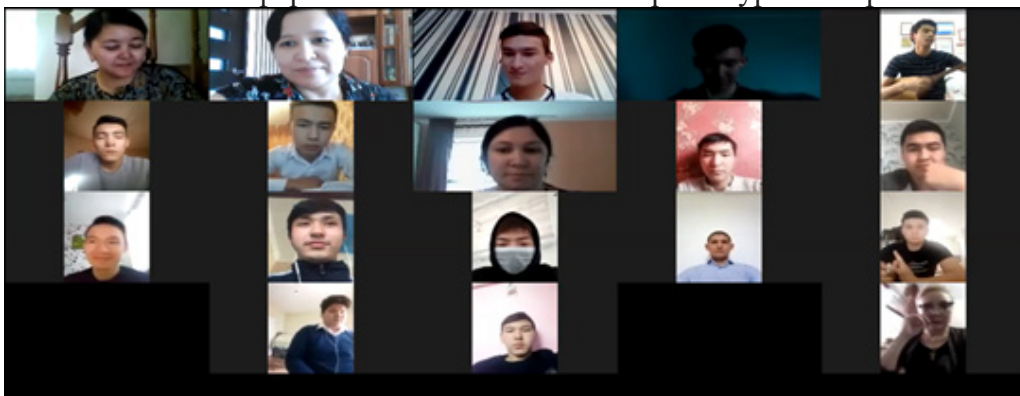
Нәтижелер мен талқылау

Қашықтықтан оқытудың технологиясы: синхронды оқыту және асинхронды оқыту.

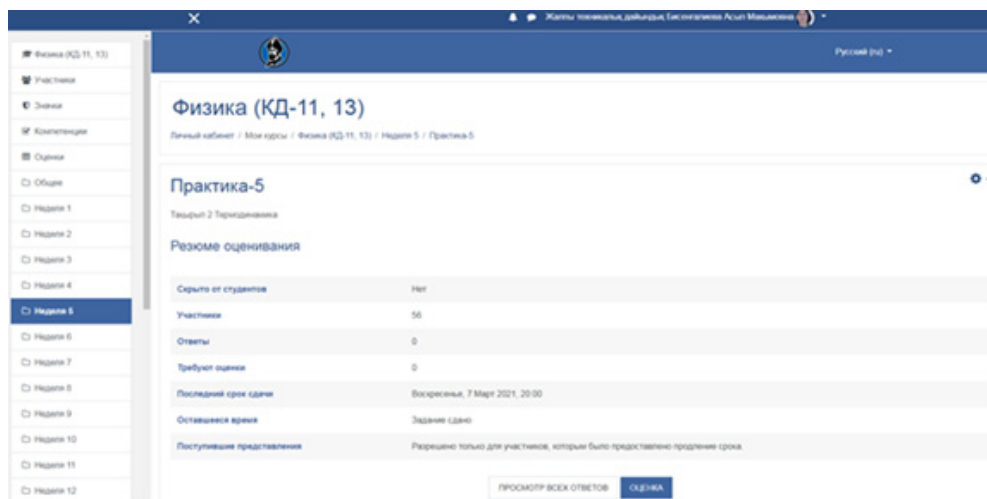
Дәстүрлі аудиториялық оқытудағы сияқты, синхронды оқыту кезінде барлық қатысушылар виртуалды аудиторияда бір уақытта «қатысады». Синхронды оқытуда ZOOM Com немесе Ms.Teams, Moodle1920 командаларын, WhatsApp мессенджерлері арқылы ұжымдық қоңырау шалуды қолдана отырып, топтық және жұптық жұмысы ұйымдастырылады. Қажет болған жағдайда жеке оқу бағыттарын ойластырып Веб-конференциялар, бейнеконференциялар, білім беру теледидары, оқу теледидары қолданылады. Ms.Teams платформасы арқылы сабақ өткізу түрі 1-суретте көрсетілген.

Сурет 1 - Ms.Teams платформасы
ZOOM com платформасымен өткізілген іс-шара 2- суретте көрсетілген.

Сурет 2 - ZOOM com платформасы

Сурет 3 - Moodle1920 платформасы.

Moodle1920 платформасы арқылы білім алушылармен форум, практика-зертханалық жұмыстар тапсырмаларының көрінісі 3- суретте көрсетілген.

Асинхронды оқыту кезінде қатысушылар кестеге сәйкес оқу материалдарына толық қол жеткізе алады. Білім алушылар бір уақытта барлығы бірге байланысқа шығуға міндетті емес. Қашықтықтан білім берудің ең көне түрі болып табылатын пошта байланысы-Бұл хабарлама тақталарындағы форумдар, электрондық пошта, бейне және аудио жазбалар, баспа материалдары, дауыстық пошта және факс сияқты асинхронды жеткізу технологиясы.

Білім беруде қашықтықтан оқыту технологияларын қолдануда әдістердің келесі түрлерін ажыратуға болады.

Кейстік технология (ағылшын case, suitcase – портфелінен) - оқу-әдістемелік материалдардың жиынтығын жинақтауға және оларды өз бетінше оқу үшін білім алушыларға таратуға негізделген әдіс [3].

Бұл технология - оқытудың ситуациялық-тренингтік әдістерін қолдануға негізделген әдіс.

Теледидар технология - теледидар құралдарын қолдана отырып оқыту технологиясы. Интернет - желілік технология-білім алушыларды оқу-әдістемелік материалдармен қамтамасыз ету және оқыту үшін Интернет желісін пайдалануға негізделген әдіс.

Жергілікті желілік технология - білім алушыларды оқу-әдістемелік материалдармен қамтамасыз ету және оқыту үшін жергілікті желілерді пайдалануға негізделген әдіс.

Ақпараттық спутниктік желілік технология - телевизиялық оқыту-ды, сондай-ақ спутниктік байланыс арналары арқылы жергілікті желілерде

ақпаратты толықтыру мен жаңартуды іске асыратын әдіс.

Модульділік оқыту: қашықтықтан оқыту бағдарламаларының негізі модульдік принцип болып табылады. Әрбір оқу курсы белгілі бір пән саласының мазмұнына сәйкес келеді, бұл тәуелсіз, бірақ логикалық тұрғыдан өзара байланысты оқу курстарының жиынтығынан жеке немесе топтық қажеттіліктерге сәйкес келетін оқу жоспарын құруға мүмкіндік береді. Осылайша, білім алушы өзінің жеке бейімділігін көрсететін оқу жоспарын құрған кезде білім алудың дәстүрлі формаларына тән емес ерекше мүмкіндік пайда болады.

Білім алушы мен білім беру мекемесі арасындағы қашықтық тиімді білім беру процесі үшін кедергі болып табылмайды.

Қашықтықтан оқыту - бұл қашықтықтан оқытудың педагогикалық жүйесінде өтетін, білім алушының өзара іс-қимылының мақсатты, арнайы ұйымдастырылған процесі.

Бүгінгі таңда қашықтықтан оқыту жаңа ақпараттық технологияларды белсенді қолдануға, білім беру ақпаратын шексіз қашықтыққа жіберуге мүмкіндік беретін және ақпарат алмасудың интерактивтілігін қамтамасыз ететін мультимедиялық құралдар негізінде, синхронды және асинхронды режимде де, аралас режимде де екі жақты байланысты әр түрлі формада ұсынуға негізделген. Қашықтықтан оқытудың тиімділігі мен жетістігі пайдаланылатын материалдардың ұйымдастырылуы мен әдістемелік сапасына, сондай-ақ ақпаратты ұсыну ерекшеліктері қаншалықты ескерілгеніне, осы процеске қатысатын оқытушылардың дайындық деңгейіне және қазіргі виртуалды коммуникациялар аясында ақпаратты ұсыну мен қабылдау ерекшеліктерін қаншалықты түсінетініне байланысты. Қашықтықтан білім берудің тиімділігі бойынша зерттеулер келесі себептерді анықтайды: оқу үшін үйден, оқу орнынан кетудің қажеті жоқ, білім алушы мен оқытушыны таңдауда шектеу жоқ.

Ол білім алушыларға пәндерді оқу кезектілігімен таңдау, оқытудың икемді қарқыны, нақты оқытушымен тікелей қарым-қатынас жасауының арқасында қол жеткізіледі, оған білім алушының өзін не қызықтыратыны туралы дәл сұрақтар қоюға болады, бұл оқу процесінде заманауи технологияларды қолдануға, яғни жұмыста пайдалы болатын дағдыларды қатар игеруге мүмкіндік береді. [4].

Оқытушы, білім алушы, ата-аналар арасындағы қашықтықтан оқытудың қанағаттану көрсеткіш деңгейі әр түрлі екені 4-суретте көрсетілген.

Сурет 4 - Қашықтықтан оқытудың қанағаттану көрсеткіші

Жүргізілген сауалнама бойынша орта есеппен алғанда, оқытушы мен ата-аналарға қарағанда білім алушылардың қашықтықтан оқытуға қанағаттану көрсеткіші жоғары екенін көруге болады.

Қашықтықтан оқыту біртіндеп оқу орны немесе жұмыс орнында оқуды аяқтаудың танымал әдісіне айналғандықтан, көптеген адамдар бұған әлі де күмәндануда. Төменде келтірілген мәліметтер қашықтықтан оқытуды қарастыратындарға оның не екендігі туралы түсінік береді.

Білім алушылар әдетте курстастарымен және оқытушылармен сөйлесу бөлмелерінде және басқа жедел хабар алмасу қызметтерінде сөйлеседі. Бұл аудиторияда отырмай-ақ сұрақтар қоюға және пікірлермен бөлісуге мүмкіндік береді. Оқытушылардың дәрістері Интернетте жиі таратылады және көптеген білім алушылар мен оқытушылар конференция технологиясымен байланыста болады.

Топтық жұмыс чаттарда және сайттардағы арнайы желілерде жүзеге асырылады. Білім алушылар сонымен қатар жоба идеяларын сыныптастарымен талқылау үшін электрондық поштаны, жедел хабарламаларды және веб-тарату технологияларын қолданады.

Білім алушылар орындаған курс тапсырмалары веб-сайтта толтырылады немесе электрондық пошта арқылы тіркеме түрінде жіберіледі. Әдетте білім алушыларға белгіленген мерзімнен кейін веб-сайттарда орындалған жұмыстарды ұсынуға рұқсат етілмейді.

Құжаттар мен кітаптар сияқты анықтамалық материалдардың көпшілігі студенттерге Интернетте қол жетімді. Нәтижесінде студенттер әдетте дәстүрлі зерттеулерді аяқтау үшін кітапханаларға барудың қажеті

жоқ. Білім алушыларға қажет көптеген кітаптар сканерленеді және Интернетте орналастырылады.

Оқытушыларға сұрақтар телефон, электрондық пошта немесе чат арқылы қойылуы мүмкін. Лездік хабар алмасу технологиясы білім алушылар мен оқытушылардың өзара әрекеттесуінің өте танымал әдісіне айналууда.

Қашықтықтан оқыту мүмкіндіктері қашықтықтан оқыту түріне байланысты сұраныс жыл сайын артып келеді. Бұл сұраныс соңғы жылдары айқын көрінді, бұл жеке оқыту жүйесінде олар үшін бейіндік болып табылмайтын бағдарламаның қандай да бір пәнін оқығысы келетін білім алушылардың саны айтарлықтай өсуде. Мүмкіндігі шектеулі балалар мен күндізгі бөлімде оқуға мүмкіндігі жоқ білім алушылардың басқа санаттары үшін оқытудың бұл түрінің қажеттілігі айқын. Қашықтықтан оқыту сонымен қатар мінез-құлқының бұзылуына байланысты жалпы білім беру тобына кірмейтін жасөспірімдер үшін соңғы мүмкіндік болуы мүмкін. Бұл білім алушылардың басқа академиялық мүмкіндіктері болмай, олар өз үйлерінен білімін жалғастыра алады және қоғамның ажырамас бөлігі болуға тағы бір мүмкіндік бере отырып, дипломдарын ала алады.

Электрондық технологиялар тек қашықтықты ғана емес, уақыт кедергілерін жеңуге көбірек көмектескендіктен, кейбіреулер қашықтыққа назар аудару ескірді деп ойлады. Таратылған білім беруде білім кез-келген жерде және кез-келген уақытта қол жетімді. Көбінесе технологиялар жиынтығы, соның ішінде бетпе-бет оқыту ұсынылады.

Гибридті сыныптар. Бұл курстар қашықтықтан оқыту мен жеке әдістердің қоспасын қолданады. Мысалы, физика сабағындағы білім алушылар тобы зертханалық жұмыстарды орындау үшін бетпе-бет келуі мүмкін, бірақ қалған жаттығулар виртуальды немесе компьютер арқылы ұсынылуы мүмкін.

Ашық оқыту. Бұл Британдық Достастық елдерінде кеңінен қолданылатын қашықтықтан оқыту термині. Бұл термин Біріккен Корольдіктің ашық университетінен шыққан. Ұлыбританияның таңдаулы университеттеріне бару артықшылығы жоқ адамдарға көмектесу үшін ашық университет 1960 жылдары жазбаша материалдар, теледидар бағдарламалары және жергілікті оқытушылар құрамымен сабақтар ұсына бастады. Ашық университеттер Достастық елдеріне таралды және бүкіл әлем бойынша миллиондаған білім алушыларға қызмет етеді.

Онлайн оқыту. Оқытудың негізгі бөлігі компьютер мен Интернет арқылы ұсынылатын қашықтықтан оқыту онлайн оқыту деп аталады.

Эпидемия кезеңінде білім алушылар үшін қашықтықтан оқыту қажеттілігі артып келеді. Бұл өте пайдалы, профильді оқыту жүйесі үшін қашықтықтан оқыту нысаны болуы мүмкін.

Оқыту барысында кері байланыстың ықпалы зор. Кері байланыс барысында оқытушы білім алушылармен білімді толық меңгергендігін, қай жерде қате кеткендігін, нені орындай алмайтынын түсіну үшін өзі кері байланысты дұрыс қолданса, оқыту мен оқу үйлесе отырып, күтілетін нәтижеге қол жеткізіледі. Білім алушының оқытушымен кері байланысы оқытудың ашықтығын арттыруға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Сонымен, қашықтықтан оқыту формасы білім алушыларға білім кемшіліктерін жоюға немесе керісінше оларды қызықтыратын салаларда білімдерін тереңдетуге мүмкіндік береді. Қашықтықтан оқыту білім беру орталықтарынан алыс аудандарда тұратын тұрғындар үшін білім алуға кең мүмкіндіктер ашады.

Осылайша, қашықтықтан білім беру жүйесін дамыту біздің еліміз үшін білім беру саласын ақпараттандыру проблемасымен тығыз байланысты маңызды және өзекті әлеуметтік-технологиялық проблема болып табылады. Осы оқытуда оқытушы білім алушының жұмыстарын, жеке қызығушылықтары мен сұраныстарын ескереді. Оқытушы білім алушыға арналған өзіндік жұмыстарды ұйымдастырумен шұғылданады. Қашықтықтан оқыту технологиясын қолдану да оқытушының рөлі арта түседі және өзгереді. Олардың басты ерекшелігі, қашықтан оқыту кезінде интервентивтіліктің жүйелілігі және тиімділігі қамтамасыз етіледі.

Қашықтықтан оқыту адамдарға қазіргі уақытта қол жетімді ең жақсы университеттердің тәжірибесі мен ресурстарын пайдалануға ерекше мүмкіндік береді. Сонымен қатар, онлайн орта жаңа құрылымдар мен бағдарлама форматтары сияқты педагогикалық инновацияларға ықпал етеді. Білім алушылар бірлесіп жұмыс істеуге, бөлісуге, сұрақтар қоюға, қорытынды жасауға және мазмұнды үнемі жақсарту үшін жаңа әдістер мен әдістерді ұсына алады. Курсты әр адамға сәйкес қарқынмен өту мүмкіндігі уақыт пен кестеге жеке талаптарды ескере отырып, оқытудың ең тиімді әдісі болып табылады. смартфон сияқты мобильді құрылғыда өзін-өзі қашықтықтан оқыту икемділік пен мүмкіндіктерді арттырады.

Қорытындыласақ, ақпараттық технологиялардың өзгерістерінің жедел дамуы ақпараттық қоғамның маңызды көрсеткіші болады. Сондықтан заманауи цифрлық құзыреттіліктің маңызды құрамдас бөлігі оның жаңа ақпараттық технологияларды өз бетінше меңгеруге, олардың мүмкіндіктері мен тәуекелдерін бағалауға, сонымен қатар еніп жатқан

өзгерістердің қарқынын қабылдауға, білім беруді үнемі жаңартуға және жаңа құзыреттіліктерді иеленуге дайындығы. Қазақстан Республикасының аумағында COVID-19 коронавирустық инфекцияның таралуын болдырмау мақсатында Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті қашықтықтан білім беру технологиялары негізінде электронды оқытуды қолдана отырып, қашықтықтан оқыту форматына ауыстырылды. Бүгінгі күні университетіміз дәстүрлі форматқа ауыстырылғанымен, дәріс сабақтары онлайн түрде өткізілуде. Қашықтықтан білім беруде заманауи технологияларды қолдану, оларды игеру бойынша тәжірибе алмасу, барлық қиындықтарға қарамастан техникалық, ұйымдастырушылық және әдістемелік мәселелердің басым бөлігін оқытушылар жедел түрде шешімін тапты деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТ

[1] Гончарова Е.В. Технологии организации образовательного процесса в вузе: Коллективная монография. - Нижневартовск: Изд-во Нижневарт. гос. ун-та, 2014. – 71 с.

[2] Иманбаева А., Оқу-тәрбие үрдісін ақпараттандыру білгірлігі. // Қазақстан мектебі. – 2015. - №2. – 11-15 бб.

[3] Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Петров А.Е. Педагогические технологии дистанционного обучения: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учебн. заведений. – М.: Академия, 2006. - С.78.

[4] Тихонов А.Н. Управление современным образованием – М., 2006. – 176 с.

[5] Усков В.Л. Информационные технологии в образовании. – М., 2008. – 184 с.

REFERENCES

[1] Goncharova E.V. Tekhnologii organizatsii obrazovatel'nogo protsessa v vuze: Kollektivnaya monografiya. (Technologies of the organization of the educational process in the university: Collective monograph). - Nizhnevartovsk: Izd-vo Nizhnevart. gos. un-ta-2014. – pp 171 [in Rus]

[2].Imanbaeva A Оқу-тәрбие үрдісін ақпараттандыру білгірлігі. (Knowledge of the informatization of the educational process). //Қазақстан мектебі. - 2015 - №2. – 11-15 bb [in Kaz]

[3] Polat E.S., Buharkina M.YU., Petrov A.E. Pedagogicheskie tekhnologii distancionnogo obucheniya (Pedagogical technologies of distance learning) - М .:Akademiya, 2006. -S.78 [in Rus]

[4] Tihonov A.N. Upravlenie sovremennym obrazovaniem (Management of modern education) – М, 2006. - pp 176 [in Rus]

[5] Uskov V.L. Informacionnye tekhnologii v obrazovanii (Information technology in education) – М, 2008. – pp 184 [in Rus]

ОСОБЕННОСТИ ТЕХНОЛОГИЙ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*Бисенгалиева А.М.¹, Дюсегалиева К.О.², Кыдырбек Р.Ы.³

^{1,2,3}Магистр технических наук, ст. преподаватель, Западно-Казахстанского аграрно-технического университета имени Жангир хана, Уральск Казахстан, e-mail: *¹V.a.m69@mail.ru, ²d.galia74@mail.ru, ³roza.kydyrbekova@mail.ru

Аннотация. Одна из важнейших задач в нынешнюю эпоху глобализации - подготовить население к жизни в новых условиях цивилизации. В этом контексте создание новой технологической системы образования, способной коренным образом изменить все сферы жизни и профессиональной деятельности людей. Дистанционное обучение - одно из относительно новых и перспективных направлений информационных технологий в образовании, позволяющее реализовать дистанционное обучение. Эффективность дистанционного обучения определяется и объясняется заложенным в нем педагогическим смыслом. Технологии дистанционного обучения призваны создать образовательное пространство, способствующее самоопределению студентов посредством организации элективных курсов, информационной работы и профильной ориентации.

Глобальные пандемии привели к изменениям в системе образования из-за распространения коронавирусной инфекции. В данной статье рассмотрены основные принципы современного образования в вузах страны и основные вопросы цифрового образования. В частности, в связи с карантинными ограничениями, введенными Западно-Казахстанским аграрно-техническим университетом имени Жангир хана, было предложено перевести студентов очной формы обучения на дистанционное обучение. На основе данного исследования определены ключевые направления развития количественных компетенций профессорско-преподавательского состава для обеспечения качественного образовательного процесса в условиях трансформации.

Важность данного исследования обусловлена необходимостью успешной реализации системы образования для адаптации к условиям количественного развития страны. Новизна исследования определяется тем, как в статье развиваются количественные компетенции при широком использовании педагогических методов.

Ключевые слова: дистанционное обучение, форма обучения, процесс, онлайн обучение, информатизация, технология, интернет, модуль, программа.

FEATURES OF DISTANCE EDUCATION TECHNOLOGIES

*Bissengaliyeva A.M.¹, Dyussegalieva K.O.², Kydyrbek R.Y.³

^{1,2,3}master of technical sciences, senior teacher, West Kazakhstan Agrarian University named after Zhangir Khan, Uralsk, Kazakhstan, e-mail:

*¹B.a.m69@mail.ru, ²d.galia74@mail.ru, ³roza.kydyrbekova@mail.ru

Abstract. One of the most important tasks in the current era of globalization is to prepare the population to live in the new conditions of civilization. In this context, the creation of a new technological system of education capable of radical change in all spheres of life and professional activity of people.

Distance learning is one of the relatively new and promising areas of information technology in education, which allows to implement distance learning. The effectiveness of distance learning is determined and explained by the pedagogical meaning embedded in it. Distance learning technologies are designed to create an educational space that promotes self-determination of students through the organization of elective courses, information work and profile orientation.

Global pandemics have led to changes in the education system due to the spread of coronavirus infection. This article discusses the basic principles of modern education in the country's universities and the main issues of digital education. In particular, in connection with the quarantine restrictions imposed by the West Kazakhstan Agrarian Technical University named after Zhangir Khan, it was proposed to transfer full-time students to distance learning.

On the basis of this study, key areas for the development of quantitative competencies of the teaching staff to ensure a high-quality educational process in the context of transformation are identified.

The importance of this study is due to the need for successful implementation of the education system to adapt to the conditions of the quantitative development of the country. The novelty of the research is determined by how quantitative competencies are developed in the article with the wide use of pedagogical methods.

Key words: distance learning, form of teaching, process, online learning, informatization, technology, internet, Module, Program.

Статья поступила 14.01.2022

УДК 378.14

МРНТИ 14.35.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.015

ЖОБА ӘДІСІ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯСЫ РЕТІНДЕ

*Әбілова З.Т.¹, аспирант, И.Арабаев атындағы Қырғыз мемлекеттік университеті, Бішкек, Қырғызстан, e-mail: abilova_zaru@mail.ru

Аңдатпа. Мақала білім беру процесіндегі жоба әдісінің ерекшеліктерін зерттеуге бағытталған. Мақалада жоба әдісінің принциптері, оның негізгі кезеңдері мен белгілері ашып көрсетіледі.

Жоба әдісі белгілі бір мәселені оқу-әдістемелік білімді негізге ала отырып түпкілікті құрылымын айқындау арқылы шешуді қамтиды. Жоба әдісі оқу процесінде қандай да бір зерттеушілік, шығармашылық міндет қойылған кезде тиімді болады, себебі оны шешу үшін әртүрлі салалардан интеграцияланған білім, сонымен қатар зерттеу әдістерін қолдану қажет.

Бұл нәтижені көруге, түсінуге, нақты практикалық іс-әрекетте қолдануға болады. Мұндай нәтижеге қол жеткізу үшін студенттерді дербес ойлануына, проблемаларды табуға және шешуге үйрету керек, осы мақсат үшін әртүрлі салалардағы білімді, әртүрлі шешімдердің нәтижелері мен ықтимал салдарын болжай білу, себеп – салдар байланысын орната білу қажет.

Жоба әдісімен жұмыс жасау оқытушыдан оқыту мазмұнын жобалауда педагогикалық шеберлікті талап етеді және оқытушы педагогикалық, кәсіби және ғылыми-зерттеу құзыреттіліктерін меңгеруі тиіс. Оқу тәрбие процесінде жоба әдісін қолдану үшін оқытушы студенттердің жеке ерекшеліктерін білу қажет. Бұл білім психологиялық-педагогикалық пәндер блогын қамтамасыз етеді. Бұл процессте мұғалімнің рөлі өте маңызды және жобаны дайындаудың әр кезеңінде әр түрлі болады. Жоспарлау кезеңінде кеңесші, мотиватор; көмекші ретінде әрекет етеді.

Тірек сөздер: әдіс, жоба, жоба әдісі, технология, жоба түрлері, оқу процесі, принцип, дамыту

Негізгі ережелер

Жоба әдісі XIX ғасырдың екінші жартысында АҚШ-та пайда болды. Ол «жасау құралы арқылы оқытуды» жариялаған прагматикалық педагогиканың теориялық тұжырымдамаларына (Дж. И.Э.Дьюи «Болашақ мектебі»-«Schools of Tomorrow», 1915) сүйенеді. Жоба әдісі У.Килпатриктің және Э.Коллингстің (АҚШ) жұмыстарында жан-жақты

баяндалады. У.Килпатрик жобалар әдісімен жұмыс істейтін мектептің бағдарламасын былайша белгілеп берді: «Бағдарлама бір тәжірибеден алынған мәліметтер басқа тәжірибелердің тұтас тасқынын дамытуға және байытуға қызмет ететіндей өзара байланысқан тәжірибелердің желісі болып табылады» [1]. Мұндай қасиеттерге тек тұлғаның айналасындағы нақты ахуалмен байланысты іс-әрекет қана ие бола алады және тұлғаның маңызды қызығушылықтарына сүйенеді.

XX ғасырдың басында шығармашылық жоба әдісі С.Т.Шацкий, В.Н.Шульгин, М.В.Крупенина, В.В.Игнатов және т.б. секілді отандық педагогтердің да назарын аударды. Алайда БК(б)П ОК-нің 1931 жылғы қаулысымен жобалар әдісі пайдаланылмады. Одан бас тартуға екі фактор ықпал етті. Біріншіден, жоба әдісінің идеологиялық тұрғыда қолдануы білім беру функцияларының төмендеуіне әкеліп соқтырды: білім беру міндеттері жалаң сипатқа ие бола бастады, оларды орындау нәтижелері тәрбие жетістіктерімен бағаланды. Екіншіден, кеңес мемлекетінің капиталистік елдермен саяси текетіресі аталған елдердің тәжірибесінен, соның ішінде білім беру саласындағы тәжірибесінен бас тартуға әкеп соқтырды.

Жобаның бүгінгі әдісін мектептердің оқу жоспарларына 90-жылдардың басында И.Л.Бим, И.А.Зимная, Е.С.Полат енгізген болатын.

Кіріспе

Жоба әдісі студенттердің бір проблеманы шешуін талап етеді. Ал проблеманы шешу үшін олар бір жағынан әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолданса, екінші жағынан әр түрлі пәндерден алынған білімнің интеграциясын пайдалануы керек. Демек, жоба әдісі студенттердің білімділік ситуацияға түсіп, өз проблемаларын іздеп, тауып, шешуі, өзіндік жұмыстарын, іс-әрекетін ұйымдастыруы [2].

Жоба әдісінің мәні – белгілі бір білім жиынтығына ие болуды болжайтын және жобалау іс-әрекеті арқылы шешімін табуды алдын-ала ескеретін мәселеге деген студенттердің қызығушылығын ынталандыру, алған білімдерін тәжірибе жүзінде қолдана білу икемділігін, сыни тұрғыдан ойлауды дамыту болып табылады.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Зерттеліп отырған мәселе бойынша жарық көрген ғылыми әдебиеттерге теориялық талдау, жалпылау, жүйелеу, жіктеу, түсініктеме беру, қорытындылау,

Нәтижелер және талқылау

Жоба түрлерінің саналуандылығы кейбір қиындықтарды туындатады. Жобаны жіктеуде оның типологиялық белгілерін анықтап алу қажет (Кесте 1).

Соңғы онжылдықта жоба әдісі әлемнің түрлі елдерінің тек педагогика саласында ғана емес, сондай-ақ әлеуметтік салада білім беру жүйелерінде барынша кеңінен қолданылды:

- студенттерге білімдердің жиынтығын беру ғана емес, осы білімді өз бетінше алуға үйрету, алған білімдерді жаңа танымдық және практикалық міндеттерді шешуге пайдалана білу қажеттігі;

- коммуникативтік дағдылар мен қабілеттерге, яғни түрлі әлеуметтік рөлдерді (көшбасшының, орындаушының, делдалдың және т.т.) атқара жүріп, сан алуан топтарда жұмыс істей білу қабілеттеріне ие болудың өзектілігі;

- кең адами байланыстарды, түрлі мәдеиеттерді, бір проблемаға түрлі көзқарастарды білудің өзектілігі;

- адамдарда зерттеу әдісін қолдану іскерлігін дамыту маңыздылығы: қажетті ақпаратты, деректерді жинақтау, оларды түрлі көзқарастар тұрғысынан талдай білу, болжамдар ұсыну, қорытындылар мен тұжырымдар жасау.

Егер студент жоғарыда көрсетілген дағдылар мен қабілеттерге ие болса, онда ол өмірге тез бейімделеді және өзгермелі жағдайға тез бейімделе алады, түрлі жағдайларда бағдарланады, түрлі ұжымдарда сәтті жұмыс істей алады.

Кесте 1 – Жобаны типологиялық белгілері бойынша жіктеу

Жобаның типологиялық белгілері				
Жобадағы басым әдіс	Жобаны үйлестіру сипаты	Байланыстардың сипаты	Жобаға қатысушылар саны	Жобаның ұзақтығы
Жобалардың түрлері				
1.Зерттеушілік 2.Шығармашылық 3.Ойын 4.Ақпараттық	1.Ашық үйлестіру 2.Жасырын үйлестіру	1. Ішкі 2. Өңірлік 3. Халықаралық	1. Тұлғалық 2. Жұптық 3. Топтық	1.Қысқа мерзімді 2.Ұзақтығы орташа 3.Ұзақ мерзімді

Барлық жобаны сырттай бағалау қажеттігі туралы арнайы тоқталған жөн, өйткені олардың тиімділігін, үзілістерді уақтылы түзеп отыру қажеттігін тек осылай ғана қадағалауға болады. Бағалау сипаты көбінесе жобаның түріне, жобаның тақырыбына (оның мазмұнына), өткізу шарттарына байланысты болып келеді. Мәселен, зерттеу жобасының ерекшелігі өткізудің кезеңділігі болып табылады және студенттердің

іс-әрекетін әр кезеңде қадағалап отыру қажет. Жарыспалы сипатта қарастырылатын ойын жобасында балдық жүйе пайдаланылуы мүмкін. Шығармашылық жобаларда көбінесе аралық нәтижелерді бағалау қиындық тудырады, бірақ егер мұндай көмек қажет болып жатырса, көмекке дер кезінде (дайын шешім түрінде емес, кеңес түрінде) келу үшін жұмысты қадағалаудың қажеттілігі туындайды. Басқаша айтқанда, жобаны сырттай бағалау (аралық және қорытынды) қажет, бірақ ол көптеген факторларға қарай түрлі формада болады. Оқытушы немесе сенім білдірілген сырқы сарапшылар қажет болған жағдайда балаларға көмекке келіп, біріккен іс-әрекеттің ұдайы мониторингін жүргізіп отырады.

Кез келген әдістің мазмұны оның принциптері арқылы ашып көрсетіледі. Жоба әдісінің принциптерін оқу тәрбие процесінде қолдануға болады.

Жоба әдісінің принциптері

- жоба идеяларының шынайы өмірмен байланысы;
- барлық қатысушылардың жобаны орындауға қызығушылығы;
- нақты өнімді жасауға бағытталу;
- қатысушылардың жобаны өз бетімен ұйымдастыруы және жауапкершілігі;
- жобаның пәндік және пәнаралық сипаты;
- мұғалімнің кеңесшілік-үйлестірушілік қызметіндегі жетекші рөлі;
- жобаның уақыттық және құрылымдық аяқталғандығы [3].

Принциптерге сүйене отырып, жобаны әзірлеу және оны өткізу кезеңдерін белгілеуге болады.

Жобаны әзірлеу және оны өткізу кезеңдері:

- қатысушылар тарапынан қарсы пікір білдіре отырып, топтарда жобаны (проблеманы шешудің болжамы) қорғау;
- жаңа проблемаларды анықтау;
- талқыланатын тақырып бойынша бір немесе бірнеше проблеманы айқындауға мүмкіндік беретін жағдайларды ұсыну;
- қойылған проблеманы шешудің болжамын ұсыну («миға шабуыл»), болжамдарды талқылау және негіздеу;
- топтарда болжамды растайтын немесе теріске шығаратын деректерді, дәлелдерді іздеумен жұмыс істеу;
- шағын топтарда қабылданған болжамдарды (әр топта бір болжаммен), тексеру әдістерін талқылау; болжамның жүзеге асып жатқандығын тексеру, нәтижелерді рәсімдеу.

Жобалық әрекетті ұйымдастыру

1. Ұйымдастыру кезеңі (тақырыпты, мақсатты, ережелерді анықтау, топтарды құру);
 2. Жоспарлау кезеңі (мәселені талдау, міндеттер қою, ақпаратты дәлелдеу);
 3. Шешім қабылдау (миға шабуыл, баламалы талқылау, оң шешімді таңдау);
 4. Қорғау (іс-әрекетті көрсету және талдау);
 5. Нәтижелерді тексеру және бағалау (жобаны орындау және талдау, кемшіліктердің себебін түсіндіру, рефлексия).
- Жобамен жұмыс істеу кезеңдері 2 - кестеде ұсынылады.

Кесте 2 - Жобамен жұмыс істеу кезеңдері

<i>Жұмыс кезеңдері</i>	<i>Осы кезеңдегі жұмыс мазмұны</i>	<i>Студенттердің іс-әрекеті</i>	<i>Мұғалімнің іс-әрекеті</i>
Дайындық	Жоба тақырыбы мен мақсатын анықтау	Оқытушымен пәнді талқылайды және қажет болған жағдайда ақпарат алады және толықтырады	Жобалау тәсілінің мәнімен танысады және студенттерді ынталандырады. Мақсат қоюға көмектеседі
Жоспарлау	1. Ақпарат көздерін анықтау 2. Ақпаратты жинақтау және талдау тәсілдерін анықтау 3. Нәтижелерді ұсыну тәсілдерін белгілеу (есеп формалары)	Іс-әрекет жоспарын әзірлейді. Тапсырмаларды орындайды.	Идеялар ұсынады, ұсыныстар айтады
Зерттеу	Ақпарат жинақтау, аралық міндеттерді шешу. Негізгі әдістер: байқау, салыстыру	Зерттеу жүргізеді, аралық міндеттерді шешеді	Байқайды, кеңес береді, іс-әрекетке жанама басшылық жасайды
Нәтиже мен қорытынды	Ақпаратты талдау, Тұжырым жасау	Ақпаратты талдайды	Байқайды, кеңес береді
Таныстыру немесе есеп	Нәтижелерді таныстырудың ықтимал формалары: ауызша есеп, материалды таныстыру, жазбаша есеп	Есеп береді, талқылайды	Тыңдайды, қатардағы қатысушы ретінде сұрақ береді

Нәтижелерді және процесті бағалау		Талқылайды және өзін-өзі бағалауға қатысады	Студенттердің күш-жігерін, дерек көздерді пайдалану сапасын, жалғастыру мүмкіндігін, есеп сапасын бағалайды
-----------------------------------	--	---	---

Қорытынды

Жоба әдісі бойынша өткізілген сабақтар студент бойындағы қабілеттілік пен қызығушылығына сәйкес жетіліп, дамуына жағдай туғызылып, әр студенттің жекелеген мүмкіндіктерінің ашылуына ықпал жасайды. Студенттер өз ойларын ортаға салып, басқаларына сын көзбен қарауға үйренеді. Бұл әдіс - келешекте студенттердің зерттеу жұмыстарымен айналысып, ақпарат жинау, шыққан нәтижені бейнелеу, өз зерттеу жұмысын қорғау дағдысын қалыптастырады. Қорыта айтатын болсақ, жоба әдісі — бұл оқу жүйесі, оқу үрдісінің ұйымдастырылған моделі, ол студенттердің интеллектуалды және физикалық мүмкіндіктерін жаңа жобаларды құру үрдісінде шығармашылық қабілеттерін дамыту жолымен өзіндік тұлғаны жүзеге асыруға бағытталған. Теориялық тұрғыдан жобалау — белгілі бір мәселенің өзгеруі, дамуы деп танимыз. Жобаның құрылымы мәселенің талдауынан басталып, оны шешіп нәтижесіне жету үшін жасалатын қадамдардың жобалауынан тұрады. Жобалау жұмысында ой өрісінің дамуы, критикалық ойлау, креативтілік, сонымен қатар мәселелерді шешу қабілеті пайда болады. Оқытушы студентті өз бетімен білім алып, алған білімін арнайы рәсімдеумен жоба әдісі арқылы дәлелдей білуге үйретеді. Осы жұмыстың арқасында оқытушы мен студенттің арасында шығармашылық байланыс, жаңа көзқарас пайда болады. Жоба әдісін қолдану негізінде студенттің зерттеу, іздеу, анықтау, дәлелдеу, синтез, анализ жасау дағдылары қалыптасады және жоба әдісі белгілі мерзімге берілуіне байланысты студент уақытты ықшамдап үйренеді. Бұл келешекте студенттің өз өмірінде пайдалануға қажет қасиет пен дағды болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

- [1]. Корнеева Е.Н. Активные методы социально-психологического обучения. – М., 2009. – 138 с.
- [2]. Килпатрик У.Х. Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе. – М., 1975. – 48 с.
- [3]. Климанова, Л. Ф. Инновационные технологии в обучении грамоте //Начальная школа. - 2010. - № 9. - С. 10.

REFERENCES

[1] Korneyeva Ye.N. Aktivnyye metody sotsial'no-psikhologicheskogo obucheniya (Active methods of socio-psychological education). – М., 2009. – 138 s. [in Rus.]

[2] Kilpatrik U.KH. Metod proyektov. Primeneniye tselevoy ustanovki v pedagogicheskom protsesse (Project method. The use of target setting in the pedagogical process) . – М., 1975. – 48 s. [in Rus.]

[3] Klimanova, L. F. Innovatsionnyye tekhnologii v obuchenii gramote (Innovative technologies in teaching literacy) //Nachal'naya shkola. - 2010. - № 9. - S. 10. [in Rus.]

ПРОЕКТНЫЙ МЕТОД КАК СОВРЕМЕННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ

*Абилова З.Т.¹, аспирант, Кыргызский Государственный Университет им. И. Арабаева, Бишкек, Кыргызстан, e-mail: abilova_zaru@mail.ru

Аннотация. Статья направлена на изучение особенностей метода проектов в образовательном процессе. В статье раскрываются принципы метода проекта, его основные этапы и признаки.

Проектный метод предполагает решение определенной задачи путем определения ее окончательной структуры на основе учебно-методических знаний. Проектный метод эффективен тогда, когда в учебном процессе ставится какая-то исследовательская, творческая задача, поскольку для ее решения необходимо использовать интегрированные знания из различных областей, а также методы исследования.

Этот результат можно увидеть, понять, применить в реальной практической деятельности. Для достижения такого результата необходимо научить студентов самостоятельно мыслить, находить и решать проблемы, для этой цели необходимы знания в различных областях, умение прогнозировать результаты и возможные последствия различных решений, устанавливать причинно – следственные связи.

Работа по методу проектов требует от преподавателя педагогического мастерства проектирования содержания обучения, и преподаватель должен владеть педагогической, профессиональной и научно-исследовательской компетенциями. Для педагогического проектирования преподавателю необходимы знание личностных характеристик студентов. Эти знания обеспечивает блок психолого педагогических дисциплин. Роль преподавателя значительна и различна на каждом этапе подготовки проекта. Особенно значима, роль преподавателя, на подготовительном этапе. На этапе планирования, как и на этапе выполнения проекта, преподаватель выступает как. консультант, мотиватор; помощник.

Преподаватель должен продумать, проработать весь проект, прописать четко, учебные задачи; подобрать необходимый материал, должен, быть готов оказать помощь, не предлагая готовых решений; спланировать всю серию занятий.

Ключевые слова: метод, проект, метод проекта, технология, виды проекта, учебный процесс, принцип, развитие

PROJECT METHOD AS A MODERN LEARNING TECHNOLOGY

*Abilova Z.T.¹, postgraduate student, Kyrgyz State University named after I. Arabaev, Bishkek, Kyrgystan, e-mail: abilova_zaru@mail.ru

Abstract. The article is aimed at studying the features of the project method in the educational process. The article reveals the principles of the project method, its main stages and features.

The project method assumes the solution of a certain task by determining its final structure on the basis of educational and methodological knowledge. The project method is effective when some kind of research, creative task is set in the educational process, because to solve it it is necessary to use integrated knowledge from various fields, as well as research methods.

This result can be seen, understood, and applied in real practice. To achieve such a result, it is necessary to teach students to think independently, find and solve problems, for this purpose, knowledge in various fields is needed, the ability to predict the results and possible consequences of various decisions, to establish cause-and-effect relationships.

The work on the project method requires the teacher to have pedagogical skills in designing the teaching content, and the teacher must possess pedagogical, professional and research competencies. For pedagogical design, the teacher needs to know the personal characteristics of students. This knowledge is provided by a block of psychological and pedagogical disciplines. The role of the teacher is significant and different at each stage of project preparation. The role of the teacher is especially significant at the preparatory stage. At the planning stage, as well as at the project execution stage, the teacher acts as consultant, motivator; assistant. Teacher must think through, work out the entire project, prescribe clearly, educational tasks; pick up the necessary material, must be ready to help without offering; ready-made solutions; plan the entire series of classes.

Keywords: method, project, project method, technology, types of project, educational process, principle, development

Статья поступила 27.02.2022

2 Бөлім
ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
Раздел 2
СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
ОБУЧЕНИЯ
Part 2
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

УДК 37.032

МРНТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.016

**ENHANCING PROFESSIONAL COMPETENCE IN FOREIGN
LANGUAGE TEACHING: PRACTICING INFORMATION AND
CONTEXTUAL TECHNOLOGIES**

*Sarzhanova D.Zh.¹, Kulgildinova T.A.²

¹doctoral student, IKTU named after Kh.A. Yassawi
Turkestan, Kazakhstan, e-mail: 83dinaras@mail.ru

²d.p.s., professor, KazUIR&WL named after Abilay khan
Almaty, Kazakhstan, e-mail: tulebike@mail.ru

Abstract. This article is about the possibilities of using new information technologies in teaching a foreign language in the formation of students' professional competence, which increases the personal and developmental orientation of higher professional education. The study of a foreign language is one of the compulsory subjects in all study programs (for a bachelor's degree). One of the most important the goal of teaching a foreign language in higher education is to develop students' foreign language communicative competence. Competence (linguistic, sociolinguistic, sociocultural, professional) is necessary for students to communicate in social and professional areas. That is why the use of ICT in teaching a foreign language will be aimed at developing verbal skills (reading, speaking, writing, listening), language skills (vocabulary, phonetics, grammar) and the formation of sociocultural and intercultural competencies. Several factors are given that determine the formation of students' professional competence in teaching a foreign language. Great attention is paid to innovative teaching methods and technologies, including the use of the Internet. The use of new information technologies and Internet resources in professional activities puts forward new requirements

for future specialists and their level of professional competencies in teaching foreign languages. A foreign language is defined as a means of forming the professional orientation of a future foreign language specialist. University graduates require a new quality of training for a foreign language teachers in the strengthening the pedagogical training.

Keywords: information and contextual technology, professional foreign language competence, professional competence, teaching methods.

Introduction

Technology is a means of communication and scientific innovation that affects the development of students' thinking. The development of technology affects the quality of education since today the entire field of education is associated with technology and innovative teaching methods. Improving the quality of education, training competent specialists is one of the most important issues for all teachers. Compliance with modern requirements for students is growing day by day, year by year. The article of the President on spiritual renewal, focused on the future, outlines the tasks of a competitive society in addressing these issues and joining the top 30 most developed countries in the world.

Our work must be preceded by human consciousness. In this context, the revival of national self-consciousness and openness of consciousness is relevant. And the new model of national consciousness, as shown in the article, is a platform that connects the horizons of the past, present, and future of the people, and is aimed at uniting the contradictions of national consciousness [2].

In addition, recent advances in new technologies and integrated informatization and digitization have “made changes in the education system and teaching method”, as a result of which higher education has come to be seen as an important factor in the development of human capital, its effectiveness, the quality and completeness of communication and educational technologies. Teaching a foreign language in higher education requires learning the technological impact of significant changes in the educational paradigm [1].

Basic provisions

S.S. Kunanbayeva in her book considers “The study of a foreign language in the system of private scientific education as an object of his developmental research, and put on the agenda many issues that need to be addressed today” [3].

Implementation and use of a methodological platform, regulatory and content base, as well as a mechanism for monitoring and evaluating students' knowledge of foreign languages, which will ensure the integrity of the foreign language system.

All over the world, with the advent of new technologies and innovative teaching methods, the content of education has been updated and a new approach has emerged. Computer learning technologies can be used, first of all, as one of the pedagogical technologies for activating the student's activity. The use of computer technology in teaching allows the teacher to prepare interesting and exciting lesson materials to interest and reveal the creative abilities of students, that is, to develop the creative abilities, thinking and attention of future teachers. The First President of the Republic of Kazakhstan said "We have a great responsibility to the younger generation", that is, teachers have a great responsibility for the future of the younger generation. Based on the theory and practice of the developed countries of the world, it is necessary for the comprehensive development of each child, creating favorable conditions for the formation of his natural abilities.

At one of the meetings, the First President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, shared his views on the problem of "Trilingual Education" in the English language: - English is the language of the 21st century. This is the language that introduces Kazakhstan to the world and brings them to the world level. That is why the systematic teaching of English in schools from the 1st grade has become the most important requirement today. The task of school teachers is to develop students' speaking skills, communication skills, English language skills, as well as to develop the knowledge they have received. Acquired and learned at the university to such an extent that they can freely express their thoughts. Formation of an effective and convenient system and structure for teaching foreign languages, depending on the skills and creative abilities of each teacher. A big start is to master advanced technologies for teaching English [3].

Materials and methods

The term "competence" was introduced in the middle of the twentieth century by N. Chomsky, who gave the concept of the performance of a certain language function in the native language [6].

The term "language competence" was first defined by N. Chomsky as a separate concept. Initially, the term "competence" was interpreted mainly as the ability to carry out linguistic activities in the native language. Later, the term began to be used in a broader sense, referring to any language being studied. However, in my opinion, the meaning of the concept of "foreign language competence" is much more complicated and "wider", so I agree with N. Chomsky, A.V. Khutorsky, A.A. Leontiev, I.L. Bim, M.N. Vyatyutnev, A.N. Schukina, G.V. Kolshansky, D.I. Izarenkova, N.L. Goncharova, V.V. reviewed the work of I. Safonova and other foreign scientists to clarify the concept of

“foreign language competence” and analyze its structural components.

During its use in the education system “professional (linguistic) competence” had such a meaning as the ability to program, implement and control interpretation; See also Vocabulary units become a meaningful statement through knowledge of vocabulary units and mastery of some formal rules; The availability of language tools, the process of compiling and recognizing text; Knowledge of linguistic units at all levels (phonetic, lexical, derivative, morphological and syntactic); Knowledge of the language system and the rules of its functioning in foreign languages. Different views of scientists on the concept of “foreign language professional competence” allow us to conclude that “foreign language professional competence” is a system of various types and complexes of skills in working with language material that allows for speech activity. According to the language norms of the language, translation is carried out in various fields of activity. The approach to the competence of a foreign language as a system allows scientists to think about the elements of this system.

In 1997, the Council of Europe adopted the document Modern Languages: Reading, Teaching, Evaluation. Common European competence [9]. According to this document, along with “communicative competence”, the term “general competence” was introduced, which is not in the linguistic sense, but without the formation of this competence, it is impossible to carry out any activity, including communicative one. General competencies include the ability to learn; existential competence; declarative knowledge; skills and know-how. After the documents of the Council of Europe, N.D. Galskova singled out two auxiliary abilities of foreign language competence: general and communicative. General competence determines the cognitive activity of a person, his ability to communicate and master the language culture of another. Within the framework of foreign language competence, communicative competence is the ability of students to understand and compose their statements in a foreign language in various socially conditioned situations, of course, for native speakers, taking into account linguistic and social rules. And this competence consists of three components: linguistic, pragmatic and sociolinguistic [10].

Russian scientist L.S. Znikina suggested introducing the following concepts to reveal the meaning, structural elements: cognitive competence (to be ready and able to independently acquire knowledge and realize one’s potential); professional reflection, social perception, and intercultural competence (knowledge of communication technologies); social information competence (knowledge of information technologies and perception of information and news from social resources); special competence (readiness for professional activity) [11]. However, N.S. Sakharov in his scientific work singled out such a

term as professional foreign language competence. In his work, he emphasized the importance of the professional component of "language competence of a future specialist" – the ability to learn how to solve cognitive problems and take actions to achieve important goals for a specialist in this field. In the documents of the Council of Europe on the "pragmatic component", the professional component of Galskova N.D. is associated with the use of a foreign language in practice, including in professional activities.

There are many opportunities for coordinating the interaction of information knowledge, the environment and humans, the use of information technologies in a new society, and for expanding communication with information culture. Given that the growth of civilization is directly related to the formation of the information society, the current level of development of education and technology requires each person to have high-quality and deep knowledge and professional skills, active creative activity of young people. Information competence:

- process information using logical operations (analysis, generalization, structuring, direct and indirect evidence, verification of analogs, modeling, imaginary experiments, systematization of material);
- independently set goals, plan and implement the same goals;
- independently find a problem, analyze, change and transfer information, using modern information and communication technologies if possible;
- make the right decision;

Informatization develops based on socio-economic, scientific, and technical processes aimed at the development of electronic resources. At the same time, informatization is directly related to the pedagogical process, since the informatization of students is the competence of their knowledge and skills. Information technologies as a pedagogical concept are considered as part of the formation of communicative competencies of future specialists, characterizing their quality indicators and ensuring the integrity of theoretical and practical training.

The experiment took place at IKTU named after Kh.A. Yassawi, in the Philology Department.

The research process was carried out according to the traditional algorithm for the experimental part:

1. A stating stage-for identifying and formulating a pedagogical problem and setting a task.
2. Formative stage-for determining the methods and means of solving (planning and solving the problem; conducting an experiment and measuring results).
3. The analytical and generalizing stage-is the analysis of the effectiveness

of the developed model and its implementation.

For the purpose there was developed a questionnaire and formulated with questions related to the formation of foreign language competence. Under the model of formation of foreign language competence, at the initial stage, we form a scientific and methodological method for the development of an educational program. To begin with, we conducted a diagnostic survey of students of the 1st year of the undergraduate level in the pedagogical direction. The goal is to find out their expectations at the end of training and knowledge about new educational technologies. 48 1st year students participated in the questionnaire.

We conclude that the result is important for students, which is expressed either in the form of a certificate confirming the level of knowledge of a foreign language or in the possibility of participating in international projects or competitions.

The questionnaire also gave us the following results: 40% of the surveyed students believe that the result is important in teaching a foreign language, 30% of the surveyed students believe that the goal is important in teaching a foreign language, and 30% of the surveyed students are important content.

In the content of professional language training, 50% of the students surveyed consider the main thing to be business communication, 30% of the surveyed students consider the solution of professional language problems, 20% - knowledge of information.

And the most interesting fact, which turns out after receiving the results of the study, is that students want to spend more time getting a quality language education. This is evidenced by the results obtained: 63% of students believe that for quality language education it is necessary to spend 4 hours in a week on teaching, 37% 6 hours of classes per week, and in the curriculum, the number of hours for a foreign language is on average 2-4 hours per week.

The development of the purpose, content, form, methods, and means of training requires a change in the educational paradigm and a transition to education in the direction of developing competencies. The definition of methods and principles of teaching the formation of information-contextual competence in a foreign language is based on competence-based, cognitive-communicative, personality-oriented, contextual-problem, linguoculturological, and socio-developing approaches.

The competence-based approach to teaching foreign languages involves the formation of three main competencies in students: linguistic, communicative, and intercultural. Important components of modern student training. This is due to the interaction of different cultures, the performance of productive communicative functions. Thanks to the intercultural aspect of the

professional activity of a modern specialist, he can reach various agreements, resolve negative situations, and overcome communication barriers [7].

The purpose of developing the manual is to assist educators in identifying the origins, goals, objectives, directions of spiritual renewal, relevance in teaching and educating future generations, and mastering practical skills [5].

The most important and basic solution for improving quality is the development of competencies in young teachers [5]. The purpose and idea of the foreign language-competency approach answer the question: "What kind of knowledge does society and the individual need and how can they satisfy the needs of society?" That's we receive in return what we can give. In this regard, the terms competence, professional competence, which are widely used in the education system of developed countries, are included in the education system of our country as the main direction of the new educational standard [1].

Thanks to Internet technologies, today's young professionals can learn what they want. Online distance learning platforms allow everyone to learn a new profession in a few months. But for some, online courses are a great opportunity to learn a new profession, while for others, they are a great opportunity to earn extra money [4].

Since 2000, the content of education has been updated, and in connection with this, the "competency-based approach" has become rapidly widespread as a method of ensuring the quality of education. In the concept of modernization of education in Kazakhstan, such concepts as "training", "education", "general culture" coincide with the concepts of "competence" and "competence" of students.

A competency-based approach is a method of modeling the quality of educational goals and results, the readiness of young professionals to perform a particular task, which reflects the results of education.

The requirements for the results of educational programs are based on a competency-based approach, in particular, on the formation of certain competencies of a young specialist. Therefore, the goal of foreign language competence in language teaching in higher education.

Result

The obtained results show that the majority of students consider grammatical skills to be the most important, and professionally-oriented language materials are considered less important, which, in our opinion, is due to a lack of understanding of the goals of language education at the university. After analyzing the results of the survey, we came to the following conclusions:

- foreign language competence is an integral part of professional competence and

business English proficiency opens us opportunities for the student's future career growth.

- scientific and methodological support for organization of student's individual work;

- to increase the students' motivation to learn a foreign language, it is necessary to diversify the form of work: presentations, conferences, round tables, discussions, etc.

The obtained results of the questionnaire show that the result of their education is important for the students who participated in the survey, and the majority of students do not own new educational technologies and need an educational and methodological complex.

To date, in the curricula for new educational programs, a large number of hours have been allocated for individual work. The question arises, "Will students be able to organize their individual work, or do they need help?" Of course, the result of the questionnaire showed the answer to this question. 60% of the students surveyed believe that they need help in organizing their individual work, 30% they do not know, 10% do not need help. This suggests that our students do not know how to do individual work and they have not any requirements for individual work.

The results indicate that the formation of a foreign language teacher's competence enables the following:

- to use well-known and widely-spread Internet technologies in practice,
- to show a significant amount of material studied in an extracurricular form that seems relevant in reducing foreign language teaching hours;
- to develop the students' skills of independent learning through ICT activities;
- to teach students a foreign language on individual ICT-based trajectories, depending on their interests, needs, and abilities.

The modern requirement is to master new teaching technologies. One of the new learning technologies is information technology. At the stage of the development of information technology, the main task of the teacher is to train well-educated and qualified specialists. The rapid development of informatization processes in society requires the formation of a comprehensive individual who masters new technologies.

Educational Reform is one of the most important tools for ensuring the competitiveness of future English teachers in Kazakhstan [1].

The methods and means of collecting, storing, processing, and disseminating information have undergone dynamic changes, through which the infrastructure of society has begun to take shape.

Effective use of information technology for teachers:

- independent work of the student;
- save time;
- knowledge – testing skills through tests;
- implementation of creative problems by explaining physical phenomena;
- the possibility of distance learning;
- the ability to quickly obtain the necessary information;
- economic efficiency;
 - studying disciplines and tasks that require action (movement, handicrafts, physical education classes, etc.);
 - allows you to see and feel the results of various experiments with the amazing processes of nature, which are impossible to see with the naked eye, touch, or feel with the ears;
 - it also has a significant impact on broadening the student's horizons.

Whatever the significance of the book for the next generation, the computer is a natural tool for the student to learn about the world around him. Therefore, learning to conduct all lessons with the help of computers is one of the most pressing issues of today. Therefore, the teacher-church has a very big task. Today, one of the most effective ways to explain the subject to the younger generation is the basics of new technologies. In the context of informatization, the amount of knowledge, skills, and abilities that students need to acquire is growing and the content is changing.

Discussion

Today, the ability to use information and telecommunication technologies is equivalent to the reading and writing skills necessary for every member of society. In this regard, the knowledge and skills of future professionals in this area will help to determine the future development of society. Therefore, the informatization of education requires a real transformation in the work of teachers by introducing new requirements for their professional qualities and levels. Teachers do not have to be programmers, as it is done by a professional trained in the field, but the teacher is required to understand the basics of programming and the essence of the programmer's work. And in the implementation of such requirements, there is a need to determine the pedagogical conditions for the formation of students' readiness to use information technology.

We note that the pedagogical conditions for the formation of using of information technology for future students are:

- speed of self-management and management of the process of formation of students' readiness to use information technology in professional activities;
- Modular technology for structuring educational material on the theory and practice of using information technology in professional activities.

- Orientation of education in modern higher education to the personal and professional development of future teachers raises the issue of creating conditions aimed at activating students' self-knowledge, self-development, changing their attitude to their achievements in the use of information technology, and research in their professional activities.

In my mind, the development of the student's decision increases the value of his experience in the use of information technologies and shows that his/her subjective position in the training process is relevant through:

- Stimulation of personal achievements of students in the use of information technology in professional activities;
- creation of problem situations in the process of forming students' readiness to use information technology in professional activities (problem-based learning);
- Involve students in personal activities.

Conclusion

Thus, the conditions for the formation of student's readiness for the use of information technology in their future careers contribute to the development of students' interest in their profession, creative inspiration, scientific outlook, improving the quality of the profession, and training competitive professionals in the labor market. Using and mastery of information technology contributes to the formation of students, future specialists as a person. Future specialists can see information technology as a subject of managing the process of acquiring knowledge, and teachers as interaction with a student.

In conclusion, it should be noted that the formation of the readiness of future foreign language specialists to use information technologies in future activities will increase the interest of students in their profession and prepare competitive specialists.

REFERENCES

[1] ҚР «Білім туралы» Заңы, - 2011. – 11 ақпан. - №407. – IV заңы. – Кіру режимі: URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000407> [Қаралған күні 20.08.2021]

[2] Kupchyk L., Litvinchuk A., Constructing personal learning environments through ICT mediated foreign language instruction. – IOP Publishing Journal of Physics: Conference Series 1840. – 2021. – p.860

[3] Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы. – 2017. – 12 сәуір. – Кіру режимі: URL: http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynynbolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy [Қаралған күні 22.08.2021]

[4] Құнанбаева С.С. Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы. – Алматы, 2011. – 324 б.

[5] Кунанбаева С.С. Концепция развития иноязычного образования РК. – Алматы, 2006. – с. 44

[6] Кызайбай А. Б. Студенттердің ақпараттық құзыреттілігін дамытудың жолдары. Молодой ученый. — 2020. — № 6 (296). —322-324 бб. — Кіру режимі: URL: <https://moluch.ru/archive/296/67193/> [Қаралған күні 02.09.2021]

[7] Togaeva M.A Formation of students' communicative competencies based on the integration of foreign languages and natural science. European Scholar Journal (ESJ). – 2021. – Vol. 2. – No. 2021. – p. 53-55

[8] Общевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка. Департамент по языковой политике. – Москва, 2005. – с. 248

[9] Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика. – Москва, 2006. – с. 336

[10] Зникина С. Основания профессионально-коммуникативной компетенции. – Вестник. – 2013. - № 2 (54). – Т. 2. – с. 220–223.

[11] Сахарова Н. С. Развитие иноязычной компетенции студентов университета. Москва, 2003. – с. 206

REFERENCES

[1] KR «Bilim turaly» zany, - 2011, 11 akpan №407-VI zany. (The Law of the Republic of Kazakhstan “On Education”). – 2011, - 11 February. - №407. – IV zañı. – Kuru rezhimi: URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000407> [Qaralghan kuni 20.08.2021] [in Kaz.]

[2] L.Kupchyk, A.Litvinchuk Constructing personal learning environments through ICT mediated foreign language instruction. – IOP Publishing Journal of Physics: Conference Series 1840. – 2021. – 324 b.

[3] Memleket basshynyn “Bolashakka bagdar: ruhani zhangyru” atty makalasy. (The President’s article “Focus on the future: spiritual renewal”). – 2017. - 12 sayir. – Kuru rezhimi: URL: http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy [Qaralghan kuni 22.08.2021] [in Kaz.]

[4] Kunanbayeva S.S. Kazirgi sheteldik bilim berudin teoriyasy men praktikasy (Theory and practice of modern foreign language education). – Almaty, 2011. – 324 b. [in Kaz.]

[5] Kunanbaeva S.S. Konceptcia razvitiya inoyazychnogo obrazovania RK (The concept of the development of foreign language education in the Republic of Kazakhstan). – Almaty, 2006. [in Rus.]

[6] Kyzaibai A. V. Studentterdin akparattyk kuziretiligin damytudin zholdary (Ways to develop students' information competence). Molodoi uchenyi. – 2020. № 6 (296). B. 322-324 [in Kaz.]

[7] Togaeva M.A Formation of students' communicative competencies based on the integration of foreign languages and natural science. European Scholar Journal (ESJ). – 2021.- Vol. 2 No. 2021. – p. 53-55

[8] Obsheevropeiskie kompetenci I vladeniye inostrannym yazykom: izucheniye, obucheniye, ochenka. Departament po yazykovoi politike (Common European Framework of Reference for Languages: Study, Teaching, Assessment. Department of Language Policy). – Moscow, 2005. – p. 248 [in Rus.]

[9] Galskova N.D. Teoriya obucheniya inostarnnym yazikam. Lingvodidaktika I metodika (The theory of teaching foreign languages. Linguodidactics and methodology). – Moskva, 2006. – s.336 [in Rus.]

[10] Znikina S. Osnovaniya professionalno-kommunikativnoi kmpetencii (Foundations of professional and communicative competence). – Vestnik. – 2013. – № 2 (54). – Т. 2. – p. 220–223 [in Rus.]

[11] Sakharova, N.S. Razvitiye iniyazichnoi kompetencii studentov universiteta (Development of foreign language competence of university students). – Moskva, 2003. – с.206 [in Rus.]

АҚПАРАТТЫҚ-КОНТЕКСТТІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДА КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУ

*Саржанова Д.Ж.¹, Кульгильдинова Т.А.²

*¹докторант, Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан,
e-mail: 83dinaras@mail.ru

²п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ
Алматы, Қазақстан, e-mail: tulebike@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда шет тілін оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану мүмкіндіктері жайлы баяндалған, бұл жоғары кәсіби білім берудің тұлғалық және дамытушылық бағыттылығын арттырады. Шет тілін оқыту барлық білім беру бағдарламаларында (бакалавр дәрежесі) міндетті пәндердің бірі болып табылады. Жоғары оқу орындарында шет тілін оқытудың маңызды мақсаттарының бірі студенттердің шет тілінің коммуникативтік құзыреттілігін дамыту болып табылады. Құзыреттілік (лингвистикалық, әлеуметтік лингвистикалық, әлеуметтік-мәдени, кәсіби) бұл студенттердің әлеуметтік және кәсіби салаларда қарым-қатынас

жасауы үшін қажет. Сондықтан да шет тілін оқытуда АКТ-ны қолдану сөздік дағдыларды (оқылым, айтылым, жазылым, тыңдалым), тілдік дағдыларды (лексика, фонетика, грамматика) дамытуға және әлеуметтік-мәдени және мәдениетаралық құзыреттіліктерді қалыптастыруға бағыттады. Студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруды анықтайтын бірқатар факторлар келтірілген. Оқытудың инновациялық әдістеріне, оның ішінде интернет ресурстарын пайдалануға ерекше көңіл бөлінеді. Кәсіби қызметте жаңа ақпараттық технологиялар мен интернет-ресурстарды пайдалану болашақ мамандардың шет тілдеріндегі кәсіби шет тілін меңгеру деңгейіне жаңа талаптар қояды. Жоғары оқу орындарының студенттерін оқыту контекстінде шет тілі болашақ маманның шет тілдеріне кәсіби бағдарын қалыптастыру құралы ретінде қарастырылған. ЖОО түлектерінің педагогикалық даярлығын күшейту тенденциялары шет тілі мұғалімін даярлаудың жаңа сапасын талап етеді.

Тірек сөздер: ақпараттық-контекстік технология, кәсіби шет тілінің құзыреттілігі, кәсіби құзыреттілік, оқыту әдісітері.

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ: ИСПОЛЬЗУЯ ИНФОРМАЦИОННО И КОНТЕКСТУАЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

*Саржанова Д.Ж.¹, Кульгильдинова Т.А.²

¹докторант, МКТУ им. Х. А. Ясави, Туркистан, Казакстан,
e-mail: 83dinaras@mail.ru

²д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казакстан,
e-mail: tulebike@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается использования информационных технологий в обучении иностранному языку при формировании профессиональной компетенции студентов, что повышает направленность личностного развития высшего профессионального образования. Изучение иностранного языка является одним из обязательных предметов во всех учебных программах (для степени бакалавра). Одним из самой главной целью преподавания иностранного языка в высшей школе является развитие у студентов иноязычной коммуникативной компетентности. Компетенция (лингвистическая, социолингвистическая, социокультурная, профессиональная) необходимо для студентов для общения в социальной и профессиональной сферах. Именно поэтому использование ИКТ в обучении иностранному языку будет направлен на развитие вербальных навыков (чтение, говорение, письмо, аудирование), языковых навыков (лексика, фонетика, грамматика)

и формирование социокультурных и межкультурных компетенций. Использование компьютерных технологий в обучении дает возможность предоставлять новые учебные материалы во время урока и раскрывать творческие способности учащихся, то есть развивать творческие способности, мышление и внимание будущих учителей. Технологии – это средство коммуникации и инноваций, влияющих на развитие мышления учащихся. Тенденции усиления педагогической подготовки выпускников вузов требуют нового качества подготовки учителя иностранного языка. В современном быстро развивающемся обществе потребность в профессионально грамотных учителях все больше возрастает. Тенденции усиления педагогической подготовки выпускников ВУЗов требуют нового качества подготовки учителей иностранного языка.

Ключевые слова: информационно-контекстная технология, профессиональная иноязычная компетенция, профессиональная компетенция, методы обучения.

Статья поступила 27.02.2022

УДК 372.881.1:811.133.1

МРНТИ 14.07.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.017

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИИ НА ЗАНЯТИЯХ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА

***Хайржанова А.Х.¹, Бисенбиева Р.С.²**

¹к.ф.н., ассоциированный профессор, Атырауский университет имени Халела Досмухамедова, Атырау, Казахстан, e-mail: akmaral_63@mail.ru

²преподаватель, магистр, Атырауский университет имени Халела Досмухамедова, Атырау, Казахстан, e-mail: r.bissenbiyeva@asu.edu.kz

Аннотация. В данной статье рассматривается значение игровых технологии на занятиях французского языка как второго иностранного. По всему миру преподаватели французского языка пытаются найти новые и более эффективные способы обучения для своих студентов. Игровые технологии делают изучение французского языка увлекательным и могут помочь студентам повысить мотивацию и преодолеть языковой барьер. Игра также может быть отличным способом создания благоприятной коллаборативной среды на занятиях. Использование игр оживляет учебный процесс и могут легко привлечь внимание студентов. Также студенты запоминают лучше полученные знания в процессе игры

и развивают коммуникативные навыки. В этой статье вы узнаете о преимуществах использования игр на занятиях французского языка, как правильно выбрать их и ознакомитесь с примерами игр. Мы ответим на ряд вопросов, как правильно выбрать игры для планирования занятий. А также ознакомитесь с примерами игровых технологии на занятиях французского языка. Показаны результаты проведенного анкетирования среди преподавателей кафедры «Переводческое дело и иностранные языки» Атырауского университета имени Халела Досмухамедова об эффективности использования игровых технологии на занятиях иностранного языка.

Ключевые слова: игровые технологии, педагогическая технология, французский язык, мотивация, коммуникативные навыки, языковой барьер, самомотивация, обратная связь

Введение

В связи с глобализацией в системе образования Республики Казахстан возросла образовательная значимость изучения французского языка. Учитывая статистику выбора французского как второго иностранного языка, то стоит отметить, что число студентов, желающих изучать французский растет ежегодно. Интерес к изучению французского языка, студенты отмечают разными причинами: красивый язык по звучанию, богатая история и культура, владение французским языком как козырь в будущей профессиональной деятельности и т.д.

В преподавании французского языка как иностранного немало важную роль играет повышение эффективности занятий, поэтому одним из наиболее действенных педагогических технологий является применение интеллектуальной деятельности соревновательного характера. Именно игра является одним из положительных способов для «оживления» занятия, которая способствует высокой мотивации студентов в изучении французского языка.

На данное время можно найти огромное количество исследований по применению игр на занятиях французского языка, но стоит отметить, что они очень часто лежат в основе размышлений и конкретных практик и не являются полностью эмпирическими. Внедрение информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в образование также открыло возможность применения цифровых игр.

Цель этой статьи состоит в том, чтобы предоставить обзор использования игр в обучении языку, и, в частности, французскому языку как иностранному (FLE) для студентов высших учебных заведений.

Основные положения

Об эффективности применения игровых форм в учебно-воспитательном процессе высказывались философы, мыслители, ученые и изучали многие педагоги-практики, новаторы.

В своих работах А. Макаренко [1] рассматривал игровую технологию как способ воспитания воли, коллективизма и развития практических навыков. Он считал, что игры одинаково применимы как для детей, так и для взрослых. Однако, педагог отмечал, что только та игра является педагогически ценной, в которой обучающийся активно мыслит, строит, комбинирует и моделирует человеческие взаимоотношения.

Л. Выготский [2] утверждал, что игра является лучшей средой для развития познавательных навыков, которые помогут преобразовать действия в игре в умственные навыки. Он понимал игру как «девятый вал развития», которое является одним из основных положительных моментов обучения и воспитания.

По мнению психолога Винникотта Д. В., [3] «именно играя, и только играя, человек, ребенок или взрослый, может быть творческим и использовать все свои личные качества». В языковой дидактике, «Словаре дидактики французского языка как иностранного и второго», игровая учебная деятельность руководствуется «правилами игры и практикуется ради удовольствия, которое она доставляет» [4]. С другой стороны, развлечение не может быть единственной мотивацией к обучению, более того, игра позволяет использовать определенные закономерности языка [5]. Ориентируясь на образовательные цели, можно сказать, что игровая деятельность «позволяет учащимся использовать все свои вербальные и коммуникативные ресурсы в сотрудничестве и творческом ключе» [4].

Что касается когнитивной стороны, при изучении иностранного языка необходимо учитывать два неразделимых аспекта коммуникативного умения: когнитивный аспект общения и интерактивный аспект.

Игра на уроке иностранного языка является способом постановки обучаемому реальных коммуникативных задач во взаимодействии, которые можно решить путем закрепления, предполагая в обучаемом собеседника. Игры входят в функциональную перспективу дидактики иностранных языков, поскольку в играх обучение общению не ограничивается простым воспроизведением содержания учебника.

Наконец, игра является средством, позволяющим осуществлять речевые акты с решением аутентичных когнитивных коммуникативных задач, так что между исходным и целевым языком учащегося происходят не только ассимиляции. С помощью подмонок, присутствующих при использовании игры, учащийся может решать коммуникативные

проблемы настолько независимо, насколько это возможно.

Сильва Х. [6] отмечает, что в Общеввропейских компетенциях владения иностранным языком, который, среди прочего, направлен на гармонизацию практики преподавания и оценивания в области языков, есть глава об «игровом использовании языка» [7]. Последний по существу представляет собой список игр, относящихся к лексике: буквы (Эрудит), слова (анаграммы, ребусы) или даже словесные игры (в виде каламбуров и других форм).

Игра по-прежнему слишком мало используется в образовательных целях, хотя ее полезность признается очень большой долей исследователей, причем во многих областях, от педагогики до когнитивных наук. Его часто описывают как главную практику для интеллектуального, социального и психологического развития, особенно для Пиаже [8], который рассматривает его как важную деятельность для построения символической функции, интеллекта и обучения.

Слишком часто, игры считают второстепенными заданиями, исключительно веселыми, тем не менее, они являются отличным источником мотивации и позволяют студентам использовать все свои коммуникативные способности в коллаборативной среде. Потому что главным преимуществом игры, очевидно, является ее способность поместить студента в центр своего обучения и в центр действия, в соответствии с конструктивистским подходом Пиаже⁸ и других.

Введение игры на занятиях французского языка, прежде всего, соответствует преимуществам коммуникативного и ориентированного на действия подхода, предлагая более игровую основу (работа в команде, стимулирующие цели, концепция задач) и поощряя высказывание и взаимодействие.

Внутри группы игра позволяет, прежде всего, растопить лед (в менее коммуникабельной или еще не знакомой группе) или расслабиться перед/после более сложного и требовательного задания. Другими словами, он позволяет создать настоящую групповую динамику, используя ее игровую сторону, имея при этом четкие, определенные цели, полностью вписанные в образовательную программу и достижимые. Также применение игровой технологии помогает студентам разрушить языковой барьер, что очень важно в изучении иностранного языка.

Однако главное преимущество игры, если попытаться связать с теориями познания, есть не что иное, как мотивация. Игры являются отличными источниками мотивации и позволяют учащимся «использовать все свои коммуникативные ресурсы в сотрудничестве и творчестве» [4].

Действительно, вместо того, чтобы акцентировать внимание на внешней мотивации студентов, то есть внешней по отношению к человеку через поощрения, такие как признание, оценки и т. д., мотивация в игре скорее внутренняя, а точнее внутренняя по отношению к человеку и не требующая поощрения. Изначально у игры не было никакой другой цели, кроме развлечения, играющего в нее человека, независимо от какой-либо идеи вознаграждения, как показано в работе Дечи Э.Л. [9] Игры разработаны таким образом, что вызывают соревновательные чувства и, соответственно вызывают мотивацию в соответствии с процессом баланса, описанным Пиаже [8], между уровнем сложности, то есть, ни слишком легкой, ни слишком сложной и навыками игрока, поэтому игра должна быть правильно адаптирована. Это также состояние самомотивации, возникающее в результате умелого сочетания сложности, возможностей и постоянной обратной связи, которое также может привести к упрощенному приобретению знаний и навыков, иногда бессознательному, а иногда и случайному.

Студент во время игры является постоянным действующим лицом своего обучения, как с точки зрения информатора (говорение, обратная связь), так и с точки зрения принимающего информацию (слушание, обратная связь). Именно в этом игра естественным образом вписывается в основанный на действии подход к преподаванию/обучению и обучению посредством действия, описанный Пиаже [8] как «обучение действием» и «обучение как социальный процесс».

Цель обучения французскому языку как иностранному состоит не только в том, чтобы приобрести чисто лингвистические навыки, но и в том, чтобы «действовать и реагировать соответствующим образом в различных коммуникативных ситуациях или в областях, в которых ему придется использовать иностранный язык» [10].

Захарова С.Н. в своей работе отмечает существенную роль развития коммуникативных навыков в высших учебных заведениях для осознания студентами умения выстраивания отношений с людьми [11].

И поэтому игровые технологии служат одним из методов в формировании иноязычной коммуникативной компетенции. Именно игровая технология вовлекает студентов к использованию полученных знаний в коммуникации с другими студентами на занятиях и адаптировать в реальной коммуникативной среде [12].

Игровые технологии являются одним из методов коммуникативного подхода в образовании, помогает студентам создать благоприятную коллаборативную среду при совместной работе и находить верные стратегии совместной деятельности в процессе общения. Игровые

технологии, направленные на развитие коммуникативных компетенции решают вопросы языкового барьера и повышают мотивацию обучающихся к изучению иностранного языка [13].

В этом и заключается основной интерес развлекательных технологии, в частности игровых, которые позволяют создать ситуацию, приближенную к реальности. Хотя иногда бывает трудно воспроизвести реальную обстановку общения в аудитории, игры всегда позволяют студентам играть роль, симулировать, представлять, что они находятся где-то в другом месте или что они являются кем-то другим. Именно в этих ситуациях, близких к реальности, студентам предлагается говорить, применяя полученные знания, чтобы прийти к общению, близкому к тому, что они могли бы испытать в реальной ситуации общения и в процессе постоянной и непрерывной обратной связи от других студентов или преподавателя.

Описание методов и материалов

Как правильно выбрать игры для планирования занятий по французскому языку? Мы поставили перед собой 6 вопросов и постарались найти ответы. Вопросы, которые мы задаем, просты и относительно очевидны, но важны при выборе не только игры, но и в способе ее использования.

Какова цель игры?

Как и любая педагогическая технология, игровая технология требует определения одной или нескольких четких целей обучения. На какие навыки вы хотите акцентировать внимание? Письменное/устное понимание, говорение, закрепление словарного запаса, грамматика и т. д. Это, очевидно, важный вопрос, который необходимо задать.

Какое количество студентов в этой группе?

Важный вопрос, чтобы определить, будете ли вы играть в команде или индивидуально, вопрос количества может быть проблематичным для командных игр в небольших группах или, наоборот, для более индивидуальных игр в больших классах.

Каков их уровень знания и личностные качества?

Будьте осторожны, чтобы не перепутать их! Студент, с низким уровнем знания языка, но открытый и динамичный может помочь вам добиться того, чтобы игра была принята группой, и наоборот, некоторые студенты с высоким уровнем знания языка могут быть невосприимчивы к игре. В любом случае необходимо будет адаптировать правило или использовать игры с учетом интересов и личностных качеств студентов вашей группы.

Сколько времени у нас есть?

Будьте осторожны при использовании игры в первый раз: некоторые игры требуют очень небольшого пояснения, достаточно примеров, но это не всегда так, и уровень группы также может влиять на время и возможно вам придется посвятить много времени на введение в игру. Стоит обратить внимание также, и прежде всего, к подсчету очков и различным исправлениям, которые очень часто занимают больше времени, чем можно себе представить. Это важный момент обмена информацией между студентами, когда они обогащаются ответами других. При планировании игр стоит распределить время на каждый этап и не забывать об этом при реализации игр на занятиях.

Сколько мест?

Площадь аудитории? Стационарные или мобильные столы, интерьер, экстерьер, возможность использования университетского пространства и т. д. Вопрос о пространстве связан с вопросом о передвижении студентов.

Играем ли мы?

Участие преподавателя в игре может быть очень полезным для управления игрой, увеличения сложности или, наоборот, ее упрощения. Это деликатный вопрос, который необходимо адаптировать в соответствии с предыдущими ответами... Также помните, что студентам часто нравится играть с преподавателем, это возможность увидеть другие реакции и еще немного разрушить барьеры, пусть даже минимальные, «классовой» структуры, доски/аудитории и т. д.

Наконец, последний совет, который мы можем вам дать, и, что самое главное, — тестируйте свои игры! Поскольку мы выполняем упражнения перед занятиями, чтобы проверить их правильность, играя с вашими коллегами, вы всегда будете выделять любые

проблемы, с которыми вы столкнетесь однажды на занятиях.

Теперь давайте взглянем на примеры игр, которые мы применяем на занятиях французского как второго иностранного. Эти игры можно легко использовать на занятиях, и от участников требуется только хорошее настроение. Данные примеры игр можно использовать с различными возрастными группами и уровнями, адаптируя уровень сложности правил и целей.

1. Ребусы

Упражнение, которое позволяет студентам проявлять творческий подход и играть со звуками, не обращая внимания на правописание. Вот очень практичный сайт-генератор ребусов: <http://rebus-o-matic.com/index.php>

2. «*Je pars en voyage...*» («Я собираюсь в путешествие...»)

Первый игрок говорит: «Я иду в путешествие и беру с собой...», затем изображает или показывает предмет, который берет (зубную щетку, штаны и т. д.). Второй игрок говорит: «Я отправляюсь в путешествие и беру с собой...», затем он произносит название объекта первого игрока и имитирует или показывает объект, который он берет. Третий игрок говорит: «Я еду в путешествие и беру...», затем произносит названия предметов двух предыдущих игроков и изображает или показывает свои и так далее.

Чтобы игра не остановилась, студенты могут выбирать очень распространенные предметы, которые большинству участников известны на французском языке. Если игрок не может назвать предмет, он получает штраф. При накоплении определенного количества штрафов игрок уходит из игры.

Также можно провести игры со следующими тематическими вариантами:

«*Au marché j'ai acheté...*» («На рынке, я купил...»)

«*Au restaurant j'ai commandé...*» («В ресторане, я заказал...»)

«*En France j'ai visité...*» («Во Франции, я побывал в...»)

3. *L'initiale*

Для начала нужно определить время выполнения задания. Случайным образом выбирается буква алфавита, и сразу же игроки пишут известные им слова, которые начинаются с этой буквы. По истечении отведенного времени студенты читают слова из своего списка: если его нет ни у кого, они получают балл. Победителем становится тот, у кого больше всего очков. Также можно данную игру применить с определенными темами, например: путешествие, искусство, спорт, экология, качественные прилагательные и т.д.

4. *Le mime mystère (Таинственный мим)*

Формируются две команды. Одна команда выбирает тему пантомимы (объект, действие, персонаж, личность и т. д.). Другая команда назначает игрока из своей команды. Он будет отвечать за исполнение пантомимы, загаданной другой командой. Товарищи по команде пантомимы должны угадать тему. Они имеют право задавать вопросы игроку и противоположной команде, которые могут ответить только да или нет. Как только тема найдена, команды меняются ролями. Чтобы каждый игрок мог исполнить несколько мимов, желательно составлять небольшие команды. Для ускорения и усложнения игры можно ввести период времени (у игрока, который показывает пантомиму, например, 45 секунд или одна минута). Затем вы можете вводить очки, приписываемые

каждому раскрытому миму-загадке, или перемещать фишки по пути, ведущему к «Выиграл!». (1 угаданная тема = 1 пробел вперед).

5. *À tout problème sa solution (У каждой проблемы есть решение)*

Попросите студентов написать одну проблему на листе бумаги. Соберите их и положите в коробку, далее студенты подходят по одному и выбирают одну проблему и должен прочитать и дать совет, чтобы исправить эту проблему. Играют до тех пор пока все проблемы не будут прочтены и найдут решение.

Для данной игры нужно использовать следующие выражения:

Il faut que tu + subjonctif

Tu devrais / tu dois + infinitif

Il vaudrait mieux que tu + subjonctif

Si j'étais à ta place + conditionnel présent

Pourquoi ne pas + infinitif

Phrase à l'impératif

6. *Qui suis-je ? (Кто я?)*

Каждый студент пишет имя известного француза на стикере. Далее собираем эти стикеры, а затем случайным образом перераспределяем каждому игроку, приклеивая его на лоб. Студент задает закрытые вопросы, чтобы найти персонажа.

Обсуждение

Для того чтобы узнать эффективность использования игровых технологий на занятиях иностранного языка, было проведено анкетирование среди 17 преподавателей английского, французского, немецкого и турецкого языка кафедры «Переводческое дело и иностранные языки» Атырауского университета имени Халела Досмухамедова.

Анкетирование состояло из следующих вопросов:

1. Используйте ли Вы игровые технологии в процессе обучения?

а) да

б) нет

2. С какой целью Вы применяете игровые технологии на занятиях?

а) повышения мотивации

б) устранения языкового барьера

с) освоения языкового и грамматического материала

3. С какими сложностями Вы сталкиваетесь при использовании игровых технологий на занятиях?

а) организационные

б) технические

с) методические

Результаты

Проведение анкетирования среди преподавателей иностранного языка показало следующие результаты. По первому вопросу выявлено, что 100% преподавателей используют игровые технологии при планировании своих занятий. По второму вопросу 46% преподавателей применяют игровые технологии на занятиях с целью повышения мотивации, 23% с целью устранения языкового барьера, а 31% с целью освоения языкового и грамматического материала.

Таким образом, можно заметить высокую эффективность использования игровых технологий на занятиях преподавателями иностранного языка.

Заключение

Таким образом, игровые технологии в преподавании французского языка играют немаловажную роль. Использование игр на занятиях французского как второго иностранного стимулируют мотивацию к изучению языка, то есть воодушевляют и пробуждают интерес у студентов к учебному процессу, способствуют созданию благоприятной среды в аудитории, улучшению коммуникативных навыков, освоению как лексических, так и грамматических тем, помогают преодолеть языковой барьер, развитию творческого потенциала студентов и умению работать индивидуально, в паре и в команде. Также применение игр на занятиях французского языка можно рассматривать как один из методов оценивания пройденного материала по дисциплине. Систематическое применение игр на занятиях французского языка дает положительный результат, но важно также обратить внимание на выбор качественных игровых технологий с учетом возрастных и психологических особенностей и уровня владения французским языком.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Макаренко А.С. Избранные педагогические сочинения // Педагогика. – Москва, 1977. – 320 с.
- [2]. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка // Вопросы психологии. – Москва, 1966. - № 6. – С. 62 – 68
- [3]. Винникотт Д.В. Игра и реальность // Институт общегуманитарных исследований. - Москва, 2002. – 89 с.
- [4]. Cuq J-P. Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde. CLE International: Paris, 2003. - P.160
- [5]. Caré F., Debyser J.-M. Jeu, langage et créativité. Les jeux dans la classe de français. - Hachette FLE: Paris, 1991. - P.38
- [6]. Silva H. Le jeu en classe de langue. - CLE International: Paris, 2008. - P.21

- [7]. Совет Европы. Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка //Отдел языковой политики. – Страсбург, 2001. – 47 с.
- [8]. Piaget J. Psychologie et épistémologie. - Médiations: Paris, 1970. - P.198
- [9]. Дечи Э.Л. Внутренняя мотивация //Пленум Пресс. - Нью-Йорк, 1975. – 115 с.
- [10]. Weiss F. Jouer, communiquer, apprendre. - Hachette: Paris, 2002. - P.7
- [11]. Захарова С. Н. Формирование коммуникативной компетентности как условие профессиональной подготовки студентов в педагогическом вузе //Молодой ученый. – Москва, 2017. - № 3.1. - С. 8–10.
- [12]. Власенко О. Н., Райсвих Ю. А., Скоробренко И. А. Использование игровых технологий в процессе подготовки будущих учителей иностранного языка к профессионально-педагогической деятельности //Современные методы и технологии преподавания иностранных языков. Сборник научных статей. - Чебоксары, 2019. – 145 с.
- [13]. Скоробренко И. А. Реализация коммуникативного подхода на занятиях по иностранному языку в свете требований к современному иноязычному образованию //Научные школы. Молодёжь в науке и культуре XXI века. - Челябинск, 2018. – 208 с.

REFERENCES

- [1]. Makarenko A.S. Izbranny`e pedagogicheskie sochineniya (Selected pedagogical writings) //Pedagogika. – Moskva, 1977. – 320 s. [in Rus.]
- [2]. Vy`gotskij L.S. Igra i ee rol` v psikhicheskom razvitii rebenka (Play and its role in the mental development of the child) //Voprosy` psikhologii. – Moskva, 1966. - № 6. – S. 62 – 68 [in Rus.]
- [3]. Vinnikott D. V. Igra i real`nost` (Game and reality) //Institut obshhegumanitarny`kh issledovanij. - Moskva, 2002. – 89 s. [in Rus.]
- [4]. Cuq J-P. Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde. (Dictionary of didactics of French as a foreign and second language). - CLE International: Paris, 2003. - P.160 [in Fr.]
- [5]. Caré F., Debyser J.-M. Jeu, langage et créativité. Les jeux dans la classe de français. (Game, language and creativity. Games in the French class.). - Hachette FLE: Paris, 1991. - P.38 [in Fr.]
- [6]. Silva H. Le jeu en classe de langue. (The game in the language class.). - CLE International: Paris, 2008. - P.21 [in Fr.]
- [7]. Sovet Evropy`. Obshheevropejskie kompetenczii vladeniya inostranny`m yazy`kom: izuchenie, prepodavanie, ocenka (Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment) //

Otdel yazy`kovoј politiki. – Strasburg, 2001. – 47 s. [in Rus.]

[8]. Piaget J. Psychologie et épistémologie. (Psychology and epistemology.). - Médiations: Paris, 1970. - P.198 [in Fr.]

[9]. Dechi E`L. Vnutrennyaya motivaciya (Intrinsic motivation) // Plenum Press. - N`yu-Jork, 1975. – 115 s. [in Rus.]

[10]. Weiss F. Jouer, communiquer, apprendre. (Play, communicate, learn.). - Hachette: Paris, 2002. - P.7 [in Fr.]

[11]. Zaharova S. N. Formirovanie kommunikativnoy kompetentnosti kak uslovie professionalnoy podgotovki studentov v pedagogicheskom vuze (Formation of communicative competence as a condition for professional training of students in a pedagogical university) //Molodoy ucheniy. – Moskva, 2017. - №3.1. - S. 8–10. [in Rus.]

[12]. Vlasenko O. N., Raysvih Yu. A., Skorobrenko I. A. Ispolzovanie igrovyyh tehnologiy v protsesse podgotovki buduschih uchiteley inostrannogo yazyika k professionalno-pedagogicheskoy deyatelnosti (The use of gaming technologies in the process of preparing future teachers of a foreign language for professional and pedagogical activities) //Sovremennyye metody i tehnologii prepodavaniya inostrannyih yazyikov. Sbornik nauchnyih statey. - Cheboksary, 2019. – 145 s. [in Rus.]

[13]. Skorobrenko I. A. Realizatsiya kommunikativnogo podhoda na zanyatiyah po inostrannomu yazyiku v svete trebovaniy k sovremennomu inoyazyichnomu obrazovaniyu (Implementation of the communicative approach in the classroom in a foreign language in the light of the requirements for modern foreign language education) //Nauchnyie shkolyi. MolodYozh v nauke i kulture XXI veka. - Chelyabinsk, 2018. – 208 s. [in Rus.]

ФРАНЦУЗ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

*Хайржанова А.Х.¹, Бисенбиева Р.С.²,

*¹ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Халел Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау, Қазақстан, e-mail: akmaral_63@mail.ru

²магистр-оқытушы, Халел Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау, Қазақстан, e-mail: r.bissenbiyeva@asu.edu.kz

Аңдатпа. Бұл мақалада екінші шет тілі ретінде француз тілін оқытуда ойын технологияларын қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Дүние жүзіндегі француз тілі мұғалімдері студенттерін оқытудың жаңа және жақсы жолдарын табуға тырысуда. Ойын технологиялары француз тілін үйренуді қызықты етеді және студенттерге мотивацияны арттыруға және тілдік кедергілерді жеңуге көмектеседі. Ойын сонымен қатар сыныпта бірлескен орта құрудың тамаша тәсілі болуы мүмкін. Ойындарды пайдалану оқу процесін жандандырады және оқушылардың

назарын оңай аударарды. Сондай-ақ, оқушылар ойын барысында алған білімдерін жақсы есте сақтайды және қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытады. Бұл мақалада сіз француз тілі сабағында ойындарды пайдаланудың артықшылықтары туралы, дұрыс ойынды қалай таңдауға болатынын білесіз және ойын мысалдарын көресіз. Сабақтарды жоспарлау үшін ойындарды қалай дұрыс таңдауға болатыны туралы бірқатар сұрақтарға жауап береміз. Сондай-ақ француз тілі сабақтарындағы ойын технологияларының мысалдарымен танысасыз. Халел Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің «Аударма ісі және шет тілдері» кафедрасының оқытушылары арасында шет тілі сабақтарында ойын технологиясын қолданудың тиімділігі туралы сауалнаманың нәтижелері көрсетілді.

Тірек сөздер: ойын технологиялары, педагогикалық технология, француз тілі, мотивация, коммуникативті дағдылар, тілдік кедергі, өзіндік мотивация, кері байланыс

THE USE OF GAMING TECHNOLOGIES FOR FRENCH CLASSES

*Khairzhanova A.¹, Bissenbiyeva R.²

¹c.phil. s., associate professor, Atyrau University named after Khalel Dismukhamedov, Atyrau, Kazakhstan, e-mail: akmaral_63@mail.ru

²master pedagogical science, teacher, Atyrau University named after Khalel Dismukhamedov, Atyrau, Kazakhstan, e-mail: r.bissenbiyeva@asu.edu.kz

Abstract. This article discusses the importance of gaming technology in the classroom of French as a second foreign language. French teachers around the world are trying to find new and better ways to teach their students. Gaming technology makes learning French fun and can help students increase motivation and overcome language barriers. Play can also be a great way to create a collaborative environment in the classroom. The use of games enlivens the learning process and can easily attract the attention of students. Also, students keep in mind the best knowledge gained during the game and develop communication skills. In this article, you will learn about the benefits of using games in your French class, how to choose the right ones, and see examples of games. We will answer a number of questions on how to choose the right games for planning classes. And also get acquainted with examples of gaming technology in French classes. The results of a survey among teachers of the Department of Translation and Foreign Languages of Khalel Dismukhamedov Atyrau University on the effectiveness of the use of gaming technology in foreign language classes are shown.

Keywords: game technologies, pedagogical technology, French, motivation, communication skills, language barrier, self-motivation, feedback.

Статья поступила 15.01.2022

УДК 372.51.016

МРНТИ 27.01.45

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.018

КӘСІПКЕРЛІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ КОЛЛАБОРАТИВТІ ОҚЫТУ ӘДІСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

*Таш М.¹, *Сармурзин Е.Ж.², Масырова Р.Р.³

*¹PhD докторант, Сулейман Демирель университеті, Алматы, Қазақстан,
e-mail: mehmet.tas@sdu.edu.kz

*²білім беру саласын басқару магистрі, Сулейман Демирель
университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: yerbol.sarmurzin@gmail.com

³п.ғ.д., Еуразиялық технологиялық университеті, Алматы, Қазақстан,
e-mail: mr04.04@mail.ru

Аңдатпа. Жоғары оқу орындарының студенттеріне тек академиялық білім беру жеткіліксіз, осы орайда олардың бәсекеге қабілеттілік әлеуетін арттыру мақсатында кәсіпкерлік дағдыларын дамыту маңызды. Бүгінгі таңда жоғары мектептің оқу бағдарламалары кәсіпкерлік білімді қамтиды. Осы орайда коллаборативті оқыту үдерісінің тиімділігіне, жоғары оқу орындары білімгерлерінің оқу үлгеріміне және кәсіпкерлік табысына әсерін бағалау мақсатында осы зерттеу жүргізілді. Зерттеуге Алматы қаласының университеттерінде оқитын 143 білімгер қатысты. Зерттеуге қатысушылар екі топқа бөлінді: коллаборативті оқытуды белсенді қолданатын 73 білімгерлерден тұратын фокус-топ және дәстүрлі оқытуды қолданған 70 қатысушыдан тұратын салыстыру тобы. Бұл екі топ арасындағы айырмашылықты анықтауға мүмкіндік берді. Зерттеудің дәлдігі мен сенімділігін арттыру мақсатында фокус-топтармен жұмыс 12 ай бойы жүргізілді. Жұмыспен қамтылған білімгерлердің жалпы пайызы айтарлықтай жоғары болды: түлектердің 70%-дан астамы ресми еңбек қызметін бастады. Бизнес-кейстерді пайдалану еңбек нарығында түлектерге сұраныстың артуына ықпал етеді. Нәтижелер зерттелетін әдістеме мен $\chi^2 = 9,970$ және $8.715, p < 0.05$ жоғары мәндерін көрсететін өз ісін ашуда көрінетін кәсіпкерлік табыстың арасындағы маңызды корреляцияны көрсетеді. Алматы қаласының университеттерінде коллаборативті оқытуды қолдану кәсіпкерлік ортада түлектердің мансаптық дамуында толық табысқа қол жеткізді. Әдістемені кеңірек енгізу өзін-өзі ақтайды және кәсіпкерлік білімнің сапасына ықпал етеді. Мақаланың алғашқы бөлігі кіріспе мен негізгі ережелерден тұрады. Онда жұмыстың маңыздылығы мен мақсаты айтылады. Одан кейін зерттеудің әдістері туралы баяндалып, алынған нәтижелер

төңірегінде талқылау жүргізіледі және соңғы бөлігінде зерттеудің жалпы қорытындысы айтылады.

Тірек сөздер: мансаптық табыс, коллаборативті орта, цифрлық кәсіпкерлік, кәсіпкерлік білім, ақпараттық жүйелер, ақпараттық технологиялар, мамандандырылған бағдарламалық қамтамасыз ету

Кіріспе және негізгі ережелер

Бүгінгі таңда білім беру мен оқытудың сапасы білім беру саласына жаңа әдістер мен технологияларды енгізуге тікелей байланысты. Ақпараттық технологияларды қолдануға негізделген оқыту әдістерінің тиімділігі жоғары: бағдарламалық қосымшалар, арнайы ақпараттық жүйелері мен қамтамасыз етілу, интернет, әлеуметтік желілер. Білім берудің тиімділігі техникалық ресурстарды: компьютерлерді, мобильді құрылғыларды (смартфондар мен планшеттер, платформалар), арнайы жабдықты пайдалануға негізделген. Ақпараттық технологиялар кәсіпкерлікті цифрлық кәсіпкерлікке айналдыруға мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда білімгерлерді дәстүрлі емес, цифрлық кәсіпкерлік ортада жұмыс істеуге үйрету керек [1]. Коллаборативті оқыту әдісі бәсекеге қабілетті кәсіпкерлерді оқытудың тиімді әдісі болып табылады; бұл білімгерлерге теориялық білімдерін практикалық есептерді шешу үшін қолдануға мүмкіндік беретін құрал [2]. Практикалық тапсырмалар ақпараттық технологиялар мен техникалық ресурстардың көмегімен тиімді шешіледі.

Соңғы онжылдықтарда кәсіпкерлік білім беруде өзгерістер болды: басты назар схоластикалық педагогикалық әдістерден тәжірибеге негізделген оқытуға ауыстырылуда. Оқытудың практикалық аспектілері оқытын елдердегі ірі және орта бизнестің нақты тәжірибесінен туындайды және оны көбінесе өз елінде және шетелде кәсіпкерлер тәжірибесін зерттейтін оқытушылар да, сондай-ақ семинарға шақырылған кәсіпкерлер де әкеледі. Бұл кәсіпкерлік білім берудің академиялық тұжырымдамасына сәйкес келеді, ол кәсіпкерлікті іс-әрекеттер мен эксперименттік педагогикалық құралдар арқылы жақсы зерттеледі [3].

Бүкіл әлем бойынша жоғары оқу орындарында кәсіпкерлік білім беру трансформациялануда. Трансформациялар жаһандық, әлеуметтік, саяси және технологиялық ортадағы елеулі өзгерістерге байланысты мазмұндық және технологиялық өзгерістерді қамтиды. Кәдімгі университет курсынан тыс әлеуметтік желілер және басқа да интерактивті механизмдер арқылы кейстердің қолжетімділігі, тәлімгерлік және нақты кәсіпкерлермен байланыс маңызды рөл атқарады. Кәсіпкерлік білім сәтсіздікті жеңу, қайта бастау және жеңіске жету үшін дұрыс көзқарасты, мотивтерді, ниет пен

табандылықты дамытуы керек. Ескірген оқу бағдарламалары белгілі бір пәнді оқуға бағытталған болуы мүмкін. Білімгерлік кәсіпкерлер бизнестің барлық функционалдық бағыттары бойынша кең, бірақ терең емес білім алуы керек. Қарым-қатынастың, мотивтердің, ниеттердің маңыздылығын арттыру қажет. Білім беру бағдарламаларының тиімділігі түлектердің жетістігіне қатты әсер етеді [2].

Жоғары оқу орындарында оқыту мен зерттеудің рөлі арасындағы қайшылықтар, сондай-ақ коллаборативті оқыту мен зерттеу арасындағы алшақтықты жоюға қаншалықты көмектесетіні туралы терең талқылаулар болды. Заманауи жағдайда оқытушылардың өздері жеке негізде бұл олқылықты жою үшін кейстер мен кәсіпкерлерді жиі тартады. Жоғары білімді оңтайландырудың салдары бүкіл әлемде институционалдық деңгейде де, жеке академиялық деңгейде де кеңінен зерттелуде [4; 5]. Заманауи білім беру тәсілдерінің ішінде кәсіпкерлік білім беру сапасын айтарлықтай жақсартатын ең оңтайлы педагогикалық әдістердің бірі деп санауға болатын коллаборативті оқыту әдісіне үлкен мән беріледі.

Академиялық теорияны нақты оқиғалар контекстінде қарастыру мүмкіндігі және білімгердің оқу материалын меңгеруге деген қызығушылығын нақты жағдайлар мен жағдайлар контекстінде арттыру мүмкіндігі сияқты бірқатар артықшылықтармен қатар, оқыту әдісінің кемшіліктері де бар [6]. Мысалы, коллаборативті оқытуды аяқтау үшін қажетті уақытты бағалау өте қиын; жағдайлық есептер оқытушының да, білімгердің де сабаққа мұқият дайындалуын талап етеді. Мәліметтердің ықтимал дәлсіздіктеріне және жиі кездесетін жағдайды шешудің кең ауқымына байланысты істі объективті талдау қиын болады. Шетел тілді емес білімгерлерге оқытуда қолдану негізінде коллаборативті оқыту әдісінің артықшылықтары мен кемшіліктері туралы ұқсас қорытындылар жасалған [7; 8].

Коллаборативті оқыту ойыннан гөрі нақты жағдайды белсенді модельдеуге бағытталған оқыту әдісі болып табылады. Коллаборативті оқыту әдісінің негізгі мақсаттарына білімгерлер тобының нақты жағдайды талдауы және оңтайлы шешімді әзірлеу және ұсыну; әдістің қысқаша мазмұны – берілген тапсырманың нақты контекстінде алға қойылған нұсқаларды бағалау және олардың ішінен ең қолайлысын таңдау.

Осы жұмыстың мақсаты – коллаборативті оқыту үдерісінің тиімділігіне және университет білімгерлерінің табысына әсерін бағалау.

Зерттеудің мақсаттары төмендегідей:

1. Коллаборативті оқыту әдісі мен білімгерлердің оқу үлгерімі арасындағы байланысты талдау.

2. Әдіс пен жалпы жұмыспен қамту және жұмысқа орналасу арасындағы корреляцияны бағалау.

3. Зерттелетін әдістеменің оқытуды бітіргеннен кейін кәсіп ашу мүмкіндігіне әсерін талдау.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Коллаборативтік оқыту әдісінің тиімділігін зерттеуге университеттерде оқитын 143 білімгерлері қатысты: Сулейман Демирел университеті және Нархоз университеті. 73 білімгерден тұратын фокус-топ коллаборативті ортаны белсенді пайдаланса, 70 қатысушыдан құралған салыстыру тобы әдісті қолданбаған.

Бақылауға қатысқан 1 және 2 топтың орташа жасы сәйкесінше $21,3 \pm 1,5$ және $21,1 \pm 1,3$ жасты құрады. Фокус-топтың гендерлік құрамы: 55 ер (75,3%) және 18 әйел (24,7%); екінші топты 51 ер (72,9%) және 19 әйел (27,1%) құрады. Зерттеу үлгісі экспериментке дейін орташа академиялық баға фокус және салыстыру тобында ұқсас болатындай етіп қалыптастырылды (тиісінше $4,1 \pm 0,3$ және $4,09 \pm 0,4$ балл). Осылайша, екі топ жынысы, жасы және оқу үлгерімі бойынша салыстырмалы болды.

Фокус-топта әрбір үшінші сабақ коллаборативті оқыту әдісі арқылы өткізілді. Осылайша, әдістемені қолдану арқылы 12 сабақ өткізілді. Оқу мерзімі 12 ай болды. Оқытуда коллаборативті ортаны қолдануды талдау келесі көрсеткіштер бойынша талданды:

1. оқу үлгерімі, яғни орташа емтихан бағасы (статистикалық өңдеу үшін, оқытылатын ЖОО-ның стандартты емтиханының нәтижелері пән алынды, бағалауды оқытушылар 5 балдық жүйемен жүргізді);

2. 3 баллмен бағаланған білімгерлердің оқуды бітіргеннен кейінгі кәсіби жетістігі: 1. жұмысқа орналасқан (иә/жоқ), 2. ғылыми дәреже саласында жұмысқа орналасқан (иә/жоқ), 3. өз ісін бастаған (иә/жоқ).

Кәсіпкерлікпен айналысу немесе жұмысқа тұру туралы мәліметтер университетті бітіргеннен кейін бір жыл ішінде түлектерден алынды және аты-жөнін атамай жеке мәліметтерін жинаудан және пайдаланудан бас тарту шартымен тиісті құжаттармен расталады.

Статистикалық өңдеу

Статистикалық талдау SPSS жүйесінде жүргізілді. Зерттелетін әдістеме мен кәсіпкерлік табыс арасындағы корреляцияны өлшеу үшін 2×2 кестені талдау және χ^2 критерийін есептеу (Йейтс түзетуін ескере отырып) орындалды:

$$\chi^2 = \sum \frac{(O_i - E_i)^2}{E_i}$$

мұндағы Е – күтілетін мәндер; О - бақыланатын мәндер; с – еркіндік дәрежесі.

Зерттеу деректері орташа арифметикалық \pm стандартты ауытқу және пайыздар (салыстырмалы жиіліктер) түрінде берілген. Айырмашылықтар $p < 0.05$ кезінде статистикалық маңызды деп саналды.

Этикалық мәселелер

Барлық қатысушылар зерттеу туралы хабардар болды және өз еркімен зерттеуге қатысуға келісімін берді. Жынысы, жасы, діні, тілі мен ұлтына қатысты шектеулер болған жоқ. Мүдделер қақтығысы болған жоқ; академиялық адалдық принциптері басшылыққа алынды.

Талқылау мен нәтижелер

Қарастырылып отырған әдістеменің идеясы мен міндеттеріне сүйене отырып, біз білімгерлердің кәсіпкерлік қызмет туралы хабардарлығын арттыруға назар аудардық. Яғни, әдіс білімгер-кәсіпкерге барабар кәсіпкерлік қызметті жүргізуге көмектесу үшін енгізілді; жауапты және белсенді шешім қабылдау тәжірибесін алу; қатаң экономикалық күресте бәсекелестерден озып кету мүмкіндігін алу; бизнесті бастау нұсқаларын анықтау; бизнесті дұрыс басқаруды қамтамасыз етуді, тұтынушыларды ұстап қалуды және бизнесті дамытуды, сондай-ақ экономикалық қажет болған жағдайда кәсіпорынның қызметін қайта ұйымдастыруды немесе бизнестен шығуды (сату, тарату) үйрену.

Зерттеудің бірінші мақсатымен айналысқанда, яғни коллаборативті оқыту әдісі мен оқу үлгерімі арасындағы байланысты талдау кезінде біз орташа емтихан бағаларын салыстырдық. Оқыту әдісі мен курс соңында жақсы немесе өте жақсы баға алу ықтималдығы арасындағы корреляцияны бағалау үшін дихотомиялық әдіс қолданылды. Емтихан нәтижесі бойынша білімгер «жақсы және одан жоғары $\geq 4,0$ » немесе « < 4 » деген топтардың біріне тағайындалды. Білімгерлердің оқу үлгеріміне сүйене отырып, оқытудағы коллаборативті оқытуды енгізудің тиімділігі туралы келесі мәліметтерді алдық (Кесте 1).

Кесте 1-Коллаборативті оқытуды қолдану мен оқу үлгерімі арасындағы корреляция

Бағалары	Орташа балл ≥ 4 (жақсы)	Орташа балл < 4 (қанағаттанар- лық)	χ^2 , (Йейтс түзетуі)	Сенімділігі
Фокус тобы, n, (%)	40 (54.8%)	33 (45.21%)	0.554	p = 0.457
Салыстыру тобы, n, (%)	34 (48.57%)	36 (51.43%)		

Фокус-топта курс соңында жақсы және өте жақсы баға алған білімгерлердің саны салыстыру тобының нәтижелерінен 6,2%-ға артты. Коллаборативті оқыту әдісі мен емтихан нәтижелері арасындағы корреляцияны талдау негізінде әдісті қолдану білімгерлердің оқу үлгеріміне айтарлықтай әсер етпеді деген қорытынды жасауға болады. Әдістеме енгізілмеген топпен салыстырғанда жағдайлық есептерді пайдаланған білімгерлердің арасында жақсы баға алған білімгерлердің үлесі біршама жоғары болғанын атап өткен жөн: сәйкесінше 55% және 49%. Дегенмен, бұл айырмашылық статистикалық маңызды емес ($p > 0,05$). Әдістеменің алынған нәтижелерге статистикалық маңызды әсерінің болмауы іскерлік бағыттағы білімгерлердің оқу жетістіктеріне мотивациясының нашарлығымен байланысты болуы мүмкін деп есептейміз. Өсіп келе жатқан табысты кәсіпкерлер емтихан нәтижелерін өздерінің басымдықтары мен мақсаттары деп санамайды. Жақын болашақта кәсіппен айналысуға ниетті білімгерлер үздік бағаға назар аудармайды деп есептейміз. Бұл білімгерлер үшін жақсы жалақы алатын жұмысқа орналасу немесе бизнес бастау мүмкіндігі әлдеқайда маңызды болып көрінеді [9]. Коллаборативті оқытуды жүзеге асырудың әсері тереңірек және перспективалы деп болжауға болады; ол емтиханның жоғары ұпайын қамтамасыз ету арқылы бірден нәтиже бермейді. Алынған нәтиже бізге жаңа мәселе қоюға негіз береді. Жоғары оқу орындары білімгерлерінің оқу үлгерімі мен олардың кейіннен кәсіпкерлікке, яғни кәсіп ашуға араласуы арасындағы байланысты анықтау үшін одан әрі зерттеулер жүргізілуі керек. Сондай-ақ білімгерлердің жеке және психологиялық портреттеріне талдау жүргізіп, олардың оқу үлгерімімен, жаңа педагогикалық әдістерге көзқарасымен, болашақ кәсіпкерлік табыстарымен байланысын қарастыру орынды сияқты.

Коллаборативті оқыту негізіндегі практикалық сабақтардың орындалуы білімгерлердің ризашылығын көрсетті. Сонымен қатар, мұндай сабақтарды дәрістермен және басқа да дәстүрлі әдістермен біріктіру керек екенін атап өткен жөн. Зерттеу дәрістер мен басқа да дәстүрлі әдістерді Коллаборативті оқытумен үйлестіру тұтас білім беру платформасын жасайтынын көрсетеді. Алынған нәтижеге қарамастан, коллаборативті оқыту әдісі мен емтихан бағалары арасындағы қатынасқа бейімділік бар, сонымен қатар дайындалған және орындалған істердің сапасы әдістің статистикалық маңызды әсеріне қол жеткізбеу үшін алғышарт болуы мүмкін деп болжауға болады. академиялық нәтиже. Бұл болжам бізді педагогикалық ұжымның құзыреттілігін жетілдіру мен дамытудың, сондай-ақ оқытушыларға оқытуды енгізудің маңыздылығын қарастыруға мәжбүр етеді [10].

Зерттеудің екінші және үшінші мақсаттарын талдай отырып, зерттеулер мен ұзақ мерзімді нәтижелер арасында маңыздырақ байланысты таптық: жұмысқа орналасу және бизнесті бастау. Білімгерлердің оқуды бітіргеннен кейінгі кәсіпкерлік қызметінің табыстылығына коллаборативті оқытуды жүзеге асырудың әсерін зерттеу барысында қызықты мәліметтерді анықтадық. 2 және 3 кестелерде коллаборативті оқыту әдісін оқу үдерісінде қолдану мен нарықтағы кейінгі сұраныс арасындағы байланыс көрсетілген. Оның үстіне, түлектің жұмысқа орналасу фактісінен гөрі кәсіпкерлік қызметке араласуын жеке-жеке талдап, назар аудардық. Осылайша, егер біз жұмыспен қамтудың (қызметтің кез келген түрі) әдіспен байланысын талдасақ, тәуелділік ($p > 0,05$) байқалмайды (Кесте 2).

Кесте 2-Коллаборативті оқытуды қолдану мен жұмыспен қамтудың арасындағы корреляция

Бағалары	Жұмыспен қамтылған	Жұмыспен қамтылмаған	χ^2 , (Йейтс түзетуі)	Сенімділігі
Фокус тобы, n, (%)	54 (53.5%)	24 (57.1%)	0.162	p = 0.688
Салыстыру тобы, n, (%)	47 (46.5%)	18 (42.9%)		

2-кестеде жұмыс істейтін білімгерлердің жиынтық пайызы айтарлықтай жоғары екенін көрсетеді: бітірушілердің 70%-дан астамы ($n = 101$) ресми еңбек қызметін бастаған. Бұл жағдайда бизнес-кейстерді пайдалана отырып оқытылған түлектерге де сұраныс жоғары: 53,5% пен 46,5%, бірақ айырмашылық статистикалық маңызды емес ($p > 0,05$). Бұл жағдайда біз статистикалық маңыздылықтың болмауы жоғарыда көрсетілген себептерге байланысты болуы мүмкін деп есептейміз. Дәлірек айтсақ, 1-топ білімгерлері жұмысқа орналасып қана қоймай, өздерін ең алдымен өз саласының маманы ретінде табуға тырысты. Яғни, олардың негізгі мақсаты жұмыс іздеу емес, экономикалық немесе кәсіпкерлік қызметке байланысты лауазымдарды таңдау болды. Бұл жағдайда коллаборативті оқытуды қолдану мен көрсеткіш арасындағы статистикалық маңызды байланыс қазірдің өзінде байқалды. Нәтиже Кесте 3-те көрсетілген.

Кесте 3-Коллаборативті оқытудың пайдасы мен жұмыспен қамтудың арасындағы корреляция

Бағалары	Өз мамандығы бойынша жұмыспен қамтылған	Өзге мамандығы бойынша жұмыспен қамтылған	χ^2 , (Йейтс түзетуі)	Сенімділігі
Фокус тобы, п, (%)	41 (61.2%)	13 (38.2%)	4.778	p = 0.028
Салыстыру тобы, п, (%)	26 (38.8%)	21 (61.8%)		

3-кестеде $\chi^2 = 4,778$ мәндері (Йейтс түзетуімен) коллаборативті оқыту әдісін қолдану мен одан әрі мансаптық табыс, атап айтқанда сұранысқа ие болу арасындағы статистикалық маңызды байланысты ($p < 0,05$) көрсететінін көрсетеді. Пәнді жақсы игерген, университетте кәсіпкерлікті оқып жатқанда коллаборативті оқытуды қолданған білімгерлер өздерінің кәсіби саласына көбірек тартылып, белсенді түрде кіріктірілген болып шықты. Осылайша, оқу жоспарына коллаборативті оқытуды енгізу ғылыми дәреже саласында жұмыс табу мүмкіндігін арттырады. Білімгерлер бұл фактіні оң қабылдайды және олардың пәнді оқуға деген ынтасын, сондай-ақ кәсіпкерлік бизнеске қатысу ниеттерін сөзсіз арттырады деп ойлаймыз. Сонымен қатар, алынған нәтиже бірінші және екінші мақсаттарды шешу кезінде статистикалық маңызды нәтиженің жоқтығы туралы болжамдарымызды растайды. Коллаборативті оқытудың көмегімен біз білімгерлердің фокус-тобындағы маңызды қасиеттерді немесе кем дегенде ниеттерді дамыта алдық. Бұл белсенді бизнесмен болу сапасына және дәреже саласына қатысу ниетіне қатысты.

Қорытынды

Алматының университеттерінде коллаборативті оқытуды қолдану кәсіпкерлік ортада түлектердің мансаптық дамуында толық табысқа қол жеткізді. Дегенмен, оқыту әдісі мен оқу үлгерімі арасында тікелей байланыс жоқ. Ең бастысы, мұндай тәсілді енгізу қоғамдағы кәсіпкерлік белсенділіктің артуына ықпал етуі мүмкін екені анықталды. Қоғамға сауатты іскерлік білім берудің нәтижелерін және оның әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштерін асыра бағалау мүмкін емес. Қазақстан сияқты елде өз ісін ашуға дайын және қабілетті адамдар пайызының артуы экономиканы қалпына келтірудің және оның сапалық өзгеруінің маңызды факторына айналатыны сөзсіз.

Коллаборативті оқыту әдісінің артықшылығы айқын; ол нақты оқиғалар контекстінде академиялық теорияны көрсетеді; білімгерлерді

белгілі бір пәнді оқуға ынталандырады; ақпаратты жинауға, өңдеуге және талдауға байланысты білім мен дағдыларды белсенді түрде игеруге ықпал етеді. Бұл дәреже саласындағы жұмыспен қамтудың жоғары көрсеткіштерімен расталады - $\chi^2 = 4,778$; $\chi^2 = 3,900$ (Йейтс түзетуі), $p < 0,05$. Бұл әдісті кеңірек енгізу байланысты қиындықтарға қарамастан ақталды.

Біздің ойымызша, университеттердің экономикалық пәндер бағдарламалары коллаборативті зерттеулерін кеңейтуді ескере отырып, толықтырылуы немесе өзгертілуі қажет. Маңызды және практикалық түрде кәсіпкерлікке үйрету әдістерін оңтайландыру, ұзақ мерзімді нәтижелерге бағытталған, бірақ тек академиялық көрсеткіштерді жақсартуға ғана емес, басқа да заманауи интерактивті оқыту әдістерін зерттеу үшін қолданылады, өйткені бұл әрқашан бизнестің табыстылығымен байланысты емес. Бүгінгі таңда білім – экономикалық және әлеуметтік прогрестің делдалына айналды. Университет оқытушыларының рөлі артып, экономика білімгерлерін дайындау сапасының артуына ықпал етуде.

Коллаборативті оқытумен толықтырылған кәсіпкерлік білім оқытудың тиімділігін арттырады және кәсіпті беделді етеді және түлектердің іскерлік белсенділігін кеңейтеді. Сонымен қатар, қамтитын оңтайландырылған білім беру бағдарламалары түлектердің кәсіпкерлік табысының маңызды құрамдастарының бірі болып табылады.

Бір жағынан, зерттеу нәтижелері жаңа болып көрінеді және қазіргі кәсіпкерлікті оқыту бағдарламаларын қарастыру үшін маңызды негіз болып табылады; екінші жағынан, зерттеудің шектеулері кәсіпкерлікті оқыту әдістерін жетілдіруге бағытталған әрі қарайғы зерттеулердің бағытын белгілейді, атап айтқанда Қазақстанның басқа ірі қалаларында орналасқан университеттерде осы тақырыпты зерттеу және әртүрлі аймақтарда алынған нәтижелерді салыстыру болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Fellnhofer K. Changing entrepreneurial intention and behaviour: a digital game-based learning environment dedicated to entrepreneurship education //J. for International Business and Entrepreneurship Development. - 2015. - Vol. 8. - № 4. - p. 378.

[2] Shih T., Huang Y.-Y. A case study on technology entrepreneurship education at a Taiwanese research university //Asia Pacific Management Review. - 2017. - Vol. 22. - № 4. - p.202–211.

[3] Henry C., Lewis K. A review of entrepreneurship education research // Education + Training. - 2018. - Vol. 60. № 3. - p. 263–286.

[4] Hameed I., Irfan Z. Entrepreneurship education: a review of

challenges, characteristics and opportunities // *Entrepreneurship Education*. - 2019. - Vol. 2. - № 3–4. - p. 135–148.

[5] Lapoule P., Lynch R. The case study method: exploring the link between teaching and research // *Journal of Higher Education Policy and Management*. 2018. Vol. 40, № 5. p. 485–500.

[6] Gorskaya T.Yu., Golovanova I. I., Khammatova R. S., Polichka A. E., Romanchenko, L. N. Features of a Project-Case Technology in Teaching Students Further Mathematics // *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*. - 2020. - Vol. 16. - № 11.

[7] Zotov V., Frolova N., Prasolov V., Kintonova, A. The Effectiveness of Case Studies in Entrepreneurship Education // *International Journal of Instruction*. - 2021. - Vol. 14. - № 4. - p. 1033–1046.

[8] Сыдыхов Б., Мұратбаева М. Болашақ математика мұғалімдерінің ізденіс зерттеу әрекеттерін ұйымдастырудың тәсілдері // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің хабаршысы “Физика-математика ғылымдары” сериясы. - 2017. - № 2 (58). - 95–99-б.

[9] Sydykhov B., Sapazhanov Y. Forming of the content of a professionally oriented course of the probability and mathematical statistics in a military institution // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің хабаршысы “Физика-математика ғылымдары” сериясы. - 2019. - №3(67). - 89–102-б.

[10] Sapazhanov Y., Orynbassar A., Kadyrov S., Sydykhov B. Factors Affecting Mathematics Achievement in Central Asian Specialized Universities // *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*. - 2020. - Vol. 15. - № 19. - p. 143-153

REFERENCES

[1] Fellnhofer K. Changing entrepreneurial intention and behaviour: a digital game-based learning environment dedicated to entrepreneurship education // *J. for International Business and Entrepreneurship Development*. - 2015. - Vol. 8. - № 4. - p. 378.

[2] Shih T., Huang Y.-Y. A case study on technology entrepreneurship education at a Taiwanese research university // *Asia Pacific Management Review*. - 2017. - Vol. 22. - № 4. - p.202–211.

[3] Henry C., Lewis K. A review of entrepreneurship education research // *Education + Training*. - 2018. - Vol. 60. - № 3. - p. 263–286.

[4] Hameed I., Irfan Z. Entrepreneurship education: a review of challenges, characteristics and opportunities // *Entrepreneurship Education*. - 2019. - Vol.2. - № 3–4. - p. 135–148.

[5] Lapoule P., Lynch R. The case study method: exploring the link between teaching and research // *Journal of Higher Education Policy and Management*. - 2018. - Vol. 40. - № 5. - p. 485–500.

[6] Gorskaya T.Yu., Golovanova I. I., Khammatova R. S., Polichka A. E., Romanchenko, L. N. Features of a Project-Case Technology in Teaching Students Further Mathematics //Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education. - 2020. - Vol. 16. - № 11.

[7] Zotov V., Frolova N., Prasolov V., Kintonova, A. The Effectiveness of Case Studies in Entrepreneurship Education //International Journal of Instruction. 2021. Vol. 14, № 4. p. 1033–1046.

[8] Sıdıxov B., Muratbaeva M. Bolaşaq matematika muğalimderiniñ izdenis zerttew äreketterin uyımdastırwdıñ täsilderi (Ways to organize research activities of future teachers of mathematics) //Abay atındağı Qazaq ulttıq pedagogikalıq wñiversitetiniñ xabarşısı "Fizika-matematika ǵılımdarı" seriyası. - 2017. - № 2 (58). - 95–99-b. [in Kaz]

[9] Sydykhov B., Sapazhanov Y. Forming of the content of a professionally oriented course of the probability and mathematical statistics in a military institution //Bulletin of the Kazakh National Pedagogical University named after Abai "Physical and Mathematical Sciences" series. - 2019. - №3(67). - 89–102-б.

[10] Sapazhanov Y., Orynbasar A., Kadyrov S., Sydykhov B. Factors Affecting Mathematics Achievement in Central Asian Specialized Universities //International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET). - 2020. - Vol. 15. - № 19. - p. 143-153

ЭФФЕКТИВНОСТЬ КОЛЛАБОРАТИВНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

*Таш М.¹, *Сармурзин Е.Ж.², Масырова Р.Р.³

*¹PhD докторант, Университет им. Сулеймана Демиреля, Алматы, Казахстан, e-mail: mehmet.tas@sdu.edu.kz

*²магистр управления образованием, Университет им. Сулеймана Демиреля, Алматы, Казахстан, e-mail: yerbol.sarmurzin@gmail.com

³д.п.н., Евразийский технологический университет, Алматы, Казахстан, e-mail: mr04.04@mail.ru

Аннотация. Целью исследования было оценить влияние коллаборативного обучения на эффективность образовательного процесса и предпринимательский доход обучающихся вуза. В исследовании приняли участие 143 обучающихся в вузах г. Алматы. Участники исследования были разделены на две группы: фокус-группу из 73 обучающихся, которые активно использовали коллаборативное обучение, и контрольную группу из 70 участников, которые использовали традиционное обучение. Срок обучения составил 12 месяцев. Общий процент трудоустроенных обучающихся был довольно высоким: более 70% выпускников начали официальное трудоустройство. Использование коллаборативного обучения способствует росту востребованности выпускников на рынке

труда. Результаты показывают важную корреляцию между изучаемой методикой и предпринимательским успехом, проявленным при открытии дела, что показывает высокое значение $\chi^2 = 9,970$ и $8,715$, $p < 0,05$. Использование совместного обучения в вузах Алматы позволило добиться полного успеха в карьерном росте выпускников в бизнес-среде. Более широкое внедрение методики оправдано и способствует повышению качества предпринимательского образования.

Ключевые слова: карьерный доход, коллаборативная среда, цифровое предпринимательство, бизнес-образование, информационные системы, информационные технологии, специализированное программное обеспечение.

THE EFFECTIVENESS OF COLLABORATIVE LEARNING METHOD IN ENTREPRENEURIAL EDUCATION

*Tas M.¹, *Sarmurzin Y.², Masyrova R.³

*¹PhD student, Suleyman Demirel university, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: mehmet.tas@sdu.edu.kz

*²MA Educational Leadership, Suleyman Demirel University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: yerbol.sarmurzin@gmail.com

³d.p.s., Eurasian Technological University, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: mr04.04@mail.ru

Abstract. The purpose of this study was to assess how collaborative learning works for academic achievement and business finance for university students. 143 students studying at Almaty universities participated in the study. The students were divided into two groups: a group of 73 students who used collaborative teaching method and a group of 70 people who used traditional method of teaching. The training period was 12 months, the total number of students recruited was very high, with more than 70% going to work. The use of business cases contributes to the growing demand for graduates in the job market. The results show a significant correlation between the learning method and entrepreneurial success in opening a business, indicating a value of $\chi^2 = 9,970$ и $8,715$, $p < 0,05$ and $8,715$, $p < 0,05$. The use of collaborative teaching method in Almaty universities made it possible for them to do well in developing their postgraduate careers in the business world. The widespread implementation of this method is appropriate and contributes to the development of business education.

Keywords: career income, collaborative environment, digital entrepreneurship, business education, information systems, information technology, specialized software

Статья поступила 11.02.2022

УДК 374

МРНТИ 27.01.45

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.019

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКИ В КОНТЕКСТЕ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА БАЗЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ЦЕНТРОВ

*Лим В.С.¹, Сеитова С.М.², Гаврилова Е.Н.³

*¹докторант, Жетысуский университет имени И. Жансугурова,
Талдыкорган, Казахстан, e-mail: mstory90@mail.ru

²д.п.н., профессор, Жетысуский университет имени И.Жансугурова,
Талдыкорган, Казахстан, e-mail: s.m.seitova@mail.ru

³доктор философии PhD, преподаватель, Жетысуский университет
имени И.Жансугурова, Талдыкорган, Казахстан,
e-mail:ketrin_301290@mail.ru

Аннотация. В статье описывается современное состояние и проблемы организации процесса обучения математики в полиязычной среде. Целью является определение факторов, влияющих на формирование предметно-языковой компетенции у обучающихся на уроках математики. Рассматриваются отличительные особенности работы учителя математики в условиях полиязычного образования, на базе образовательных центров и средних общеобразовательных школах. В статье приведены преимущества и недостатки работы педагога центра дополнительного образования в сравнении с педагогом общеобразовательной школы.

Описаны особенности развития и внедрения полиязычного обучения в Республики Казахстан. Опытно – экспериментальная работа проводилась на базе лингво-математического центра дополнительного образования «Genius» города Талдыкорган (Казахстан). Описаны методы преподавания, повышающие эффективность процесса обучения математике в контексте полиязычного обучения, одним из которых является обучение учащихся с учетом репрезентативной системы. В статье приведены результаты исследования обучающихся, с учетом применения особенностей репрезентативной системы. Особенность распределения учащихся по репрезентативным системам таким как аудиалы, визуалы и кинестеты, позволит правильно определить подход к составлению программы обучения и подбору заданий позволяющие оптимизировать процесс обучения на самых ранних стадиях получения новых знаний.

Ключевые слова: математика, процесс обучения, полиязычное образование, образовательный центр, аудиалы, визуалы, кинестеты

Введение

В связи с постоянно растущей конкуренцией в образовательной среде на всех этапах обучения, можно заметить увеличение спроса на услуги центров дополнительного образования, в которых учащиеся получают помощь от учителей по профильным предметам, обусловленным выбором самого учащегося, что позволяет им увеличить учебные показатели и результаты по предметам, необходимым по их дальнейшей специализации. Исходя из этого, можно сделать вывод о возможной проблеме недостатка квалифицированной специализированной направленности обучения предмета математики в контексте полиязычного образования, что не позволяет учащимся отвечать всем необходимым требованиям при вопросах поступления в высшие учебные заведения Республики Казахстан, а также ближнего и дальнего зарубежья. Так, например, в крупных городах Республики Казахстана, замечен рост тенденции обучения учащихся общеобразовательных школ, в специализированных учебных центрах дополнительной подготовки. Цели посещения достаточно разные – это подготовка к поступлению в специализированные школы, лицеи, гимназии, колледжи, повышение общего уровня подготовки и углубленное изучение предметов в том числе иностранного языка.

Цель: определить факторы, влияющие на формирование предметно-языковой компетенции у обучающихся на уроках математики.

Постановка задачи: формирование предметно-языковой компетенции у школьников, позволяющей развить навыки использования иностранного языка в процессе обучения математике, для дальнейшей подготовки к поступлению в специализированные школы для одаренных детей, ВУЗы Республики Казахстана, а также ближнего и дальнего зарубежья.

Основные положения

На данный момент основным критерием при поступлении в высшие учебные заведения Республики Казахстан является сдача Единого Национального Тестирования (ЕНТ) [1].

Тем временем, отличной альтернативой ЕНТ в Казахстане, с 2020 года стал экзамен SAT Reasoning Test, Scholastic Aptitude Test, Scholastic Assessment Test — стандартизированный американский тест, который необходим для поступления в колледжи и вузы США. Тест призван оценить знания абитуриента в математической грамотности, навыков критического чтения, и знании грамматики и специфического словаря английского языка. Кроме того, для поступления на профильные специальности в высшие учебные заведения, требуется сдача профильного экзамена

SAT Subject Test, в результате которого проверяются знания учащихся в профильных предметах (математика, физика, химия, биология, история, языки). Главным организатором данного экзамена выступает частная организация College Board - неправительственная организация, созданная в 1900 году для координации усилий колледжей и университетов США в вопросах, связанных с поступлением студентов на программы обучения в средние учебные и высшие заведения [2].

Данный тест на сегодняшний день востребован среди абитуриентов, так как с 2020 года введена шкала перевода баллов международных стандартизированных тестов SAT, ACT и IB в баллы единого национального тестирования (ЕНТ). Обладатели сертификатов международных стандартизированных тестов могут участвовать в конкурсе на присуждение образовательного гранта и (или) зачислиться в вузы на платное отделение. Шкала перевода баллов международных стандартизированных тестов SAT, ACT и IB в баллы ЕНТ была введена для расширения доступа к высшему образованию [3].

В соответствии с данной ситуацией, возникает естественная потребность в углубленном изучении математики, английского языка и других предметов, так как общеобразовательные школы предоставляют учащимся обучение, согласно утвержденному МОН РК плану образования, что не включает в себя углубленное или академическое изучение конкретного предмета обучения для успешной сдачи итогового экзамена или тестирования.

В 2019 году была принята Государственная программа функционирования и развития языков на 2020-2025 годы. В ней были определены стратегические цели и задачи языкового проектирования в Казахстане на долгосрочную перспективу, а также намечены основные направления и механизмы их реализации. В соответствии с функциональным принципом формирования лингвистического поля, в Республике Казахстан базовой целью стало осуществление языкового проектирования по трем направлениям на основе дифференцированного подхода: расширение и укрепление социально-коммуникативных функций государственного языка, сохранение общекультурных функций русского языка и развитие других языков народов Казахстана [4].

На фоне сложившейся ситуации и растущей конкуренции при поступлении в специализированные высшие учебные заведения, ориентированные на конкретно направленные дисциплины и профессии во многих городах Республики Казахстан, возникла потребность в центрах дополнительного образования.

На данный момент само понятие «Центр дополнительного образования» можно охарактеризовать как: «коммерческие и некоммерческие организации, целью которых является реализация государственной политики в области дополнительного образования, формирование и развитие умственных и творческих способностей учащихся, удовлетворение их индивидуальных потребностей в интеллектуальном, нравственном, физическом совершенствовании, обеспечение социальной адаптации детей и подростков к жизни в обществе» [5].

По данным компании 2GIS на момент 19.03.2021 г. в городе Алматы функционирует 658 учебных центра дополнительного образования, в городе Шымкент 171 центр, в Павлодаре 82 учебных центра, а в городе Астана 399 организаций, занимающихся подготовкой к поступлению в специализированные школы, колледжи и университеты [6]. В городе Талдыкорган на 2021 год, функционируют 32 учебных центра, 2 из которых, специализируются на полиязычной подготовке учащихся школ.

Учитывая вышеуказанное, можно заключить, что на данный момент существует тенденция интенсивного обучения предметам школьной программы, в соответствии с возрастающими потребностями учащихся в качественном и конкурентоспособном среднем образовании. Эта потребность повлекла за собой интенсивный организаций дополнительного образования за последние 10 лет, создав целую академическую и экономическую отрасль.

На данный момент работа преподавателей математики в организациях, такого рода как образовательный центр, составляет основную часть всего обучения учащихся, так как математика является основным предметом и критерием для поступления в специализированные школы, лицеи, гимназии, колледжи и ВУЗы.

Академическая деятельность преподавателя математики, занятого в образовательном центре отличается от таковой деятельности в государственных учреждениях и состоит из множества факторов, таких как: первичная и вторичная оценка знаний, тестирование, анализ знаний, разработка индивидуальной программы для учащегося, основанной на его текущей успеваемости, курирование обучения, ведение уроков согласно плану индивидуальному плану обучения, а также плану обучения и программе МОН РК, обязательная обратная связь с родителями (опекунами), ежемесячная и ежеквартальная отчетность об успеваемости.

С учетом того, что в учебных группах такого преподавателя находится от 2-х до 20-ти учащихся - его рабочие обязанности, академическая, моральная и физическая нагрузка заметно возрастают.

Также дополнительным важным фактором в данном вопросе становится государственная программа трехязычного образования, согласно которой, в Республике Казахстан обязательными школьными предметами являются: казахский, русский и английский языки обучения. Эта особенность образования расширяет спектр необходимых рабочих требований к преподавателям математики, ведущим рабочую деятельность в центрах дополнительного образования.

Так как в коммерческих образовательных центрах, группы учащихся формируются на основании уровня их текущей подготовки, следует заметить, что такие группы чаще всего полиязычны, по причине того, что в Республике Казахстан существуют как учащиеся с казахским и русским языками обучения, а также английский язык является обязательным предметом для обеих этих категорий. Следовательно, преподаванию таким группам должно осуществляться как на одном, так и на всех трех языках, в соответствии со стандартом знаний, утвержденным МОН РК.

На данный момент, количество преподавателей, владеющих на достаточном уровне тремя языками и имеющих естественно-научную направленность, является небольшим, что является основной проблемой в реализации трехязычного образования как в общеобразовательных учебных заведениях, так и в центрах дополнительного образования.

Отличительной особенностью преподавателя общеобразовательного учреждения от преподавателя образовательного центра является то что в общеобразовательном заведении преподаватель проводит занятие на основном языке группы с соответствующими выкладками на языки-спутники, а в центре дополнительного образования его роль сводится к преподаванию предмета одновременно на двух и более языках в связи с полиязычной структурой группы. Это происходит вследствие экономического, регионального, коммерческого факторов, так как в среднестатистическом центре дополнительного образования группы формируются на основе принадлежности к тому или иному уровню фактических знаний, что приводит к тому, что в одной такой группе могут находиться ученики трех и более учебных параллели, но одинаковой академической принадлежности. Это обуславливается также тем, что в таких центрах группы занимают регламентировано и конкретным предметом. В противном случае, центрам дополнительного образования было необходимо иметь в своем штате трех преподавателей математики с разным основным языком обучения, что является коммерчески невыгодным, следовательно кадровый потенциал такого учебного центра является строго направленным на полиязычное ведение урока, что требует от преподавателя знания казахского и русского языков на примерно

одинаковом уровне. Иначе, возникнет множество групп разного уровня подготовки и с разным языком обучения, что повлечет малую численность таких групп и, соответственно, коммерческим убыткам для центра.

Особенно важным фактором является конкурентоспособность центра дополнительного образования. Так как, все коммерческие центры нацелены на фактический успешный результат обучения, такой как: сдача экзамена, поступление в ВУЗ, колледж или школу, улучшение уровня знаний, возникает ситуация, в которой преподаватели центров должны способствовать максимально успешному результату учащихся своих групп, в противном случае - они теряет свою конкурентоспособность и становятся невостребованными, что снижает популярность центра и приводит к убыткам.

Следующим для рассмотрения фактором является коммерческая несостоятельность центра дополнительного образования, в котором преподают преподаватели, обладающие только одним или двумя языками обучения. В связи с ограниченным критерием приема учащихся в группы обучения такого преподавателя, владельцы центров вынуждены иметь несколько кабинетов для одновременного обучения нескольких групп учащихся. Также, основываясь на направлении трехязычия в образовании в Республике Казахстан, центрам дополнительного образования необходимо иметь преподавателей математики на других языках обучения соответственно, что естественным образом является коммерчески невыгодным для владельцев.

Перечисленные факторы становятся основным критерием при отборе соискателя на вакансию преподавателя математики в образовательном центре дополнительного образования. Для владельцев центров дополнительного образования становится невыгодно нанимать преподавателя, владеющего только одним языком, так как центр не обрабатывает весь поток учащихся, что приводит к тщательному селективному отбору для получения высокого результата для учащихся, улучшению имиджа центра и приобретению коммерческой прибыли.

Исходя из этого, преподаватель математики в центре дополнительного образования проходит отбор на соискание вакансии по множеству критериев, его качественный уровень, учитывая такие факторы как: академическая грамотность по предмету математики, владение двумя и более языками, нацеленность на результат и коммерческая заинтересованность, позволяют им показывать более высокий результат учащихся в сравнении с преподавателем общеобразовательного заведения.

Материалы и методы

Методологическое значение для анализа проектирования деятельности педагога имеются работы в области прогнозирования и моделирования образовательных систем и процессов [7]. Обеспечение преподавания в образовательных центрах, направленных на повышение качества обучения к конструктивно-проектировочной деятельности предусматривает решение определённых проблем преподавания предмета математики в полиязычной среде [8].

Результаты обсуждения

Нами проведено исследование в период с 2014 -2021 годы на базе лингво-математического центра дополнительного образования «Genius» (г.Талдыкорган, Казахстан) среди 1200 учащихся разного уровня знаний предметов и подготовки.

В таблице 1 приведем данные по количеству учащихся образовательного центра и количеству поступивших в период с 2014 по 2021 годы, а также процент успешности обучения.

Таблица 1-Данные по количеству учащихся

Год поступления	Количество учащихся	Количество поступивших	Процент успешности обучения
2014	110	70	63%
2015	150	90	60%
2016	170	120	70%
2017	140	90	64%
2018	190	110	57%
2019	190	160	84%
2020	130	70	58%
2021	120	60	50%

Среди 1200 учащихся были определены знания по предмету математика, логика, а также знания языков, которые показали следующие результаты:

- 734 учащихся имели низкий уровень знаний по предмету математика, но 330 учеников имели уровень выше среднего по логике,
- 615 учащихся имели уровень ниже среднего по английскому языку, но 204 ученика имели средний уровень знаний,
- 914 учащихся имели низкий уровень знаний по казахскому языку, но 215 учеников имели средний уровень знаний,
- 900 учащихся имели средний уровень знаний по русскому языку, и 150 учеников, имели знания выше среднего уровня.

В ходе исследования было определено, что значительная часть учащихся имели низкий уровень знаний по математике, независимо от языка обучения, но почти половина учащихся при этом имели весьма хорошие результаты по заданиям логического типа. Самым же высоким показателем по знаниям у учащихся был русский язык, в то время как английский язык и казахский язык, имели более и менее средние показатели.

На рисунке 1 были представлены результаты полученных данных по уровню знаний математики, логики, казахского, русского и английского языков.

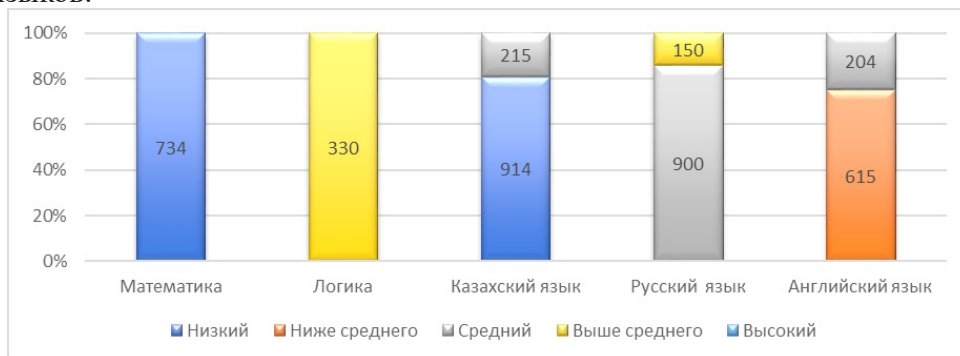

Рисунок 1 - Результаты уровня знаний входного контроля по предметам

Исходя из результатов этой статистики можно сделать заключение о том, что в период исследования показатели учащихся на вступительных экзаменах заметно выросли. Как мы видим, средний вступительный балл по предмету математика вырос с показателя 180 баллов (45% от максимального значения) до 360 баллов (90% от максимального значения в 400 баллов), качественный прирост составил 45%, что является колоссальным результатом и превышает минимум в два раза, составляя 180 баллов из 400.

По английскому языку минимальный показатель составил 130 баллов и 65% соответственно. Качество знаний заметно выросло и значение составляет 170 баллов и 85%. Можно наблюдать прогресс средних знаний и результатов, поступающих в размере 20% или 40 баллов

По логическому мышлению изначальный показатель, составлявший на момент 2014 года всего 33,3% и 100 баллов из 300, говорил об изначально невысоких показателях учащихся, которые с каждым годом в течении 6 лет увеличивали свое значение, под руководством преподавателя и достигли отметки 275 баллов и 91,6%. Прирост составил 58,3% или 175 баллов из 300.

Успешность данных показателей учащихся лингво-математического центра дополнительного образования «Genius» является сама методика

преподавания математики и ее качественная разница относительно преподавания предмета в общеобразовательных школах.

Разные образовательные центры используют различные педагогические методы и технологии, методики обучения, а также учитывается сам способ передачи информации преподавателем. Так в лингво-математическом центре «Genius» для повышения результатов использовался метод нейролингвистического программирования (НЛП) для достижения наилучших академических показателей на вступительных экзаменах в NIS, БИЛ, РФМШ.

Метод НЛП был создан в 1970-х годах американскими учеными Д.Гриндером и Р.Бендлером. Данный метод определяет существование связи между неврологическими процессами (нейро-), языком (лингвистическое) и паттернами поведения (программирование), а также о возможности влиять на них специальными техниками для достижения желаемых целей. Техники НЛП направлены на копирование или моделирование поведения людей, добившихся успеха в некоей области, для приобретения их навыков [9].

В эксперименте где использовались техники и приемы НЛП на базе лингво-математического центра «Genius» приняли участие 300 учащихся школ, которые были отобраны по специализированным тестам на знание математики и английского языка по стандартным тестам от Cambridge Press. По результатам данного тестирования, учащиеся были поделены на 3 группы: Beginner (с базовым уровнем математики и английского языка), Pre-Intermediate (со средним уровнем математики и английского языка), Upper – Intermediate (со знанием математики и английского языка выше среднего уровня). В таблице 2 приведены количество учащихся и их соответствующие классы по разделенным группам.

Таблица 2-Количество учащихся разделенные на группы

№	Группы	Количество учащихся			
		7-8 классы	9-10 классы	11 класс	12 класс
1	Beginner	40	35	21	
2	Pre-Intermediate	40	33	27	30
3	Upper-Intermediate	20	19	15	20
	Итого:	100	87	63	50

В таблице 3 представлено расписание занятий в каждой группе согласно их уровню. В таблице показано количество часов отводимые на проведение занятий и соответствующая форма зачета.

Таблица 3 - Расписание занятий

№	Группы	Математика	Английский язык	Форма зачета
1	Beginner	10 часов в неделя	6 часов в неделю	Контрольная работа, устный зачет, тест
2	Pre-Intermediate	12 часов в неделя	8 часов в неделю	Контрольная работа, устный зачет, тест
3	Upper-Intermediate	15 часов в неделя	8 часов в неделю	Контрольная работа, устный зачет, тест
	Итого:	136 часов в неделя	88 часов в неделю	

После отбора и распределения учащихся в группы по интеллектуальному уровню, начался второй этап распределения учащихся по подгруппам, по их репрезентативным особенностям восприятия.

Есть три основных типа восприятия информации: аудиалы, визуалы и кинестетики.

Также в последнее время стали выделять еще четвертый тип людей – дигиталов или так называемых дискретов. Этот тип очень редок по сравнению с остальными тремя. Особенность людей-дигиталов заключается в том, что они воспринимают информацию с помощью логики, цифровых расчетов и осмысления.

Согласно данным полученным из диагностики учащихся лингво-математического центра «Genius», были выявлены представители следующих репрезентативных систем, которые приведены в таблице 4.

Таблица 4 - Количество учащихся распределенных на группы

№	Группы	Количество учащихся			
		7-8 классы	9-10 классы	11 класс	12 класс
1	Визуалы	35	40	38	15
2	Аудиалы	55	31	12	20
3	Кинестетики	10	16	13	15
	Итого	100	87	63	50

Особенность распределения учащихся по репрезентативным системам, позволила правильно подходить к составлению программы обучения и подбору заданий, а также методика применения технологии НЛП посредством использования репрезентативных систем восприятия, позволила оптимизировать процесс обучения на самых ранних стадиях получения новых знаний. Так, например, при объяснении новой темы или материала, преподаватель может точно определить ведущую систему восприятия у учащихся, и подобрать действенные механизмы и инструменты для работы с ними в будущем.

Также во время обучения были применены другие методы повышения эффективности обучения учащихся такие как:

1. Спиральное обучение - метод позволяющий осваивать определенный набор тем, которые раз в цикл более глубоко охватывают пройденный материал и позволяют возвращаться к пройденным темам несколько раз за этап обучения;

2. Составление индивидуального куррикулума на основании уровня знаний учащегося;

3. Связь с родителями учащихся, в режиме реального времени, позволяющая дать подробную характеристику знаниям и успеваемости учащегося и в случае необходимости вовлечь родителя в процесс обучения;

4. Ассоциативный метод запоминания информации, необходимый для изучения нескольких языков и пополнения словарного запаса в большом объеме за короткий временной промежуток.

Занятия, приводящиеся с учащимися с использованием методов обучения, описанных выше в незначительной степени, отличаются от занятий в общеобразовательных школах в факторе времени обучения и академических часов, а нагрузка на ученика не является чрезмерной и непреодолимой. Также учащийся достаточно мотивирован на эффективное обучение и успешное поступление в желаемое специализированное учебное заведение. На основании того, что процесс обучения начинается с выявления пробелов в академических знаниях учащегося, анализа проблемных тем и восполнения недостающих знаний по необходимым темам, тогда дальнейший процесс обучения протекает легче, что позволяет учащемуся лучше воспринимать последующий материал и не испытывать заметных трудностей в понимании пройденных тем. Совокупность метода НЛП и составления индивидуального куррикулума, в основе которого находятся личные зоны роста учащегося, позволяет эффективно и качественно разрешить вопросы успеваемости учащегося и заметно улучшить его академические показатели.

Нами были выделены критерии направленные на повышение эффективности процесса обучения. В таблице 5 представлены данные критерии и соответствии работы преподавателя центра дополнительного образования в сравнении с преподавателем общеобразовательной школы.

Таблица 5 - Критерии и соответствия работы преподавателя центра дополнительного образования в сравнении с преподавателем общеобразовательной школы

Критерий	Преподаватель центра дополнительного образования	Преподаватель общеобразовательной школы
Углубленное знание предмета	Обязательное знание предмета на высоком академическом уровне	Знание предмета на базовом уровне бакалавриата или выше.
Владение языками	Владеет двумя и более языками на высоком уровне (B2), знает технические аспекты языка обучения.	Владеет одним и более языками на уровне B1 и выше.
Технические аспекты языка/языков преподавания	Владеет техническим языком на высоком уровне.	Владеет базовым уровнем языка преподавания.
Подготовка заданий	Задания из новых источников, информация всегда актуальна и направлена на прогресс	Задания предоставляются согласно утвержденной учебным заведением программой обучения
Обработка информации	Подробная аналитика учащегося, индивидуальный подход к аспектам характера, восприятия информации и т.д.	Анализ работы согласно утвержденной МОН РК программой СОЧ, СОР.
Синтез	Задания синтезируются согласно индивидуальному прогрессу учащегося. Необходимые материалы не ограничены в размере и источнике.	Задания выдаются на основе учебной программы.
Учет успеваемости	Учитываются и оцениваются все факторы работы учащегося: успеваемость, поведение, индивидуальный прогресс, зоны роста, недочеты и проблемы в знаниях. Ориентированность на фактический индивидуальный высокий показатель.	Оценивается текущие оценки согласно системе оценки учебного заведения и МОН РК: текущая успеваемость, четвертные и годовые оценки. Ориентированность на уровень знаний выше среднего.
Обратная связь	Поурочная обратная связь с родителем, с использованием текущих данных, находящихся в свободном доступе. Учет множества индивидуальных аспектов учащегося, быстрая коммуникация с каждым преподавателем.	Родительские собрания, открытые уроки. Обратная связь проводится чаще всего через классного руководителя или куратора.
Анализ	Анализ успеваемости учащегося проводится каждый урок. Рассматриваются его недочеты и дается обратная связь как учащемуся, так и родителю. Анализ индивидуальных особенностей учащегося для выбора максимально корректной методики обучения.	Анализ успеваемости проводится в основном после результатов контрольного среза. Анализ индивидуальных особенностей учащегося не является приоритетом в обучении.
Недочеты в знаниях	Восполняются преподавателем согласно индивидуальному плану программы обучения.	Работа над недочетами проходит во внеурочное время, в каникулярное, в момент повторения материала.

Дополнительный материал на нескольких языках	Обязательное использование дополнительного материала на языках-спутниках	Преподавание ведется на одном языке.
Методика	Разрабатывается собственная гибкая методика преподавания, основанная на актуальности материала в соответствии с необходимыми критериями экзаменов	Методика основывается на программе обучения учебного заведения и особенностях

Заключение

На основании вышеизложенных фактов можно заключить, что в обязанности преподавателя математики в условиях полиязычного обучения в центрах дополнительного образования входят как предметная направленность преподавателя общеобразовательной школы, так и отличные от первого обязанности:

1. Подготовка большего количества дополнительного материала из разных источников;
2. Обработка полученной информации;
3. Синтезирование новых заданий для учащегося на основании текущего уровня;
4. Ведение учета успеваемости и анализ прогресса учащегося;
5. Постоянная поурочная обратная связь с родителем и куратором;
6. Определение способа восприятия окружающего мира;
7. Анализ и выявление недочетов и пробелов в знаниях учащегося;
8. Исключение пробелов в знаниях учащегося;
9. Индивидуальный подход к учащемуся, в зависимости от уровня знаний, характера учащегося;
10. Анализ умственных способностей и синтез подходящего метода обучения;
11. Владение как минимум двумя и более языками в совершенстве (уровень В2 и выше);
12. Свободное знание технических особенностей языков преподавания;
13. Наличие персональной научной методики обучения;
14. Подготовка дополнительного материала, согласно языковой программе преподавателя и уровня знаний языка учащегося;
15. Подготовка всего сопутствующего материала на двух и более языках обучения.
16. Знания стандартов общеобразовательных школ и обновленной программы образования;
17. Владение критериальным оцениванием.

На основании данных лингво-математического центра дополнительного образования «Genius» и эксперимента, длившегося с 2014 по 2021 года, можно сделать вывод о том, что преподавание математики в центрах дополнительного образования имеет ряд особенностей, таких как методика обучения, индивидуальный подход и т.д., что позволяет преподавателю и его учащимся показывать более высокий результат в сравнении с учащимися общеобразовательных средних школ в условиях полиязычного образования.

ЛИТЕРАТУРА

[1]. ЕНТ в Казахстане: подготовка и порядок проведения. – Режим доступа: https://egov.kz/cms/ru/articles/about_ent [Дата обращения 20.11.2021].

[2]. Экзамен SAT. - Режим доступа: https://www.unipage.net/ru/exam_sat Заглавие с экрана [Дата обращения 20.11.2021].

[3]. МОН РК: Введена шкала перевода баллов SAT, АСТ и IB в баллы ЕНТ – Режим доступа: <https://bilimdinews.kz/?p=108314> [Дата обращения 20.11.2021].

[4]. Утверждена Государственная программа по реализации языковой политики в Республике Казахстан на 2020 - 2025 годы – Режим доступа: <https://www.zakon.kz/5002495-utverzhdena-gosudarstvennaya-programma.html> [Дата обращения 20.11.2021].

[5]. РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования» Министерства образования и науки Республики Казахстан - – Режим доступа: <https://ziyatker.org> [Дата обращения 20.11.2021].

[6]. ГИС – Режим доступа: <https://2gis.kz> [Дата обращения 20.11.2021].

[7]. Sabirova D.R., Khanipova R.R. Innovative approaches to teaching and learning English as second and English as foreign language in multilingual education. *Humanities and Social Sciences Reviews*, 7(6). – 2019. P. 45-48.

[8]. Shaikhyzada Z.G., Kostina E.A., Zatyneyko A.M., Kubeyeva A.E., Zhetpisbayeva B.A. The model of technology of university engineering students' foreign language training in conditions of multilingual education in Kazakhstan. *Novosibirsk State Pedagogical University Bulletin*, 6(4). - 2016. - P.92-107.

[9]. Seitova S.M., Kozhasheva G.O., Gavrilova Y., Tasbolatova R., Okpebaeva G.S., Kydyrbaeva G.T., Abdykarimova A.Z. Peculiarities of using neuro-linguistic programming techniques in teaching. *Mathematics Education*. Volume 11, Issue 5. – 2016. - P.1135-1149.

REFERENCES

[1]. ENT v Kazahstane: podgotovka i poryadok provedeniya (UNT in Kazakhstan: preparation and procedure). Rezhim dostupa: https://egov.kz/cms/ru/articles/about_ent [Data obrashcheniya: 27.05.2021]. [in Rus.]

[2]. Ekzamen SAT (SAT Exam). - Rezhim dostupa: https://www.unipage.net/ru/exam_sat Zaglavie s ekrana [Data obrashcheniya: 27.05.2021]. [in Rus.]

[3]. MON RK: Vvedena shkala perevoda ballov SAT, ACT i IB v bally ENT (MES RK: A scale has been introduced for converting SAT, ACT and IB scores into UNT scores) - Rezhim dostupa: <https://bilimdinews.kz/?p=108314> [Data obrashcheniya: 27.05.2021]. [in Rus.]

[4]. Utverzhdena Gosudarstvennaya programma po realizacii yazykovoj politiki v Respublike Kazahstan na 2020 - 2025 gody (The State Program was approved for the implementation of the language policy in the Republic of Kazakhstan for 2020-2025) - Rezhim dostupa: <https://www.zakon.kz/5002495-utverzhdena-gosudarstvennaya-programma.html> [Data obrashcheniya: 27.05.2021]. [in Rus.]

[5]. RGKP «Respublikanskij uchebno-metodicheskij centr dopolnitel'nogo obrazovaniya» Ministerstva obrazovaniya i nauki Respubliki Kazahstan (State Enterprise "Republican Educational and Methodological Center for Additional Education" of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan) - - Rezhim dostupa: <https://ziyatker.org> [Data obrashcheniya: 27.05.2021]. [in Rus.]

[6]. 2GIS - - Rezhim dostupa: <https://2gis.kz> [Data obrashcheniya: 27.05.2021] [in Rus.]

[7]. Sabirova D.R., Khanipova R.R. Innovative approaches to teaching and learning English as second and English as foreign language in multilingual education. *Humanities and Social Sciences Reviews*, 7(6). – 2019. P. 45-48.

[8]. Shaikhyzada Z.G., Kostina E.A., Zatyneyko A.M., Kubeyeva A.E., Zhetpisbayeva B.A. The model of technology of university engineering students' foreign language training in conditions of multilingual education in Kazakhstan. *Novosibirsk State Pedagogical University Bulletin*, 6(4). 2016. - P.92-107.

[9]. Seitova S.M., Kozhasheva G.O., GavriloVA Y., Tasbolatova R., Okpebaeva G.S., Kydyrbaeva G.T., Abdykarimova A.Z. Peculiarities of using neuro-linguistic programming techniques in teaching. *Mathematics Education*. Volume 11, Issue 5. – 2016. - P.1135-1149.

БІЛІМ БЕРУ ОРТАЛЫҚТАРЫ БАЗАСЫНДА КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ КОНТЕКСІНДЕ МАТЕМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУ ҮРДІСІН ЖОБАЛАУ

*Лим В.С.¹, Сеитова С.М.², Гаврилова Е.Н.³

*¹ докторант, І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған,
Қазақстан, e-mail: mstory90@mail.ru

² п.ғ.д., профессор, І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті
Талдықорған, Қазақстан, e-mail: s.m.seitova@mail.ru

³ философия докторы PhD, оқытушы І. Жансүгіров атындағы Жетісу
университеті, Талдықорған, Қазақстан, e-mail: ketrin_301290@mail.ru

Аңдатпа. Осы мақалада көптілді ортада математика пәнін оқыту үрдісін ұйымдастырудың қазіргі жағдайы мен мәселелері сипатталған. Мақаланың мақсаты математика сабағында білім алушылардың пәндіктілдік құзыреттілігін қалыптастыруға әсер ететін факторларды анықтау болып табылады. Көптілді білім беру жағдайында, білім беру орталықтары мен жалпы орта білім беретін мектептер негізінде математика мұғалімі жұмысының айрықша ерекшеліктері қарастырылады. Мақалада жалпы білім беретін мектеп мұғалімімен салыстырғанда қосымша білім беру орталығы мұғалімі жұмысының артықшылықтары мен кемшіліктері көрсетілген.

Қазақстан Республикасындағы көптілді оқытуды дамыту мен енгізудің ерекшеліктері сипатталған. Тәжірибелік-эксперименттік жұмыс Талдықорған қаласындағы (Қазақстан) “Genius” қосымша білім беру лингво-математикалық орталығының базасында жүргізілді. Көптілді оқыту контексінде математика сабағын оқыту үрдісінің тиімділігін арттыратын оқыту әдістері сипатталған, олардың бірі репрезентативтік жүйені ескере отырып, оқыту болып табылады. Мақалада репрезентативтік жүйесінің ерекшеліктерін ескере отырып, студенттердің зерттеу нәтижелері келтірілген. Оқушыларды аудиал, визуал және кинестет сияқты репрезентативтік жүйелеріне бөлудің ерекшелігі жаңа білім алудың алғашқы кезеңдерінде оқу үрдісін оңтайландырумен оқу бағдарламасын құру мен тапсырмаларды таңдау тәсілін дұрыс анықтауға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: математика, оқыту үрдісі, көптілді білім беру, білім беру орталығы, аудиалдар, виузалдар, кинестеттер.

DESIGNING THE PROCESS OF LEARNING MATHEMATICS IN THE CONTEXT OF MULTILINGUAL EDUCATION ON THE BASIS OF EDUCATIONAL CENTERS

*Lim V.¹, Seitova S.², Gavrilova Ye.³

¹Doctoral student, Zhetysu University named after I. Zhansugurov,
Taldykorgan, Kazakhstan, e-mail: mstory90@mail.ru

²D.p.s, professor, Zhetysu University named after I.Zhansugurov,
Taldykorgan, Kazakhstan, e-mail: s.m.seitova@mail.ru

³PhD, lecturer, Zhetysu University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan,
Kazakhstan, e-mail:ketrin_301290@mail.ru

Abstract. The article describes the current state and problems of organizing the process of teaching mathematics in a multilingual environment. The aim is to determine the factors influencing the formation of subject-language competence in students in mathematics lessons. The distinctive features of the work of a mathematics teacher in a multilingual education, on the basis of educational centers and secondary schools are considered. The article presents the advantages and disadvantages of the teacher's work of a center of additional education in comparison with a teacher of a general education school.

The features are described in the development and implementation of multilingual education in the Republic of Kazakhstan. Experimental - experimental work was carried out on the basis of the linguistic and mathematical center of additional education "Genius" in the city of Taldykorgan (Kazakhstan). There are described teaching methods which increase the effectiveness of the process of teaching mathematics in the context of multilingual education, one of which is teaching students taking into account the representative system. The article presents the results of the study of students, taking into account the use of the features of the representative system. The peculiarity of the distribution of students according to representational systems such as audials, visuals and kinesthetes will make it possible to correctly determine the approach to the preparation of the training program and the selection of tasks which will optimize the learning process at the earliest stages of acquiring new knowledge.

Keywords: mathematics, learning process, multilingual education, educational center, audials, viuzals, kinesthetes.

Статья поступила 29.01.2022

УДК 378.147:811
МРНТИ 14.35.01
DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.020

QUESTIONNAIRE DESIGN IN A SURVEY FOR A MASTER'S THESIS IN SOCIAL SCIENCES

*Kassymbekova M.A.¹, Zakenova M.A.²

¹PhD, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: marhabat.k@mail.ru

²teacher of Gymnasium school 188, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: mereke.zakenova@gmail.ru

Abstract. Master student research is currently one of the important components of the formation of the most important competencies of students. Questionnaire design in a survey is one of the main methods for obtaining information by students. Most master students independently compose questionnaires, not relying on scientific statistical approaches, when processing the results, the main criterion is the arithmetic mean. Therefore, in many research papers of master students, various kinds of mistakes were made: from inaccuracies to gross violations of the questionnaire.

The purpose of any questionnaire for a master's thesis is not just to get answers, but to get reliable information. However, the results of the survey, which are often presented as a real fact and reliable information, do not often meet the requirements of reliability. As a rule, the reason is in violation of the requirements, which are extremely important to observe when drawing up questionnaires and conducting the questionnaire procedure.

The object of the research is questionnaire design in a survey for a master's thesis.

The subject of the research is the analysis of the most typical research standards violations.

The aim of the research is to prevent the violation of the requirements, which are extremely important to observe when drawing up questionnaires and conducting the questionnaire procedure.

Key words: sociological research, survey research, questionnaire design, stages of development of survey research, analysis of questionnaires

Main provisions

A questionnaire is a written survey in which communication between a sociologist-researcher and a respondent is mediated by a questionnaire. The questionnaire survey assumes a fixed order, content and form of questions,

a clear indication of the ways of answering. The results of the survey largely depend on perception and understanding of the written text in the questionnaire by the respondent. Before distributing the questionnaire to the selected respondents, the researcher must check the validity of all questionnaire items. Also the consistency of the survey results is verified by checking the reliability of the questionnaire.

Questionnaire design in a survey is not a new method for obtaining information by masters' students. However, the analysis shows the research standards violations in questionnaire construction and processing.

Introduction

There are four types of empirical research methods in sociology: surveys, observation, document analysis, and experiment. Types of surveys (questionnaires, interviews) refer to survey methods; observation, analysis of documents and experiment - to non-survey. The survey, as a way of obtaining certain information, has been known for quite a long time.

A survey is a sociological method of obtaining information in which people (they are called respondents) are asked to answer specially selected questions in written or oral form [1].

The sociologist turns to survey methods in the case when the studied problem is insufficiently provided with documentary sources or such sources are not available at all.

Using the survey, you can study:

- meaningful characteristics of mass or individual consciousness;
- social or interpersonal relationships that are little or not amenable to direct observation;
- public opinion;
- needs, interests, motivation, moods, values, and beliefs of people.

There is evidence that the first surveys were conducted back in the Middle Ages. Researchers outline three distinct stages of development of survey research [2, p.861]. Each stage led to transformation of survey research methods due to changes in society and application of new technologies. The first period (1930–1960) enhanced the design of data collection and the statistical analysis. The second period (1960–1990) comprises the employment of the survey method in different spheres (quantitative social sciences). The third period (1990 to present) is undergoing significant development of survey research (alternative modes of data collection).

Materials and Methods

Nowadays surveys have evolved and become one of the most common

research methods. Survey data collection may be conducted by phone, mail, online, and also in streets or in malls.

By questionnaire questions, experts understand all speech messages addressed to respondents in interrogative, affirmative and (or) negative formulations, as well as the proposed answers[2]. Requirements for questionnaire questions: clarity, consistency, accuracy, conciseness, convenient form of recording.

A questionnaire survey in a sociological study has important functions: indicator, communicative and instrumental.

The indicator function is that the question provides the desired information, and not any other. values, beliefs of people.

The provision of the indicator function is connected with the justification of the formulation of the question regarding the measured characteristic (indicator). When the indicator is defined, it is possible to assess whether the formulated question is its indicator, whether it can give the desired information. The ability of the question to study the measured characteristic, and not any other, is called the validity of the question.

The communicative function of the question is determined by the respondents' understanding of its meaning, the sincerity and reliability of the answers.

The instrumental function of the question is connected with the observance of special requirements for the accuracy and stability of measurements.

The identification and evaluation of the instrumental function of the question is connected, firstly, with the development of the traditions of psychological practice of testing and psychodiagnostics. These traditions developed in parallel with the development by psychologists of methods of mathematical statistics used for processing and analyzing the results of measuring mental and psychophysiological reactions. Secondly, the ideas about the instrumental function of the question arose in connection with the adaptation to sociology of the principles of metrology (the science of measurement quality), which has developed within the framework of natural and technical sciences.

The questionnaire is the main tool of the survey and is a sociological document containing a structurally organized set of questions, each of which is related to the objectives of the study. This relationship is expressed in the need to obtain information reflecting the characteristics of the object under study [4].

The questionnaire has a certain structure, where the important elements are: general instructions, personal information, and the body.

The steps involved in the development of a questionnaire are:

1. Decide what information you need.
2. Identify the target respondents.
3. Select a method to reach your target respondents (by phone, mail, online etc.).
4. Decide on the content of the questions, the wording and the length of the questionnaire.
5. Pre-test the questionnaire.
6. Get the revised form.

There are certain requirements for the questionnaire questions. The first questions should be the most interesting, causing a desire to continue answering questions. Questions should be appropriate to the level of the student. It is desirable that the question begins with an interrogative word: who, what, whom, where, when, how, why, under what conditions.

The proposed answers should be formulated correctly, equal in terms of the number of words or letters. The answer options should not push to the option closest to the opinion of the questionnaire compiler.

Table 1 Key steps and tasks in questionnaire design (Adapted from "Using surveys for understanding and improving foreign language programs") [3, p.10].

STAGE	SUBTASKS	ISSUES TO CONSIDER
<i>Development</i>	Survey drafting Survey review/ editing Piloting	How much time is needed? Who will review?
<i>Administration</i>	Administration start date Administration period	When are respondents available? For mailed/online surveys, how long will the administration period be?
<i>Analysis</i>	Compiling/ Organizing data	Paper-based administration? Data will need to be organized by hand Large amounts of textual data can take time to analyze/interpret
<i>Interpretation & Reporting</i>		How will data be presented?
<i>Use</i>		What kinds of decisions and actions will be taken?

Results

To analyze the structure, typology of questions and processing the results, the questionnaires presented in master's degree theses written by Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages students were used.

30 master's degree theses were analyzed, in which the authors used a questionnaire. The analysis revealed the most typical research standards violations.

Inaccuracies related to the choice of respondents:

1. A small number of respondents (from 10-15 students).
2. Unreasonable choice of respondents (teachers of English).

Other violations include:

1. insufficient competence of respondents in the subject of the study (students of grades 9 were asked to assess competence formation);
2. using explicit or implicit hints in the questionnaire questions;
3. using terminology that does not correspond to the age of the interviewees;
4. a large number of questions in the questionnaire (up to 20-25), leading to automatic filling;
5. different types of items (open and closed) and different options (3-4) to the items in one questionnaire:

6. “Студенттердің мәдениетаралық қатысымын дамыту” деген ұғымды қалай түсінесіз?

Еркін жауап: _____

7. Сіздің ойыңызша, студенттердің мәдениетаралық қатысымын дамыту үшін сабақ барысында жергілікті көңіл бөлініп жүр ме?

- А. Ия.
Ә. Білмеймін
Б. Жок.
В. Мүмкін.

8. Шеттілдік білім беруде студенттердің мәдениетаралық қатысымын қалыптастыруға қалай қарайсыз?

Еркін жауап: _____

14. Сіздің ойыңызша түпнұсқалы мәтіндер мәдениетаралық қатысым кезінде маңыздыма?

Ә. Маңызды емес.

Б. Маңызды деп санаймын.

В. Жок.

15. Шеттілдік атмосфераны түпнұсқалы материалдар негізінде құру мүмкінбе?

А. Ия әрине.

Ә. Мүмкін емес.

Б. Мүмкін.

В. Жок.

6. Violation of the rules of content validity is seen in the absence of connections between items and issues to measure, the formation of informational and communicative competence of profile orientation, in the following questionnaire:

“Questionnaire to determine the interest of future Foreign Language teachers in ICT in the formation of informational and communicative competencies of profile orientation”:

1. How long have you been learning English?
2. Do you want to learn English?
3. Are you studying extracurricular English?
4. When do you do your English homework?
5. How did learning English impress you?

Conclusion

The results of this investigation show that the questionnaire is one of the most important tools of sociological research, which allows you to quickly and effectively obtain a large amount of information. The results of the survey are available for mathematical processing; a large number of people can be interviewed in a short period of time.

The purpose of any questionnaire for a master's thesis is not just to get answers, but to get reliable information. Getting it is sometimes hindered by mistakes made by master researchers conducting a survey. The results of the survey, which are often presented as a real fact and reliable information, do not often meet the requirements of reliability. As a rule, the reason is in violation of the requirements, which are extremely important to observe when drawing up questionnaires and conducting the questionnaire procedure.

The analysis of questionnaires and processing of their results showed that typical mistakes are: related to the choice of respondents, to the structure of the questionnaire, to the processing of questionnaire results.

To obtain reliable results, it is necessary to take a serious approach to the compilation of the questionnaire, competently select respondents, make sure with an expert group that the question is adequate and understandable for the respondents, and only then proceed to the survey itself.

REFERENCES

- [1]. Yakovleva N.F. Sociological research [Electronic resource]: textbook. manual. - 2nd ed., ster.- M.: FLINT, 2014. - 250c
- [2]. Groves, R. M. (2011). Three Eras of Survey Research. *The Public Opinion Quarterly*, 75(5), 861–871. - Access mode: URL: <http://www.jstor.org/stable/41345914> [Date of access: 19.01.2022]
- [3]. Davis, J.M. (2011). Using surveys for understanding and improving foreign language programs. - Access mode: URL: <https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/bitstream/10125/14549/NW61-Davis.pdf> [Date of access: 19.01.2022]
- [4]. Dörnyei, Z., & Taguchi, T. Questionnaires in second language research: Construction, administration, and processing (2nd ed.). - New York, NY: Routledge, 2010. – 200 p.

ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР БОЙЫНША МАГИСТРЛІК ДИССЕРТАЦИЯҒА АРНАЛҒАН САУАЛНАМА ӘЗІРЛЕУ

*Қасымбекова М.А.¹, Закенова М.А.²

*¹PhD, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: marhabat.k@mail.ru

²№ 188 мектеп-гимназиясының мұғалімі, Алматы, Қазақстан,
e-mail: mereke.zakenova@gmail.ru

Аңдатпа. Магистранттардың зерттеу жұмысы қазіргі уақытта студенттердің маңызды құзыреттіліктерін қалыптастырудың маңызды компоненттерінің бірі болып табылады. Сауалнама барысында сауалнамалар құрастыру студенттердің ақпарат алуының негізгі әдістерінің бірі болып табылады. Магистранттардың көпшілігі ғылыми статистикалық тәсілдерге сүйенбестен сауалнамаларды дербес жасайды, нәтижелерді өңдеу кезінде негізгі критерий арифметикалық орта болып табылады. Сондықтан магистранттардың көптеген зерттеу жұмыстарында әртүрлі қателіктер жіберілді: дәлсіздіктерден бастап сауалнаманың өрескел бұзылуына дейін.

Магистрлік диссертацияға арналған кез - келген сауалнаманың мақсаты-жауап алу ғана емес, сонымен қатар сенімді ақпарат алу. Алайда, көбінесе нақты факт және сенімді ақпарат ретінде ұсынылатын сауалнама

нәтижелері көбінесе сенімділік талаптарына сәйкес келмейді. Әдетте, себеп сауалнамаларды дайындау және сауалнама жүргізу кезінде сақтау өте маңызды талаптарды бұзу болып табылады.

Зерттеу нысаны-магистрлік диссертацияға арналған сауалнаманы әзірлеу.

Зерттеу пәні зерттеу стандарттарының ең типтік талаптарды бұзу мысалдарын талдау болып табылады.

Зерттеудің мақсаты-сауалнамаларды дайындау және сауалнама жүргізу кезінде сақталуы өте маңызды талаптардың бұзылуын болдырмау.

Тірек сөздер: әлеуметтік зерттеу, сауалнамалық зерттеу, сауалнамаларды әзірлеу, сауалнамалық зерттеулерді әзірлеу кезеңдері, сауалнамаларды талдау

РАЗРАБОТКА АНКЕТЫ ДЛЯ ПРОВЕДЕНИЯ ОПРОСА В МАГИСТЕРСКОЙ ДИССЕРТАЦИИ ПО СОЦИАЛЬНЫМ НАУКАМ

*Касымбекова М.А.¹, Закенова М.А.²

*¹PhD, КазУМОиМЯ им.Абылай Хана, Алматы, Казахстан,
e-mail: marhabat.k@mail.ru

²учитель школы-гимназии № 188, Алматы, Казахстан,
e-mail: mereke.zakenova@gmail.ru

Аннотация. Исследовательская работа магистрантов в настоящее время является одной из важных составляющих формирования важнейших компетенций магистрантов. Составление анкет в ходе опроса является одним из основных методов получения информации магистрантами. Большинство магистрантов самостоятельно составляют анкеты, не полагаясь на научные статистические подходы, при обработке результатов основным критерием является среднее арифметическое. Поэтому во многих исследовательских работах магистрантов были допущены различного рода ошибки: от неточностей до грубых нарушений правил составления анкеты.

Цель любой анкеты для магистерской диссертации - не просто получить ответы, но и получить достоверную информацию. Однако результаты опроса, которые часто представляются как реальный факт и достоверная информация, часто не соответствуют требованиям надежности. Как правило, причина кроется в нарушении требований, которые крайне важно соблюдать при составлении анкет и проведении процедуры анкетирования.

Объектом исследования является разработка анкеты для проведения опроса в рамках магистерской диссертации.

Предметом исследования является анализ наиболее типичных нарушений стандартов проведения исследования.

Целью исследования является предотвращение нарушения требований, которые крайне важно соблюдать при составлении анкет и проведении процедуры анкетирования.

Ключевые слова: социологическое исследование, анкетное исследование, разработка анкеты, этапы разработки анкетного исследования, анализ анкет

Статья поступила 14.02.2022

УДК 378.147

МРНТИ 27.01.45

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.021

ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ МАТЕМАТИКА МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЛОГИКАЛЫҚ-АЛГОРИТМДІК МӘДЕНИЕТІН ДАМУ

**Есейқызы А.¹, Смагулов Е.Ж.²*

**¹докторант, І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған, Қазақстан, e-mail: aiym.yesseykyzyu@gmail.com*

²п.ф.д., профессор, І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған, Қазақстан, e-mail: smagulovezh@mail.ru

Аңдатпа. Мақала мектептегі білім беруді заманауи реформалауға байланысты болашақ математика мұғалімдерінің логикалық-алгоритмдік мәдениетін қалыптастыру мәселесіне арналған. Мақалада цифрлық білім беру ресурстары арқылы болашақ мұғалімдердің логика-алгоритмдік ойлауының дамыту ерекшеліктері қарастырылады. Яғни, жаңартылған білім беру мазмұны аспектісінде білім берудің цифрлық технологиялары оқу процесінің сапасы мен тиімділігін арттырудағы ролі және заманауи аралас оқыту форматындағы өзектілігі айқындалады. Сонымен қатар, логикалық-алгоритмдік ойлау мәдениетінің анықтамасы, оны қалыптастыру жолдары зерттеліп, ғалымдардың еңбектеріне талдау жүргізілген. Логикалық және алгоритмдік ойлау қабілетін дамытудағы теориялық және практикалық білім беру барысында интерактивті тәсілдердің дәстүрлі тәсілдерден артықшылығы мен кемшіліктеріне салыстыру жүргізіледі.

Қазіргі кәсіби білім берудің мақсаты – өзгермелі ортаға бейімделуге икемді, білім мен ілімді өз бетімен меңгеріп, оны іс жүзінде қолдана білу дағдысы жоғары, жеке тұлғаны дамыту болып табылады. Осы орайда, болашақ математика мұғалімдерінің тұлғалық даму барысында цифрлық ресурстарды қолдану маңыздылығын айқындау мақсатында жүргізілген эксперименттік жұмыс барысы сипатталады. Мақаланың талқылау және нәтижелер бөлімінде білім беру платформаларын қолдану арқылы болашақ математика мұғалімдерінің логика-алгоритмдік дағдыларын дамыту тиімділігін зерттеу бойынша эксперименттік жұмыстың нәтижелері келтірілген. Аса зор назар логикалық-алгоритмдік мәдениетті қадам-қадаммен, біртіндеп қалыптастырудың негізгі шарты болып табылатын платформаға жүктелінген практикалық жаттығулар мен тапсырмаларды талдау мен таңдауға аударылады. Осы эксперименттің нәтижелерін талдау негізінде зерттеу тақырыбына сәйкес автоматты білімді тексеру жүйесі ендірілген, логикалық ойлауды және алгоритмдік мәдениетті қалыптастыруға бағытталған жаттығулардан тұратын, және де геймификация элементтерімен жабдықталған арнайы онлайн-платформа құру идеясы негізделеді.

Тірек сөздер: логикалық-алгоритмдік мәдениет, цифрлық білім беру ресурстары, болашақ математика мұғалімдері, логикалық сауаттылық, ойлауды дамыту, білім беру платформасы, интерактивті ресурстар, тұлғалық даму.

Кіріспе.

Қазіргі әлемде білім беру жүйесінің модернизациялануы жүргізілуде, әсіресе, covid-19 пандемиясының салдарынан бұл процесстің одан сайын қарқынды түскені байқалады. Себебі, елімізде және әлемде білім алушылардың басым бөлігі қашықтықтан оқыту форматына көшу барысында білім беру технологияларын пайдалану проблемаларымен беттесуге мәжбүр болды. Оқыту процесіне цифрлық технологияларды енгізу қазіргі уақытта өзекті аспект болып табылады, өйткені пәндерді оқыту мазмұны мен әдістерін заман талабына сай трансформациялау талап етіледі. Тіпті, білім алушының ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес тұлғалық даму барысында да ақпараттық технологияларды ендіру қарқынды процесі жүзеге асуда.

Заманауи қоғамдағы адамның толыққанды қызметі, күнделікті өмірі мен кәсіби қызметі жалпы жоғары даму деңгейінің және ортақ мәдениетінің жаңа тәсілдерінде өзгерістер болуы шарт. Қазіргі таңда студенттердің ойлау мәдениетін қалыптастыруға және болашақ мамандардың тұлғасын дамытуға бағытталған мүмкіндіктерді қарастыруда үлкен қажеттілік туындауда.

Р.В. Лопатичтің [1] пікіріне сүйенсек, логикалық-алгоритмдік мәдениет деп – бұл ойлау операцияларын дұрыс орындау дағдыларын қалыптастыру, тұжырымға дәйекті түрде келу, өз ойын сауатты түрде білдіру, динамикалық, икемді ойлау, күрделі объектіні қарапайым компоненттерге бөле білу, олардың арасындағы байланысты анықтау, сонымен қатар жұмыс істеу алгоритмін және оның нәтижесі қандай болуы керек екенін білуді қамтитын қалыптастырылған жеке қасиеттердің жиынтығын айтамыз.

Айта кету керек, алгоритмдік және логикалық ойлаудың фундаментін мектеп жасына дейінгі кезден бастап математика негіздерін оқыту барысында қалау керек. Мысал негізінде математика мұғалімі нақты дәйекті қадамдар мен белгілі бір тапсырманы орындаудың логикалық негіздемесін береді, ал балалар осы алгоритмді ұқсас жағдайларда енгізуге немесе қолдануға тырысады, яғни балалардың логикалық-алгоритмдік ойлау мәдениеті математика мұғалімінің көмегімен бейсаналық түрде қалыптасуы керек.

Негізгі ережелер

Математиканы оқыту процесінде студенттің іздеу қызметінің рөлі анықталады, бұл іс-әрекеттің құрылымына, шығармашылық математикалық іс-әрекеттің ерекшеліктеріне және студенттердің жалпы ойлау мәдениетін қалыптастыруға сәйкес оқу процесінің құрылымын сипаттайтын әдістер мен тәсілдерді игеруге әкеледі.

Математика курсына алгоритмдерді құрастыру оқушылардың ақыл-ой белсенділігін арттырады және олардың математикалық қабілеттерін дамытады. Математиканы оқыту процесінде оқушылардың алгоритмдік мәдениетін қалыптастыратын әдістерді қолдану қажет [2]. Авторлардың пікірінше, математика мұғалімінің міндеті – білім алушыларға дайын логикалық немесе алгоритмдік тізбектерді қолдануға үйрету ғана емес, сонымен қатар мұғалім ұсынған оқу негізінде жеке шешім қабылдау дағдысын қалыптастыру болып табылады. Осы шеберліктің негізінде студенттер тапсырманың орындалу барысын үйреніп қана қоймай, сонымен қатар математикалық материалды саналы түрде қабылдайды.

Сабақтарда логикалық-алгоритмдік тәсілді қолдану мынадай құрылымға ие: алгоритм бойынша тапсырмаларды орындау; негіздеумен іс-әрекеттер тізбегін әзірлеу; алгоритмдерді құрастыру және апробациялау; алгоритмдерді конструкциялау және т.б. [2]. Жоғарыда айтылғандардың барлығы логикалық-алгоритмдік сауаттылықты қалыптастыруға бағытталған болашақ математика мұғалімдерін оқытуда ғылыми негізделген әдістер мен цифрлық шешімдерді әзірлеумен тікелей байланысты.

Е.В. Яковлева [3] атап өткендей, бірыңғай халықаралық кәсіби стандарттарды әзірлеу және енгізу дәуірінде математика педагогтарын кәсіби даярлау мәселесі әрдайым өзекті болып табылады және үнемі даму мен жетілдіруді талап етеді. Қоғамдағы заманауи өзгерістер осы мәселені шешудің жаңа тәсілін анықтап, болашақ математика мұғалімдерін кәсіби даярлау сапасын арттыруға жаңа мүмкіндіктер ашты.

Математиканың оқу пәні ретіндегі спецификасы оқушылардың пәнді меңгеру процесінде математикалық мәдениет деп аталатын ерекше дағды қалыптасады. Математикалық мәдениет және логикалық-алгоритмдік мәдениет әдетте өзара байланысты ұғымдар ретінде қарастырылады. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, көптеген ғалымдар (Д. Пойа, А.Я.Хинчин, А.Н.Колмагоров және т.б.) математика логикалық және алгоритмдік мәдениеттің дамуында ерекше роль атқаратындығына мән береді. Математиканы оқыту әдістемесіне байланысты ғылыми зерттеулерде логикалық-алгоритмдік ойлауды дамыту қажеттілігі атап өтілді. Бұл мәселені А.Я.Хинчин осы қажеттілікті сипаттайтын мәселелер жиынтығы ретінде анықтап көрсетеді. Атап айтқанда, математиканы оқыту әдістемесінде ол бірнеше маңызды мақсаттарды атап көрсетіп, соның ішінде маңыздысы ретінде логикалық-алгоритмдік мәдениеттің қалыптасуын жатқызды. А.Я.Хинчиннің пікірінше, оқушыларды құнды дәлелдер мен жұмыстың дәйектілігін жасауға үйрету қазіргі заман талабына сай дағдылар болып табылады. Математиканы зерттеу, В.В.Гнеденконың пікірінше, оқушының міндетті түрде ойлау қабілетін дамыту қажеттілігі, дәлірек айтқанда, оған белгілі бір ойлау мәдениетінің ерекшеліктерін, мысалы, ойларды жалпылау, құбылыстарға логикалық талдау жасау, жұмыс жасау алгоритмін құрастыру сияқты маңызды математикалық және тұлғалық біліктіліктерді қалыптастыру көзделеді. Себебі, мұндай біліктілік кез-келген мамандық иелеріне қажет[3].

О.Г.Сороканың [4] кіші мектеп оқушыларында логикалық және алгоритмдік сауаттылық элементтерін қалыптастыру бойынша зерттеулеріне сүйене отырып, Н.Я.Виленкиннің ғылыми мектебін атап өткен жөн, мұнда негізгі проблема оқушылардың математиканы оқыту процесінде ақыл-ой белсенділігінің дамуы болып табылады, бұл оқушылардың логикалық-алгоритмдік және шығармашылық қабілеттерінің одан әрі дамуына әсер етеді.

Сонымен, логикалық-алгоритмдік мәдениеті деп ойлау тәсілдері мен әдістерін игеру арқылы қол жеткізілетін ойлау дамуының белгілі бір деңгейін (атап айтқанда, зияткерлік қабілеттердің тұтас жүйесі: интеллект, ойлау және продуктивті қиял, мақсат пен іс-әрекеттер орындау тізбегін құру және т.б.) қабілеттер жиынтығын түсінеміз.

Болашақ математика мұғалімдерінің логикалық-алгоритмдік мәдениетін интегралдық құбылыс ретінде қалыптастыру эвристикалық, логикалық, алгоритмдік, комбинаторлық, визуалды және тілдік компоненттермен, оның мазмұндық аспектісін көрсететін семантикалық компонентпен сипатталуы керек, сонымен қатар пәндік компоненттердің тұлғаның тұтас психикалық қызметі құрылымына интеграциялануын қамтамасыз етеді.

Қазіргі білім беру процесінің жаңа тенденциясы – STEAM-білім беру-ғылымның, технологияның, инженерияның, мәдениеттің және математиканың интеграциясын сипаттайды, қазіргі әлемде ақпараттық технологияларды қолдана отырып, ойлау және математикалық мәдениетін дамыту ерекше маңызға ие.

Педагогикалық психологияда ойлаудың логикалық-алгоритмдік әдістері кез-келген ғылымның арнайы білімі мен қызметін игерудің қажетті құралы ретінде қарастырылады. Логикалық және алгоритмдік тәсілдер алынған білімді жүйелеу және жалпылау құралы ретінде, сондай-ақ бар жаңа білімді жаңғыртуға мүмкіндік беретін ғылыми танымның логикалық-алгоритмдік әдістері ретінде жүргізіледі.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Болашақ математика мұғалімдерінің логикалық-алгоритмдік мәдениеті кезең-кезеңімен, практикалық жаттығулар мен ситуациялық тапсырмалар негізінде қалыптасады. Ойлау мәдениетінің техникасы стихиялық түрде өз бетімен қалыптаспайтынын түсіну керек, ол үшін белгілі бір әдіс-тәсілдерді мақсатты түрде қолдану қажет. Бұл жағдайда, белгілі бір алгоритмді анықтауды талап ететін, логикалық және алгоритмдік есептерді шешудің маңызы зор [2].

Талқылау

Эксперимент І.Жансүгіров атындағы Жетісу университетінің «Математика» мамандығында оқитын 2 курс студенттерінің логикалық-алгоритмдік мәдениетін арттыру мақсатында Stepik.org цифрлық білім беру платформасын қолдану арқылы жүргізілді. Осы платформада Н.П.Суханованың «Логика (студенттерге арналған оқу құралы)», Чарльз Филлипстің «Жылдам және стандартты емес ойлау (табысты адамның дағдыларын үйретуге арналған 50+50 тапсырмалары)», А.Гетманова «Логика оқулығы. Тапсырмалар жиынтығымен» оқулықтарындағы есептер мен тапсырмалар негізінде ұзақтығы 1 ай болатын оқу курсы құрылды. Тапсырмалар платформаның интерактивті элементтерімен иллюстрацияланған, сонымен қатар, білім алушылардың бейнелі ойлауын белсендіретін, материалды оқуға деген қызығушылығын

арттыруға көмектесетіе геймификация элементтері кірітірілген. Логикалық-алгоритмдік ойлау мәдениетін қалыптастырудың стандартты емес тапсырмаларында бағалауға арналған автоматты рейтинг жүйесі, интерактивті кері байланыс бар, бұл студенттерге жаттығуларды бірінші талпыныстан дұрыс орындауға ұмтылуға, яғни оқу процесіне байыпты қарауға, сауатты ойлауға және шешім қабылдауға күшті ынталандыру болады.

Білім алушылардың логикалық-алгоритмдік мәдениеті жүйелі түрде және белгілі бір құралдар негізінде қалыптастырылады [5].

Логикалық-алгоритмдік мәдениеті білім алушылар жүйелі түрде және белгілі бір құралдар негізінде қалыптасады [5]. Аталған зерттеу аспектісінде онлайн-курс тапсырмалары бар материалдарды өз бетінше зерделеуге және студенттердің әлеуетін барынша ашуға мүмкіндік берді. Өз бетімен білім алу заманауи білім берудің маңызды құрамдас бөлігі ретінде логикалық-алгоритмдік мәдениеттің негізгі категорияларын, принциптерін, ерекшеліктері мен заңдылықтарын зерттеуге мүмкіндік беретін сандық технологиялардың көмегімен жүзеге асырылады. Логикалық-алгоритмдік мәдениеттің қалыптастыру мен дамытудың екі негізгі бағыты бар: платформада мәтіндік, графикалық және бейне материалдарды қолдану арқылы жүзеге асырылатын теориялық логикалық-алгоритмдік мәдениет; меңгерген дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдануға бағытталған практикалық оқыту. Осы концепцияны іске асыру үшін алынған білімді өмірлік жағдайларға интеграциялауға мүмкіндік беретін өмірден алынған кейстер негізіндегі практикалық тапсырмалар және ситуациялық сұрақтар пайдаланылады [6].

Нәтижелер

Логикалық-алгоритмдік ойлау мәдениетін толық меңгеру үшін оқытудағы теориялық және практикалық аспектілерді біріктіру қажет. Сабақтар мен тапсырмалар интуитивті түсінікті, автоматизмге жеткізілген логикалық және алгоритмдік құралдарды қалыптастыруға бағытталуы және оларды нақты жағдайларда қолдану мақсатында білімді бекітуге бағытталуы тиіс [7]. Осы қағида бойынша курстың мазмұны онлайн-платформада жүзеге асырылды. Курстың мақсаты – болашақ математика мұғалімдерінің логикалық-алгоритмдік ойлауының негізгі әдістерін үйрету. Тапсырмалар мен жаттығулар логикалық-алгоритмдік ойлаудың теориялық аспектісімен (теория, тезарус, модельдер, әдістер), ойлау операцияларымен және ойлау формаларымен, жүйелілік, аргументация, тапсырмаларға бөлу ережелерімен және логика заңдарымен және алгоритм принциптерімен танысуға бағытталған.

Цифрлық платформа Stepik.org 2021 жылдың 20 қазанынан 21 қарашасына дейін қолданылды, студенттердің логико-алгоритмдік ойлау мәдениетінің бастапқы деңгейі (100%-дан 28%), кейінгі деңгейі (12%-дан 82%) анықталды, тәжірибе барысында студенттердің білім беру платформасын пайдалануға қызығушылығы мен жоғарғы ынтасы анықталды. Интерактивті кері байланыс дәстүрлі тәсілмен салыстырғанда жедел жүзеге асырылды.

Қорытынды

Жеке тұлғалық қасиеттерді қалыптастыруда цифрлық білім беру технологияларын қолдану жоғары нәтиже береді, себебі, интерактивті технологиялар мен құралдар оқушылардың қызығушылығын арттырып, нақты нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік беретін заманауи құралдар болып табылады. Білімді бақылау жүйесі білім алушыларға тапсырмаларды жалпы шолусыз қателіктерімен жұмыс істеуге, және өз беттерімен алынған кері байланыс негізінде оларды аяқтауға мүмкіндік береді. Stepik.org платформасымен жұмыс істегеннен кейін студенттердің оң нәтижелерін талдай отырып, болашақ математика мұғалімдерінің логикалық-алгоритмдік ойлау мәдениетін қалыптастыруға арналған құралдар мен жаттығулардан тұратын арнайы білім беру платформасын құру идеясы негізделген.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы әзірленіп жатқан платформадағы міндеттер жүйесі білім сапасын арттыруға және болашақ математика мұғалімінің шығармашылық әлеуетін дамытуға қызмет ететіндігімен анықталады. Платформа ЖОО студенттеріне материалдарды жеке қарқынмен меңгере отырып, ойлаудың логикалық-алгоритмдік мәдениетін тек орыс және ағылшын тілдерінде ғана емес, мемлекеттік тілде де оқуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, аталған платформаны іске асыру болашақ математика мұғалімдерінің логикалық және алгоритмдік ойлауын оқыту әдістерін жаңғыртуға мүмкіндік береді, бұл цифрлық экономика үшін жоғары білікті педагогтарды даярлауда жеке бағытты толық көлемде іске асыруға және болып жатқан технологиялық өзгерістер мен озық және перспективті технологияның қарқынды даму шартында қоғамның жоғарғы білікті мамандар сұранысына жылдам бейімделуге жағдай жасайды.

Цифрлық технологияларды сабақ барысында қолдану арқылы болашақ математика мұғалімдерінің логикалық-алгоритмдік ойлау мәдениетін арттыру алғышарты ретінде пән саласында формальды модельдерді зерттеу және құру дағдыларына ықпал етеді, сонымен қатар, есептің шешімі жобалау және өнертабыс объектісі ретінде жүретін кез

келген есепке осы тәсілді интеграциялауға және пайдалануға мүмкіндік береді. Өз ой-пікірін логикалық түрде ұсына білу және кез-келген тапсырманың барысын алгоритм түрінде жобалай білу студенттердің ойлауынедәуіртәртіпкекелтіредіжәнеболашақматематикамұғалімдерінің қажетті практикалық қабілетіне айналады. Кәсіби тұрғыдан алғанда, бұл дағдылар жаңа білімді тезірек және саналы түрде игеруге көмектеседі.

ӘДЕБИЕТ

[1] Лопатич Р.В. Реализация модели формирования логической культуры будущих учителей иностранного языка //European science review, № 1. 2014 January-February «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. – Vienna, 2014. – С.72-75

[2] Темербекова А.А., Чугунова И.В., Байгонакова Г.А. Методика обучения математике: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. – Горно-Алтайск: РИО ГАГУ, 2013. – 352 с.

[3] Яковлева Е.В. Система формирования логической культуры студентов высших учебных заведений: автореф. дис. д-ра пед. наук: – Казань, 2009. – 37 с.

[4] Сорока О.Г. Формирование элементов логической и алгоритмической грамотности у младших школьников: автореф. дис. канд. пед. наук. – Москва, 2006. – 22 с.

[5] Аблова В.С. Формирование элементов логико-алгоритмической культуры учащихся в процессе обучения математике в начальной школе: автореф. дис. канд. пед. наук. – Орел, 1995. – 16 с.

[6] Есейқызы А., Танабаева А.М., Смагулов Е.Ж., Смагулов Б.Е. Пути развития математического мышления учащихся в процессе решения задач //Фундаментальные и прикладные научные исследования: актуальные вопросы, достижения и инновации: сборник статей XX Международной научно-практической конференции. – Пенза, 2019. – С. 23-27.

[7] Есейқызы Ұ., Есейқызы А., Қаратас Ж.М. Геймификация как метод формирования и развития логического мышления //І.Жансүгіров атындағы Жетісу университетінің хабаршысы «Экономика. Бизнес және Білім» атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция». – Талдықорған, 2020. – С.66-71.

REFERENCES

[1] Lopatich R.V. Realizacija modeli formirovanija logicheskoj kul'tury budushhij uchitelej inostrannogo jazyka (Implementation of the model of formation of logical culture of future teachers of a foreign language) //European science review, № 1. 2014 January-February «East West» Association for

Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna. – №1. – 2014. – S.72-75 [in Rus.]

[2] Temerbekova A. A., Chugunova I.V., Bajgonakova G.A. Metodika obuchenija matematike: ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij (Methods of teaching mathematics: textbook manual for students of higher educational institutions). – Gorno-Altajsk: RIO GAGU, 2013. – 352 s. [in Rus.]

[3] Jakovleva E.V. Sistema formirovanija logicheskoj kul'tury studentov vysshih uchebnyh zavedenij: avtoref. dis. d-ra ped. nauk: 13.00.08 (The system of formation of the logical culture of students of higher educational institutions: abstract of the dissertation of the Doctor of Pedagogical Sciences). – Kazan', 2009. – 37 s. [in Rus.]

[4] Soroka O.G. Formirovanie jelementov logicheskoj i algoritmicheskoj gramotnosti u mladshih shkol'nikov: avtoref. dis. kand. ped. nauk. – Moskva, 2006. – 22 s. [in Rus.]

[5] Ablova V.S. Formirovanie jelementov logiko-algoritmicheskoj kul'tury uchashhihsja v processe obuchenija matematike v nachal'noj shkole: avtoref. dis. kand. ped. nauk. (Formation of elements of logical and algorithmic culture of students in the process of teaching mathematics in elementary school: abstract of the dissertation of the candidate of pedagogical sciences). - Orel – 1995. – 16 s. [in Rus.]

[6] Yesseikyzy A., Tanabaeva A.M., Smagulov E.Zh., Smagulov B.E. Puti razvitija matematicheskogo myshlenija uchashhihsja v processe reshenija zadach (Ways of developing students' mathematical thinking in the process of solving problems) //Fundamental'nye i prikladnye nauchnye issledovanija: aktual'nye voprosy, dostizhenija i innovacii: sbornik statej XX Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii. – Penza, 2019. – S. 23-27 [in Rus.]

[7] Yesseikyzy Ū., Yesseikyzy A., Qaratas J.M. Geimifikasija kak metod formirovanija i razvitija logicheskogo (Gamification as a method of formation and development of logical thinking) //I.Jansügirov atyndağy Jetisu universitetiniñ habarşysy «Ekonomika. Biznes jäne Bılım» atty respublikalyq ğylymi-täjiribelik konferensia». – Taldyqorğan, 2020 [in Rus.]

РАЗВИТИЕ ЛОГИКО-АЛГОРИТМИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МАТЕМАТИКИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЦИФРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

*Есейкызы А.¹, Смагулов Е.Ж.²

¹докторант, Жетысуский университет им. И. Жансугурова,
Талдыкорган, Казахстан, e-mail: aiym.yesseykyzyy@gmail.com
²д. п. н., профессор, Жетысуский университет им.И. Жансугурова,
Талдыкорган, Казахстан, e-mail: smagulovezh@mail.ru

Аннотация. Статья посвящена проблеме формирования логико-алгоритмической культуры будущих учителей математики в связи с современной реформацией школьного образования. В статье рассматриваются особенности логико-алгоритмического мышления будущих учителей посредством цифровых образовательных ресурсов. То есть в аспекте обновленного содержания образования определяется роль цифровых технологий образования в повышении качества и эффективности учебного процесса и его актуальность в современном формате смешанного обучения. Кроме того, изучено определение логико-алгоритмической культуры мышления, пути ее формирования, проведен анализ трудов ученых. В процессе теоретического и практического обучения развитию логического и алгоритмического мышления проводится сравнение интерактивных подходов к преимуществам и недостаткам традиционных подходов.

Целью современного профессионального образования является развитие личности, способной адаптироваться к изменяющейся среде, обладающей высокими навыками самостоятельного овладения знаниями и учениями и применения их на практике. В этой связи в статье описан ход экспериментальной работы будущих учителей математики с целью определения важности использования цифровых ресурсов в личностном развитии. В разделе обсуждение и результаты статьи представлены результаты экспериментальной работы по изучению эффективности развития логико-алгоритмических навыков будущих учителей математики с использованием образовательных платформ. Большое внимание уделяется анализу и выбору практических упражнений и заданий, загруженных на платформу, что является основным условием поэтапного, постепенного формирования логико-алгоритмической культуры. На основе анализа результатов данного эксперимента обосновывается идея создания специальной онлайн-платформы, в которой встроена система автоматической проверки знаний в соответствии с темой исследования, состоящая из упражнений, направленных на формирование логического

мышления и алгоритмической культуры, а также оснащенная элементами геймификации.

Ключевые слова: логико-алгоритмическая культура, цифровые образовательные ресурсы, будущие учителя математики, логическая грамотность, развитие мышления, образовательная платформа, интерактивные ресурсы, личностное развитие.

DEVELOPMENT OF LOGICAL AND ALGORITHMIC CULTURE OF FUTURE MATHEMATICS TEACHERS THROUGH THE USE OF DIGITAL EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

*Yesseikyzy A.¹, Smagulov E.Zh.²

*¹doctoral student, Zhetysu university named after I. Zhansugurov,
Taldykorgan, Kazakhstan, e-mail: aiym.yesseykyzy@gmail.com

²d.p.s., professor, Zhetysu university named after I. Zhansugurov,
Taldykorgan, Kazakhstan, e-mail: smagulovezh@mail.ru

Abstract. The article is devoted to the problem of forming a logical and algorithmic culture of future mathematics teachers in connection with the modern reform of school education. The article discusses the features of logic and algorithmic thinking of future teachers through digital educational resources. That is, in the aspect of the updated content of education, the role of digital technologies in improving the quality and efficiency of the educational process and the relevance of a modern mixed learning format are determined. In addition, the definition of the culture of logical and algorithmic thinking, ways of its formation were studied, and the work of scientists was analyzed. In the course of theoretical and practical education in the development of logical and algorithmic thinking, a comparison of the advantages and disadvantages of interactive approaches over traditional ones is carried out.

The goal of modern professional education is to develop a person who is flexible in adapting to a changing environment, has the ability to independently master knowledge and teachings and apply them in practice. In this regard, the course of experimental work conducted to determine the importance of using digital resources in the course of personal development of future mathematics teachers is described. The discussion and Results section of the article presents the results of experimental work to study the effectiveness of developing logic and algorithmic skills of future mathematics teachers using educational platforms. Special attention is paid to the analysis and selection of practical exercises and tasks loaded on the platform, which is the main condition for the step-by-step, step-by-step formation of logical and algorithmic culture. Based on the analysis of the results of this experiment, the idea of creating

a special online platform equipped with elements of gamification, which includes exercises aimed at the formation of logical thinking and algorithmic culture, with the introduction of an automatic knowledge verification system in accordance with the research topic.

Key words: logical and algorithmic culture, digital educational resources, future teachers of mathematics, logical literacy, thinking development, educational platform, interactive resources, personal development.

Статья поступила 15.01.2022

УДК 372.881.111.1

МРНТИ 14.25.09

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.022

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ГЕТЕРОГЕНДІ ТОПТАРДА ЛЕКСИКАНЫ САРАЛАП ОҚЫТУ

*Ахметова Г.С.¹

докторант, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан,
e-mail: gulnarakzkk@gmail.com

Аңдатпа. Аталмыш мақала гетерогенді топтарда ағылшын тілінің лексикасын саралап (дифференциалды) оқыту мәселелерін зерттеуге арналған. Аталмыш зерттеу жұмыстың өзектілігі оқу стилі мен қабылдау каналдары және оқу деңгейлері әртүрлі гетерогенді топтарда шет тілінің лексикасын тиімді оқытуға қатысты көптеген практикалық сұрақтарды шешу қажеттілігімен сипатталады. Аталмыш мақаланың мақсаты жоғары сынып оқушылары арысында гетерогенді топтарда шет тіліндегі лексиканы оқытуда саралап оқытудың әсерін анықтау болып табылады. Аталмыш зерттеу жұмысында бақылау, тестілеу, педагогикалық эксперимент және саралау әдістері қолданылды. Ағылшын тілі сабағында өткізілген лексиканы саралап оқытуға арналған экспериментке оныншы сыныптың жиырма алты оқушысы қатысты. Зерттеу барысында жоғары сыныптарда гетерогенді топтарда лексиканы үйрену барысында сараланған тапсырмалар мен жаттығуларды орындау арқылы бірнеше міндет орындалады: біріншіден, оқушылардың жалпы лексикалық күзіреті дамиды; екіншіден, оқушылардың оқу нәтижелері жақсарады; үшіншіден, оқушылардың шеттілдік лексиканы оқуға деген уәжі артып, сөздік қоры ұлғаяды. Аталмыш зерттеу жұмысының нысаны ретінде

ағылшын тілі сабағында лексиканы оқытуда саралап оқыту үдерісі және оқушылардың лексикалық құзыреттілігінің даму динамикасы болып табылады. Зерттеудің пәні ретінде жоғары сынып оқушылары арасында лексиканы оқытуда саралап оқытуды қолданудың ерекшеліктері қарастырылып отыр. Зерттеу жұмысының нәтижелері іс-тәжірибе жүзінде лингводидактика мен шет тілін оқыту әдістемесі саласында шеттілдік лексиканы немесе басқа да тілдік дағдыларды үйретуде саралап оқытуды қолдануда септігін тигізуі мүмкін.

Тірек сөздер: саралап оқыту, лексика, эксперимент, қабылдау каналдары, лексикалық жаттығулар, құзырет, гетерогенді топ, оқу нәтижелері.

Негізгі ережелер

Шет тілдерін оқытуда әр түрлі тіл мамандары, ғалымдар мен әдіскерлер фонетика, грамматика және лексиканың шет тілдерін меңгерудегі рөлі мен маңызы жайлы көп пікір таластырып жүр. Ғалымдардың кейбірулері сөздердің айтылуы маңызды десе, келесі бір тобы сөздерді грамматикалық жүйелеу тұрғыдан дұрыс құрастыру маңызды дейді, ал тағы бір топ ғалым шет тілдерін оқыту алдымен тек лексиканы оқытудан басталу қажет дейді, яғни осылайша лексиканың оқытуды бірінші орынға қояды. Шет тілінің иегерлері және шетелдік адамдармен сөйлескенде грамматика ережелерін білмеу түсініспеушілікке әкелмейді, бірақ адам шеттілдік сөздер мен олардың коммуникативті жағдаяттарда қолданылуын білмесе, тіпті қарапайым қарым-қатынасты жүзеге асыра алмайды. Шеттілдік лексиканы меңгеру кез келген кезеңде қиындық тудырады. Әр түрлі кезеңдерге лексикалық материал таңдау, белсенді және пассивті лексиканы ажырату, лексиканы меңгерудің, қолданудың, бекітудің, бағалаудің аса тиімді жолдарын анықтау сияқты сұрақтар жатады [1].

Грамматика ережелерін біле тұра, шеттілдік сөздердің азғантай қорын меңгерген адам ақпарат алмасу жағдайында ыңғайсыз жағдайларға тап болу мүмкін. Сөйлеуші көп жағдайда өз ойын еркін айта алмай жатады. Аталмыш зерттеудің мақсаты жоғары сынып оқушыларын лексиканы оқытуда және лексикалық құзыреттерін дамытуда саралап оқытудың әсерін анықтау болып табылады. Зерттеу барысында төмендегідей зерттеу сұрақтары қолданылды:

1. Жоғары сынып оқушыларын лексиканы оқытуда саралап оқытудың әсері қандай?

2. Шеттілдік лексиканы оқытуда саралап оқытуды қолдану оқушылардың оқу нәтижесіне тиімді әсер етеді ме?

3. Сараланған лексикалық жаттығулар мен тапсырмалар лексиканы оқытуда оқушылардың лексикалық құзыреттілігін дамытады ма?

Кіріспе

Лексиканы оқытудың неізгі мақсаты оқушыларды рецептивті және репродуктивті сөйлеу дағдыларының неізгі құрамдас бөлігі ретінде лексикалық дағдыларды қалыптастыру болып табылады. Лексикалық дағды деп лексикалық бірліктерді сөйлеу жағдаятында үйлестіре қолданып, сөйлеу барысында сөйлеу үлгілерін қолдана білуді атаймыз.

Қазіргі таңда мектептерде шет тілдерін оқыту барысында оқушыларды топтық оқыту арқылы оқу материалын түсініп, қабылдап, оны іс-жүзінде қарым-қатынаста қолдана алуды үйретуге қатысты біршама мәселелерді кездестіруде. Әрине, бұл жағдайда саралап оқыту және оның профильді бағыттылығы, жоғары сынып оқушыларына деген жекелеп оқыту әр оқушының оқу стилі мен мүмкіндіктеріне сай жеке оқу траекториясын қалыптастыруға көмектеседі.

Дидактикада саралап оқыту деп оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқытуды атайды. Педагогикалық теория мен практикаға сай оқушылардың уәжденуін, қызығушылығын, танымдық үдерістерін, ойлау түрін (визуалды, бейнелі), еске сақтау ерекшелігін (әртүрлі), жас және темперамент сынды түрлі ерекшеліктерін ескеру қажет. Жоғары сынып оқушылары шет тілдерін оқу барысында лексиканы меңгеруге қатысты көптеген қиындықтары туындауы мүмкін.

Б. Льюис пікірінше гетерогенді топтардың құрамына оқу деңгейлері және жетістіктері әр түрлі оқушылар кіреді. Бұндай топтардың артықшылығы әртүрлі деңгейлі оқушылардың бірлесіп жұмыс жасауында және бір-біріне білім беру мақсаттарына жетуге көмектеседі [2].

К.Томлинсонның пікірінше саралап (дифференциалды) оқыту оқушылардың түрлі дайындық деңгейлерін, қызығушылықтарын пайдалану үшін оқыту көптеген нұсқалары ұсынады. Сараланған сыныпта біріншіден, мұғалім оқу бағдарламаларының мазмұнын оқып зерттеу мақсатында мектеп оқушыларына түрлі тәсілдерді қолданады, екіншіден, оқушылардың өздері түрлі қолайлы әрекеттер мен тапсырмаларды орындау арқылы белгілі бір ұғымдар мен ақпарат туралы білімді қалыптастырады, ал үшіншіден оқушылар танып, үйренген білімдерін әр түрлі жолдармен, әдістер арқылы көрсете алады [3, 14].

Саралап (дифференциация) оқыту – бұл әр оқушының қабілетін, бейімділігін, қызығушылығын ескере отырып жеке басын дамытуды қамтамасыз ететін білім берудің жүйесі. Дифференциацияның мәні – оқушыларды бөлу емес, оларды біріктіруде дер кезінде дифференциалды көмек көрсету [4, 46].

Аталмыш зерттеуде біз жасырын саралауды қолдандық. Жасырын саралау дегеніміз «оқуды жекешелендіру» немесе оқушыларды деңгейімен «топтастыру» мен «жеке жұмысты» тең деңгейді қолдану дегенді білдірмейді. Жасырын саралау бұл оқыту үдерісінде оқушылардың жекелеген ерекшеліктерін, оқыту түрлері мен әдіс-тәсілдерін есепке алу, қажеттіліктеріне сәйкес тапсырмаларды таңдау құқығын беру [5, 8].

Гетерогенді топтарда оқитын оқушылардың қабылдау каналдарын анықтап, оқу ерекшелігіне сәйкес сараланған тапсырма немесе жаттығу беру арқылы оқушылардың лексикалық құзіреттілігі дамуы мүмкін деген болжам жасап, соны эксперимент арқылы тексеру қажеттілігі туындап отыр. Аталмыш зерттеу жұмысының нысаны ретінде ағылшын тілі сабағында лексиканы оқытуда саралап оқыту үдерісі және оқушылардың лексикалық құзіреттілігінің даму динамикасы болып табылады. Зерттеудің пәні ретінде жоғары сынып оқушылары арасында лексиканы оқытуда саралап оқытуды қолданудың ерекшеліктері қарастырылып отыр.

Материалдар мен әдістерге сипаттама

Аталмыш зерттеуде тестілеу, эксперимент, бақылау сияқты эмпирикалық зерттеу әдістері қолданылды. Зерттеудің барлық қатысушылары еркін түрде зерттеуге қатысуға келісімін берді. Экспериментті бастамай тұрып, оқушылар <https://testometrika.com> сайтына тіркеліп, осы сайттың көмегімен оқушылардың ақпаратты қабылдау каналдары анықталды. Аталмыш зерттеуге қатысқан оқушылардың жалпы саны: 16-17 жас аралығындағы 26 оқушы, яғни екі 10-ші сынып оқушыларының екі топшасы қатысты. Зерттеуге 14 ер бала және он екі қыз бала қатысты. 10 «А» сыныбынан 12 оқушы және 10 «Ә» сыныбынан 14 оқушы қатысты.

Лексиканы оқыту барысында саралап оқытуды қолдану деп оқушының жаңа шеттілдік лексиканы меңгеру ерекшеліктері ескеру, яғни сөзді есте сақтауы, түсінуі және оны әртүрлі жағдаяттарда қолдана алуы. Осыған байланысты жоғары сынып оқушыларының лексикалық дағдыларын қалыптастыру барысында психологиялық-педагогикалық диагностика арқылы әрбір жеке оқушының жеке ерекшеліктерін ескеріп, лексиканы үйретудің әрбір кезеңінде лексикалық материал сараланды. Әр оқушының ақпаратты қабылдауы әртүрлі болғандықтан лексикалық бірліктерді есте сақтау үдерісі де әртүрлі болмақ.

Бұл мәселені нейрофизиологиялық тұрғыдан қарастырғанда әр адамның өзінің ақпаратты қабылдау және сақтау каналы бар және осы негізгі қабылдау каналы арқылы адам негізгі ақпаратты қабылдайды.

Осындай репрезентация, яғни ақпаратты қабылдау адам тәжірибесінің қалай ұйымдастырылып, жүйеленіп және адам әлемді қалайша бейнелейтінін көрсетеді. Бұл бейнелер арқылы жүзеге асырылады (визуалды жүйе), дыбыс арқылы (аудиалды жүйе), сезім арқылы (кинестетикалық жүйе). Ақпаратты қабылдау каналы сәйкес келмесе оқышылардың сөзді, ұғымды меңгеруі қиындық туғызады. Сондықтан лексиканы оқытпас бұрыс оқушылардың қабылдау каналына қатысты алдын-ала зерттеу жасап, диагностика өткізген аса маңызды. Оқытушы оқушыларды лексиканың оқытудың әр кезеңінде олардың ақпаратты қабылдау каналдарын ескере отырып оқыту қажет [6,18].

Оқушылардың лексикалық құзіреттілігін дамытуда саралап оқытудың әсерін өлшеу үшін бақылау нәтижелері қолданылды. Экспермент өту барсында әр тақырыптық модульдан кейін ай сайын тестілеу өткізілді және оқушылардың лексикалық тақырыптарға қатысты білімі тексерілді. Тестілеудің мен бақылау жұмыстардың нәтижелері (Сурет 1 және сурет 2) көрсетілген. Лексикалық тестілер мен бақылау жұмыстар эксперимент басталған уақыттан бастап тақырыптық жоспар бойынша өтілген барлық лексикалық тақырыптарды қамтыды. Лексикалық тест оқушылардың төмендегідей лексикалық дағдыларды тексерді:

- Оқушылардың шет тілдік сөздердің мағынасын ажарата білуі;
- Синонимдер мен антонимдерді білуі;
- Сөз жасам ережелері мен сөз таптарын ажырата білуі;
- Сөздің анықтамасын бере алу;
- Сөзді мәнмәтінге байланысты дұрыс қолдану;
- Сөйлемді қажетті сөзбен толықтыра, аяқтай білу.

Оқытудың тиімділігін арттыру үшін алдын ала оқушылардың қабылдау каналы анықталды:

- ✓ Тестілеу арқылы оқушылардың репрезентациялық жүйесін анықталды;
- ✓ Әр түрлі типтерге сәйкес оқышарды әр түрлі тапсырмалар мен жаттығулармен қамтамасыз етілді;
- ✓ Оқу материалдары визуалды, аудиалды категорияларға топтастырылды;
- ✓ оқушылардың ақпаратты қабылдау каналын ескере отырып, лексикалық материалды меңгеруін қадағаладық,
- ✓ оқушының басқа да ақпаратты қабылдау каналдарын жетілдіру (тек біртекті тапсырма беру ғана емес, әртүрлі тапсырмалар беру арқыла басқа да каналдарды жетілдірдік);

Нәтижелер

10-ші сынып оқушылары арасында өткізілген тестілеудің нәтижесінде зерттеуге қатысқан оқушылардың арасында көпшілігі (13 оқушы) визуалдар, 9 оқушы аудиал және 6 оқушы кинестетик болып анықталды. (Сурет 1).

Сурет 1. Оқушылардың ақпаратты қабылдау бойынша көрсеткіштері

Жоғары сынып оқушыларын лексикаға үйретудің өзіндік ерекшелігі бар. Оқушылардың лексикалық ұғымдарды меңгерту екі кезеңнен тұрады. Бірінші деңгейде белгілі сезім деңгейінің абстрактілі ойлауға ауысуы. Осы кезеңде оқушылардың анализ, синтездеу, абстрактілі ойлау, жалпылау, ұғымдарды жүйелеу, жаңа лексикалық ұғымды бағалау, қолдану қиындығын анықтау, басқа ұғымдармен байланысын анықтау, жаңа лексиканы семантизациялау сыны үдерістер жүреді. Ал екінші кезеңде абстарктілі ойлауда нақты ойлауға ауысады. Осы кезеңде жаңа сөздің, ұғымның мағынасын кеңейту, оның көлемін анықтау, басқа ұғымдармен байланысын түсіну (оқушылардың өз бетінше сол жаңа сөз, жаңа ұғымның қолдану ерекшелігі мен қолдану жағдаяттары мен мысалдарын анықтау, жаңа сөзді жағдаяттарда қолдану). Шеттілік сөздер мен ұғымдардың мағынасының сәйкес келмеуінің нәтижесінде шеттілік сөздерді меңгеру қиындық тудырады. Кейде лексикалық сәйкессіздік орын алып, қарым-қатынас жасау барысында сөздің көп мағыналылығы немесе грамматикалық тұрғыдан сәйкес келмеуі жағдайды қиындатады. Егер бастауыш деңгейде сөздердің мағынасын көрнекілік әдісі арқылы семантизациялау мүмкін болса, жоғары сынып оқушылары оқитын шеттілік сөздер көбінесе күрделі немесе абстарктілі заттар болғандықтан бұл әдіс қолданылмайды, яғни сөздің мағынасын суретпен ғана жеткізу мүмкін емес [7].

Лексиканы меңгерту барысында оқушыларға әртүрлі сенсорлы техниканы қолдандық, осылайша оқушы өзіне ыңғайлы техниканы

таңдауға мүмкіндік берілді. Лексикалық құзіреттілікті дамытуда бағытталған саралап оқытуда төмендегідей сараланған жаттығулар мен тапсырмалар қолданылды.

Аудиалдарға арналған жаттығулар:

- сөздер мен сөз тіркестерін тыңдау және артық сөзді ажырату;
- ақпаратты тыңдау арқылы түсіну, меңгеру (мысалы бұрыс етістіктер, run-ran-run, put-put-put);

- синонимдер мен антонимдер (to lose weight — to gain weight);

- сөздер мен сөз тіркестердің аудармасымен тыңдату;

- сөздердің мағынасын ауызша тексеру;

- өлеңдер (бастапқы кезеңде лексиканы меңгертуге тиімді);

- сөздер мен айтылымдарды диалогтарда тыңдату;

- сөз тіркестері мен сөйлемдерді аяқтау.

Визуалдар мен кинестеттерге арналған жаттығулар:

- жылдамдыққа арналған тапсырмалар: сөздің аудармасын кім тез тауып, жазады;

- сөздің жазылуы мен мағынасын сәйкестендіру;

- сөздердің антонимдері мен синонимдерін табу;

- жат сөзді анықтау;

- ассоциациялар, кейіпкер мен затты бейнелеу;

- сөзді суретпен сәкестендіру;

- кестені толтыру;

- жетіспей тұрған сөздермен толықтыру;

- дұрыс грамматикалық конструкцияларды қолданып, берілшен сөздермен сөйлем құрау;

- түбірлес сөздердің префикстері мен суффикстерін тауып ана тіліне аударыңыз;

- Сөздердің қай сөз таптарына жататындығын табыңыз;

- Түбірлес сөздерді табыңыз;

- Берілген сөзбен сөйлем құрастырып, аударыңыз;

- келесі сөздердің мағынасын түсіндіріңіз;

- берілген сөздерді тақырыпқа сай топтастырыңыз, топтарға ат қойыңыз.

- берілген сөздерді тақырып бойынша жіктеңіз.

- сөйлемді қажетті терминдермен толықтырыңыз [7].

Лексиканы оқытуда мүмкіндігінше барлық қабылдау каналдарын қатыстырған маңызды. Тыңдаумен салыстырғанда көру каналы арқылы адамның миына шамасымен 5 есе көп ақпарат қабылдайтыны барлығына белгілі жайт. Сондықтан, лексикамен жұмыс оптимизациялау үшін оқу материалын визуализациялау қажет. Визуализация (лат. visualis

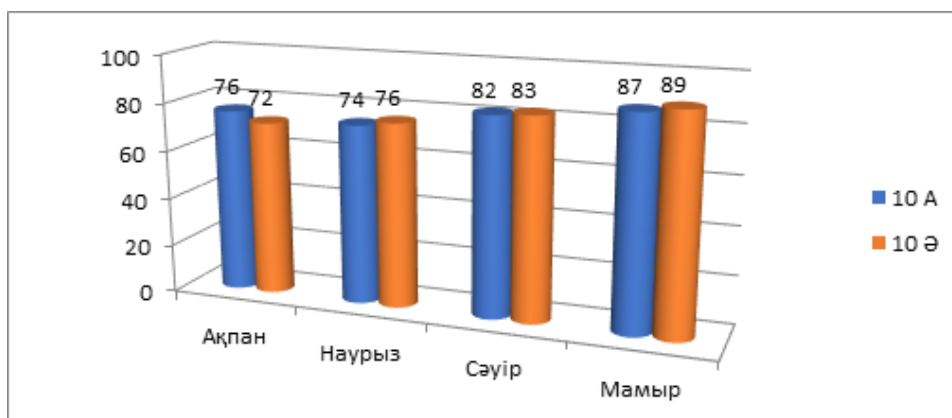
– көрнекі). Көруге ыңғайлы болу үшін физикалық құбылысты, үдерісіт формада елестету [8, 38]. Визуализация оқытудың негізгі қағидаларының бірі көрнекілік қағидасына негізделеді. Бұл қағиданы Я.А. Коменский дидактиканың «алтын ережесі» деп атаған. Оның пікірінше оқу барысында барлық сезім мүшелерін қатыстыру керек. Визуализация тәсілі лексиканы меңгеру үдерісін қызықты және тартымды етіп уақыт пен энергияны үнемдейді. Сонымен бірге, визуализация визуалды бейнелер арқылы жадыны жаттықтыруға бағытталған. Оқыту барысында оқушы үлкен ақпарат көлемін жүйелеп қабылдауға үйренеді. Осы арада лексиканы үйретуде мультимедиялық, интерактивті бағдарламалар, технологиялар тиімді. Осындай бағдарламалар оқушыларға өздік жұмыс орындауда көмектесіп, оқушылардың жекелей ерекшеліктеін байланысты ыңғайлы форматта жұмыс жасауға мүмкіндік береді. Аудиалдарға көбінесе тыңдауға бағытталған жаттығулар берілсе, визуалдар мен кинестетикатерге көрнекі материалдар мен мәтін негізінде құрастырылған жаттығулар беруге болады. Мультимедия технологиясы дыбыс, графика, анимация, видео сияқты опцияларды біріктіруге мүмкіндік береді [9].

Сабақ барысында лексика мәтіндердің негізінде құрастырылады. Сондықтан да лексиканы оқыту барысында мәтіндерді дұрыс таңдаған маңызды. Лексикамен (сөздер мен сөз тіркестерімен) жұмыс жасау екі бағытта жүреді: [10]

1. Жаңа сөздермен таныстыру және алғашқы бекіту, яғни презентация.

2. Әрі қарай сөйлеу жағдаяттарында лексикалық құзіреттерді дамыту, яғни лексикалық бірліктерді ауызша түрде белсендіру, іс-жүзінде сөйлеу жағдаяттарында тиімді әрі дұрыс қолдану. Екінші кезеңнің сәтті өтуі тікелей лексиканы алғашқы бекітуі мен тығыз байланысты. Оқытушы оқушылардың білім деңгейлері мен қабылдау ерекшеліктерін ескере отырып, оларға қолайлы, тиімді түрде активті және пассивті лексиканы қамтитын лексикалық материалды таныстырып, бекіту қажет [10].

Жоғары сынып оқушыларын шеттілдік лексиканы саралап оқытуға қатысты эксперименталды оқытудың нәтижесінде төмендегідей оқу нәтижелері алынды. (Сурет 2).

Сурет 2. Оқушылардың лексиканы оқытудағы нәтижелері мен оқу динамикасы

Талқылау

Сурет 2-де көрсетілген эксперименттің нәтижесіне сәйкес зерттеу жүргізілген төрт айдың ішінде (екі тоқсан уақыт аралығында) лексиканы оқытуда сараланған тапсырмаларды және жаттығуларды қолданған 10-шы сынып оқушыларының оқу нәтижелері жақсарып, лексикалық құзыреттері арта түсті. Диаграммада көрсетілген эксперимент нәтижесіне сәйкес 10 «А» сыныбы лексикалық тақырыпты меңгерудегі оқу нәтижесі 76 %-дан 87 %-ға артты, ал 10 «Ә» сыныбындағы оқушылар 82%-дан 89%-ға артты.

Әр ай сайын оқушылар оқылған лексикалық тақырыптарға арналған тестілеуден өтіп, оқушылардың оқу динамикасын анықталап, талдап және нәтижелерін арнайы күнделікке жазып отырдық. Лексиканы саралап оқытуға арналған эксперименттер оқушылар сараланған жаттығулар орындады, алайда қорытынды лексикалық тест жазғанда оқушылардың оқу нәтижесін анықтау үшін бірдей тест сұрақтары берілді. Лексикалық тест сұрақтары төмендегідей лексикалық дағдыларды тексеруге бағытталды:

1. Сөзді мәнмәтінде дұрыс қолдана алу;
2. Сөздің анықтамасын бере алу;
3. Сөз жасам ережелерін білу;
4. Сөзді дұрыс, дәл аудару;
5. Сөзді дұрыс сөз тіркестерімен қолдана алу.

Диалогтарда визуалдар мазмұнға көп назар аударады, ал кинестеттер үдерістің қатысушысы болғысы келеді, оларға ойнаған ұнайды. Оқытушы шеттілдік сөздерді оқыту барсында кез келген кезеңде оқушылардың лексикалық дағдыларын қалыптастыру, олардың

лексиканы ауызша және жазбаша түрде меңгеру, оқу үдерісінде де және оқу үдерісінен тыс жағдаяттарда да қолдана білу сияқты міндеттерді қояды. Алайда оқушылардың лексикалық дағдыларын дамыту саралап оқыту принциптерін ескерместен мүмкін емес [11].

Сонымен бірге мәтінге дейінгі лексикалық жаттығулар қолданылды. Сөздің формасын бекітуге арналған (фонетикалық және грамматикалық), сөздің мағынасын түсіндіреді, қандай сөздермен тіркесе алатындығын көрсетеді. Сөздің мағынасы мәнмәтінге байланысты беріледі. Жаңа сөздердің дұрыс айтылуын жаттықтырады. Жаттығу орындау барысында тақырыптық лексика айқындалады.

Мәтіннен кейінгі жаттығулар сөздердің дұрыс қолдану үйретеді. Осы бағытта көп практикалық мысалдар беріліп, оқушылардың сөздің қорын кеңейтуге арналған жаттығулар орындалады. Мәтіннің лексикалық материалымен жұмыс жасау барында жаңа сөзді қолданып сұрақ қою, жаңа сөздің жаңа контекстінде қолданылуына, синонимдер, антонимдер, тұрақты сөз тіркестеріне қатысты жаттығулар орындалады. Негізгі жұмыс оқу текстінің негізінде жүргізіледі. Оқушылардың сөздік қорының кеңеюі мәтіндерді оқып, жаңа лексиканы қайталауға арналған жаттығулар орындаудың негізінде жүзеге асырылады. Жаңа лексиканы меңгеруде сөзді тыңдау, жазып алы, көру де маңызды, яғни оқу арқылы оқушылар сөзді дыбыстап оқиды және тыңдап түсінуде оқушылар сөзді ішінен өздері қайталайды. Сөздік қорды кеңейту мен бекітуде префразалау, яғни басқа сөзбен алмастырып түсіндіру маңызды рөл атақарады. Мысалы, монологтан диалог құрастыру немесе мәтінді өз сөзімен мазмұндап беру.

Оқушылар үшін жаңа сөзбен жұмыс жасағанда төмендегідей факторлар маңызды:

I. Тілді рецептивті деңгейде қабылдап меңгеру үшін төмендегілер маңызды:

- 1) жаңа сөздің бастапқы формасын анықтап, мағынасын айқындау;
- 2) сөздікке қарамастан жаңа сөздің сөз құрамдық қасиеттерін анықтай отырып мағынасын айқындау;
- 3) кейбір грамматикалық формалармен бірге берілген лексиканы жаттау, әсіресе ережелерге бағындайтын жағдайларды және оларды мәтінде таба білу;
- 4) кеңінен қолданылатын етістеіктерді танып, оларды мәтіндерде ажырата білу;
- 5) көмекші сөз таптары, шылаулар мен есімдіктерді білу маңызды;
- 6) Сөздің сөйлемдегі реттік орнын білу.

II. Тілді репродуктивті деңгейде білу үшін:

1) белгілі бір сөзді сөйлеу жағдайында қолдана білу;
2) тақырып бойынша белгілі сөздер мен сөз тіркестерін білу;
3) сөйлеуде жиі қолданылатын грамматикалық құрылымдарді білу және қолдана алу және лексика үлгі модельді сөйлемдер арқылы жатталады;

4) тақырыптық лексиканы таңдай отырып сұрақ қою және сұраққа жауап бере алу;

5) оқылған мәтін негізінде және меңгерген лексиканы пайдалана отырып монолог құрастыра білу;

6) оқу мәтіндерін аудара алу.

О.Б. Соловьеваның пікірінше лексикалық дағдыларды қалыптастыру барысында келесі кезеңдер маңызды:

а) бағыттық-дайындық кезең – сөздерді семантизациялау кезеңі.

б) жаттығу және лексикалық дағдыларды қалыптастыру кезеңі. Бірінше кезеңде лексикамен таныстырып, бекітсе, екінше кезеңде басқа да сөздермен мәнмәтінде қолдана отырып бекітуге арналған жаттығулар орындайды. Көптеген эксперименттердің нәтижесі лексиканы таныстыруға арналаған уақыт 20 минуттан аспау керек деген тұжырымды дәлелдеді. Қалған уақыт берілген лексиканы бекітуге арналаған түрлі тәсілдерге арналу қажет. Сөзді бекітудің жолдары мен әдіс-тәсілдері әртүрлі болған сайын, оқушылар сөздерді тезірек жаттап, жадында ұзақ уақыт сақтайды [12].

Тәжірибе көрсетіп отырғандай, әдетте шет тілі оқулықтарында тақырып бойынша лексикалық бірліктердің тізімі беріледі, ал одан кейін лексиканы белсендіруге арналған лексикалық жаттығулар беріледі. Бұндай әдіс көп жағдайда тиімсіз болып, оқушылардың шет тілін оқуға деген мотивациясын төмендетеді. Жаңа лексикалық бірліктер мен терминдерді меңгеру күрделі және көп уақытты қажет ететін үдеріс. Сондықтан жаңа шеттілдік сөздерді меңгерту барысында оқушыларға тек қарапайым жаттау негізінде ұйымдастырмай, оқушылардың танымдық, ойлау және коммуникативті әрекетін қатыстыру қажет. О.И Ковальдің пікірінше лексикалық жаттығуларды орындау барысында мультимедиялық құралдырады қолданған аса тиімді. Ақпаратты тиімді қабылдау үшін:

1. Оқушылардың көру және есту сезім мүшелерін бірдей қатыстыру керек;

2. Экранда тақырыпқа қатысты кестелер, суреттер, сызбалардың болуы да қабылдау үдерісін жеңілдетеді.

3. Ойлау және танымдық әрекеттерді орындау барысында оқушылар кезегімен бір-бірден мәселелрді шешу қажет [13].

Жаңа лексиканы белсендіруге арналған жаттығулар жаңа сөздерді қабылдау мен түсінуге байланысты тапсырмаларды қамтуы мүмкін және бұл сөздердің мәтіннің немесе диалогтың мәнмәтініне сәйкес берілуі қажет. Мысалы:

1. Мәтіді оқыңыз жаңа сөздердің астын сызып, олардың мағынасын ойланып табыңыз. Кейін мағынаның дұрыстығын сөздікпен тексеріңіз.

2. Қандай сөздердің мәтіннің тақырыбын ашатынын анықтаңыз.

3. Мәтінді оқып, әр абзацтың негізгі түйін сөздерін анықтаңыз, оларды тақырыптың логикалық-семантикалық құрылымы бойынша топтастырыңыз.

4. Мәтінді оқып, ойдың қалай өрбігенін талдаңыз, түйін сөздер мен негізгі ақпаратты қамтитын жаңа сөздердің коллажын құрастырыңыз.

5. Мәтінді оқыңыз, жаңа сөздер қандай сөз тіркестерінде қолданылған және олар нені білдіреді, қандай мәнмәтінде қолданылған анықтаңыз.

6. Берілген жаңа сөздерді қолдана отырып, мәтінге байланысты сұрақтар құрастырыңыз [12]

Қорытынды

Зерттеудің нәтижелерін талдай отырып, зерттеу болжамымыздың шынайы болғанына көз жеткіздік. Сәйкесінше, гетерогенді топтарда жоғары сынып оқушыларын шеттілдік лексиканы саралап оқыту оқушылардың лексикалық құзіреттілігін арттырып, оқу нәтижелерін жақсартуға тиімді әсер етеді. Жаңа лексикалық бірліктерді бекітуде оқушылар әртүрлі мәнмәтінде және сараланған жаттығуларда пысықтау арқылы қол жеткізуге болады. Лексикалық бірліктердің әртүрлі мәнмәтінде және лексикалық жаттығуларда арқылы бекіту жеткіліксіз болған жағдайда, яғни қалыптасқан ассоциативті байланыстар әлсіз болып, жаңа сөздің (синтагматикалық, парадигматикалық) байланыстар арқылы жеткіліксіз түрде меңгерілуі оқушылардың жаңа лексиканы есте дұрыс сақтамай, тіпті бұл сөзді мүлдем пайдаланбауына әкелуі мүмкін. Әртүрлі контексте жаңа лексикалық бірліктермен, сөйлеуге арналаған тапсырмаларымен жұмыс істеу оқушылардың өздігінен жаттығулар мен зерттелген лексиканы бастапқы бекіту үшін қажетті. Сонымен қатар, жаңа лексикалық материалды бекіту барысында оқушылар неғұрылым көп жаттығулар мен мәнмәтіндер қолданған сайын, оқушылар ауызша сөйлеуінде соғырылым көп лексикалық бірліктерді дұрыс қолданып, лексикалық тақырыпты меңгеру деңгейі мен сөйлеу дағдылары соғұрылым жоғары болады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Китайгородская Г.А. Гуманизация и гуманитаризация системы образования – социальная программа //Вестник Московского университета. – Сер. 20. Педагогическое образование. – 2006. – № 3. – С. 3-11

[2] Lewis, B. 2019. Heterogeneous definition in a classroom. - Access mode: URL:<https://cutt.ly/mRPQX6e> [Date of application: 23.12.2021]

[3] Tomlinson, C. (1995). Differentiating instruction for advanced learners in the mixed-ability middle school classroom. Reston, VA.: ERIC Clearinghouse on Handicapped and Gifted Children. (ERIC ED389141).

[4] Бөрібекова Ф.Б., Жанатбекова Н.Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар: Оқулық. – Алматы: 2014.- 360 бет.

[5] Изғали Ж. І. Жоспарлау мен оқытуда саралау тәсілдерін қолдану. Әдістемелік құрал – Атырау, 2019. - 68 б.

[6] Бухаркина М. Ю. Технология разноуровневого обучения // Иностранные языки в школе. - 2003. - № 3. – С.44-46

[7] Сергеева Н. Н., Ахунова Е. Ю. Индивидуально-дифференцированный подход при формировании иноязычных лексических понятий у учащихся старших классов //Педагогическое образование в России. - 2012. - №4. – С.-21-23

[8] Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). - М.: Издательство ИКАР, 2009. - 448 с.

[9] В.Е. Ханжина Мультимедийные технологии в обучении иноязычной лексике //Иностранные языки в контексте межкультурной коммуникации. - 2020. - №XII. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/multimediynye-tehnologii-v-obuchenii-inoyazychnoy-leksike>

[10] Коваленко А.В. Система упражнений для самостоятельной работы студентов по овладению иноязычной лексикой специальности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL:http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Philologia/55468.doc.htm. [Дата обращения: 27.12.2021].

[11] Дигтяр О.Ю. Способы презентации лексики студентам неязыковых вузов в обучении английскому языку //Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения. 2015. №42. –Режим доступа: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sposoby-prezentatsii-leksiki-studentam-neyazykovyh-vuzov-v-obuchenii-angliyskomu-yazyku> [Дата обращения: 27.12.2021].

[12] Соловьева О.Б., Калинина А.Г. Система упражнений для формирования иноязычной коммуникативной компетенции у будущих

инженеров речного и морского флота (предкоммуникативный модуль) / Речной транспорт (XXI век). – 2014. – № 3 (68). – С. 70

[13] Коваль О.И. Лексический аспект обучения иностранному языку студентов неязыковых ВУЗов // Научные проблемы водного транспорта. - 2015. - №42. – С.14-17

REFERENCES

[1] Kitaigorodskaia G.A. Gumanizatsiia i gumanitarizatsiia sistemy obrazovaniia – sotsialnaia programma (Humanization and humanitarization of the education system - social program) //Vestnik Moskovskogo universiteta. – Ser. 20. Pedagogicheskoe obrazovanie. – 2006. – № 3. – S. 3-11 [in Rus.]

[2] Lewis, B. 2019. Heterogeneous definition in a classroom. - Access mode: URL:<https://cutt.ly/mRPQX6e> [Date of application: 23.12.2021]

[3] Tomlinson, C. (1995). Differentiating instruction for advanced learners in the mixed-ability middle school classroom. Reston, VA.: ERIC Clearinghouse on Handicapped and Gifted Children. (ERIC ED389141).

[4] Boribekova F.B., Zhanatbekova N.Zh. Kazirgi zamangy pedagogikalyk tekhnologiiilar: (Modern pedagogical technologies) Okulyk. – Almaty: 2014.- S. 360. [in Kaz.]

[5] Izgali Zh. I. Zhosparlau men okytuda saralau tasilderin koldanu (Using differentiated strategies in lesson planning and teaching). Adistemelik kural – Atyrau, 2019. - 68 s. [in Kaz.]

[6] Bukharkina M. Iu. Tekhnologiiia raznourovneвого obucheniiia (Technology of multileveled education) //Inostrannye iazyki v shkole. - 2003. - № 3. – S.44-46 [in Rus.]

[7] Sergeeva N. N., Akhunova E. Iu. Individualno-differentsirovannyi podkhod pri formirovanii inoiazychnykh leksicheskikh poniatii u uchashchikhsia starshikh klassov (An individually differentiated approach to the formation of foreign lexical concepts in high school students) // Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii. - 2012. - №4. – S.-21-23 [in Rus.]

[8] Azimov E.G., Shchukin A.N. Novyi slovar metodicheskikh terminov i poniatii (teoriia i praktika obucheniiia iazykam) (A new dictionary of methodological terms and concepts (theory and practice of language teaching) - M.: Izdatelstvo IKAR, 2009. - 448 s. [in Rus.]

[9] V.E. Khanzhina Multimedii nye tekhnologii v obuchenii inoiazychnoi leksike (Multimedia technologies in teaching foreign language vocabulary) // Inostrannye iazyki v kontekste mezhkulturnoi kommunikatsii. - 2020. - №XII. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/multimedii nye-tehnologii-v-obuchenii-inoyazychnoy-leksike> [in Rus.]

[10] Kovalenko A.V. Sistema uprazhnenii dlia samostoiatelnoi raboty

studentov po ovladeniiu inoiazychnoi leksikoi spetsialnosti (System of exercises for independent work of students on mastering foreign language vocabulary of the specialty) [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupa: URL:http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Philologia/55468.doc.htm. [Data obrashcheniia: 27.12.2021]. [in Rus.]

[11] Digtar O.Iu. Sposoby prezentatsii leksiki studentam neiazykovykh vuzov v obuchenii angliiskomu iazyku (Ways of presenting vocabulary to students of non-linguistic universities in teaching English) //Psikhologiiia i pedagogika: metodika i problemy prakticheskogo primeneniia. 2015. №42. – Rezhim dostupa: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sposoby-prezentatsii-leksiki-studentam-neyazykovyh-vuzov-v-obuchenii-angliyskomu-yazyku> [Data obrashcheniia: 27.12.2021]. [in Rus.]

[12] Soloveva O.B., Kalinina A.G. Sistema uprazhnenii dlia formirovaniia inoiazychnoi kommunikativnoi kompetentsii u budushchikh inzhenerov rechnogo i morskogo flota (predkommunikativnyi modul) (System of exercises for the formation of foreign language communicative competence in future engineers of the river and sea fleet) / Rechnoi transport (XXI vek). – 2014. – № 3 (68). – S. 70 [in Rus.]

[13] Koval O.I. Leksicheskii aspekt obucheniia inostrannomu iazyku studentov neiazykovykh VUZov (Lexical aspect of teaching a foreign language to students of non-linguistic universities) //Nauchnye problemy vodnogo transporta. - 2015. - №42. – S.14-17 [in Rus.]

ПРИМЕНЕНИЕ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ПОДХОДА ПРИ ОБУЧЕНИИ ЛЕКСИКЕ В ГЕТЕРОГЕННЫХ ГРУППАХ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

*Ахметова Г.С.¹

докторант, ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Нур-Султан, Қазақстан
e-mail: gulnarakzkk@gmail.com

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию влияния дифференцированного обучения при изучении лексики на уроках английского языка в разнородных группах. Актуальность данной исследования характеризуется необходимостью решения многих практических вопросов, связанных с эффективным обучением лексики иностранного языка в разнородных группах с различными стилями и каналами восприятия и уровнями обучения. Целью данной статьи является выявление влияния дифференцированного обучения иноязычной лексики в разнородных группах среди учеников старших классов. В данной исследовательской работе были использованы методы наблюдения,

тестирование, педагогического эксперимента и дифференциации. В эксперименте по дифференцированному изучению лексики, проведенном на уроке английского языка, приняли участие двадцать шесть учащихся десятого класса. В результате исследования процесса обучения лексике с помощью выполнения дифференцированных заданий и упражнений в разнородных группах старших классов выполняются несколько задач: во-первых, развивается общая лексическая компетентность учащихся; во-вторых, улучшаются результаты обучения учащихся; в-третьих, повышается мотивация учащихся к изучению иноязычной лексики и увеличивается словарный запас.

Объектом данного исследования является процесс дифференцированного обучения лексике на уроках английского языка и динамика развития лексической компетентности учащихся. Предметом исследования являются особенности использования дифференцированного подхода в обучении лексике учащихся старших классов. Результаты исследования могут способствовать практическому применению дифференцированного обучения иноязычной лексике или другим языковым навыкам в области лингводидактики и методики обучения иностранному языку.

Ключевые слова: дифференцированное обучение, лексика, эксперимент, каналы восприятия, лексические упражнения, компетенция, гетерогенная группа, результаты обучения.

USING DIFFERENTIATED LEARNING IN TEACHING VOCABULARY IN HETEROGENEOUS GROUPS IN EFL CLASSROOM

*Akhmetova G.S.¹

PhD candidate, L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
e-mail: gulnarakzkk@gmail.com

Abstract. This article is devoted to the study of the influence of differentiated learning in the study of vocabulary in EFL classes in heterogeneous groups. The relevance of this research is characterized by the need to solve many practical issues related to the effective teaching of foreign language vocabulary in heterogeneous groups with different styles and channels of perception. The purpose of this article is to identify the impact of differentiated teaching of foreign language vocabulary in heterogeneous groups among high school students. The present study applied methods of observation, testing, pedagogical experiment and differentiation. Twenty-six students of the tenth grade participated in an experiment on teaching foreign vocabulary using

differentiated learning in EFL classroom. The present study testing the effect of differentiated learning in teaching foreign vocabulary has gained the following results: firstly, differentiated learning develops the lexical competence of students; secondly, the learning outcomes of students improve; thirdly, the motivation of students to study foreign language vocabulary increases and the vocabulary increases. The object of this research is the process of differentiated vocabulary teaching in English lessons and the dynamics of the development of lexical competence of students. The subject of the study is the peculiarities of using a differentiated approach in teaching vocabulary to high school students. The results of the study can contribute to the implementation and application of differentiated learning in teaching vocabulary or other language skills in the field of linguodidactics and methods of teaching foreign languages.

Keywords: differentiated learning, vocabulary, experiment, perception channels, lexical exercises, competence, heterogeneous group, learning outcomes.

Статья поступила 15.01.2022

УДК 378.14

МРНТИ 16.21.25

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.023

ТЕКСТ В ОБУЧЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОМУ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

*Алдабергенова Г.Д.¹,

к.филол.н., доцент КазНАИ им. Т. Жургенова, Алматы, Казахстан

e-mail: gulnara.dildahan@gmail.com

Аннотация. В данной статье автор ставит целью рассмотрение роли текста как основного методического фундамента обучения профессионально ориентированному русскому языку студентов национальной аудитории высших учебных заведений. В работе аргументируется исключительная актуальность работы с текстами по специальности в процессе обучения профессионально-ориентированному русскому языку. Особо отмечается, что использование на практических занятиях по языку адаптированных текстов способствует совершенствованию научно-профессиональной речи и коммуникативной компетенции обучающихся, оптимальному использованию ими различных средств русского языка в предстоящей профессиональной деятельности. К неоспоримым положительным сторонам применения

адаптированных текстов автор относит ориентацию на конкретный уровень владения языком, отработку навыков чтения, быстрое понимание языкового материала, пополнение словарного запаса студентов.

Ключевые слова: текст, адаптированный текст, аутентичный текст, профессиональный русский язык, коммуникативная компетенция, этапы работы с текстом.

Введение

В настоящее время в процессе обучения русскому языку студентов национальной аудитории вузов приоритетной целью является осуществление эффективного межкультурного общения в различных социальных сферах. Русский язык, являясь официальным языком, выполняет большой объем функций. В нашей стране на русском языке издаются многие периодические издания, вещают ряд средств массовой информации, в вузах обучение проводится как на государственном, так и на русском языке, в общеобразовательных школах русский язык является обязательным предметом. Играя важную роль в жизни республики, он продолжает выполнять гуманитарную функцию, необходим для чтения литературы на русском языке, в том числе и профессиональной [1].

Следует отметить, что русский язык, являясь одним из ведущих мировых языков, продолжает укреплять свои позиции в международном пространстве. Развитие политического, экономического и культурного сотрудничества между странами открывает возможности для обмена информацией и опытом между представителями различных культур в сфере профессиональной коммуникации. В данном контексте важную роль играет обучение профессионально ориентированному русскому языку студентов национальных аудиторий высших учебных заведений.

Основные положения

Цель дисциплины Профессиональный русский язык в высших учебных заведениях заключается в совершенствовании научно-профессиональной речи и коммуникативной компетенции студентов, оптимальном использовании ими различных средств русского языка в предстоящей профессиональной деятельности. Одними из задач данной дисциплины являются совершенствование навыков продуцирования текстов разной стилевой и жанровой принадлежности; навыков публичного выступления, ведения деловой беседы; развитие иноязычной профессионально-ориентированной коммуникативной компетенции, позволяющей обучающимся в дальнейшем интегрироваться в мультиязыковую и мультикультурную профессиональную среду. Иными словами, выпускник вуза должен эффективно решать задачи коммуникации в полиязычном, поликультурном социуме Казахстана, а также общения на международном уровне.

В преподавании профессионально ориентированного русского языка текст выступает методическим фундаментом занятия, на котором

преподаватель выстраивает систему разного рода заданий, направленных на развитие навыков всех видов речевой деятельности. Анализ научно-методической литературы показывает, что текст - это основная единица языка и речи, так как именно текст способен выразить законченное высказывание в речевом общении. С помощью текстов осуществляется речевая коммуникация, и у обучающегося должно быть сформировано умение воспринимать и создавать тексты в процессе речевой деятельности.

Речевая деятельность представляет собой текстовую деятельность, в процессе которой интерпретируются и создаются целостные тексты. Текстовая деятельность всегда непосредственно связана с интеллектуальной или практической деятельностью человека, обслуживает его социальные потребности [2].

Описание материалов и методов

В процессе обучения профессионально-ориентированному русскому языку особое внимание уделяется работе с текстами по специальности. На начальном этапе целесообразно использовать специально составленные или максимально адаптированные тексты небольшого объема. Такие тексты позволяют продуманно преподнести необходимую учебную информацию, закреплять пройденное, опираясь на изученный лексический и грамматический материал. Это облегчает учащимся понимание и усвоение не только определенных грамматических конструкций, но и содержания текстов.

Работа с профессионально ориентированными текстами в рамках подготовки будущего специалиста рассматривается, во-первых, как один из видов речевой деятельности, во-вторых, как основа для обучения аудированию, говорению и письму. Используя профессиональный текст, преподаватель должен уделить время и чтению как самостоятельному виду речевой деятельности. Таким образом он формирует у студентов навыки различных видов чтения - изучающего, поисково-просмотрового и ознакомительного, а также учит извлекать из учебного текста необходимую информацию в нужном объеме для решения конкретной речевой задачи. Тем самым работа с текстом выступает как средство формирования профессиональной коммуникативной компетенции и рассматривается как необходимое условие для успешной профессиональной деятельности специалиста в будущем.

В настоящее время приоритетной в обучении русскому языку является функциональная грамотность, достигаемая в основном на практических занятиях посредством работы обучающихся с текстом. В связи с этим заслуживает внимания мысль, что язык существует ради коммуникации, и осуществляется коммуникация в текстах - разной

формы, разного объема и назначения, письменных и устных, спонтанных и подготовленных [3, с.108].

Результаты

Адаптированные тексты, представляющие собой дидактическую ценность, являются основным учебным материалом при изучении русского языка. Адаптация текста с целью облегчения его понимания и адекватного восприятия носителями иной языковой культуры – это комплексный процесс. Преподаватель должен учесть и языковой, и коммуникативный аспекты. К языковым аспектам адаптации относятся: адаптация лексики - замена редко употребляемых, сложных по значению слов и выражений на более простые, входящие в обязательный словарный запас обучающегося; грамматическая адаптация - упрощение синтаксических структур и грамматических конструкций с целью достижения понимания на уровне предложения и связного текста (максимально близкого к первичному тексту).

Коммуникативные аспекты адаптации делятся на поверхностный и глубинный уровни. Поверхностный уровень - сокращение объема начального текста без ущерба для основного сюжета. Глубинный уровень - неявная замена косвенных речевых актов, неверно трактуемых представителями иной языковой культуры и т.п.

К несомненным плюсам адаптированных текстов относятся:

- ориентация на конкретный уровень обучающихся и простота восприятия;
- положительное влияние на уровень владения языком, общую эрудицию, отработку навыков чтения, что помогает мотивировать студента на дальнейшее изучение русского языка;
- скорость чтения, студенты читают их быстро;
- понимание языка - благодаря отобранным лексическим и грамматическим конструкциям, студенты получают доступные для понимания примеры, как работает язык;
- пополнение словарного запаса - слова в адаптированных текстах даются в общепринятом контексте и др.

Адаптированные тексты, заключая в себе несомненную учебную ценность, не могут в полной мере сохранить языковое и речевое богатство оригинала. К минусам адаптированных текстов относятся:

- создание искаженного представления о языке и недостаточно качественный уровень подготовки студентов к реальной языковой среде;
- по факту текст становится подробным пересказом;
- переход от адаптированных текстов к аутентичным может оказаться для студентов достаточно сложным.

На занятиях могут быть использованы следующие задания по адаптированным текстам.

- Пересказать текста (своими словами, либо расставляя предложения в правильном порядке).

- Пересказать текст с собственной аргументацией основных микротем.

- Сделать в тексте несколько ошибок и попросить другого студента проверить текст и исправить ошибки.

- Предложить придумать свою концовку текста, отличающуюся от оригинальной, продолжить основную мысль текста.

- Использовать слова из новых слов для отработки вопросов и ответов.

- Придумать другое название для текста и т.д.

Обсуждение

Кроме адаптированных профессионально ориентированных текстов эффективным в процессе обучения русскому языку является использование аутентичных текстов, материалов из современных ресурсов Интернета. Под аутентичностью текста понимается его оригинальность, заимствование из подлинных источников, созданных реальными носителями изучаемого языка. Аутентичным традиционно принято считать текст, который не был изначально предназначен для учебных целей, а был создан носителем языка для носителей языка в условиях естественного речевого общения. В методике обучения русскому языку в национальной аудитории текст определяется одной из основных единиц обучения, а не просто как учебного текстового материала. Аутентичные тексты, содержащие всё разнообразие лексики, грамматических форм, речевых оборотов, фоновых знаний, не заменимы в обучении языку.

Аутентичные тексты иллюстрируют функционирование языка в форме, принятой его носителями, и в естественном социальном контексте. Аутентичный текст может быть рассмотрен в качестве основы личностно-ориентированного общения, то есть от общения с опорой на текст, посредством взаимосвязанных упражнений на его основе обеспечивается постепенный переход к активному использованию языковых и речевых средств в непосредственном общении. Подобные тексты разнообразны по стилю, тематике, отражают современные общественно-политические и социальные реалии. Они являются богатыми источниками социокультурной и страноведческой информации, с их помощью студенты смогут обогатить свои знания о российской истории, культуре, современной жизни. Тексты лингвострановедческого характера

делают читающего как бы свидетелем описываемых событий, поэтому являются наиболее значимым средством усвоения культурологических сведений. Текстовый материал может быть представлен по проблемно-тематическому признаку.

В этой связи нами был опубликован сборник лингвострановедческих текстов по русскому языку, состоящий из следующих разделов: Вехи Российской истории, Русские традиции и праздники, Деятели искусства и литературы, Поэтические страницы и др. Каждый из разделов сборника включает в себя тематически объединенные тексты. К примеру, в разделе Вехи Российской истории представлены тексты о Петре I, Екатерине Великой, Александре II, а также историко-культурных центрах России – городах Москве и Петербурге, достопримечательностях – Царском Селе, Эрмитаже и др. В раздел Деятели искусства и литературы включены тексты о великих русских писателях и поэтах. Особый интерес обучающихся вызывают тексты, относящиеся к разделу Русские традиции и праздники. Знакомясь с ними, студенты получают необходимый историко-культурный объем знаний о стране изучаемого языка. При этом целесообразны такие виды работы по усвоению лингвострановедческого материала, как: самостоятельное чтение, чтение с преподавателем, лингвистический комментарий, социокультурный комментарий, работа с этимологическими словарями и т.п. Полученная информация, фоновые знания и опыт могут быть с успехом использованы в реальном общении.

Примерами аутентичных текстов являются статьи из газет и журналов, научно-популярной литературы, рекламные объявления, информационные статьи на сайтах, отрывки из произведений художественной литературы, оказывающей большое воспитательное воздействие и развивающей эстетические чувства обучающихся. При отборе аутентичного текста необходимо уделить особое внимание его языковой и смысловой сложности, соответствию грамматических структур изучаемой теме, информативности и познавательности текста. В конечном итоге он должен вызвать у студентов живой интерес, желание ознакомиться с его содержанием. Использование на занятиях правильно отобранных аутентичных текстов способно намного повысить интерес учащихся к процессу обучения, а также углубить уровень понимания и усвоения учебного материала [4].

Использование аутентичных текстов из Интернета в учебном процессе вуза может эффективно решить сразу несколько учебных задач. Во-первых, применение профессионально ориентированных текстов, которые отражают в своем содержании и социокультурный аспект, дает представление о состоянии той или иной науки, развития

той или иной отрасли и способах решения проблем представителями других национальных культур. Во-вторых, использование аутентичных текстов современных ресурсов Интернета в обучении профессионально ориентированному русскому языку позволяет обучить студентов стратегиям чтения.

При работе с электронными текстами в режиме on-line эффективному обучению способствует также и особая характеристика электронного текста, получившая название гипертекстуальность, т.е. такая структура текста, которая содержит текст, аудио – и видеофрагменты, соединенные ссылками в соответствии с логикой текста. При работе с гипертекстом можно остановиться в любой момент, перейти к другим страницам, чтобы получить больше информации. Такие тексты могут содержать ссылки на словари терминов и понятий, ссылки на персоналии (портреты и краткие биографические сведения), ссылки на мультимедийные элементы (аудио- и видеофрагменты), ссылки на дополнительные материалы, ссылки на список организаций, ссылки на Интернет-ресурсы (профессиональные сайты, персональные блоги экспертов и специалистов в различных отраслях) и др. [5].

Заключение

Владение различными стратегиями чтения позволяет студентам понимать тип, специфику и целевое назначение текстов, ориентироваться в этих текстах с учетом их специфики, извлекать информацию на разном уровне и пользоваться компенсационными (компенсаторными) умениями. Последние умения являются особо важными при работе с аутентичными текстами, так как данные тексты содержат большое количество незнакомой лексики и профессиональной терминологии. Студенты должны научиться понимать такие тексты, не прибегая каждый раз к переводу незнакомых слов. Использование аутентичных текстов может способствовать развитию умений профессионально ориентированного говорения и письма. Как правило, такие тексты содержат дискуссионные вопросы, которые позволяют организовать обсуждение и мотивировать выражение собственного мнения у студентов. Возможность обсуждать текущие, современные проблемы профессионального сообщества, пути их решения, сравнивать тенденции развития может послужить мощным стимулом к изучению и совершенствованию русского языка в профессиональных целях.

Помимо методически верно подготовленных текстов, соответствующих уровню владения языком, большое значение имеет методика работы с ними, которая помогает формировать необходимые

компетенции. Подобная методика традиционна и широко применяется в практике преподавания русского языка в высших учебных заведениях. При работе как с адаптированными, так и аутентичными текстами можно выделить три основных этапа работы - дотекстовый, текстовый и послетекстовый этапы.

Дотекстовый этап позволяет создать необходимый уровень мотивации у студентов и сократить уровень языковых и речевых трудностей, а также в некоторой степени обеспечивает комплексное повторение и контроль пройденного ранее материала (лексического, грамматического и фактического).

Текстовый этап делает возможным формирование и совершенствование коммуникативной компетенции и всех ее составляющих. Контроль понимания прочитанного проводится при помощи различных упражнений: ответы на вопросы, определение основной идеи текста, поиск главной информации и т. д.

Послетекстовый этап позволяет использовать текст в качестве языковой, речевой и содержательной опоры для развития умений устной и письменной речи.

Таким образом, аутентичные тексты могут использоваться в качестве материала для обучения профессионально ориентированному русскому языку и выступать как средство формирования и совершенствования профессиональной коммуникативной компетенции. При условии тщательного отбора согласно ряду критериев и эффективной методики организации обучения, использование аутентичных текстов повышает мотивацию обучаемых к изучению русского языка в профессиональных целях и интерес к личностному и профессиональному росту.

К положительным сторонам аутентичных текстов можно отнести:

- реальный русский язык, на котором пишут и говорят носители;
- экскурс в различные языковые стили;
- художественная красота текстов - все нюансы и оттенки, которые вкладывал автор, не сокращаются;
- такой текст можно сравнить с проживанием в другой стране, благодаря сложности языка, студентам приходится прикладывать больше усилий, что влияет на эффективность освоения языка;
- поскольку стиль и сложность языка у писателей разные, можно в целом подбирать тексты для разных уровней.

Отрицательные моменты в применении подобных текстов на практических занятиях можно объяснить тем, что они не подходят для базовых уровней, как правило, для большинства обучающихся нужны тексты более простого уровня. Кроме того, в силу своей сложности они могут отбить мотивацию студентов изучать язык. На наш взгляд,

адаптированные тексты - более эффективный инструмент обучения на практических языковых занятиях, ориентирующийся на уровень владения языком. Использование аутентичных текстов должно быть эпизодическим.

В целом, работа с текстом имеет большие преимущества в развитии профессионально ориентированной устной и письменной речи обучающихся в сравнении с другими формами работы на языковом занятии. Студенты знакомятся с композиционно-смысловой структурой текста, с понятиями темы, идеи, абзаца, знание которых способствует пониманию чужого текста и созданию собственного. Как показывает практика преподавания, именно системная и регулярная работа с текстом на занятиях русского языка способствует успешному решению задачи подготовки компетентного специалиста, готового к личностной самореализации, способного к творчески результативной деятельности в профессионально-культурной среде.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Сулейменова Э.Д. Языковая компетенция и полиязычие. Динамика языкового состава в Казахстане. – Алматы, 2010. – 110 с.

[2] Кулибина Н.В. О тексте как ресурсе обучения речевому общению на практических занятиях по РКИ // Русский язык и литература: проблемы обучения и преподавания в школе и вузе: Сб. научн. тр. – К., 2009. – 440 с.

[3] Золотова Г.А. Грамматика как наука о человеке //Русский язык в научном освещении. – 2001. – № 1. – С. 107-113.

[4] Горюнова Е.С. Критерии отбора текстов обучения студентов неязыковых вузов иноязычному профессионально ориентированному чтению // Вестник ТГПУ. - 2011. - Выпуск 2 (104). - С. 60-64.

[5] Гринько Е.Н. Обучение профессионально-ориентированному чтению студентов вуза// International scientific review. - 2017. - №1 (32). – С. 75 -77.

REFERENCES

[1] Suleymenova E.D. Yazykovaya kompetentsiya i poliyazychiye. Dinamika yazykovogo sostava v Kazakhstane (Linguistic competence and multilingualism. The dynamics of the linguistic composition in Kazakhstan). – Almaty. 2010. – 110 p. [in Rus.]

[2] Kulibina N.V. O tekste kak resurse obucheniya rechevomu obshcheniyu na prakticheskikh zanyatiyakh po RKI (About the text as a resource for teaching speech communication in practical classes on RCT) // Russkiy yazyk i literatura: problemy obucheniya i prepodavaniya v shkole i vuze: Sb. nauchn. tr. – K., 2009. – 440 p. [in Rus.]

[3] Zolotova G.A. Grammatika kak nauka o cheloveke (Grammar as a

science of man) //Russkiy yazyk v nauchnom osveschenii. – 2001. – №1. – p. 107-113. [in Rus.]

[4] Goryunova E.S. Kriterii otbora tekstov obucheniya studentov neyazykovykh vuzov inoyazychnomu professionalno oriyentirovannomu chteniyu (Criteria for the selection of texts for teaching students of non-linguistic universities to foreign-language professionally oriented reading) // Vestnik TGPU. - 2011. - Vypusk 2 (104). - Pp. 60-64. [in Rus.]

[5] Grinko E.N. Obucheniye professionalno-oriyentirovannomu chteniyu studentov vuza (Teaching professionally-oriented reading to university students) //International scientific review. 2017 g., №1 (32) – p. 75 -77. [in Rus.]

КӘСІБИ БАҒДАРЛЫ ОРЫС ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ МӘТІН

*Алдабергенова Г.Д.¹

филол.ф.к., доцент, Т.Жүргенов атындағы ҚазҰӨА, Алматы, Қазақстан
e-mail: gulnara.dildahan@gmail.com

Андатпа. Аталмыш мақалада автор мәтіннің рөлін жоғары оқу орындарының ұлттық аудиториясының студенттеріне кәсіби бағытталған орыс тілін оқытудың басты әдістемелік негізі ретінде қарастыруды мақсат етеді. Тіл бойынша практикалық сабақтарда бейімделген мәтіндерді қолдану білім алушылардың ғылыми-кәсіби сөйлеуі мен коммуникативтік қабілетін жетілдіруге, алдағы кәсіби қызметінде олардың орыс тілінің түрлі құралдарын оңтайлы пайдалануына ықпал ететіні ерекше атап өтілді. Жұмыста кәсіби бағытталған орыс тілін оқыту процесінде мамандық бойынша мәтіндермен жұмыс істеудің ерекше өзектілігі дәлелденеді. Бейімделген мәтіндерді қолданудың сөзсіз жағымды жақтарына автор тілді меңгерудің нақты деңгейіне, оқу дағдыларын дамытуға, тілді тез түсінуге, сөздік қорын толықтыруға назар аударады.

Тірек сөздер: мәтін, бейімделген мәтін, түпнұсқа мәтін, кәсіби орыс тілі, коммуникативті құзыреттілік, мәтінмен жұмыс кезеңдері.

TEXT IN TEACHING PROFESSIONALLY ORIENTED RUSSIAN LANGUAGE

*Aldabergenova G.D.¹

c. philol.s., associate professor of KazNAI named after. T. Zhurgenov,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: gulnara.dildahan@gmail.com

Abstract. In the article the author aims to explain the role of the text as the main methodological basis for teaching professionally oriented Russian

language to the students of the national audience of higher educational institutions. The author emphasizes that the use of adapted texts in practical language classes contributes to the improvement of scientific and professional speech and communicative ability of students, their optimal use of various means of Russian language in the upcoming professional activities. The paper argues for the exceptional relevance of working with texts on the specialty in the process of learning professionally-oriented Russian language. The undeniable positive aspects of the of adapted texts the author refers to the focus on a specific level of language proficiency, working on reading skills, rapid language comprehension, replenishment of vocabulary.

Keywords: text, adapted text, authentic text, professional Russian, communicative competence, stages of work with the text.

Статья поступила 23.02.2022

УДК 37.026.1

МРНТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.024

ЗАМАНАУИ ҒЫЛЫМИ ДЕҢГЕЙДЕ РОБОТОТЕХНИКА БОЙЫНША ОҚУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

*Абдыкеримова Э.А.¹, Туркменбаев А.Б.², Медет М.Н.³

*¹П.ғ.к., профессор Ш.Есенов атындағы КТИУ, Ақтау, Қазақстан,
e-mail: Abdykerimova_el@mail.ru

²П.ғ.к., профессор Ш.Есенов атындағы КТИУ, Ақтау, Қазақстан,
e-mail: asset.turkmenbaev@yu.edu.kz

³ магистр, оқытушы, Химия-биология бағытындағы Назарбаев
Зияткерлік мектебі, Ақтау, Қазақстан, e-mail: madi.97.28@mail.ru

Аңдатпа. Су ресурстарын тиімді пайдалану бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Өнеркәсібі дамыған әлемнің барлық мемлекеттерінде су ресурстарын үнемдеу шаралары дұрыс жолға қойылған. Елімізде көгалдандыру жүйесі бүгінгі күні бастау алып, нақты жұмыстар жасалу үстінде. Мақала өсімдіктерді оның түріне және қоршаған орта жағдайларына байланысты сумен қамтамасыз ете алатын құрылғыны, яғни Arduino платформасында роботты құрылғыларды дамытуға қатысты мәселелерді зерттеуге арналған. Мақалада заманауи технологиялардың дамуымен, адамның араласуын қажет етпейтін құрылғы

- «HydroSprinkler-X» роботын топырақтың ылғалдылығын сақтау және су ресурстарын тиімді пайдалану, өзін-өзі суару арқылы көгалдандыру жүйесін тиімді жақсарту үшін қолдануға болатындығы айтылған. «HydroSprinkler-X» автосуаруға арналған робот арқылы өсімдіктердің өсуін бақылау қарастырылып, өздігінен басқарылатын робот арқылы су ресурсын тиімді қолданудың моделі ұсынылған. Зерттеу барысында өсімдіктерді кейбір жылыжайларда өсіру ерекшеліктері, дамуға әсер ететін қоршаған орта факторлары зерттелді. Алынған мәліметтер құрылғының жұмыс алгоритмін жасау кезінде ескерілді. Әзірленген құрылғы бақшада қолдануға арналған, сондықтан бұл дизайнда белгілі бір маршрут қолданылады, тек бір ылғалдылық датчигі, ультрадыбыстық датчик және бір сыртқы сорғы. Алайда, егер көкөністердің басқа түрлерін суару қажет болса, онда батырманы басқан кезде қажетті мөлшерде шарт қосуға болады, суару режимі өзгереді. Бұл модельді өзгертудің басқа бағыттары бар. Зерттеу барысында есептеулер арқылы топырақтың ылғалдылығын анықтай отырып, өсімдікті суарудың пайдасын арттыруға болатындығына қорытынды жасалған. Өсімдік шаруашылығында ылғалдылық датчигі мен өздігінен жүретін автосуаратын құрылғыны қолдану экономикалық тұрғыда тиімді болып келеді.

Тірек сөздер: робототехника; бағдарламалау; Arduino микроконтроллерді басқару блогы; автоматты бақылау жүйесі; автосуару; ылғалдылық датчигі; ультрадыбыстық датчик; роботты құрылғы.

Негізгі ережелер және кіріспе

Қазіргі техниканың дамыған заманында, адамның әрекетін қажет етпейтін «HydroSprinkler-X» автосуаруға арналған роботы көмегімен су ресурстарын тиімді пайдалану арқылы топырақ бойындағы ылғалдылықты сақтап, өздігінен суару арқылы көгалдандыру жүйесінің тиімді жетілдіруге болатын құрылғы туралы айтылған. Осы «HydroSprinkler-X» роботын қолданысқа енгізу арқылы су шаруашылық жүйесін дамытуға үлес қосу, өсімдіктерге әсер ететін қоршаған орта факторларын анықтау, Маңғыстау өлкесіндегі құрғақшылықпен күресіп, суару жүйесінің тиімділігін арттыру және топырақ ылғалдылығын сақтай отырып, зақымданған құрғақ жерлердің тез қалпына келуіне ықпал жасау. Бұл робот өсімдіктерді суару жүйесін, өсіру процесін автоматтандыруға мүмкіндік береді.

Зерттеудің мақсаты: өзін-өзі суару арқылы көгалдандыру жүйесін жетілдіру «HydroSprinkler-X» суаруға арналған роботтың көмегімен топырақтың ылғалдылығын сақтау.

Зерттеу міндеттері:

1. Арнайы әдебиеттерді талдау, робототехниканың негізгі принциптерін, сондай-ақ Arduino платасы мен олардың модульдеріне негізделген роботты құрылғыларды құру ерекшеліктерін зерттеу.

2. Мәселенің биологиялық жағын, яғни өсімдіктердің қажеттіліктерін, олардың биологиялық ырғағының ерекшеліктерін зерттеу.

3. Автоматты түрде қозғалып өсімдіктерді суаруға арналған құрылғыны және оның жұмыс алгоритмін жасақтау. Құрылғының жұмысын іс жүзінде тексеру.

4. Маңғыстау облысындағы құрғақшылықпен күрес және суару жүйелерінің тиімділігін арттыру;

5. Топырақ ылғалдылығын сақтай отырып, бүлінген құрғақ жерлерді тез қалпына келтіруге ықпал ету.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Arduino UNO платформасы. Кеңейту платалары, сенсорлар және датчиктер

Arduino - бұл қарапайым енгізу-шығару интерфейсін қамтитын және ашық Processing бағдарламалау тілін жүзеге асыратын даму ортасын қолдайтын аппараттық платформа. Arduino автономды құрылғылар үшін негіз бола алады немесе компьютерде орнатылған бағдарламалық жасақтаманы басқара алады. Arduino үйлесімді платалары құрылғыға жаңа компоненттерді қосу арқылы қажет болған жағдайда кеңейтілетін етіп жасалған [1, 68 б.].

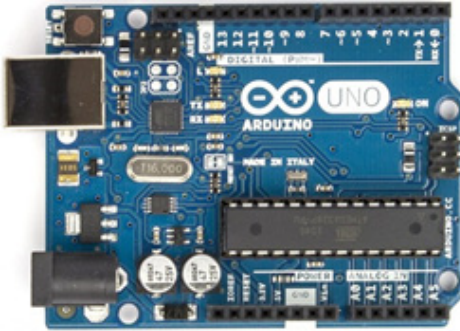
Arduino үшін микроконтроллерлер жүктеушінің (bootloader) болуымен ерекшеленеді, оның көмегімен бағдарлама жеке аппараттық бағдарламашыларды пайдаланбай микроконтроллерге жүктеледі. Микроконтроллерлердің кіріс-шығыс порттары түйреуіш сызғыштар түрінде жасалған. Микроконтроллерлердің кіріс-шығыс порттарының кейбір арнайы мүмкіндіктері бағдарламашыға қол жетімді, мысалы, импульстік ендік модуляция, аналогтық-сандық түрлендіргіш және UART, SPI, I2C интерфейстері [2, 42 б.].

Осы зерттеу шеңберіндегі практикалық бөлім Arduino Uno платасы негізінде жүзеге асырылды. Ол 16 МГц жиіліктегі ATmega процессорының негізінде жасалған, 32Кб жады бар [3, 275 б.].

Зерттеу аясында қажетті датчиктерді қосу үшін Мотор (shield) драйвері кеңейту платасы қолданылды. Arduino микроконтроллері кез-келген бастаушы радиоәуесқойға күрделі автоматтандырылған құрылғылар мен жобалар жасауға мүмкіндік береді. Motor Shield пайдалану Arduino-дың көптеген жобаларында пайдалы қосымша болуы

мүмкін, өйткені ол бірден 2 сервомотор, 2 қадам мотор және 4 тұрақты ток қозғалтқыштарын қосуға мүмкіндік береді:

- мақсаты бойынша: температураны, қашықтықты, дірілді, дыбысты, ылғалдылықты, қозғалысты, магнит өрісін және басқаларын өлшеуге арналған сенсорлар бар;

Сурет 1 - Arduino Uno платформасы Сурет 2 - Мотор (shield) драйвері

- сигнал түрі: кейбіреулері сигналды айнымалы кернеу (аналогтық), кейбіреулері төмен және жоғары кернеу (сандық) тізбегі ретінде жібереді, ал басқалары өздерінің кедергісін өзгертеді. Сигнал түрі физикалық көрсеткіштердің электрлік шамаларға қалай әсер ететінін анықтайды;

- хаттама бойынша: ол өлшенетін шаманың мәнін алу үшін қабылдаушы тараптың сенсор арқылы берілетін сигналды қалай түсіндіретінін анықтайды. Кейбір сенсорлар үшін өлшенген мән берілетін кернеуге тура пропорционал, ал басқалары тек «иә/жоқ», ал басқалары өз көрсеткіштерін биттер тізбегі ретінде береді. Әр сенсордың өзіндік хаттамасы бар және оны датчик өндірушісі анықтайды;

- қосылу әдісі бойынша: сенсорлардың көп саны үш сым арқылы оңай қосылады; басқа сенсорларда breadboard арқылы қосылуға жарамды контактілер бар - прототиптеуге арналған арнайы плата [4, 324-325 б.; 5].

Сенсорды Arduino-ға қосу және оның көрсеткіштерін есептеуді бастау үшін:

- сенсор сигналының түрін анықтау: аналогтық, сандық, кедергі;
- сенсорды Arduino-ға физикалық түрде қосу (3 сым немесе breadboard арқылы);
- деректерді беру хаттамасын анықтау;
- сигнал алу және өңдеу алгоритмін жасау қажет [6, 56 б.; 7].

Осы жобادا қолданылатын датчиктерді толығырақ қарастырайық.

Топырақтың ылғалдылық датчигі - ол батырылған жердің ылғалдылығын анықтау үшін құрылғыдағы қарапайым датчик. Бұл өсімдіктерді жеткіліксіз немесе артық суару туралы білуге мүмкіндік береді. Датчиктің жұмыс принципі келесідей. Екі электродтың арасында

аз кернеу пайда болады. Егер топырақ құрғақ болса, кедергі үлкен және ток аз болады. Егер жер ылғалды болса - кедергі аз, ток сәл үлкен. Соңғы аналогтық сигнал бойынша ылғалдылық дәрежесін бағалауға болады. Датчиктің байланыс беттері алтынмен қапталған, датчик өшірілген кезде пассивті коррозияның алдын алады. Ағып жатқан токтың туындаған электролиттік коррозиядан құтылу мүмкін емес, сондықтан әзірленіп жатқан құрылғыдағы датчик кілт арқылы беріледі, яғни, тек өлшеу кезінде қосылады.

Ал, екінші қарастырылатын датчик бұл ультрадыбыстық датчик, оның жұмыс принципі келесідей: ультрадыбыстық датчиктер ультрадыбыстық толқындарды ақпарат тасымалдаушысы ретінде пайдаланады. Түрлендіргіш дыбыстық импульс жіберіп, алынған эхо сигналын кернеуге айналдырады. Дыбыстық жылдамдық коэффициентінен шағылған сигнал келгенге дейінгі уақытты өлшеу арқылы сенсорға біріктірілген контроллер объектіге дейінгі қашықтықты есептейді [8, 3 б.].

Су сенсорының жұмыс кезінде шамамен 35 мА ток тұтынады. Қуат кернеуі 3,3-5 В. 5 В-тан қуат алған кезде қайтарылатын сигнал: 0-4,2 В. Осы мәндерді 10 биттік диапазонға көрсете отырып, сіз келесі жуықтауды қолдана аласыз:

- 0-300: құрғақ топырақ
- 300-700: ылғалды топырақ
- 700-950: судағы датчик

Ультрадыбыстық датчиктің жұмыс кезінде шамамен 15 мА ток тұтынады. Қуат кернеуі 5В. 5 В-тан қуат алған кезде қайтарылатын сигнал: 0-4,2 В. Өлшеу бұрышы - 30°. Осы мәндерді 10 биттік диапазонға көрсете отырып, сіз келесі жуықтауды қолдана аласыз:

- егер, қашықтық 1-30 арасында болса: роботтың алдында кедергі бар;
- егер, қашықтық 30-дан көп болған жағдайда: роботтың алдында кедергі жоқ.

Датчик көрсеткіштерін шығару үшін төрт таңбалы индикатор қолданылады [9, 243 б.].

Ультрадыбыстық датчик. Ультрадыбыстық датчиктің объектіге дейінгі қашықтықты анықтау қабілеті сонар принципіне негізделген - ультрадыбыстық сәулені жіберу және оны кідіріспен көрсету арқылы құрылғы объектілердің болуын және оларға дейінгі қашықтықты анықтайды.

Температура мен ылғалдылық датчигі SHT1х. Температура мен ауаның салыстырмалы ылғалдылығын өлшеуге арналған SHT1х датчигі -

ықшам, тұрақты, дәлме-дәл және энергияны үнемдейтін датчик.

Датчик басқару электроникасына 2 шлейф, 3 кабель арқылы қосылады. Температура мен ылғалдылықтың мәліметтері сигнал сымдары арқылы синхронды сандық сигнал түрінде жеткізіледі. Бұл мәліметтерді 20 м қашықтыққа жіберуге мүмкіндік береді. Сипаттамалары:

- Температура диапазоны: $-40 \dots +128 \text{ }^{\circ}\text{C}$
- Температураның мүмкін болатын қателігі: $\pm 0,3 \text{ }^{\circ}\text{C}$ (25°C кезінде)
- Ылғалдылық диапазоны: 0-100%
- Ылғалдылықтың мүмкін болатын қателігі: $\pm 2\%$ (10-90% ылғалдылық кезінде)

Өлшеу нәтижелері бойынша өсімдікті тікелей суару үшін құрылғыда сыртқы сорғы (помпа) қолданылады. Микроконтроллерден сорғыны басқару үшін қуат кілті қолданылады.

Өсімдіктерді автоматты суаруға арналған құрылғының алгоритміне әр түрлі факторлардың әсерін талдау.

Сурет 3 - Топырақтың ылғалдылық датчигі. Сурет 4 - Ультрадыбыстық датчик.

Құрылғының адаптивті алгоритмін жасау үшін өсімдікке тікелей немесе жанама әсер ететін әр түрлі экологиялық факторларды ескеру қажет.

- Жыл мезгілі. Ыстық көктем мен жаз күндері өсімдікке көп су қажет. Бірақ күзде және қыста, температура төмендеген кезде көп су қажет емес. Жылыжай температурасы көтерілгенде немесе төмендегенде (шамамен 240C -қа), автоматты түрде суарушы мұны тіркеп, суару жиілігін өзгертуі керек.

- Тәулік уақыты. Фотосинтез белсенді болған кезде өсімдіктерді таңертең суарған дұрыс, сондықтан күн ішінде шамадан тыс ылғал буланып кетуі мүмкін. Кешкі суару кезінде өсімдік түні бойы ылғалды болып қалады, ал температураның төмендеуі қауіпті саңырауқұлақ зиянкестерінің дамуына ықпал етеді.

- Ауаның ылғалдылығы. Өсімдіктер жапырақтардың көмегімен ауадан ылғал сіңіре алады. Ауада ылғал болмаса жапырақтарды сумен шашырату керек.

- Топырақтың ылғалдылығы. Өсімдікті шамадан тыс суармау үшін ескеріледі.

- Топырақтың қышқылдығы. Кейбір өсімдіктердің қолайлы өсуі үшін қышқылданған топырақ қажет, ал басқалары үшін сілтілі [10, 3 б.; 11, 69 б.].

- Өсімдік түрі. Роботты іс жүзінде тексеру үшін біз өсімдіктің 3 түрлі түрін алдық: қияр, қызанақ және картоп.

Кейбір өсімдіктерді суару ерекшеліктері:

1. Қияр жылу мен күнді жақсы көреді, мол суаруды ұнатпайды, жапырақтардағы ылғалдан зардап шегеді. Бұрқу қажет емес. Жоғары ылғалдылықпен мол суару қажет емес. Ыстық ауа-райында аптасына 3-4 рет суару керек.

2. Қызанақ үшін ең қолайлы топырақтың ылғалдылығы шамамен 85-90% құрайды, ал ауа ылғалдылығы - 50%. Қызанақты тамырдың астында танертең жылы сумен суарған дұрыс. Судың дұрыс режимін сақтау қажет: отырғызудан кейін көшеттер суарылады және үш күнге қалдырылады. Содан кейін олар оны аптасына 1-2 рет өте көп мөлшерде суарады, дегенмен әртүрлілігін, мөлшері мен ауа-райын ескереді.

3. Картоптың өсуі үшін топырақ пен ауаның белгілі бір ылғалдылығы қажет. Топырақтың жақсы ылғалдылығы 60-80% құрайды. Жаңбырлы және бұлтты күндерде суару қажет емес (ауада ылғал жеткілікті).

Нәтижелер және талқылау

Өздігінен жүретін автосуару құрылғысын жобалау. Өсімдіктерді автоматты суару құрылғысын жасау үшін жоғарыда сипатталған Arduino UNO платасы, мотор (shield) драйвері, сондай-ақ ылғалдылық датчиктері мен ультрадыбыстық датчик қолданылды. Датчиктерді қосу кезінде көмекші элементтер ретінде қуат кілті мен қысқыш тетігі қолданылды. Суарудың өзі сыртқы сорғының көмегімен жүзеге асырылады. Құрылғыны құрастыру процесін бірнеше кезеңге бөлуге болады:

Arduino UNO платасына мотор драйверін орнату. Бұл кезеңде ешқандай проблемалар туындаған жоқ, өйткені мотор драйвері Arduino платформаларымен толық үйлесімді.

Датчиктерді қосу. Жоғарыда сипатталған барлық сенсорлар мотор драйверімен толығымен үйлесімді. Ол үшін үш сымды шлейфтер қолданылады. Қосылу контактілері басқару платасының сызықтарына келесідей қосылған:

Су сенсордын қосылуы:

- сигнал (S) - тиісті сандық немесе аналогты пинмен;
- қорек (V) - жұмыс кернеуімен;
- жер (G) - жермен.

Ультрадыбыстық датчиктің қосылуы:

- Сигнал (Echo) - тиісті сандық немесе аналогты пинмен сигнал жіберіледі;
- Сигнал (Trig) - тиісті сандық немесе аналогты пинмен сигналды қабылдайды;
- қорек (V) - жұмыс кернеуімен;
- жер (G) - жермен.

Модульдерді қосу келесі тәртіпте жүзеге асырылды:

- 4 сандық пин үшін қуат кілті;
- GND және 5V қыстырғыш тетігі мен қуат кілті бар сорғылар;
- топырақтың ылғалдылық датчигі 4 аналогты пинге (A4);
- 0 және 1 аналогты пинге (A0, A1) ультрадыбыстық датчик жалғанады;

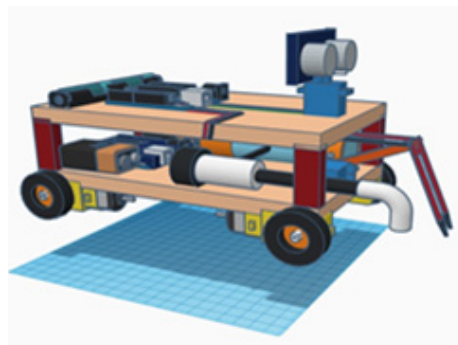
Корпусты құрастыру. Ол үшін өлшемі 200*300 мм болатын жалпақ оргалит ағаш бөліктері қолданылды. Біз Arduino компоненттерін орналастыру үшін арнайы екі деңгей жасадық [12, 127 б.].

Автоматты суаруға арналған құрылғы алгоритмі. Келесі қадам - құрылғыны бағдарламалау. Ол үшін арнайы Arduino IDE ортасы қолданылды. Алгоритм қияр, қызанақ, картопты суару үшін жасалды. Алгоритмнің жалпы идеясы келесідей болды:

- датчиктерді платформаға бағдарламалық түрде қосу;
- датчиктердің жұмыс режимін реттеу;
- көрсеткіштерді датчиктерден алу, топырақ ылғалдылығының ағымдағы деңгейін дисплейге шығару, әрі қарай пайдалану үшін көрсеткіштерді сақтау;
- белгілі бір уақытта моторлардың қозғалысқа келуі;
- ультрадыбыстық датчиктің қосылуы арқылы кедергілерді айналып өтуі;
- егер топырақ датчигі жерге кірген уақытынды мәні төмен мән берсе, суарыңыз.

Сурет 5 – Макет.

Сурет 6 - 3D құрылғы.

Датчиктермен жұмыс істеу үшін келесі кітапханалар пайдаланылды:
QuadDisplay.h, NewPing.h.

Төменде құрылғының толық жұмыс алгоритмі берілген:

```
void setup() {  
}  
void loop() {  
  for (int i = 0; i < 400; i++) {  
    unsigned int distance = sonar.ping_cm();  
    //Serial.print(«distance»);  
    //Serial.println(distance);  
    Serial.println(i);  
    if ( distance >= 30) {  
      Motor1.setSpeed(255);  
      Motor1.run(FORWARD);  
      Motor4.setSpeed(255);  
      Motor4.run(FORWARD);  
      delay(10);  
    }  
    else {  
      Motor1.setSpeed(255);  
      Motor1.run(FORWARD);  
      Motor4.setSpeed(255);  
      Motor4.run(BACKWARD);  
      delay(10);  
    }  
  }  
  Motor1.setSpeed(0);  
  Motor1.run(FORWARD);  
  Motor4.setSpeed(0);  
  Motor4.run(FORWARD);  
  delay(1);  
  delay(100);  
  Serial.print(«pos1»);  
  Serial.println(pos1);  
}  
  for (int i = 0; i < 20; i++) {  
    water = analogRead(A4);  
    wtr[i] = water;  
    delay(100);  
  }  
}
```

```
wtr[30] = 0;
for (int i = 0; i < 20; i++) {
    wtr[30] = wtr[i] + wtr[30];
    delay(100);
}
water = wtr[30] / 20;
while (water <= 650) {
    Motor2.setSpeed(255);
    Motor2.run(FORWARD);
    water = analogRead(A4);
}
Motor2.setSpeed(0);
Motor2.run(FORWARD);
```

Қорытынды

Зерттеу барысында өсімдіктерді кейбір жылыжайларда өсіру ерекшеліктері, дамуға әсер ететін қоршаған орта факторлары зерттелді. Алынған мәліметтер құрылғының жұмыс алгоритмін жасау кезінде ескерілді. Өзірленген құрылғы бақшада қолдануға арналған, сондықтан бұл дизайнда белгілі бір маршрут қолданылады, тек бір ылғалдылық датчигі, ультрадыбыстық датчик және бір сыртқы сорғы. Алайда, егер көкөністердің басқа түрлерін суару қажет болса, онда батырманы басқан кезде қажетті мөлшерде шарт қосуға болады, мысалы, суару режимі өзгереді. Бұл модельді өзгертудің басқа бағыттары бар:

- Резервуардағы су қоры мәселесі. Егер құрылғыны ұзақ уақыт қараусыз қалдыру қажет болса, резервуардағы су таусылмайтынына көз жеткізу керек. Мысалы, бұл үшін су генераторын қосуға болады, Ozone generatogy құрылғысының көмегімен резервуардағы су үнемі автоматты түрде толтырылады.

- Энергия тұтыну деңгейін төмендету. Бұл жобада құрылғыны тек ұшу батареяларынан қоректендіруге болады. Бірақ тиімді емес, өйткені құрылғының өнімділігі шектеулі. Бірақ болашақта литий батареяларын қуаттайтын құрылғыға күн панелін қосуға болады.

- Суарудың «режимін өзгерту» мүмкіндігі, яғни, құрылғының қалыпты батырмасын пайдаланып өсімдік түріне негізделген суаруды және басқа факторларды реттеу мүмкіндігі бар.

Алайда, жоғарыда аталған жақсарту мүмкіндіктеріне қарамастан, зерттеу мақсаттарына қол жеткізілді. Роботты құрылғыларды жобалау және бағдарламалау саласындағы белгілі бір білім қорына ие бола отырып, сонымен қатар адам өмірінің әр түрлі салаларында қолданбалы

мәселелерді шеше отырып, адамға күнделікті өмірде және өндірісте көмектесетін әр түрлі құрылғыларды жасауға болады деп қорытынды жасауға болады. Атап айтқанда, дамыған құрылғы жабық өсімдіктерді де, дақылдарды да өсіруді жеңілдетеді. Роботтандырылған құрылғыларды зерделеу және практикада қолдану жөніндегі жұмыс жалғастырылатын болады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Тулегулов А.Д. Робототехника және Arduino платформасында бағдарламалау: оқу құралы/А.Д. Тулегулов, А.О. Тлеубаева, А.О. Тохаева. - Алматы: Лантар Трейд, 2020. - 121 б.

[2] Бакиев М.Ф. Разработка и практическая реализация автоматизированного регулятора полива растений с учетом влажности окружающей среды на платформе ARDUINO /М.Ф. Бакиев //Старт в науке. – 2020. – № 3. – С. 41-42.

[3] Базарбаева А.М. Робототехника үйренуде ARDUINO-ны пайдалану /А.М. Базарбаева, Ш.М. Асылбекова //Ғылым және білім. – 2019. - №2 (55). – Б. 275-280.

[4] Иго Т. Arduino, датчики и сети для связи устройств. - М.: БХВ-Петербург, 2017. – 544 с.

[5] Imashev G. Specialized education as a new stage in the improvement of modern education /G. Imashev, B. Kuanbayeva, M. Rakhmetova, Zh. Salykbayeva, A. Tulegenova, A. Turkmenbayev, E. Abdykerimova, L. Mardanova //AD ALTA: Journal of interdisciplinary research. - 2020. - Issue 1. Special X. - P. 6-10.

[6] Prasojo I. Design of Automatic Watering System Based on Arduino /I. Prasojo, A. Maselena, O. Tanane, N. Shahu //Robotics and Control. - Yogyakarta, Indonesia. - March 2020. - Vol. 1. - No. 2. - P. 55-58.

[7] Ybyraimzhanov K. Pedagogical Competence as Means of Developing the Professional Potential of the Teacher / K. Ybyraimzhanov, N. Zhanatbekova, A. Danikeeva, E. Abdykerimova, G. Julkybekova //Talent Development & Excellence. – 2020. - Vol.12, No.1. – P. 294-307.

[8] Patel N.R. Microcontroller based drip irrigation system using smart sensor / N.R. Patel, R.B. Lanjewar, S.S. Mathurkar, A.A. Bhandekar //Annual IEEE India Conference (INDICON). – 2013. - P. 1–5.

[9] Петин В.А. Проекты с использованием контроллера Arduino. - СПб.: БХВ-Петербург, 2019. – 496 с.

[10] Wongthai W. An Enhancement of an Automatic Plant Watering System /W. Wongthai, S. Chanmee, S. Lohawet //22nd International Computer Science and Engineering Conference (ICSEC). - 2018. - P. 1-4.

[11] Шмарин Н.В. Система автоматического полива растений в закрытом грунте на базе аппаратной платформы ARDUINO // «Наука и образование: проблемы и инновации» сборник статей Международной научно-практической конференции. – Пенза, 2019. – С. 68-70.

[12] Абдыкеримова Э.А. «HYDROSPRINKLER – X» автосуаруға арналған робот арқылы өсімдіктердің өсуін бақылау /Э.А. Абдыкеримова, М. Медет //«XXI ғасырдың жастары - ғылым, білім, шығармашылық» республикалық ғылыми-тәжірибелік online конференция. – Ақтау, 2021. – Б. 127-129.

REFERENCES

[1] Twlegwlov A.D. Robototexnika және Arduino platformasında baғdarlamalaw: oqw quralı. (Robotics and programming on the Arduino platform) /A.D. Twlegwlov, A.O. Tlewbaeva, A.O. Toxaeva. - Almatı: Lantar Treyd, 2020. - 121 b. [in Kaz]

[2] Bakiyev M.F. Razrabotka i prakticheskaya realizatsiya avtomatizirovannogo regulatora poliva rasteniy s uchetom vlazhnosti okruzhayushchey sredy na platforme ARDUINO (Development and practical implementation of an automated regulator of watering plants taking into account environmental humidity on the ARDUINO platform) //Start v nauke. – 2020. – № 3. – S. 41-42 [in Rus.]

[3] Bazarbaeva A.M. Robototexnika üyrenwde ARDUINO-nı paydalanw (Use of ARDUINO in the study of robotics). /A.M. Bazarbaeva, Ş.M. Asilbekova //Ğılım және bilim. – 2019. - №2 (55). – B. 275-280 [in Kaz]

[4] Igo T. Arduino, datchiki i seti dlya svyazi ustroystv (Arduino, sensors and networks for communication devices). - M.: BKHV-Peterburg, 2017. – 544 s. [in Rus.]

[5] Imashev G. Specialized education as a new stage in the improvement of modern education / G. Imashev, B. Kuanbayeva, M. Rakhmetova, Zh. Salykbayeva, A. Tulegenova, A. Turkmenbayev, E. Abdykerimova, L. Mardanova //AD ALTA: Journal of interdisciplinary research. - 2020. - Issue 1. Special X. - P. 6-10.

[6] Prasojo I. Design of Automatic Watering System Based on Arduino /I. Prasojo, A. Maselena, O. Tanane, N. Shahu //Robotics and Control. - Yogyakarta, Indonesia. - March 2020. - Vol. 1. - No. 2. - P. 55-58.

[7] Ybyraimzhanov K. Pedagogical Competence as Means of Developing the Professional Potential of the Teacher / K. Ybyraimzhanov, N. Zhanatbekova, A. Danikeeva, E. Abdykerimova, G. Julkybekova // Talent Development & Excellence. – 2020. - Vol.12, No.1. – P. 294-307.

[8] Patel N.R. Microcontroller based drip irrigation system using smart sensor / N.R. Patel, R.B. Lanjewar, S.S. Mathurkar, A.A. Bhandekar //Annual IEEE India Conference (INDICON). – 2013. - P. 1–5.

[9] Petin V.A. Proyekty s ispol'zovaniyem kontrollera Arduino (Projects using the Arduino controller). - SPb.: BKHV-Peterburg, 2019. – 496 c. [in Rus.]

[10] Vongtay V. Usovershenstvovaniye sistemy avtomaticheskogo poliva rasteniy (An Enhancement of an Automatic Plant Watering System). / Vongtay V., Chanmi S., Lokhavet S. //22-ya Mezhdunarodnaya konferentsiya po komp'yuternym naukam i inzhenerii (ICSEC). - 2018. - S. 1-4.

[11] Shmarin N.V. Sistema avtomaticheskogo poliva rasteniy v zakrytom grunte na baze apparatnoy platformy ARDUINO (Automatic watering system for indoor plants based on the ARDUINO hardware platform). //«Nauka i obrazovaniye: problemy i innovatsii» sbornik statey Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii. – Penza, 2019. – S. 68-70 [in Rus.]

[12] Abdikerimova É.A. «HYDROSPRINKLER – X» avtoswarwğa arnalğan robot arqılı ösimdikterdiñ öswin baqılaw («HYDROSPRINKLER – X» control of plant growth by robot for irrigation) /É.A. Abdikerimova, M. Medet //«XXI ğasırdıñ jastarı - ğılım, bilim, şıǵarmaşılıq» respwblikalıq ğılımi-tájirıbelik online konferenciya. – Aqtau, 2021. – B. 127-129. [in Kaz]

ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА ПО РОБОТОТЕХНИКЕ НА СОВРЕМЕННОМ НАУЧНОМ УРОВНЕ

*Абдыкеримова Э.А.¹, Туркменбаев А.Б.², Медет М.Н.³

*¹к.п.н., профессор КУТИ имени Ш. Есенова, Актау, Казахстан,
e-mail: Abdykerimova_el@mail.ru

²к.п.н., профессор КУТИ имени Ш. Есенова, Актау, Казахстан,
e-mail: asset.turkmenbaev@yu.edu.kz.

³магистр, преподаватель, Назарбаевская интеллектуальная школа города
Актау химико-биологического направления,
Актау, Казахстан, madi.97.28@mail.ru.

Аннотация. Эффективное использование водных ресурсов является одним из актуальных вопросов сегодняшнего дня. Во всех государствах промышленно развитого мира меры по экономии водных ресурсов выстроены правильно. Система озеленения в стране берет свое начало и на сегодняшний день ведется определенная работа. Статья посвящена исследованию проблем, связанных с разработкой устройства, способного снабжать растения водой в зависимости от ее вида и условий окружающей среды, то есть роботизированных устройств на платформе Arduino. В статье говорится, что с развитием современных технологий, устройства, не требующего вмешательства человека, робот «HydroSprinkler-X» может быть использован для поддержания влажности почвы и эффективного

использования водных ресурсов, эффективного улучшения системы озеленения путем самостоятельного орошения. Рассмотрен контроль роста растений с помощью робота для автополива «HydroSprinkler-X» и предложена модель эффективного использования водного ресурса с помощью самоуправляемого робота. В ходе исследования были изучены особенности выращивания растений в некоторых теплицах, факторы окружающей среды, влияющие на развитие. Полученные данные учитывались при разработке алгоритма работы устройства. Разработанное устройство предназначено для использования в саду, поэтому в данной конструкции используется определенный маршрут, только один датчик влажности, ультразвуковой датчик и один наружный насос. Однако если необходимо поливать другие виды овощей, то при нажатии на кнопку можно добавить необходимое количество условия, режим полива изменится. Есть и другие направления изменения этой модели. В ходе исследования сделан вывод о том, что, определяя влажность почвы с помощью расчетов, можно увеличить пользу от полива растения. Экономически выгодно применение в растениеводстве датчиков влажности и самоуправляемый робот автополива.

Ключевые слова: робототехника; программирование; блок управления микроконтроллером Arduino; автоматическая система управления; автополив; датчик влажности; ультразвуковой датчик; роботизированное устройство.

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN ROBOTICS AT THE MODERN SCIENTIFIC LEVEL

*Abdykerimova E.¹, Turkmenbaev A.², Medet M.³

¹c.p.s., professor Yessenov university, Aktay, Kazakhstan,
e-mail: Abdykerimova_el@mail.ru

²c.p.s., professor, Yessenov university, Aktay, Kazakhstan,
e-mail: asset.turkmenbaev@yu.edu.kz

³ master, Lecturer, Nazarbayev Intellectual School of Chemistry and Biology
of Aktau, Kazakhstan; madi.97.28@mail.ru

Abstract. Effective use of water resources is one of the most pressing issues of today. In all countries of the industrialized world, measures to save water resources are built correctly. The landscaping system in the country originates and today some work is being done. The article is devoted to the study of the problems associated with the development of a device that can supply plants with water depending on its type and environmental conditions, that is, robotic devices on the Arduino platform. The article says that with

the development of modern technologies, a device that does not require human intervention, the «HydroSprinkler-X» robot can be used to maintain soil moisture and effectively use water resources, effectively improve the landscaping system by self-irrigation. The control of plant growth with the help of a robot for automatic irrigation «HydroSprinkler-X» is considered and a model of effective use of water resources with the help of a self-controlled robot is proposed. In the course of the study, the peculiarities of growing plants in some greenhouses, environmental factors affecting development were studied. The data obtained were taken into account when developing the algorithm of the device. The developed device is intended for use in the garden, so this design uses a specific route, only one humidity sensor, an ultrasonic sensor and one outdoor pump. However, if you need to water other types of vegetables, then when you click on the button, you can add the required amount of water, the watering mode will change. There are other ways to change this model. The study concluded that by determining the moisture content of the soil using calculations, it is possible to increase the benefits of watering the plant. It is economically advantageous to use humidity sensors in crop production and a self-controlled automatic watering robot.

Keywords: robotics; programming; Arduino microcontroller control unit; automatic control system; automatic watering; humidity sensor; ultrasonic sensor; robotic device.

Статья поступила 17.02.2022

3 Бөлім.
ЭТНОПЕДАГОГИКА. МЕКТЕП ЖӘНЕ МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ
ПЕДАГОГИКА
Раздел 3.
ЭТНОПЕДАГОГИКА. ШКОЛЬНАЯ И ДОШКОЛЬНАЯ
ПЕДАГОГИКА
Part 3.
ETHNOPEDAGOGY. SCHOOL AND PRESCHOOL PEDAGOGY

УДК 3.37

МРНТИ 14.23.01

DOI 10.48371/PEDS.2022.64.1.025

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ИНАБАТТЫЛЫҚ ТӘРБИЕСІ
(ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИ МҰРАЛАРЫ
НЕГІЗІНДЕ)

***Атыманова К.Ж¹., Стыбаева А.Ш.²**

***¹ п. ғ.к., қауымд.профессор, С.Аманжолов атындағы ШҚУ,**
Өскемен, Қазақстан, e-mail: kargash7@mail.ru

²п. ғ.к., доцент, М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті,
Тараз, Қазақстан, e-mail: a.stybaieva@mail.ru

Аңдатпа. Адам бойындағы рухани құндылықтардың қалыптасуы мектепке дейінгі балалық шақта басталады. Дәлосы жаста баланың бойында әлеуметтік талаптардың негізінде қалыптасатын ішкі нормалардың, мінез-құлқының қозғаушы мотивтерінің мазмұнын игеру үдерісі жүре бастайды. Осындай ассимиляцияның нәтижесінде бала рухани-адамгершілік тәрбиенің негізі болып табылатын құндылықтар стандарттарының ерекше жүйесін қалыптастыра алады. Бұл құндылықтарды инабаттылық тәрбиесімен үйлестіре қарасақ оны шартты түрде екі топқа бөлуге болады: отбасылық құндылықтар (махаббат, қамқорлық, мейірімділік, жанашырлық, дәстүр, үлкендерге құрмет, отбасының кіші мүшелеріне қамқорлық, туған жерге деген сүйіспеншілік, табиғатқа ұқыпты қарау) және ұлттық мәдени құндылықтар (өнер туындылары, фольклор, ұлттық мерекелер, еңбек пен шығармашылыққа құрмет ж.т.б.).

Инабаттылық тәрбиесі мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеуде баланың отбасында алған салт-дәстүрлер негізіндегі рухани ізгі

қасиеттерін сақтай отырып, тәрбие көзі болып табылатын ана тілі мен әдебиетін, тарихы мен өнерін қастерлеуге, ұлтымыздың бағасыз салт-дәстүрлерін аялай білуге ұлттық құндылықтарымыздың ерекшелігін дәріптеуге бағытталған. Халқымыздың ұлттық мәдени мұраларында сақталған рухани, жалпы адамзаттық құндылықтарды бала бойына қалыптастыруда қоршаған дүниені тануға қатысты мәселелер аталмыш мақалада кең қамтылған.

Аталған инабаттылық тәрбиесі балабақшадағы тәрбие мен оқыту іс-әрекеттерін ұйымдастыру барысында ауыз әдебиеті үлгілерін, ұлттық ойындар, өнер, салт-дәстүрлерді тұтас қамтып, олардың бірлікте жүзеге асуын көздейді. Тәрбиеленушілердің жас ерекшеліктеріне сай мазмұндық деңгейде құрылған.

Тәрбие ісіндегі нақтылық пен жүйелілікті сақтай отырып, балалардың шығармашылық іс-әрекеттерін де негізге алатын құрал, ұлттық тәрбие негіздерінің бала санасына сіңуіне қажетті жағдайлардың жасалуына зор көңіл бөледі.

Осы зерттеудің мектепке дейінгі тәрбие жұмысында салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды жинақтап, саралап қолдану арқылы ұлтын мақтаныш ететін, салтын сыйлайтын, тілін құрметтейтін, адамгершілігі мол болашақ азаматты тәрбиелеуде маңызы жоғары.

Тірек сөздер: рухани-адамгершілік құндылықтар, инабаттылық тәрбиесі, рухани жаңғыру, ұлттық тәрбие, салт-дәстүрлер, мектеп жасына дейінгі балалар, жас ерекшеліктері, қарым-қатынас, оқыту мен тәрбиелеу.

Кіріспе

Еліміздегі саяси-экономикалық өзгерістер, егеменділік негізіндегі қол жеткізген нәтижелер мемлекетіміздің келешек азаматтарын тәрбиелеудің жаңа жолдарын ашып, оған жаңаша бағдарланудың мүмкіндіктерін көрсетуде [1]. Осы тұста жас ұрпақтар бойына патриоттық рухты сіңіре отырып, ұлттық құндылықтарымыз бен рухани қазыналарымызды аталмыш бағыттағы іс-әрекеттеріміз ішінде негізгі орынға шығару аса маңызды екенін терең түсінуімізге мейлінше мүмкіндік берді. Бұл – ұлтымыздың салт-дәстүрлерін, қасиетті ана тілімізді, ұлттық мәдениетіміз бен ақыл-парасатамызды, ұлттық рухымызды жаңғырту деген асыл ұғымға келіп саяды. Бұл – тәуелсіз еліміздің бақытты болашағы мен кемелді келешегі үшін жасалып жатқан маңызы жоғары іс-шаралар. Себебі еліміздің әрбір азаматының ұлттық мәдениетінің жоғары, рухани ой өрісінің кең болуы өздері үшін де еліміздің дамуы мен өркендеп өсуі үшін де аса қажет.

Бүгінгі жаңа қоғам шығармашылық қабілеті жоғары, белсенділігі басым, өз мүмкіншілігін кең қолдана білетін, білім мен дағдыны жоғары деңгейде меңгерген, өзіне сенімі мол, салауаттылыққа мойын бұрған, мәдениетті азамат тұлғасын қалыптастыру қажеттілігін талап етуде. Өйткені, жоғары мәдениетті, оқығаны мен білімі жетік, рухы күшті жас ұрпақ қана мемлекетімізді биікке шығара алатыны бәрімізге мәлім.

Келешек азаматтың мәдениеті дегеніміз – инабаттылық, имандылық, жинақтылық, білімдер, тәжірибелер мен әрекеттер, мінез-құлықтар. Ең бастысы, жас ұрпақ тұлғасы мәдениетінің негізгі және құрамды буыны оның эстетикалық мәдениетінің болуын қажет етеді. Соған сәйкес, халқымыздың дәстүрі мен салты негізіндегі мәдени этикалық дағдыларын дамытуға ықпал ететін инабаттылық тәрбиесі қоғам үшін әр уақытта да қажеттілік танытып келеді.

Негізгі ережелер

Бүгінгі күні баланы тұлға ретінде дамыта отырып, оның бойына халқымыздың асыл қазыналарын тәрбие негізінде сіңіру бүкіл халықтың міндетіне айналып, халықтық педагогиканың арнасын тарихи тұрғыда кеңейте отырып, адам тәрбиесі мен білімін дүниежүзілік жаңалықтармен жаңаландырып, толықтыру тәжірибесі жинақталуда. Себебі қазіргі күндегі Табиғи ғылым мен Рухани ғылымның арасындағы сәйкессіздік адамды тәрбиелеу ісінде қарама-қайшылықтар туғызуда [2]. «Инабаттылық» ұғымы әдептілік, тәрбиелілік, мәдениеттілік түсініктеріне жақын қолданылатын адами қасиет. Инабаттылықтың негізгі шарттарының бірі – ар-ұятқа кір келтірмей кісілік қасиеттерге адал болу [3]. Бұл қасиетті бойына сіңірген баланың айналасына деген сүйіспеншілік сезімдері оянып, бауырмалдық таныту белгілеріне ұласады, яғни баланың өзі өсіп отырған ортасына деген жылы көзқарасы орнаса, ол ортаны ешкімнің ластауына, кері әсерлерге жол бермеуі сияқты ортақ критерилер олардың өз ортасына деген ар-ожданының жоғарлауына, туған ортаға деген патриоттық сезімдерінің артуына үлкен әсер береді. Бұл ең әуелі отбасындағы тәрбиеден бастау алып, қоғамдық тәрбиеге негіз болады [2].

Халық тәрбиесі – ғасырлар бойы сараланып сан сыннан өткен, сол халықтың ой-арманымен, тіршілік тынысымен, еңбектенетін кәсібімен, ұлттық тәлім-тәрбие дәстүрімен тығыз байланыста туып, өсіп-өркендеп, дамып және ұрпақтан ұрпаққа жалғасып жеткен тарихи және мәдени мұрасы. Әр халықтың ұрпақ тәрбиесінде қолданатын ғасырдан ғасырға өтіп келе жатқан тарихи тағлымы, түйіндеген ой пікірлері бар. Оларды сол халықтың ауыз-әдебиетінен, өнер тағлымдарынан, салты мен дәстүрінен,

әдет-ғұрыптарынан, яғни ұрпақтан ұрпаққа беріліп келе жатқан мәдени мұраларынан көруге болады. Сондай-ақ, еліміздің болашақ иелерінің бойына халқымызға тән құндылыққа айналған – досыйлаушылық, мейманжайлылық, елін сүйгіш қасиеттерін, психологиялық сипатына қарай... қайырымдылық, аяушылық, үлкенге құрметпен қарау, атамекенін қастерлеу сияқты ерекшеліктерін сіңіріп қалыптастыру біз үшін маңызды міндет [4].

Мектеп жасына дейінгі баланың инабаттылықтың алғашқы нышандарын меңгеруі оны өсіріп отырған ортаның рухани мәдениетінің деңгейімен байланысты. Сондықтан балабақшадағы ұйымдастырылатын қандай да бір іс-әрекет болмасын оның тәрбиелік мәні инабаттылық тәрбиесімен байланысты болуы шарт. Сол себепті инабаттылық тәрбие баламен жұмысымыздың кез келген сәтінде жүзеге асыруды қажет етеді және педагогтың да соған мейлінше даяр болуы керектігін талап етеді.

Балабақшадағы іс-әрекет түрлері тым сан алуан болғандықтан инабаттылық тәрбиесінің де нәтижелері қилы-қилы әрекет барысында көрініс табады. Бұл жұмыстардың көздейтін мақсаты – тұрмыста, еңбек, ойын барысында, қоғамдық орындарда және табиғи құбылыстармен таныстыру кездерінде айналадағы ортаға деген әдептіліктің қалыптасуын көздейді.

Қазақ халқының ұлттық ерекшеліктерінің негізгі компоненттеріне жататын әдет ғұрпы мен салт-дәстүрлері жөнінде Н.Сәрсембаев; қазақ этнопедагогикасының ғылыми-методологиялық және теориялық негіздерін С.Қалиев, К.Қожахметова; қазақ этнопедагогикасындағы ұлттық тәлім-тәрбие мәселелері Қ.Бөлеев, К.Оразбекова; қазақ халқының этномәдени мұралары негізінде ұлттық тәрбие беру Ж.Наурызбай, Б.Қайырова еңбектерінде қарастырылған [4].

Халқымыздың ұлттық ерекшелігімізге, салтымыз бен дәстүрімізге, рухани құндылықтарымызға қарай бағыттап берген тәрбиесі баланың дүниеге келген күнінен бастап, үлкен азамат болғанға дейінгі кезеңдерін қамтиды.

Соған сәйкес мектепке дейінгі тәрбие саласында қолданылып жүрген үлгі-өнеге құралдарының бала жас ерекшелігіне сай таңдалынып іріктелуі заманауи білім мен тәрбиеге жанаса байланысуы маңызды деп таптық.

Міне сондықтан да, балабақшадағы оқу-тәрбие жұмысы мәдени мұраларды, адам үшін құнды түсініктерді, еліміз бен жеріміз үшін қымбат деп табылатын ерекшеліктерімізбен астаса құрылып отыруы қажет [6]. Балабақша білім негізі мен тәбиенің бесігі десек, сол балабақшада жұмыс істеп отырған әрбір педагог осы маңыздылықты терең түсініп, ұлтымызға

тән рухани байлығымыздың негізін бала бойына сіңіруде кешенді жұмыс жоспарлап, жүзеге асырса, болашақ мемлекет иелеренің Отансүйгіштік, салты мен дәстүріне мақтанышпен қарайтын, елі мен жерін баға жетпес құндылығы ретінде бағалай білетін қасиеттерін қалыптастыруға зор үлес қосатындары сөзсіз.

Мектептегі негізгі әрекет оқу болса, сол оқу әрекетіне дайындықты балабақша қабырғасында ойын қалыптастырады. Халқымыздың ұлы жазушысы М.О.Әуезов, ойынның адам өміріндегі алатын орнына өнер түрі ретінде адамдардың көңілін көтеріп, оларды қуанышқа ғана бөлеп қоймай, өзінің мағынасына қарай адам тәрбиесіне ықпалы бар екенін айтады [5]. Ойынның қай түрі болмасын балаларды танымға, шығармашылыққа, ептілікке, шешендікке, шеберлікке ұмтылдырып, тәрбиелейтіні белгілі. Сол ойын түрлері ұлттық ойындар негізінде ұйымдастырылып ұсынылса, бала бойындағы қанымызда бар батырлық, батылдық, намысшылдық, ізеттілік, сыпайылық, қамқорлық сияқты қабілеттердің де қалыптасатыны анық.

Ұлттық тәрбие берудің негізі ең алдымен кішіпейілділік үлкенге құрмет, кішіге ізет жасаудан басталуы тиіс десек, мектепке дейінгі кезеңде бұл ең алдымен сөз анасы сәлемдесуден бастау алады.

Сол себепті отбасында басталатын этнопедагогика негіздері балабақшаға келген сәттен ең алдымен достарымен, қасындағы ересек адамдармен сәлемдесу мәдениетіне баулу тәбиесі арқылы жалғасын тауып, мінез-құлықтарының және ересек адамдармен, құрбы-құрдастарымен ізгілікті қатынастарының рухани-адамгершілік білімдері мен сезімдері негізінде адамгершілік көзқарастардың, сезім мен сананың жаңа формаларын одан әрі дамытады.

Олай болса, бесік жырымен біртіндеп іске асырылатын тәрбие тағлымы баланың нәрестелік шағынан бастап [2], үлкен азамат болғанша балабақша, мектеп ата-ана ықпалы арқылы санасына сіңіп, ойына орныққанша іске асырылатын бірегей педагогикалық үдеріс. Сол себептен қоғам өміріндегі білім беру саласындағы әрбір жаңалық мектепке дейінгі тәрбиеге тікелей әсер етіп, тәрбие мазмұнын жаңарту ісіне ықпал етіп отыруы тиіс. Осыған орай, рухани жаңғыруды сипаттау және патриоттық сананы ынталандыратын ұлттық құндылықтарды қайта жаңғырту педагогика саласы үшін аса маңызды үдеріс.

Зерттеу материалдары мен әдістерін сипаттау

Зерттеу бес жыл бойы Өскемен қаласының №106 «Қарлығаш» балабақшасының базасында жүргізілді. Зерттеуге мектепке дейінгі ересек (4-5 жас) және мектепалды даярлық (5-6 жас) топтарының балалары

қатысты. Біз аптасына 1 сағаттық жүктемесі бар «Инабаттылық тәрбиесі» курсының авторлық бағдарламасын әзірледік. «Инабаттылық тәрбиесі» бағдарламасының мақсаты – ұлттық тәрбие арқылы баламен қарым-қатынас жасай отырып, рухани үндестікпен үйлесімділікке ұмтылу, ата-баба мұрасын сақтауға көңіл бөліп, халықтың тәлімдік мұрасын бүгінгі күнмен сабақтастыра жүзеге асыру болып табылады.

Бұл бағдарлама балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқу жоспарының вариативті бөліміне арналған бағдарламаға сәйкес әр тақырыпқа байланысты ұйымдастырылған оқу қызметінің үлгілік конспектілері енгізілді. Ұйымдастырылған оқу қызметінің конспектілері мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың типтік оқу жоспарына сәйкес бір жылда 36 сағатқа жоспарланды.

Қарастырылып отырған зерттеу қазағымыздың отбасындағы дәстүрлерінің сақталуы негізінде және тәрбиеленуші сәбилерді рухани ізгі қасиеттерге баулып, тәрбиенің көздері ана тілі мен әдебиетін, тарихы мен өнерін қастерлеуге, халықтың салт-дәстүрлерін аялай білуге ұлттық құндылықтарымызды дәріптеуге бағытталған. Балалардың жас ерекшелігін ескере отырып, ұлтымызға тән әдептілік пен мәдениетке тәрбиелейтін (ауыз-әдебиеті, салт-дәстүр, ұлттық ойындар үлгілері) құралдардың көмегімен елімізге ие болатын адал да, парасатты, адамгершілігі мол, білімді ұрпақты тәрбиелеуге негізделіп жасалған.

Үлгілік конспектілер ұйымдастырылған оқу қызметі барысында оқу-танымдық іс-әрекеттің әртүрлі әдістерін қалай қолдануға және біріктіруге болатындығын көрсетеді. Мектеп жасына дейінгі балалар үшін ойын негізгі іс-әрекет болып табылады, сондықтан оқытудың ойын әдістеріне ерекше назар аударылды. Мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту және тәрбиелеу әртүрлі ойындар мен ойын жағдайлары арқылы жүзеге асырылды, оның барысында бала оқу объектісі емес, ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынаста белсенді серіктес болды.

Қазіргі қоғамның талаптарына сәйкес тәрбиеленушілердің әлеуметтенуіне көп көңіл бөлінеді: әңгімелесушіні тыңдай білу, қарым-қатынас жасау, жеке тәжірибелерден алған әсерлері мен білімдерімен бөлісу, келісе білу және бір-біріне көмектесу.

Тақырыптарды зерттеу үшін тек ойын ғана емес, сонымен қатар проблемалық жағдайлар да ұсынылды, оның барысында балалар дайын ақпаратты алмайды, бірақ өз бетінше, әртүрлі жағдайлар мен тәрбиешінің сұрақтары негізінде кез-келген әрекеттерді, ережелер мен тұжырымдарды қалыптастырады. Сонымен қатар, логикалық ойлауды, сыни ойлауды, талдау мен жалпылау, қорытынды жасау қабілеттерін дамытуға ерекше көңіл бөлінді.

Ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті барысында рефлексияға ерекше назар аударылды, оның барысында балалар тек өз іс-әрекеттерін ғана емес, сонымен қатар құрдастарының қызметін де талдайды, олардың жетістік деңгейін және белгіленген өлшемдерге сәйкес орындалатын іс-әрекеттер негізінде қалыптасқан білім, білік және дағдылардың сапасын анықтайды. Зерттеу нәтижесін мекемедегі педагогтардың кәсіби компетенттілігін айқындау мониторингі негізінде анықталатын «Балалардың мінез-құлқындағы адамгершілік қасиеттерін бағалау бойынша Іс-әрекет нәтижесі» бөліміндегі педагогтардың балаларды бағалау өлшемдерінен байқауға болады. Мысалы: баланың өзін әлеуметтік ортаға сіңіру барысындағы агрессиялық қатынастарының азаюы, қажеттіліктерін ересектерге сыпайы түрде жеткізе білуі, шыншылдығы, іс-әрекеттер барысында өз ойын құрдастарымен бөлісу сияқты қасиеттерін танытуларының жоғары деңгейі орта есеппен 19% -дан 56 % дейін көтеріліп, өз жетістіктерін көрсетті. Сондай-ақ, мектепалды даярлық тобы балаларымен жүргізілетін Г.А.Цукерманның «Балалардың тұлғалық бағыттарын анықтау» әдістемесі бойынша қызығушылықтарды айқындау диагностика нәтижесінде де, балалардың тұтынушылыққа деген қызығушылықтарының 80% көрсеткіші жыл соңында 25% танымға, 28% қарым-қатынасқа, 18% баланың өзін өзі өзгертуге қызығушылық танытуларының деңгейіне ауысқанын байқатты.

Ұсынылған бағдарлама төменде көрсетілген құрылымдардан тұрады:

- кіріспе;
- «Инабаттылық тәрбие» ұйымдастырылған оқу қызметінің перспективалық жоспары;
- «Инабаттылық тәрбие» ұйымдастырылған оқу қызметінің үлгілік конспектілері;
- қорытынды;
- қолданылған әдебиеттер тізімі.

Ұйымдастырылған оқу қызметі балалардың жекелей жұмыс барысында, ойын әрекетінде, сонымен қатар қосымша ұйымдастырылған іс-әрекеттерде қолдануға негізделген.

Зерттеу нәтижелері «Инабаттылық тәрбиесі» атты әдістемелік құралында жинақталды. Бұл құрал мектепке дейінгі ересек және мектепалды даярлық топтарында (4-5, 5-6 жас) жұмыс жүргізетін тәрбиешілерге әдістемелік көмек ретінде және олардың педагогикалық шеберліктерін арттыру мақсатында ұсынылады.

Нәтижелер

Ересек және мектепалды даярлық топтарында инабаттылық тәрбие құралдарын қолдану балалардың әртүрлі жағдаяттар мен әңгіме ертегілердегі қиыншылықтардың шығудың түрлі нұсқаларын анықтау тапсырмалары ҰОҚ барысында, зияткерлік-шығармашылық ойындары кезінде ұсынылып отырды. Нәтижесінде:

- балалардың мәдени қарым-қатынасқа түсудегі сөз және сөз тіркестерін қолдана білуін;
- достық, сыйластық қарым-қатынас жасау дағдыларын;
- көмекке келе білу, үлкендерге құрмет көрсетудің маңыздылығын түсінетіндіктерін;
- ұлттық ойындарға, салт-дәстүрлерге қызығушылық танытатындықтарын;
- қоғамдық көліктерде, қоғамдық орындарда кездесетін жағдаяттардың дұрыс шешімін таба білетіндерін;
- Отан және оны қорғаудың маңыздылығын түсінетіндіктерін байқатты.

Ал балабақшаға қатынаулары сирек болған балалармен жеке жұмыстар ұйымдастырылып, ата-аналарына үй тапсырмалары ұсынылды.

Талқылау

Аталмыш тәрбиенің бастауы мақсатты түрде тәрбиеленуші санасына, сезіміне және тәртібіне, қоғамдық мораль талаптарына сәйкес Отансүйгіштік, кішіпейілділік, мәдениеттілік қасиеттерін қалыптастыру болып табылады. Ұлттық тәрбие құралдары арқылы балаларды көпшіл болуға тәрбиелеу айналасындағы әлемге, адамдарға деген жанашырлығы мен сүйіспеншілігін қалыптастырады. Ұйымдастырылған оқу қызметі барысындағы бірігіп ойнау, оның ішінде ұлттық ойындар асық, бес тас, қыз куу – баланың ұлтжандылығын ғана емес, оны намысшыл, ақ жүрек болуға тәрбиелейді. Бұл тәрбие біздің өміріміздің тек осы кездегі талаптарын ғана қанағаттандырып қоймай, болашақты болжай бағытталғаны дұрыс. Жас балаға берілер ізгілік қасиеттер өз ата-анасынан, жүрген ортасынан, ұлттық өнер мен мәдениетке, ана тіліне деген сүйіспеншілігін арттырады. Сондықтан инабаттылық тәрбиесі күнделікті жағдайларда әдеттегі қарым-қатынас және арнайы сабақтарда тоқтаусыз жүзеге асуы тиіс. Бұл құрал бала санасына ұлттық мінез-құлықты сіңіруде өзінің маңызы зор екендігін іс-әрекет барысында дәлелдеді.

Қорытынды

Саналы да білімді жас ұрпақ болашағымыздың кепілі. Сәби күнінен

бесік әлдіне тербетіліп, ертегі аңызбен қиялын шыңдап өскен әрбір қазақ топырағының перзенті жаман болмайтыны анық. Сәби дүниеге келгеннен бастап салт-дәстүріміз бойынша жоралғыларын жасап, ұлттық құндылықтарымызды санасына сіңірсек ұлтымыздың ұлы азаматы болары сөзсіз [7].

Тәрбие дегеніміз - өзіндік ерекшелігі бар, күрделі үрдіс десек, оның ішінде балаға Отансүйгіштікке негіз болатын инабаттылық тәрбиесін беру ата-ана мен педагогтар арасын сабақтастыра байлап тұрған жүйелі жағдайлардың жасалуын талап ететін жауапкершілігі мол іс-әрекет. Әрбір ұйымдастырылып отырған іс-шарамыз өзгені ғана емес өзіміздің де өрісімізді кеңейтетіні хақ. Ұсынылып отырған тәрбие үдерісін ұйымдастырушы педагогтың ауыл, қазақ халқының негізгі құндылықтары туралы хабардар болуы да маңызды. Өйткені ол құндылықтарды бойдан өткізіп, маңызын бағалай алатын педагог қана тиісті нәтижеге бет алары анық. Сондықтан өткен мен бүгінгінің мәдени мұралары өзара тығыз байланыса жалғасып жатса, баланың рухани тәрбиесін көздейтін мақсатымыз айқын, ұлттық идеямыз жоғары болатынына сеніміміз бар. Сондықтан оны рухани тұғыда бүгінгі қоғам ерекшелігімен санаса отырып, алға бастыру қажет.

Болатын ел ретінде бесігімізді түзеп, ертеңгі ұрпақтың тәрбиесін бүгіннен бастап қолға алып, жастарымызды ұлтын сүйетін ұлтжанды, Отанын сүйетін патриот етіп тәрбиелеу, ұлттық тәрбие мен құндылықтарды қолға алу біздің басты міндетіміз болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1]. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. ҚР Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 5 мамырдағы № 182 бұйрығымен бекітілген. - Кіру режимі: *adilet.zan.kz/kz*. [Қаралған күні 7.01.2022].

[2]. Ғаббасов, Совет-хан. Педагогика мен психология негіздері: оқу құралы. – Алматы: Таймс, 2008. - 448 б.

[3]. Қазақ энциклопедиясы: энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы» бас редакциясы, 1998. - IV том.

[4]. Қалиев, С. Этнопедагогика: оқулық /Қалиев С., Молдабеков Ж., Иманбекова Б. – Астана: Фолиант, 2007. - 400 б.

[5]. Мұқанова, Б.Ж. Этнопедагогика: оқу құралы /Мұқанова Б.Ж., Ильясова Р.Қ. – Астана: Фолиант, 2008. - 440 б.

[6]. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы: ҚР Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 24 қыркүйектегі № 412 бұйрығымен бекітілген. - Кіру режимі: *adilet.zan.kz/kz*. [Қаралған күні 7.01.2022].

[7]. Атыманова К.Ж. Инабаттылық тәрбиесі. Мектепке дейінгі ұйымның ересек және мектепалды даярлық топтарының тәрбиешілеріне арналған әдістемелік құрал. /Құрастырғандар: Атыманова К.Ж., Каримова Ж.К., Алимбетова К.У., Ибрагимова А.Ж. – Шымкент: Shuǵylakitap, 2021. – 228 б.

REFERENCES

[1]. Mektepke deingi tarbie men okytudyn memlekettik standarty (State Mandatory Standard of Preschool Education and Training) QR Bilim jáne ǵylym ministriniń 2020 jylǵy 5 mamyrdaǵy № 182 buıryǵymen bekitilgen. - Kirw rejimi: *adilet.zan.kz/kz*. [Qaralǵan kúni 7.01.2022] [in Kaz].

[2]. Gabbasov, Sovethan. Pedagogika men psihologia negizderi (Basics of pedagogy and psychology): textbook. – Almaty: Times, 2008. – 448 p. [in Kaz].

[3]. Qazaq ensiklopediasy (Kazakh Encyclopedia): textbook. - Almaty: «Qazaq ensiklopediasy» Bas redaksiasy, 1998. IV tom [in Kaz].

[4]. Kaliev, S. Etnopedagogika (Ethnopedagogy): textbook /S. Kaliev, J. Moldabekov, B. Imanbekova. – Astana, Foliant, 2007. – 400 p. [in Kaz].

[5]. Mukanova, B. Etnopedagogika (Ethnopedagogy): textbook /B. Mukanova, R. Ilyasova. – Astana, Foliant, 2008. – 440 p. [in Kaz].

[6]. Mektepke deingi tarbie men okytudyn ulgilik bagdarlamasy (Typical program for preschool education and training of children) QR Bilim jáne ǵylym ministriniń 2020 jylǵy 24 qyrkúektegi № 412 buıryǵymen bekitilgen. - Kirw rejimi: *adilet.zan.kz/kz*. [Qaralǵan kúni 7.01.2022] [in Kaz].

[7]. Atymanova, K.J. Innabattylyk tarbiesi. Mektepke deingi uıymnyn eresek jane mektepaldy dayarlyk toptarynyn tarbieshilerine arналған adistemelij kural (Education of virtue. Methodical manual for teachers of adult and pre-school groups of preschool organizations). /K.J. Atymanova, Zh.K. Karimova, K.U. Alimbetova, A.Zh. Ibragimova – Shymkent: Shuǵylakitap, 2021. – 228 p. [in Kaz].

ВОСПИТАНИЕ НОРМ ПОВЕДЕНИЯ В ДЕТСКОМ САДУ (ЧЕРЕЗ ПРИОБЩЕНИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ К КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ КАЗАХСКОГО НАРОДА)

*Атыманова К.Ж.¹, Стыбаева А.Ш.²

¹ к.п.н, ассоциров. профессор, ВКУ им.С.Аманжолова,
Усть-Каменогорск, Казахстан, e-mail: kargash7@mail.ru

² к.п.н, доцент, Таразский региональный университет им. М.Х. Дулати,
Тараз, Казахстан, e-mail: a.stybaieva@mail.ru

Аннотация. Воспитание норм поведения (на основе традиций казахского народа) детей, полученное в семье, в детском саду

направлено на сохранение родного языка и литературы, истории и искусства, являющихся источником образования, сохранение духовных добродетелей у ребенка, продвижение уникальности национальных ценностей. Эта проблема охватывает широкий круг вопросов, связанных с признанием значения окружающей среды в формировании духовных, общечеловеческих ценностей в национальном и культурном наследии нашего народа.

Данный вид воспитания предполагает интеграцию образцов устной литературы, национальных игр, искусства, обычаев и традиций в учебно-воспитательный процесс детского сада и их реализацию в тесном единстве. В обязательном порядке содержание воспитания строится в соответствии с возрастными особенностями дошкольников.

В основе нашего исследования лежит творческая деятельность детей, где большое внимание уделяется созданию необходимых условий для сознательного усвоения детьми основ народного воспитания через конкретность и последовательность обучающих и воспитательных воздействий

Значимость результатов исследования заключается в том, что целенаправленное использование в детском саду казахских традиций и обычаев, будет способствовать воспитанию будущего гражданина-патриота, который гордится своей нацией, уважает родной язык, культуру своего народа и обладает высокими моральными качествами.

Ключевые слова: Воспитание норм поведения (на основе традиций казахского народа), модернизация общественного сознания, национальное воспитание, дошкольное воспитание и обучение.

EDUCATION NORMS OF BEHAVIOR IN KINDERGARTEN (THROUGH THE INVOLVEMENT OF PRESCHOOL CHILDREN TO THE CULTURAL HERITAGE OF THE KAZAKH PEOPLE)

*Atymanova K.Zh.¹, Stybayeva A.Sh.²

¹c.p.s., associate professor, VKU named by S.Amanzholov,
Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan, e-mail: kargash7@mail.ru,

¹c.p.s., associate Professor, Taraz Regional University named after M.Kh.
Dulati, Taraz, Kazakhstan, e-mail: a.stybaieva@mail.ru,

Abstract. Morality in preschool upbringing and education is aimed at honoring the native language and literature, history and art which are the source of education, respecting the invaluable traditions and customs of our nation while preserving the spiritual virtues acquired by the child in the family. This problem covers a wide range of issues related to the recognition of the

importance of the environment in the formation of spiritual, universal values in the national and cultural heritage of our people.

This type of upbringing involves the integration of samples of oral literature, national games, art, customs and traditions in the educational process of the kindergarten and their implementation in close unity. The content of education is necessarily built in accordance with the age characteristics of preschoolers.

Our research is based on the creative activity of children, where much attention is paid to creating the necessary conditions for children to consciously learn the basics of folk upbringing through concreteness and consistency of teaching and educational influences

The significance of the research results lies in the fact that the purposeful use of Kazakh traditions and customs in kindergarten will contribute to the education of a future citizen-patriot who is proud of nation, respects own native language, culture of people and has high moral qualities.

Keywords: moral upbringing (based on the traditions of the Kazakh people), modernization of public consciousness, national upbringing, pre-school upbringing and education.

Статья поступила 17.01.2022

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ
ХАБАРШЫСЫ
“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” сериясы

ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN
of Ablai khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

1 (64) 2022
ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

Отпечатано в издательстве “Полилингва”
«Издательство не несет ответственности за содержание авторских материалов
и не предоставляет гарантий в связи с публикацией фактов,
данных результатов и другой информации»

Директор издательства:
Есенғалиева Б.А.

Технический редактор, компьютерная верстка:
Кынырбеков Б.С.

Подписано в печать 25.03.2022 г.
Формат 70x90 1/8. Объем 42,5 п.л. Заказ № 3077.
Тираж 300 экз. Гарнитура «Times New Roman»

Издательство “Полилингва” КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 21-19
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru